

1998/3

ბესიანი

7—8

1998

გნათობი

წელიწადი 74-ე

№ 7-8

1998 წელი

სამართვალის მწიკრალთა კავშირის ორბანო

შინაარსი

პროზა, კოეზია

ჯანსუღ ჩარკვიანი — ლექსები	3
წელი ქუთათლაძე — ლასასრული. მოთხრობა	14
შალვა შორაჩხიძე — ლექსები	28
თინათინ ხალაიძე — მთარბრის შუბრისბება. მოთხრობა	32
თამარ ჩარაბა — ლექსები	45
ზურბან ბიშვინაშვილი — მბელთაბა მშმ. ნაწყვეტი ისტორიული რომანიდან	47
ბასა ჯანიაშვილი — მშობლები, რადიოპეესა	63
ჯეიშუ ჯოინი — ულისი. მ-15 მკიზოლი. თარგმანი და კომენტარი ნიკო ყიასაშვილია. გარტელეა	70

კუბლიკაცია

ალექსი ბარბაძე — ბარათები წმინდა ათონის მთიდან. წინასიტყვაობა და პებლიკაცია აკი ბაწახი	98
---	----

კრიტიკა, კუბლიცინსტიკა

იური ბიბილიაშვილი — ილია ბავბავაძის „მზავრის წერილები“ და თანამედროვეობა	109
ბუბან ბვარდწითელი — წამოტივტივებელი შიკრები	118
წინო ასათიანი — ლიტერატურული კორტრებები ბალაკტიონ ტაბიძის წერილების მიხედვით	123

100 წელი ივანე მახაბლის გარდაცვალებიდან

ჯანალ მბეღლიშვილი — ივანე მახაბლის დოკუმენტური ბიობაშბი	131
---	-----

ბელოვება

წინა კვარანახილაძე — ჩიში ანტიბონი. გარტელეა	141
--	-----

შატბები

რეზა კვარანახილაძე — სამართვალის მწიკრალთა კავშირი 1917-1997. გარტელეა	157
---	-----

70-გურამ ასათიანი-70

ბუბან ბანაშვილი — მასტრო	167
--------------------------	-----

რესენზია

ზურბან რაბიანი — საუბრადღებო ბამოკვლეა	173
--	-----

მთავარი რედაქტორი

თამაზ ზილაძე

სარედაქციო საბჭო:

მთავარი რედაქტორი
თამაზ ზილაძე

სარედაქციო საბჭო:

მარიამ აგიაშვილი

აკაკი მინდიაშვილი

მანანა შიქელაძე

გივი სულაბაური

ზინა შატაბერაშვილი

ვაჟა ჩორღელი (პ/მგ. მდივანი)

განსულ ნარკვიანო

ლ ე ქ ს ე ბ ი

წიგნიდან „მისამართები“

„მოთმინებითა შენითა“

შენი ღამაში საუფლო,
შენი მდინარე, შენი მთა,
წაგართვეს, მაგრამ რა ეუფოთ, —
„მოთმინებითა შენითა“.

ხიზანმა უნდა იზიზნოს,
ცრულმა უნდა თქვას ცრემლითა,
შენ კიდევ, უნდა იფხიზლო —
„მოთმინებითა შენითა“.

ხარ შეპყრობილი, სნეული,
უსჯულოების სენითა,
მაგრამ მაგრდება სხეული,
„მოთმინებითა შენითა“.

იმ საუკუნო სატანჯველს,
ეშმაკი ეშმაკს შეირთავს,
შენ, განერიდე აღქაჯებს,
„მოთმინებითა შენითა“.

სიცოცხლე სამზადისია,
სული იმ სოფელს შენივთდა,
გზად ვარდისფერი ნისლია —
„მოთმინებითა შენითა“.

უზენაესთან საუბრობს
ქართველი, ღმერთის ენითა,
შენ მოიპოვებ საუფლოს —
„მოთმინებითა შენითა“.

უფლის წინაშე სიოდავ,
ძართველო!

ქართული
ლიტერატურა

ღვთის უარყოფა
მოდგმის გმობაა,
უფლის წინაშე
სიოდავს ქართველი,
ეპ, ჩვენში უკვე
აღარც მშობაა,
არცა სიწმინდე,
არცა ნათელი.

წინაშე

ჯოვლით დასაწყევლისა,
ვერეინ გვეობია
რუხლის მოყრაში,
რა გვექნა ნიჭი —
ნიჭი რწმენისა? —
არც — მაზლობელი,
არცა — მოყვასი.

ამპარტავნება
ცამდე ამალღდა,
ჯოჯობეთამდე
დასცა ქართველი,
და ჭავჭავაძის
წმინდა სამარხთან,
სამარადისოდ
ქრება სანთელი.

ძმები ძმებისთვის
იქცნენ ნაღმუბად,
მტერი ძველებურ
გვიჭერს მარწუხებს,
მე რუსის მტრობა
არ მენაღვლება,
მე ქართველების
მტრობა მაწუხებს.

ქაპანო კახელნი

„მამანო კახელნი, ნამდვილ ქართველნი“,
ვარ თქვენი მადლის, თქვენი სიწმინდის,
ჩემი მამულის აკენის გამთლელნი,
მეც თქვენს სიყვარულს მკერდზე ვიყრიდი.

უნდა შევწიროთ შესაწირველი,
აწ და მარადის, უკუნისამდე.
თქვენ უნდა იდგეთ მზესთან პირველნი,
მე ჩემი ლექსის წარაფს გისხამდეთ.

ვაშა კახეთო, ვაშა კახეთო!
კახეთო, შენსა საკურთხეველსა,
ალავერდიდან უნდა გავხედო,
შენი სულივით წმინდა ტყე-ველსა.

შენი სიცოცხლე იყო წამება,
შენი ხატის და ხანჯლის ჭირიმე,
ქართველის სულის დასაწყნარებლად
ცაში სიმღერით გაიხირიმე.

შენ გააბრწყინე თვალი ჩამქრალი,
ვიყურებ ვაშში მზით ვაჩენილსა,
თუ სადმე არის, ისევე აქ არის
სამკვიდრებელი ღმრთისა ჩვენისა.

არ მეშინია, ლომად მეგულვი,
ტაძარსა წმინდას ნათლად შემოხვალ,
მოწყალე ხარ და ფოლადერთგული,
შენ ჩაუმქრალი საქართველო ხარ!

მამას

ცხრაასრვა წლიდან დრო ვეიდვას ათელის,
რაც დღემდე ბეწვის ზიდად გაიდო,
დღეს გახდებოდი ოთხმოცდაათის,
გამორჩეული კაცო — რაინდო.

ხან მზეში ვიდექ, ხან ქარი ქროდა,
ვიყავ რისხვა თუ ვიყავ მაშვრალი,
მე შენი რიდი და შიში მქონდა,
მე შენს წინაშე სულ დამნაშავეს.

აღმობრწყინებულ ვარსკვლავში ვხედავ,
 გველრი ძველებურ დაიმქუხარე,
 შენს გვერდით ვუშუერ ჩემს ძვირფას დედას,
 ნათელმოსილს და დიდად მწუხარეს.

შემომეპარა შიში ბებრული,
 ჩამავალი მზის ვუშუერ ტატნობებს,
 დამტოვე ასე ცეცხლმოდებული,
 მსეტოთა საჯიჯვანად როგორ დამტოვე.

ვღვავარ სიმართლის ხანჯლად და ფარად
 და ვუძლებ დროის ამხნის წამებას,
 რაც დამიტოვეთ, თანა მღევს მარად, —
 სიმდაბლე, ცრემლი და მღვიძარება.

გაფიქრებული

გულმდღვარების
 ცრემლითა ხარ
 გაწილებული,
 შეშვენის განა
 ჭირთათმენა
 ყოაწვილს ბებრული?

ისე ბებერსაც
 არ შეშვენის
 ხმა ყმაწვილური,
 ორთავე დროში,
 უფლისაგან
 ხარ განწირული.

მშობელ მიწაში
 მძლე ხესავით
 ვერდანერგული,
 გაიგე-მეთქი,
 ორგულთან და
 მტერთან ერთგულობ.

გაიგე, კაცო,
 ამ ქვეყანას
 კაცად სჭირდება,
 ბრძანა რუსთველმა:
 მოკვდები და
 გაცაწილდები.

ქართული
 ზიზღიერება

სოფელი ბარი

თენგიზ არჩვაძეს

ღვინოს ვსვამთ, არა ყავასა,
ვიღებნთ, სიცოცხლით — ვრცახით,
ქვე მიზარია, ყანასა,
ბარში ქვეყანას ეძახით.

ჩვენი აწმყოე და წარსული,
მღერს შენი მარნის ბარაქა,
აჲ სიმაღლეზე ასული,
ქვე ბარი ვიღამ დაგარქვა?

შე მშვენიერო, შე ღვთისაე,
შენს ზეით კიდუ შქმერია,
ბარო, სახელი შენთვისა,
შქმერელებს დაურქმევიათ.

გიმლერი ხელეზგაშლითა,
ჩემს ხულს შენი მზე ხულ ახლავს,
მთაში ბარსა და ბარში მთას,
მხოლოდ რაჭაში თუ ნახავ.

ჩემი ზანტაჟონი ხარ

ჩემო ივერიისაე,
ჩემო ერთგულებსაე,
უარდისაე და იხსაე,
ვმანწვილის და ბებრისაე,

შენი ცრემლის წვიმა ვარ,
ცრემლმა ფერი იცვალა,
შენ ნუ მკითხავ, ვინა ვარ,
თაეად გეტყვი ვინცა ვარ.

ჩემო სადილ-სამხარო,
შენი გულის ხენი ვარ,
რატომ ჩემი არ ხარო —
კი ბატონო, შენი ვარ.

შენი დახალოცი ვარ,
შენი დასაწყველი ვარ,
შენი ლოცვის ბორცი ვარ,
შენი ყანის მწყერი ვარ.

შორეული გგონივარ,
რადგან შორშორ დავედივარ,
შენი ზესთას ფონი ვარ,
შენი ცოდვა-მადლი ვარ.

შენი დედასპური ვარ,
შენი წყაროს წყალი ვარ,
შენი ზიყვარული ვარ,
შენი მომღერალი ვარ.

ქვეყნის მშეთა ტოლი ხარ,
შორეული გგონივარ,
ჩემი ზესტაფონი ხარ,
შენი ზესთას ფონი ვარ.

დამკვიდრება

თემურ კენჭაძეს

ახლა, წარმართთა
დროა, რას იზამ,
ბნელმა ნათელი
ლამის გასრისა.

ბნელში გატრუნულ
ტაძარს შესცივდა,
ქრისტე ხმას გვაწვდენს
ნაზარეთიდან.

უფლის სახელი
არს ნათლის მწენი,
მიირთვიო პური —
ზორცია ჩემი.

უფლის სახელი
არს ნათლის მწენი,
მიირთვიო ღვინო —
სისხლია ჩემი.

ღამე დღისაგან
სანამ ვაგვერიდეს,
კაცი კაცობით
უნდა დამკვიდრდეს.

„ჩასწვდით სულს ამერიკულს“...

– გსურს თუ, ძაან არა გსურსო –
 „ჩასწვდით ამერიკულ სულსო“,
 – ნეტა, რას შეირვებ შაქრად,
 შენი ქართული თუ გაქრა?
 სხვა გზა არასოდეს არ გცნობს,
 ისევ შენსას ჩასწვდი, კაცო...
 გახსოვს, გუშინდელი რისხვა –
 იხიცი სულმა გვიყო სხვისამ?

„პატრიოტი“

ზის ამბიციით, და სადაც ზის,
 ბატის ცოდნით ზის,
 აქვს ვაშინგტონში
 ლექციები პატრიოტიზმის.
 იცის იქედან დაბრუნებულს
 ელის პატივი
 და ენატრება საქართველო
 ემიგრანტივით.

„უზოში ავი ძაღლია“

მიტოკავს ნერვი სამწვერა,
 ვაი, გონება დაგვლლია,
 ვუმზერ ინგლისურ წარწერას, –
 „უზოში ავი ძაღლია“.

ვახშე, ქაჯობამ გეაჯობა,
 მუბლზეც ეშმაკის დაღია,
 კაცს არ მოუვა ქაჯობა,
 როცა გონება საღია.

3

ისტორია

ზან მეფეს ვლანძღავთ,
 ზან კიდე „ცეკას“,
 და ჩვენი გზებიც
 ერთუროს კვეთავენ,
 ამერიკულად
 ემღერით და ვცეკვაუთ,
 ქართულად დედას
 უპკლავთ ერთმანეთს!

ადამ და ევა

(ციხურული)

კაცმა რომ თქვას,
სუველაფერს
უნდა თავის ნიჭი,
როცა ბიჭი
ბიჭზე აფრენს,
გოგო ხდება ბიჭი.

და ისეა
სამწუხაროდ,
უნდა იფოს როგორც,
როცა გოგო
გოგოს ყვარობს,
ბიჭი ხდება გოგო.

ადრე ევას
ევა ერქვა,
ადამს ჰქონდა ძლევა,
რა ექნათ,
როცა ღმერთმა შექმნა
ადამი და ევა?

მინაწერი საშლავის ძვაზე

აი, მივედი, მზე ჩავიდა,
მორჩა გზაწერილი,
აწი შენია, მეცხრე ცაც და
ფრთაგამლილობაც,
მე ვიფო ყვაუი,
იღონდაც შენ გახდი არწივი —
ბახალასაეით მომიგონე
მამაშვილობას.

ღირსება

ჩამხობილ მიწას
დამხობია ზეცის თავანი,
მე რა ვიცოდი
ჭირთათმუნა იყო მთავარი?
დღეს, ჭრილობიდან

რომელ სისხლსაც
დაღვრის სხეული
სწორედ იგია —
ღმერთო ჩემო,
არღირსეული.

ჩაშუქვაბი

მიხეილ ჯავახიშვილს

„დიდს“ ეძახიან ახლა ვისაც —
ჩავიშვა იმან
კაცის ჩაშუქვას, გარეწარი
ეძახის წერილმანს.

შენი სამარე ვერ შეივსო
იმ კაცის ცხედრით,
უცნობი არის, რადგან შენი
სამარე დღემდი.

კაცო ქართველო!
მოუფერე ბოროტს და ჩაშუქვებს,
მაგრამ ხანდახან,
ჩაშუქებულზეც უამბე ბავშვებს.

მთელი სიცოცხლე ეგრე ივლი
ულუთოდ და თარსად,
თუ ვერასოდეს გამოუტყდი
საკუთარ თავსა.

მაკლელის სიმღერა

„მე სხვა კაცი არა მგავსა“.
(რუსთაველი)

მოფეხი და ამავდარი,
ჩემს ყანას ვერ გამარგლავსა,
კაცი გახლავთ მრავალგვარი —
მე სხვა კაცი არა მგავსა.

ვინდა ჯვარზე გამაკარით,
ჩვენი მაცხოვარის მსგავსად,
კაცი გახლავთ მრავალგვარი —
მე სხვა კაცი არა მგავსა.

ვინდა მტრობა დამაბრალეთ —
ეშმა მომცემს ბარაქასა,
კაცი გახლავთ მრავალგვარი —
მე სხვა კაცი არა მგავსა.

სიტყვა არ სთქვათ, ვარ მაგარი,
არ ვყოფილვარ სხვათა მსგავსად,

კაცი გახლავთ მრავალგვარი —
მე სხვა კაცი არა მგავსა.

წუთისოფლად ვივლი ასე,
ბედი მწყალობს ჩაფარისა,
მე ვარ მკვლელი ილიასი —
მტერი მისი საფლავისა.

მდაბიოთა აზროვნება

(ვიორვი სააკაძის გამო)

მე შენ, სხვა კაცს, გეუბნები,
მომისმინე, სხვა კაცო,
ვისაც გერჩის სიმულეილი
სიფარულის სანაცვლოდ.

მდაბიოთა აზროვნებით
მოაზროვნე ქართველო,
შადიმანის ფეხქვეშ გინდა
სააკაძე გათელო.

ფარსადანის მონა ხარ და
არაქელას მონა ხარ,
შაზ-აბასის სულში გინდა
სააკაძის მონახვა.

ვინ ჩავიდო გოგრა-თავში
ტვინი ყიზილბაშური,
სამწუხაროდ, უეცილობამ
ეცის ბოღმა და შური.

შენ არ გინდა, არც ტბილელი,
არც ილია არ გინდა,
ვაი, როგორ გავსულელდით,
ვაი, როგორ დაბინდდა.

შენთვის ვამბობ, მტრისგულავ და
შენთვის ვამბობ, მტრისთვალავ,
სააკაძეს არ ჰყოლია
მტერი ქართველისთანა.

ჩამს შვილიშვილებს ირმას, ჯანსულს

ოცდამეერთე საუკუნის
გქვიათ შვილები,
არ იქნებიან თქვენს დროს ნაღდად
ლატაკ-მშვიერები.

თქვენს დროში ძმა ძმას
 არასოდეს ტყვიას არ ესვრის,
 ივლით უზომო სიყვარულით,
 ივლით ალერხით.

თქვენს დროს, დალატი არ იქნება,
 არც მუხანათი
 თქვენ ლექსიკონში წაიკითხავთ
 რაა დალატი.

ხოლო ზეციდან მძასუხობენ
 მძათა სულები, —
 რომ იტყუები, მაშ ხინდისი
 არ გაქვს სრულებით?

თოვლი

სიცილით საესეს მანუვლიდი ჭიქას,
 ფეხებთან ეგდო ელაში მზერა,
 საოცარია, აქაც და იქაც
 ჩემს გარდა, ყველგან ყველასი გჯერა.

სახლში შემოდის ფიფქები თოვლის,
 თითქოს ბუნება უჩვენოდ ვერ ძღუბს,
 მე ვფიქრობ შენზე და პირველყოელის,
 თოვლის ფიფქივით გაღნები მკერდზე.

რა ლამაზი ხარ

რა ლამაზი ხარ (ღმერთმა დალახვროს),
 ეუმზერ და ვტირი ამ საბალახოს,
 ჩემად, სინემეს ხელი არ ახლოთ,
 საით, ღრუბელო, მზის საბალახო...
 ვაი, სიცოცხლე, როგორ გალაღდი,
 როგორ გალაღდი, როგორ ამაღლდი,
 ამაღლებული მოსწანს სამარხი,
 რას იზამ ახლა, სეტყვას დამაზლი
 თუ ციდან ოქროს ჩანჩქერს დამადვრი?
 შეხედე, მუხა ტოტებს არა ზრის,
 ტურებში კოცნის სიოს ბალახი,
 ნეტა სიკვდილი, ღირს თუ არა ღირს?

1997-1998 წლები.

დასასრული

მოთხრობა

ქალმა სახელური მოსწია; როგორც ფოველთვის, კარი ღია იყო. ჩვეულებრივ სპეციფიკური „სურნელი“ შემოეგება, მაგრამ ნაკლებად მძალე, ვიდრე დალაგებაამდე და კატების გასახლებაამდე იყო.

შვიანი დღე იდგა. ყველაფრის გამაღმაზებული შვის მადლი ამ ოთახსაც დასტფობოდა, როგორც ბებერს, ღიმილი ნაოკებს რომ უმატებს, მაგრამ აახალგაზრდავებს კიდევ. თამბაქოს ბოლით გამჭვარტლულ, ოდესღაც ღია ფერის კედლებზე ათასნაირ მწერს კვალი დაეშინა და მისი ზედაპირი თავისებური ორნამენტით მოეხატა. ტანსაცმლის კარადის სარკე, ჯერ კიდევ გუშინ გაწმენდილი, სიძველისაგან ბინდვადაკრული, კვლავ უხუფთაოდ გამოიყურებოდა.

შავი ხის მრგვალ მაგიდაზე, თეთრ თეფშებსა და ფინჯნებში, სუფთა ხელსაწმენდების ირგვლივ, ყავისფერი ტარაკანები საქმიანად გარბი-გამორბოდნენ, ქალმა ხელსაწმენდი აიღო, რამდენიმეს მოკვლა მოასწრო...

მზე მალდა იდგა, მაგრამ მისი ნათელი აქაურობასაც ჰყენდა შუქს. ქალმა ახალი თეფში გამოიღო კარადიდან და მანდარინები ზედ დალაგა. ნარინჯისფერმა, ოთახში შვის შუქი გააძლიერა, თითქოს ამ გარემოს რაღაც უზაროდა.

თბილოდა, აუადმყოფს ერთი საბანი გვერდით გადაეგდო, მეორედან კი ქა-

ლის წინდით შემოსილი, მოზრილი, გამზდარი მუხლი მოუჩანდა. ამობრუნებული იდაყვი შუბლზე ედო. წარბმყერილ, შეწუხებულ სახეზე ჩამოზრდილ წვერს ჭაღარა შერეოდა. გამოკვეთილ ნესტოებიანი სწორი, პატარა ცხვირი მიმჭრალი სილამაზის ნაშთადღა შემორჩენოდა. სქელ ქვედა ტუნს, რომელსაც ფერი კიდევ შერჩენოდა, ერთ მზარეს ნაჭრილობევი ეტფობოდა; ეს ტრილობა, რა თქმა უნდა, ომში არ მიუღია, თუმცა რა, ცხოვრება განა დაუსრულებელი ომი არ იყო?!

ქალის შემოსვლისას, მხოლოდ გაახილა თვალი, ისევ დახუჭა და შერე მისთვის აღარ შეუხედავს.

— როგორა ხარ? — ხელოვნური ოპტიმიზმით ჰკითხა ქალმა

კაცმა შუბლზე დადებული ხელის თითები გაურკვეველობის ნიშნად აათამაშა, შემდეგ ხელის მტეკვანი უნათოდ დაუეარდა მაღალ, შუბლზე. ქალს გაახსენდა მიცვალებული დედის შუბლი, მისი განსხვავებული სიმძიმე, სიცივე და... ახოციაციებს გზა აღარ მისცა.

— აღარ ისველებ? მშრალი ხარ? — ჰკითხა, თან ცდილობდა დაენახა, ქვეშაგები ხველი ჰქონდა, თუ არა.

— აი, მანდარინი მოვიტანე, ხომ გინდოდა?

კაცმა თვალი გაახილა და მანდარინს დააქერდა. ქალმა გაფტქნა; კაცი მო-

ლოდინით მიაშტერდა, პირი ოდნავ გა-
ალო, ხელიც გამოიწოდა, მაგრამ ქალ-
მა მანდარინი დაანაწილა და ერთი ლე-
ბანი პირში ჩაუღო, ხელში არ მისცა,
გაიფიქრა, კუჭყვიანი ექნებაო. კაცს სა-
ხე მოეკმუნხა.

— შეგევა? — კაცმა უარის ნიშნად
თავი გააქნია. ქალმა კიდევ ჩაუღო პი-
რში მანდარინის ლებანი, თან გაიფიქრა:
უფ, რა საამო სუნი დატრიალდაო და
შეეცა იქით არ გაეხედა, სადაც აღ-
მოსავლური წარმოშობის უკანასკნელი
პრინცი „ტაბტრეანი“ — უნიტაზი
იდგა და აღამიანის სხეულიდან გამო-
სული უწმინდურობის სუნს აფრქვევდა
(თუმცა ჩვენში პრინციბა გადაჯარდნი-
ლია, მაგრამ მისი მოდემის უკანას-
კნელ ნაშეიერს ვაფი არ შესძენია და
გვარი მასზე შეჩერდა, ამდენად,
პრინცი მაინც თავად იყო. მისი სამი
ცოლისგან დატოვებული სამი ქალისთ-
ვის, ორნი რომ სადღაც სხვა ქალაქში
ცხოვრობდნენ, მესამის კისერზე კი
თვითონ იყო ჩამოკიდებული, ხუმრო-
ბითაც კი არავის უწოდებია პრინცესა).

ავადყოფი ამოძრავდა, წამოდგა და
„ტაბტრე“ დაუდა. ქალი წინა ღერეფ-
ნისკენ გავიდა, ხელჩანთა წიგნების
„ეტაგერზე“ ჩამოკიდა და შემობრუნდა.

— ჰა, რაშია საქმე?

— წწუ! — აკანკალებული ხელი გაი-
წოდა ხელსაწმენდისკენ და რაღაც გაი-
სუფთავა. ქალმა პირი შეაბრუნა და
უფრო იგრძნო ეს, ვიდრე დაინახა.

— ჩაი მინდა! — თქვა კაცმა. ქალი შე-
მობრუნდა, უნდოდა მიშველდებოდა, მა-
გრამ კაცმა ხელი დააბჯინა მაგიდას და
თვითონ დაწვა. ქალმა მეორე მანდარი-
ნიც გაუფიქვნა — აჰა! — თეფში ახლოს
მოწვია. ეს გასატანია, გაიფიქრა „ტაბ-
ტრე“, მაგრამ უკრ სუფთა საქმეები მო-
ურჩე. ყველაფერი გაანგარიშებული ქო-
ნდა.

— ამ მანდარინებს აქ დაეღებ, ფანჯ-
რის რაფაზე, გარედან, სივრცელში.

კაცმა თვალთ ანიშნა, კარგო.

— რას ღვაბარ ფეხზე, გაიხადე პალ-
ტო, დაჯექი.

— არა, აქ ვერ დავედები. მინდა ყვე-
ლაფერი ისე მოაწესრიგო, რა უნდა
ყოფნა არ მეზიზღებოდეს.

— ეგ არასოდეს არ იქნება, — ჩუმად
თქვა კაცმა.

— რატომ? ძირითადად ხომ მოვსპეტ
ეს ტარაკანები, ახლა სულ მოვსპობთ.

— ვერა, — ისევ თქვა კაცმა.

— როგორ ვერა, ღი, ნახავ, მოვაწეს-
რიგებთ.

კაცმა უიმედოდ გადასწია თავი კედ-
ლისკენ.

— აბა, მე მეზიზღება აქ ყველაფერი.

— ნუ მოხვალ, — ჩაიხიხინა კაცმა,
ქალი გაჩერდა. მიხვდა როგორი ზიზღი
და ირონია შეაგება კაცმა მის უღმობ-
ლობას.

— ავალ ზევით.

ზევით, ამ კაცის უმცროსი და ერთად-
ერთი ქალიშვილი ცხოვრობდა ოჯახით,
ღიახ, ერთადერთი, რადგან პირველი
ცოლი და ორი პატარა გოგონა რომ
მიატოვა, (მშვენიერ, ვნებიან ქალზე
თავდავიწყებით შეყვარებულმა), იქით
აღარ გაუხედავს და ყოველგვარ მამა-
შვილობაზე ლაპარაკიც ზედმეტი იყო.

— წავალ, ჩაის მოგიტან.

კაცი ისევ ამოძრავდა და ისევ „სა-
მეფო ტაბტრე“ დაუდა. ქალი გავიდა.
კაცმა შვება იგრძნო. დიდხანია უკვე
მარტო ცხოვრობდა და გვერდით ველა-
რავის იტანდა. ბოლო თვეები თავს ცუ-
დად ვგრძნობდა, ბოლო დღეები სულ
დაუძლურდა, დამოუკიდებლობა დაკა-
რგა და ახლა იძულებული იყო დამორ-
ჩილებოდა თავის მომეღვლებს: საკუთარ
ქალიშვილს მართას, რომელსაც ალერ-
სით თათასაც ეძახდნენ და დეიდაშვილ
ლელის. ძალიან ცუდად რომ იგრძნო
თავი, თვითონვე უთხრა შვილს, ლელის
დაუძახეო. უკანასკნელი ძალია მოიკრი-
ბა, ლელისთან წაიყვანეს, იქ აბანავეს.
რა სიამე იგრძნო აბანანაში. გაახსენდა
დიდი ხნის გადავიწყებული ლამაზი და
ჯანსაღი ცხოვრება. თავის გაძვალტყა-
ვებულ სხეულს რომ დაჰყურებდა, ასე
ვეონა, ვიღაც სხვას ეხედავო. თბილი
წყალი ესხმებოდა, სიამოვნებდა და გან-

ძრევა არ უნდოდა, ისინი კი დაკვირიოდნენ: — მამა, გაინძერი! — ლელი კი იცინოდა, იუშორის გრძნობას არ ჰკარგავდა და ეუბნებოდა: — ბიჭო, გაწიე ხელები წინ, წყალს შეუშვირე, მოდუნდი ცოტა, ნუ ხარ განხიციანებული! დედა, დედა, შე საცოდავო, რამდენი წლის ტყავი გძვრება, ა, საპონი წაისვი, ხელებს როგორ იბანენ, ხომ გახსოვს? — დაუნდობლად ეხუმრებოდა, მაგრამ არ სწყინდა, პირიქით, თბილ წყალზე მეტად ერთადერთი ახლობელი ადამიანების გვერდით ყოფნა, მათი შინაურული ტონი, დაცინვაც კი სიამოვნებდა, ამ ატმოსფერომ აგრძნობინა, რომ მარტო არ არის, რომ მას ვიღაცა ჰყავს, ვისთვისაც მისი კარგად ყოფნა მნიშვნელოვანია. რაღაც გამოუცნობი, მისთვის სულ ახალი გრძნობით ელვოდა გული, მაგრამ ეს ტკივილამდე სასიამოვნო სისუსტე იყო.

— ნელა, როგორ მატრიალებთ, წაიქცევი, — ვითომ ჯავრობდა.

— ნუ გეშინია, აგერ არა ვარ, — ეუბნებოდა შვილი

მამა: „აგერ არა ვარ“. ეს უბრალო და მშვენიერი სიტყვები განა ხშირად გაუგონია ცხოვრების ქარტეხილში, რვეოლუციით მოპოვებულ „მშვენიერ ცხოვრებაში“?! ღმერთი რომ უარყვეს და თავად დაბრძანდნენ პატარ-პატარა ღმერთებად — გამგებებად, უფროსებად და ადამიანთა ბედ-იღბალს, ადრე ზეცაში რომ წყდებოდა, ახლა კაბინეტებში განაგებდნენ. „კხედავ — ვერ კხედავ“-ის ეპოქაში ამას ვინ დაინახავდა და ვინ ეტყოდა — ნუ გეშინია, აგერ არა ვარო, ან თავად ვის ჩაახედებდა ამყ სულში, მაშინ ხომ ნამდვილად გაჯავრდებოდა. დღეს კი, წაქცეულს, ისევ შვილი ამხნევებდა — აგერ არა ვარო. შვილი, იმ ენებიანი, ლამაზი სიფიქსის ნაყოფი, მართლაც პრინცესასავით მშვენიერი, დახვეწილი და წერწერტა, ხაოცარი ჭრილის ლურჯთვალეებიანი, ლურჯი კი არა, ამქვეყნიური ვველა ფერით რომ შემოგეკვიროდნენ ხორბლისფერი, ფუმფულა წამწამებიდან: „ცა-ფირუზ,

ხმელეთ-ზურმუხტისა“, და თხაყ სვედიანი ღრუბლის ფერადი ქვეყანაში რომ ირეკლებოდა და მხელე მხელე ულ სხეულს შეწუხებული და შემფოთებული შესცქეროდა.

— აგერ ხარ, თორემ დიდი ვაჟაკი მყავხარ, — მაინც თვითონ იქაჩებოდა, თითქოს ამ ქალებს არ ენდობოდა, თბილი წყლის ქვეშ თეთრდებოდა, ლღვებოდა და მთელი სიცოცხლე ასე იჯდებოდა.

— ეგ ტრუსები გიშლის ხელს, ჩვენ შეეჭრიალდებით, გაიხადე და ისე დაიბანე. — სითბოში გაფურსულს ქალიშვილის ხმა ჩაესმა.

— ჰო, გადით თქვენ.

— არა, მარტო წაიქცევა, — ლელის ხმა შემოესმა.

აქვე იყვნენ და თითქოს შორიდან ესმოდა მათი ხმები, იმდენად უჩვეულო, სხვა სამყაროში გრძნობდა თავს. ვველაფერი სიზმარს გავდა.

— ჩვენც ზურგით დადექი და გაიხადე, ნუ გეშინია, — ეუბნებოდა შვილი და ისიც მექანიკურად ასრულებდა ამ ორი, ენერგული ქალბატონის ბრძანებებს.

— ჰო, მახე ყოჩაღ, ზურგიდან ჩვენ ვველა ერთნაირები ვართ, — იცინოდა ლელი.

საბოლოოდ გადაავლეს წყალი, პატარა ბავშვივით ამშრალდნენ, მერე პირსახოცი მისცეს, წინ თვითონ გაიმშრალეო.

— შეხედე, შეხედე, როგორ დაგორგლა პირსახოცი, როგორ რვა წლის ბიჭვიით იმშრალეს, გაშალე პირსახოცი და წესიერად გაიმშრალე, — წიოკობდნენ ქალები. ბოლოს მთლიანად გაახვიეს თეთრ ზეწარში, გადმოიფანეს აბაზანიდან და ჩააცვეს... აქ გაუწყდა აზრი... მაშინ, ზეწარში გახვეულს და განბანილს, თავში არ მოსვლია, ახლა კი, ამ „ტახტზე“ დაბრძანებულმა, ვიფიქრა: — რა კარგი წესი აქვთ მუსულმანებს, ასეთნაირად რომ უშვებენ ალაპათან შესახვედრად, კარგი იქნებოდა, მაშინ დასმულიყო წერტილიო. მერე

თავად გაეღიმა. დედით ქართველს და ქრისტიანს მამით მაჰმადიანს, არც ერთი სწამდა და არც მეორე. ათეისტები იყო, ამ სიტყვის ღრმა გაგებით, მარქსისტული მოძღვრების დიდი მცოდნე-თეორეტიკოსი და ეს ცოდნაც, ისევე, როგორც მრავალი სხვა, არაფერში გამოუყენებია არც თავისთვის, არც სხვისთვის.

ამდენი ხანი „ტაბტზე“ იჯდა. წამოადგა, დაინახა რომ ტყუილად მჯდარა. ამ ცხოვრებისგან მოტყუებულს, ახლა საკუთარი უკანალიც მატყუებსო, გაიქილია გუნებაში. ადგა, აიწია ხაცვალი და ფანჯარას მიადგა. მოპირდაპირე სახლს ხარაჩოები ერტყა და მუშები მუშაობდნენ.

ვარდისფერ კედელს მზე ანათებდა. უაზროდ უძქირა, მერე ისევე ჩაწვა და თვალი მილულა, მწოლიარე, მხოლოდ ერთზე ფიქრობდა: როგორმე განთავისუფლებულიყო იმ საკვებისგან, რომელსაც საკვები აღარ ერტყა და რომელიც ასე აწვალებდა. ასე ეგონა, თუ განთავისუფლდებოდა, ძალა და ჩვეულებრივი არსებობის უნარი დაუბრუნდებოდა. აღარაფერი აინტერესებდა, ნორმალური ფიზიკური მდგომარეობის გარდა.

ლელი შემოვიდა. ჩაიდანო შემოიტანა. ფინჯანში ტარაკანი ქამზრჩალიყო. ჯერ ის გარტეხა, მერე ჩაი დაუხზა და ახლოს დაუდგა. შემდეგ ის უწმინდურობანი გაიტანა, გარტეხა, ისევე შემოუტანა. შემოიტანა თუ არა, კაცი ისევე „ტაბტზე“ დაჯდა.

ლელემ თვალი შეავლო ღია ცისფერი ხალათის სამაჯურებს, რომელთაც ორ დღეში დაეკარგათ სიქათქათე და გაახსენდა, საავადმყოფოში წაყვანის წინ რომ აბანაევს, როგორ გამოანათა მისმა დატანჯულმა, ფერმკრთალმა სახემ ცისფერი ხალათიდან, ხალათს ზემოდან, ღია ნაცრისფერი, ნაქსოვი ფაკეტი და ასეთივე ფერის კოსტიუმი ჩააცევს. ყელზე აქა-იქ ოქროსფერ და მწვანე ძა-
2. „მთაბი“, № 7-8.

ფებგაყრილი, წითელი, ფუჭფულა, თბილი კაშხე შემოახვიეს. საყურძელში რომ ჩაჯდა და ფეხი ფეხზე გადაიდო, გვარიშვილობა, ფეხსაცმელში დამალულ ტერფზე და ნატიფი ფეხის თაღზე ეტყობოდა. საავადმყოფოში წასვლის წინ პალსტუხი მოისაკლისა. ლელის სიზოვა, მენ ხომ არა გაქვსო. პალსტუხი არ აღმოაჩნდა. შემფოთდა, პალსტუხის ადგილზე ხელს იფარებდა დაბნეული, გვიანებოდა, ძველი დროის რანდი ახლა ბოდიშსაც მოიხდიდა: მაპატიეთ, უპალსტუხოდ ვარო.

შეწუხდა ლელი, რომ ეს სურვილი ვერ შეუსრულა. ვინ იცის, იქნებ უკანასკნელი სურვილი.

სასწრაფო გამოიძახეს. სწრაფად მოვიდა. საავადმყოფომ კი არ მიიღო, ადგილი არა გვაქვსო. იქ, მისაღებში აწვალეს, ცოტა შარდი გამოუღეს, დიდი საქმეები ვერა და ვერ მოაშორეს. თუმცა ოყნა სამჯერ გაუკეთეს. მორივე ექიმმა ბრძანა, საგანგაშო არაფერი აქვს, ყველაფერი ასაკობრივიაო (ჯერ 78 წლის არ იყო) და გამოუშვეს. დაუბრუნდა თავის ნაბინძურებულ ბუნავს.

სუფთა ქვეშაგებში ჩააწვინეს. მისი ორი მშვენიერი კატა გოცეხული უყურებდა ამ ქალებს, რომლებიც უკრძალავდნენ მაგიდაზე და ყველაფერზე ასვლას, რითაც განებივრებულნი იყვნენ თავისი აღერხიანი და ჩუმი პრინციისგან, ნამდვილად მეფური ხელგაშლილობით რომ ანიჭებდა მათ აბსოლუტურ თავისუფლებას. აბსოლუტურ თავისუფლებაზე მეოცნებეს, ალბათ სიამოვნებდა ამის თვალნათლივ დანახვა, ისეთი ალტაცებით და სიხარულით შესტკეპროდა მათ კუნტრუმს, შენატროდა მათ უსაზღვრო, შეუბორკავ ბედნიერებას.

ის უკანასკნელი ბედნიერი საღამო იყო ამ კატებისათვის, ვინ იცის, როგორ აეწვობოდა მათი ბედი. თითქოს გრძნობდნენ, რომ ამორებდნენ საფვარელ პატრონს და საწოლისა და კარადების ქვეშ იმალებოდნენ.

ლელი დარწმუნებული იყო, რომ ავადმყოფს სისუფთავე და მოვლა სჭირდებოდა.

საპროდუქციო
დაწვრილი

ბოდა, ამიტომ შეუძლებელი იყო მათი აქ განერება. თან იმასაც ფიქრობდა, იმ დარწმუნებულ ცხოვრებაში, რომელიც „ტახტზე“ ადგომა-დაჯდომას უნდა მოაწოდოს დიდგვაროვანთა ამ უკანასკნელის ნაშვირმა, ღირს კი იმ სიამოვნების მოკლება, რასაც მას ეს ცხოველები ანიჭებენ.

ადამიანებთან ურთიერთობას მოკლებულს, საკუთარ თავთანაც ვერ მოექმენა საერთო ენა. თვითნაღლიზის, თვითკრიტიკის უნარი რომ ჰქონოდა, იქნებ არ ჩაფლულიყო ასეთ უძრავობაში. ფენომენალური მეხსიერების პატრონს, ერუდირებულსა და ფართოდ განათლებულს ბრძოლისათვის არ ეყო ძალა. ჯერ თვითდინებით მიდიოდა მძლავრად და როცა წაიფორხიდა, ასევე დინებას დაჰყვა ქვეით, ცხოვრების დიდი მდინარის ძაბრში ჩაყარდა და ვეღარ გამოაღწია. არც დაიხრჩო და ვერც გამოვიდა. უძლებდა და მიენჯია, მაგრამ ბოლოს როცა დაუმღერდა, მიხვდა, რომ იმ ძაბრიდან გამოდწვევასაც აღარ ჰქონდა აზრი, ისე იყო დაფეხილ-დაჩენქვილი.

ამ კატებთან თამაში და მათი ბედნიერების ცქერა, დაახლოებით იგივე იყო, რაც ცხოვრებადამთავრებულ მოხუცი-სათვის ახალგაზრდობის დროინდელი ფოტოების თვალაერება, იმ დაუბრუნებელი წარსულით ტკბობა და ამოი ნატერა.

— გაზუთები არ გინდა? — ჰკითხა ლელიმ.

— კი. უთხარი თათას. ჟურნალიც მომიტანოს, — ისევე დახუჭა თვალი.

ლელი დერუფანში გავიდა და ლაგება, დაჯგა, ფხეკა დაიწყო. საქმეს ბოლო არ უჩანდა, ვერაფერს დაატყო ხელი. ამ ხნის განმავლობაში პრინცი ბევრჯერ დაჯდა „ტახტზე“, მაგრამ არც მისი სურული და არც მისი ბრძანება, ორგანიზმმა არ შეასრულა. მისი ცხოვრება ადგომა, დაჯდომა, დაწოლად გადაიქცა. თითქოს მარტო ამისთვის იყო დაბადებული. ადამიანები, რა თქმა უნდა, ამისთვის არიან დაბადებულნი, მაგრამ არსებობს კიდევ შუალედი ამ ქმე-

დებათა შორის და სწორედ ეს შუალედი მთავარი, რომელიც პრინციც აღარ ჰქონდა. ქალიშვილი, შვილი და საქმე-ლი მოუტანა. საკუთარი წელით აჭმევდა, მამა შოშიასავით აღებდა პირს და ჭამდა, თან რაღაც არ მოსწონდა, ჯუჯლუნებდა, შვილს ეკამათებოდა. არც ეს „ტახტი“ მოსწონდა, არც რეზინის „სუდნოზე“ წოლა. ყველაფერზე ჭირვეულობდა. შვილი მოთმინებით უსმენდა და აჭმევდა. ლელი ისევე დერუფანში ფათურობდა.

— დაანებე, ლელიყო თავი, აი, მოკუთდება დედაჩემი და მე თვითონ მივხვდა.

— მინდა მოგეხმარო. ისეთ დონეზე მივიყვანო, რომ დამლაგებელს არ შეეზაროს აქ შემოსვლა. აი, ახლა უკვე შეიძლება, მორეცხავს იატაკს, „მასტიკასაც“ მოუსვამს და სუნიც გაქრება.

— აბა, სად არის დამლაგებელი, ისევე მე უნდა გაეკეთო. წყალი გინდა? — ჰკითხა მამას. — ბევრ წყალს სვამ. ნუ სვამ ამდენს!

— დედაშენმა და მამაშენმა თითქოს პირი შეკერეს, რაღა ერთად მოუნდათ ავად გახდომა? — გამოსძახა დერუფანიდან ლელიმ.

— არც ერთად და არც ცალ-ცალკე ჩემზე დიდად არ უფიქრიათ, არ ვიცი, რა პრინციპით გამაჩინეს, მით უმეტეს, თუ ერთად ყოფნასაც არ აპირებდნენ, — თქვა და უსახლვროდ კეთილი, უძირო ლურჯი თვალებით გაიღიმა, არც ბოღმა, არც სიბრაზე ხმაში არა ჰქონდა. — მამა, ნუ სვამ ამდენ წყალს, ზომ გითხარი!

— ესეც ღვინოა, რომ მიკრძალავს? — გაიფიქრა კაცმა და ჯიბრზე მოიყუდა ბოთლი. ლელიმ საყვედურით შეხედა და თვალებით უთხრა: ამ მშვენიერ არსებას დედაც ჰყავს, მამაც და იმის ნაცვლად რომ გვერდით ამოუდგნენ... თათამ, თითქოს ზუსტად ჩასწვდაო მის ფიქრს, უპასუხა:

— აჰ, მაგათი არაფერი მინდა, ოღონდ თვითონ იფვნენ კარგად.

საბანი გაუსწორეს და გავიდნენ. პირახვეულები და რეზინის ხელთათმანებით აღჭურვილები, საოპერაციოდან, მძიმე ოპერაციის შემდეგ, გამოსულებს ჰგავდნენ. კაცმა მაშინვე გაახილა თვალი, ისევ შუბა იგრძნო მარტო რომ დარჩა. თავისუფალი იყო: უნდოდა წყალს დალევდა, უნდოდა „ტახტზე“ დაბრძანდებოდა ან სულაც ლოჯინში გაუშვებდა. ამ უფლებებს ვერაფერ წაართმევდა. ამ განადგურებული ადამიანის მიმქრალ სხეულში, რომელსაც კაცი აღარ ვერქვია, არა პიროვნება ან ვაჟკაცობა, რაღაც სხვა პატივმოყვარეობა თუ სიჯიუტე კიდევ ძალუძამდ ცოცხლობდა. თავის მიკროსამყაროში, რომელიც გეოგრაფიულად ამ სორომდე დაიყვანა, სულის მოთხოვნილებები კი მინიმუმამდე, უზარმაზარი თავისუფლების პატრონი იყო. ეს ყოველივე პარადოქსული და „აშკარა დაუჯერებელი“, მაგრამ ფაქტი იყო, არა თეორია, ჰიპოთეზა, ბელშესახები რეალობა გახლდათ. კაცი, რომელმაც იცხოვრა დევიზით: „ყველაფერი, ან არაფერი“, ბოლოს და ბოლოს: „არაფერის“ პატრონი გახდა და ახლა ამ „არაფერსაც“ ჰკარგავდა. რა შეეძლო? გაჯიუტება, გაცოფება და გაცოფება კიდევ...

აჰ, პარადოქსების ღმერთკაცი, ბერნარდ შოუ! შენც გაგაკვირდებოდა ასეთი პარადოქსი — თავისუფლების წყურვილით შეპყრობილმა, ამ წყურვილის მონობაში ჰპოვა თავისუფლება. თავისი ნებით შექმნილ საკანში არც არავის უშვებდა და არც თვითონ უნდოდა იქიდან გამოსვლა.

თავი იტეხოს იმან, ვინც ფიქრობს, ანალიზებს, ვინც ჩაკირკიტებს ადამიანის ქვეყნად მოსვლის აზრს, ვისაც აინტერესებს საიდან, რატომ, რისთვის; ფოფნა-არფოფნა, აზრი, აზრი! და ვაი მას, ვინც ამ ამოუხსნელის ამოხსნას შეეცდება, ვინც მიხედება, რომ თუ დაბადება და სიკვდილი ყველასათვის ერთნაირია, ამ საწყისსა და დასასრულს შორის მოქცეული შუალედიც ერთი აქვს ყველას. ცოდვით ჩასახული, ცოდვის

შეილი — ადამიანი მოდის ამ ქვეყნად და დედას აუტანელ ტყუილს ეწყობს, ძუძუს სწოვს და ჰქანაფს, ეწყობს ტკივილს აყენებს. ასე გრძელდება ტკივილების ჯაჭვი, ცოდვების ჯაჭვი და არაფერ ფიქრობს ცოდვილი ვარო. ზოგნი დარბიან, ხანთლებს ანთებენ, იტყუებენ თავს და ატყუებენ სხვას. ასეთებს კიდევ რა უჭირთ, სინდისის პატარა შუქი მაინც უჭურვავთ. ყველაზე ცოდვილი გვაპეზზე სიარულით მწვერვალზე ასულები არიან, ბედნიერნი არა მარტო იმით, რომ ეს სრულიად არ აწუხებთ, არამედ იმით, რომ თავის მოტყუება ძალუძთ ბედნიერნი ვართო და იმათაც ატყუებენ, ვინც ქვევიდან შეციცივნებს მათ „ბედნიერებას“.

საცოდავი, საწყალი, მოტყუებული ადამიანები!

კაცმა თვალი გაახილა. — ეს ლელის ფეხის ხმაა, ენერგიულად დადიხო, — გაიფიქრა და ისევ დახუჭა. ლელიმ თვალი გადააღო ყველაფერს, მერე მზით განათებულ ხარაჩოებს მიაშტერდა. მზე სამკუთხედად აჩნდა შენობის ბოლო სართულს, თითქოს გვერდულად იპარებოდა ამ ადგილიდან, არ შემამჩნიორო.

— ისე მიდის, არ გვემშვიდობება, — თქვა ხმამაღლა.

— ვინ? შენ იპარები? — თვალი არ გაუხელია, ისე თქვა კაცმა.

— არა, მზე იპარება. ისე, მეც, წავალ უკვე. შენ მთელი დღე ასე იქნები ადგომა-დაჯდომაში. დაეიღალე, დღეს მეტს ველარაფერს გავაკეთებ. კაცმა თავი დაუქნია. ლელიმ ხელნაწიას მოჰკიდა ხელი.

— აბა, ნახვამდის! — თქვა, მაგრამ ვერ მიდიოდა.

სახიზღრობაა ხელთათმანებით რომ ვუვლით, ცხვირახვეული, ცივად რომ ველაპარაკები, რომ არ ვატყუებ, არ ვუმაღლე მისი არსებობის უაზრობას. რა თქმა უნდა, სიტყვით, პირდაპირ არ ვუბნები, მაგრამ მოქმედებით... მძავს თავი.

— შენ, რა თქმა უნდა, ხვალ პირველ საათამდე არ მოხვალ.

ოო, როგორ დარწმუნებულია, რომ მოვალო, უცებ გაიფიქრა ლელიმ.

— რატომ? დილის ცხრა საათზე ვერ იოვალ, მაგრამ არც ასე დავიგვიანებ. რამე თუ გინდა, მითხარა.

— გახეთები მომიტანოს თათამ. შენ წამალი იკითხე იმ შესს აფთიაქში. ყურნალებიც მომიტანოს.

— კარგი! — გამოუარდა. აირბინა ზევით. ჩაიცვა პალტო და დაეშვა ჯერ კიბეზე, შერე დაღმართზე. შვება არ უგრძენია. მიდიოდა, ისევ მასზე ფიქრობდა. გზად ყველა აფთიაქში შეიარა, რასაკვირველია ის წამალი არსად არ იყო. არავის ნახვა არ უნდოდა. არც ნათესავის, არც მეგობრის. ბაზარში შეიბრინა, კუჭმა უთხრა, ჩემზე იზრუნეო. ისე კი ყველაფერი ეზიზღებოდა, ცხვირი იმ ოთახის სუნით გამოტენილია. ჩქარობდა სახლში შევარდნას. ბინაში, რომელიც დიდად არ უყვარდა, ერთ სიამოვნებას მაინც გრძობდა, შექმლი ყველასა და ყველაფერს გამოთიშვოდა. ახლა ვერ მოახერხა, სხულით აქ იყო, სხვა დანარჩენით იქ, მის უბედურ დეიდაშვილთან. გრძობდა, ყველაფერს ისე ვერ უკეთებდა, თუ არ უკეთებდა. მძას ეძახდა, მძაა აბა რა, ერთად გაიზარდნენ და მაინც... ღვიძლი მძა რომ იყოს...

ეს მებრალეობა, ის კი მიყვარდა. დიდი ამბავია ღვიძლი მძის, შეილის, ან დედის სიყვარული. საქმე ის არის, ყველა გიყვარდეს, ყოველგვარი მსჯელობის გარეშე — იმსახურებს თუ არა, ღირსია თუ უღირსი. მაშინ თავგანწირვაც შეგეძლება, მსხვერპლის მოტანაც და ეს თავად მოვანიჭებს ბედნიერებას. არა, ასეთი სიყვარული არ შეუძლია თურმე და სძავს თავი. ღმერთო ჩემო, ეს კაცი ჩემი თავის შესაცნობად გაჩნდა ამ ქვეყანაზე?

საწყალი ლელი! ხელი ღოფაზე დაისვა. რამდენს თხოვს თავს, თითონაც ხომ აღარაა ახალგაზრდა, იმედებით სავსე, ბრძოლის წინით დამუხტული, მძლავ-

რი ელექტროსადგურით ყველას რომ უწილადებდა თავის ენერჯიას.

დიდხანს იბანა და იხეხა. თბილმა შხამმა და საპონმა ცოტა გონს მოიყვანა. სხეულმა შვება იგრძნო. ტელევიზორი არ უნდოდა. პროგრამას მაინც გადახედა. გაუხარდა, რომ არაფერი იყო საინტერესო, დიდი ფინჯნით ჩაიღვლია და დასაძინებლად დაწვა.

ღილით რომ გაიღვიძა, სამსახურში მიმავალის გრძობით ადგა, მაგრამ მშფოთვარე გრძობით, რადგან მიდიოდა მასთან, ავადმყოფთან, რომელიც პარტო ეგლო თავის სოროში, რომელიც არავის უყვარდა, არც შვილებს, არც მას, ლელის; პირველად, როდესაც ამას მიხვდა, აღელდა და მორიდებით გაუხიარა თათას. მან კი მშვიდად უპასუხა, ეს იმიტომ, რომ თავად არავეინ უყვარს და არც ჰყვარებია არასოდესო.

ლელი გაშტერდა. თურმე საშინელ აღმოჩენას რა პარტიკი და ხადა პასუხი ჰქონია. ასე მხოლოდ შეიღს შექმლი ეთქვა, მხოლოდ შეიღს ჰქონდა უფლება, შეიღს, რომელსაც სჭირდებოდა მშობლის სიყვარული და არ ჰქონდა. ლელის კი, ისე, ზოგადად უყვარდა, როგორც ნათესავი, რომელიც პირადად მას არაფერში დასჭირვებია, არც პირადად სტყენია მისგან რამე, არც არაფერს ელოდა.

კიდევ უფრო შეებრალა და სინანულით იკითხა:

— თავი კი უყვარს?

— რა თქმა უნდა. მთელი ცხოვრება ისე გაატარა, როგორც უნდოდა.

— ეს თუ ცხოვრებაა?!

— ასე მოსწონდა.

— არა მგონია. თუ ასეა, მამ არანორმალური ყოფილა.

ქალიშვილმა არაფერი უპასუხა. ლელიმ გააგრძელა:

— რა თქმა უნდა, არანორმალურია. ადამიანმა ასე ძალით დაიღუპოს თავი? გაფთა. ყველაფერი ჰქონდეს და არაფერი გამოიყენოს?!

ლელი აღელდა, თითქოს ამ კაცის განკითხვის დღე დამდგარიყო და საში-

ნელი მსჯავრის გამოტანამდე მის დაცვას ცდილობდა.

— უნებისყოფა, — მოკლედ მოსჭრა ქალიშვილმა.

შკატრები და დაუნდობლები იყვნენ მსჯელობით, შემზარაენი ფიქრებით. საქმით კი სათუთი და მოწყალენი, უკლიდნენ და ყველაფერს უკეთებდნენ, როგორც მამას და ძმას. ხედავდნენ, რომ მან ფარ-ხმალი დაჰყარა და სიკვდილს-ლა ელოდა. სული მზად იყო გასაფრენად, სხეული კი სიკვდილთან შესახვედრად არ იყო მზად. სხეულისა და სულის ეს შეუთანხმებლობა იყო ის ჯოჯოხეთი, რომელიც განგებამ განუშნა ამ დიდად ცოდვილ კაცს. მტარვალებთან და ტირანებთან ამ კაცის ცოდვები რა მოხატანია, მაგრამ უსიყვარულოდ სიცოცხლე არანაკლები ცოდვაა და აი, ეს მოჰკითხა ღმერთმა. ამის მნახველთ თავისუფლად შეეძლოთ ეთქვათ, ჯოჯოხეთი ვნახეთო და არ შეიძლება არ შებრალებოდით. გული არ შეკუმშვოდათ.

აქჰარბული ნაბიჯით შევიდა ლელი. ოთახში თბილოდა. თითქოს ჰაერიც უფრო სუფთა იყო. ავადმყოფი საწოლზე იჯდა. შიშველი ფეხები ფოსტლებში ჰქონდა გაყოფილი, თეთრი, თბილი, მოკლე ტრუსები ეცვა. სუფთა ზეწარზე მუშაობა არ ჩანდა. საბანი გვერდით გადაეგდო. გაზეთს ჩასწერებოდა. ლელის შემოსულა ძალიან გაუხარდა. გაზეთი გადაადო.

— როგორ ხარ? უკეთ ხომ? აღარ ისვენებ? „კლიონკა“ ზეწრის ქვეშა?

— არა, — ჯიუტად უთხრა.

— რატომ? — შეწუხდა ლელი.

— ის „კლიონკა“ და „პილონკა“ რომ დამიკეთ, იმიტომ ვისვენებდი. არ მკირდება, — ბრახიანად თქვა. ლელის კამათი არ დაუწყია.

— ჰოდა, ძალიან კარგი. აი, ვაშლი მოგიტანე. წამალი არ არის. ისაუზმე უკვე?

— კი.

ქალმა ვაშლი გაუთალა და წვერილად დაუჭრა. ერთი ნაჭერიც კუთუფუნ ჭაფუღო პირში.

გიგლიორთქა

— ლოსიონი ვერ ვიშოვე.

ჭუჭყიანი სამაჯურები აუკეცა.

— ჰო, აღარ არის დიდხანია. ალკოპოლიკები სვამდნენ თურმე მაგასაც.

— ჰო-ო? გამაგიჟებენ! — შეიცხადა ლელი. — ზევით როგორ არიან?

— დღეს გამოყავს თათას დედამისი საავადმყოფოდან. დედამთილი კი ცუდადაა, ახლა იმას აწვევენ საავადმყოფოში. ადი, ნახე.

აეიდა. შეილიშვილის გარდა შინ არავინ იყო. მანაც იგივე უთხრა, რაც კაცმა, პალტო გაიხადა. კაბაზე ხალათი შემოიცვა. პირისახე დოღბანდით აიხვია და ჩავიდა. სანიტრის საქმიანობას შეუღვა. ჭურჭელი ისევ დაურეცხავი ეყარა. ლელი თავს ცუდად გრძნობდა; შიგნით, სხეულში სცხელოდა, ყელი სტკიოდა. ჭურჭლის დასარეცხად ძალია არ ეყო. არა და, უნდოდა ოდნავ მაინც შემსუბუქებინა საქმე თათასთვის, რომელსაც ერთბაშად, ყოველი მხრიდან ზევაივით ჩამოეგრნა თავზე უსიამოვნო, მძიმე საზრუნავი. ლელი კი თავს ცუდად გრძნობდა, თურმე გრიპი ეწყებოდა. მას კი ეგონა ამ მძიმე ატმოსფეროსგან ვარც ცუდადო და გულში თავს უჯავრდებოდა, ჰკიცხავდა — რას ინაწებოო.

— დაჯექი ცოტა ხანს, მეც ადამიანი ვარ, დამელაპარაკე, — წყნით უთხრა კაცმა. ლელიმ ჭუჭყიან სკამს გაზეთი გადააფარა და დაჯდა.

— რა გაწუხებს ახლა, გტკივა რამე? — ჰკითხა კაცს.

— აი, ეს გრძნობა, რომ ვერ ვთავისუფლდები. კუჭი არ მოქმედებს.

— როგორ არ მოქმედებს? აბა, რა არის ამდენს რომ დაეარბენინებს ამ ვედროს წინ და უკან? მეტი რა გინდა? მე ვიცი ხალხი, ახალგაზრდები, კვირაობით არ დადიან იქ, მაგრამ არ კვდებიან. ახლა უშეტესად ყველა ასეა, ამისგან არაფერ კვდება.

ქალმა შენიშნა, რომ ამ არგუმენტმა კარგად იმოქმედა კაცზე.

— აი, ეს კიდევ... ვეღარ ვკითხულობ.

— ვერ კითხულობ? ჰო-ო, ეს ცუდია. არა უშავს, სულ ასე ხომ არ იქნები, გამოკითხვები და კითხვაც მოვინდება.

— რა ვიცი.

სინუშე ჩამოვარდა. ლელი ფიქრობდა: რა მოხდება პირსაბანამდე და საჭირო ოთახამდე რომ შესძლოს მისვლა. აქ სისუფთავეს დაამყარებდნენ, არ მოაკლებდნენ არც საჭმელს, არც საკითხავს, რა ვუფოთ, რომ მოხუცდა, აღარ შეუძლია დამოუკიდებლად არსებობა, მთავარია ტკივილები არ ჰქონდეს. ლელიც უფრო ხშირად მოვა მასთან და იქნებ მისი ცხოვრების მიწურული მაინც იყოს უკეთესი. კატებთან და მტრედებთან ურთიერთობას, ადამიანებთან ურთიერთობა არა სჯობს?! ასე ფიქრობდა ლელი, მას კი იქნებ უადამიანებოდ ერჩია და აკი ბედნიერედაც გრძნობდა თავს.

ეს სასაცილო ლელი!

სამოთხეში შესვლის წინ საღიზიანების ილუზია უნდა რომ შეუქმნას, მაგრამ ამ ფიქრებს სხვა ფიქრი მოსდევს აკომპონიმენტით: გვიანაა, გვიანაა ფუჭი ოცნება. გაეცინა თავის თავზე. ას წლამდე შეინარჩუნა მეოცნებეობა. შორეული ბავშვობიდან ამოუტივტივდა სურათი: მეორე-მესამე კლასელი, მეორე ცვლის მოწაფე, პატარა გოგონა ზამთრის ბნელ საღამოს სკოლიდან შინ ბრუნდება, ქუჩაში, თითქმის ყოველათ ნაბიჯზე სხედან მათხოურები, გაჭირვების გამო სამშობლოდან გადმოხვეწილი, საწყალი ლტოლვილნი — სომხები (ქართული მათხოვარი არ ახსოვს). სხედან და გოგონა, თვითონაც დარიბულად ჩაქმული, რომელსაც კარგად ესმის სიცივის, სიბოხის, სისუფთავის ფასი, ღვას ამ მათხოურების წინ და ოცნებობს: — აჰ, რომ შეიძლებოდა მისი შინ წაყვანა, დაბანა, გათბობა, თბილი კრძოთ გამასპინძლება და თბილ, სუფთა ლოჯინში ჩაწვენა... აჰ, რომ შეიძლებოდა... რომ შეიძლებოდა... უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებს ეს ფიქრი და ამ ოცნების ახდენის შესაძლებლობა. ნეტა რას ფიქრობდნენ ის მათხოურები

ამ უმწეო ანგელოსზე, ან რის ელაპარაკებოდა ის ამ უმწერტ¹ პქონდა² რამე მათთვის მისაცემი ან ფული, ან პური (სკოლიდან წამოსულს რა ექნებოდა), არაფერი ახსოვს. ახსოვს, მხოლოდ ის ფიქრები და ის გრძნობა, რომლითაც შეპყრობილი იყო. ეს პატარა არსება.

ამ მოვონებამ, საოცრად თბილი გრძნობა გაუჩინა იმ პატარა ლელისადმი. თან გაეცინა, აი, დღესაც, ეს ხანდაზმული ლელი ზის ამ უმწეო უფლისწულისა და მათხოურის წინ და ოცნებობს... არ იცოდა, რაზე ელაპარაკა, ეძებდა საშუალებას, სიტყვას, რომლითაც შეაღწევდა მის სულში, რატომღაც ევონა, თუ ხმას ამოაღებინებდა და აიძულებდა ლაპარაკს, შეუმსუბუქებდა მდგომარეობას, წიგნში ამოკითხულ სცენასავით ხედავდა ამ აღსარებას, სინამდვილე კი სულ სხვაგვარი იყო. ეს ვაჩუმებული კაცი, რომელმაც სრულიად ულოგიკოდ (დაწესებულ ნორმებთან შედარებით) გაატარა ცხოვრება, ლელის თვალში ახლაც ულოგიკოდ იქცეოდა, მაგრამ რასაც ადამიანები ლოგიკურს და ნორმალურს უწოდებენ, იქნებ ისაა ულოგიკობა ამა სოფლის ამოი ფუსფუსში. იქნებ ეს უჭკუო და ფენომენალურად ნიჭიერი კაცი ადრე ჩასწვდა ამას, ადრე დაინახა ყველაფერი და ადრე მოკვდა, იქნებ ამიტომ სვამდა, რომ ფხიზელი თვალით არ ეცქირა ამოებისათვის, მით უმეტეს მატყუარა ამოი ფუსფუსისთვის. ჩაფიქრდა ლელი. ჩაფიქრდა და ისევე თვითონ დაიწყო:

— საკვირველია, შენ ასეთი ნიჭიერი, და განათლებული, რატომ არ გააყვევი მეცნიერებას, რითი მოვხიბლა იმ „შამპანკომპინატის“ სისტემაში მუშაობამ? — კაცი დუმდა. რომ ეპასუხა ბელფასმა და თანამდებობამო, ზუსტი პასუხი არ იქნებოდა?! განა ეს უდიდესი ფაქტორი არ არის ყველგან, მით უმეტეს ჩვენს ქვეყანაში, ისიც ახალგაზრდა, 27 წლის კაცისთვის?!

მაგრამ კაცმა წარბები აჭიმა, თვალი გაახილა და სთქვა:

— აბა! — და ისევე გაჩუმდა.

— ნუთუ, უნივერსიტეტში შენმა ლექტორებმა სხვებისგან არ გამოგარჩიეს! მახსოვს, მეორე კურსზე ვიყავი, კონსომიურზე და იურიდიული ფაკულტეტის სადიპლომო კურსის სტუდენტებს ამცადინებდი. ერთ-ერთმა შენმა ლექტორმა ვითხრა: მთლიანი კურსის გაუვლელად არ შეიძლება, თორემ პირდაპირ იურიდიულის დიპლომსაც დაიცავდიო. ან ის, ამხანაგის ნაცვლად რომ ჩააბარე გამოცდა და შენი საყვარელი ლექტორი გადარბევს სხვისი გუარით რომ მიადექი.

კაცს ჩაეცინა.

— ხუთიანი დამიწერა და გამომევა, ახლა მაინც მითხარი შენ ხომ ესა და ეს ხარო. არ გავტყდი.

კაცი ისევ გაირინდა, მერე ჩემად თქვა:

— მე მყავდა ლექტორი, უდიდესი მეცნიერი და უდიდესი პიროვნება, ბიძინა რამიშვილი. იმისთანა არც მყოლია, არც ყოფილა და არც მეგულება ვინმე, რომ მას შეეადარო... შეუბნებოდა, ჩემთან უნდა დარჩეო.

— მერე?

კაცმა თვალები ისე დაკვესა, თითქოს თქვა — გაგიფიდიო?

— იმასთან რომ დაერჩენილიყავი, ახლა ჩემი ძელებიც აღარ იქნებოდა.

— არ ჯობდა მაშინ დაღუპულიყავი, ვიდრე ასე გეცხოვრა? (ეს კი უთხრა, მაგრამ იცოდა, რომ ეს კაცი ჩინოვნიკოვით დალაგებულად, „წეხიერად“ ვერ იცხოვრებდა).

დაუნდობელი უღმობლობით ნათქვამ სიტყვებში იმდენი ტკივილი იგრძნო კაცმა, რომ არ წყენია, არც შეკამათებია, არც თავი უმართლებია. რა დავაშავე ასეთი, კაცი არ მომიკლავს. სამშობლოსათვის და მეგობრისათვის არ მიღალატაო. პირიქით, რაღაც საოცარი ნათელი თვალებით შეხედა და ჩემად, უბრალოდ უთხრა:

— ჩემი ბრალია ვეღლაფერი, ადამიანი თითონ ჭვდავს თავის ბედს.

ეს გაცვეთილი სიტყვები ლელის გაცვეთილად აღარ მოეჩვენა, რადგან გამმართება იყო.

— თუმცა რა, მე რას მივალწვი, შენ რომ გეუბნები, — ხანგრძლივი პაუზის შემდეგ თქვა ლელამ. — ცოტა შენზე უფრო სუფთად და ცოტა შენზე უფრო დალაგებულად ვცხოვრობ ვითომ, მაგრამ ქალი ვარ და გამიჭირდა. ვერ ვიტყვი, შრომა არ მიყვარს-მეთქი, ან ბრძოლა არ შემიძლია, უბრალოდ ბრძოლის ზერხებია სხვა, დამამცირებელი, ვერ შეეძელი...

— მე რა მიშლიდა, ვინ მიშლიდა, — ხელი ჩაიქნია კაცმა.

აჰ! ამოიხენეშა და თავი გააქნია ქალმა. გიშლიდა, რომ ლამაზი იყავი, გიშლიდა, რომ დიდგვაროვანთა შთამომავალი იყავი, გიშლიდა, რომ საშინლად ნიჭიერი იყავი, საშინლად ამაყი, უსასრულოდ უაზგარო — ჯიუტად იმეორებდა გუნებაში მიზღვების ჩამოთვლას, მერე ხმამაღლა დააფოლა:

— მოკლედ, ჩვენ შორის დიდი განხეკება არ არის. ფული და ქონება რომ არ გექონდა, დრო ვფლანგეთ და ვფლანგეთ უქმად, თავადიშვილური ხელგამლობობით. ამერიკელები კი ამბობენ დრო ფულიაო. ვინ იცის, ამერიკული კურსით რამდენი მილიონი დაეხარჯეთ? ვაკოტრდით, ვაკოტრდით...

ღიმილით და სიტყვების რახარუხით ამბობდა ამ მართლაც და ცხოვრებისეულ სიბრძნეს. კაცი ყურადღებით უსმენდა. ლელი გრძნობდა, რომ კაცს ლაპარაკი უნდოდა, მაგრამ ხმას მაინც არ იღებდა. იქნებ ვეღარც ახერხებდა ახრის თავმოყრას მისი დაზიანებული, ოდესღაც ნათელი ტვინი.

რას ფიქრობდა ნეტავ? იქნებ თავის ბავშვობას ხედავდა, თავისი განვლილი ცხოვრების სურათებიან წიგნს ფურცლავდა? ქალმა მის ცარიელ თვალებს შეხედა, არა, ის არაფერზე ფიქრობდა, ვეღლაზე ნაკლებად კი წარსულზე.

— მომეცი რამე დასაძინებელი, — მოესმა ქალს.

— რა, ცუდად გძინავს?

— არა, ისეთი... ხელ რომ დაეძინო. ქალს თვალები გაუფართოვდა. კაცს შეხედა. ის გამოიმდგელად უყურებდა.

— შე ხულელო, ეს ხომ გულმოწყალებაა, — ღიმილმა გაუღელა თვალბში კაცს. პატარა პაუზის შემდეგ კი მოაყოლა:

— ფანჯარა, მიხურე, გაეციელები.

— მართლა უნდა სიკვდილი, თუ მცდის? — ფიქრობდა ქალი.

— არაფერი ტკივა, ჭამის მადა აქვს. სული ტკბილიაო, ხომ ამბობენ. სიცოცხლე უნდა. სიბრალულით შეხედა, მაგრამ უცებ აჯანყდა გულში,

— როგორ თუ მცდის? რას ნიშნავს — მცდის? ე. ი. დაუშვა, რომ მოიშორებდნენ, მოკვლავდნენ? ვაიმე, რა საშინელი სიტყვაა. დიახ, დიახ, ასეა, არ უნდა შეეშინდეს ამ სიტყვის. ქალს კი შეეშინდა, ისევე, როგორც თვითონ ამ ცოცხალ ლეშს ეშინოდა სიკვდილის, თუმცა ამ შიშს ის მშვიდად ზედებოდა. ქალს კი მთელ სხეულზე კანი ჯერ დაეკუმუჭნა, შემდეგ კი გასკდომამდე გადაეციმა.

ქალმა თავი მოთოკა და მკაცრად უთხრა:

— ნუ გეშინია, მაგ ცოდეას არავენ დაიდებს სულზე, საუკუნო სატანჯველს არავენ გაიჩენს. შენ რა გენადლეება, წახვალ და დაისვენებ.

თვალდახუჭულ კაცს სახეზე ღიმილი დასთამაშებდა.

სიხუმეს აღმართზე ამოვარდნილი მანქანების ღრიალ-ღრჭიალი არღვევდა. ასეთი მძიმე საუბრის შემდეგ ქალს წახვლა უმძიმდა. ლაპარაკიც აღარ შეეძლო. თავს ძალა დაატანა, ბოლოში გახული ამ ადამიანის ცხოვრების დასაწყისს დაუბრუნდა და თითქოს ბავშვს ზღაპარს უყვებინაო, ისე დაიწყო:

— თუ გახსოვს ასეთი ეპიზოდი შენი ცხოვრებიდან? — კაცმა შეხედა.

— ხუთი წლისას წერა-კითხვა გცოდნია უკვე... ზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს... ბათუმში ცხოვრობდით მაშინ... 1915 წელი იყო. — ქალს უჭირდა დაწყება, მაგრამ რომ დაინახა, კაცი ჰერში

იყურებოდა და სმენად იყო გადაქცეული, ძალა მოიკრიბა:

ერქვესული

— ლამაზი, ქათქათა მტროსმტროვანი სახლი გქონდაო, კარგი ეზოთი, რომელშიც მაგნოლიები და ვარდები ჰყვაროდნენ და ხილის ბაღი. შენ, პატარა ბიჭი, ღიაწაბლისფერ კულულებიანი, იჯექი ოთახში, მაგიდასთან და რაღაცას წერდი. კალმის მოძრაობას ენას აყოლებდი, პატარა, მარცხენა ხელით ნაწერს მაღავდი. მშვენიერი დედა და დეიდა შეუმჩნევლად თვალს გაღვევებდნენ, ღიმილშეკავებულნი ფანჯარაში იტყვირებოდნენ, ვითომ ლურჯ ცას გასცქეროდნენ. შემოვიდა ბებია, დიდი ქალბატონი, ახოვანი, უღმობელობამდე მკაცრი, რომელსაც „ბებიკოს“ ეძახდნენ და ეს მიმართო, არა სიყვარულით, არამედ შიშითა და კრძალვით დაკანონებული, ცოტა არ იყოს სასაცილოდ ეღერდა. თან მოახლე შემოკვდა, რომელმაც დიდი ლანგრით ხილი შემოიტანა და მაგიდაზე დადო. ბებიკომ ზურგიდან ჩახედა პატარა შეილიშვილის საქმიანობას. ბავშვმა ორივე ხელი დააფარა ნაწერს და შეუბღერა. ქალბატონმა გადახედა ქალიშვილებს, ისინი იღიმებოდნენ და ვერ უბედავდნენ დედას ბავშვს არაფერი უთხრაო. ქალბატონი უთქმელად გაერკვა სიტუაციაში, ერთხანს ფანჯარასთან შეყოვნდა, მერე გადაიფიქრა და გაეიდა. ქალიშვილებიც გაკყუნენ. კარი ოდნავ ღრიჭოდ დატოვეს, სათვალთვალად.

ლეღის, რომელიც თითქოს ნანახი სურათის ხმამაღლა დახატვას ცდილობდა, მოაგონდა, ვისაც უყვებოდა, შეხედა ავადმყოფს. ის გაციხკროვნებული სახით უსმენდა, ამან ხაღისი შემატა და განაგრძო:

— შენ თურმე, დაამთავრე წერა, აიღე კონვერტი, გადაუკითხავად ჩადე წერილი შიგ, კონვერტს ზემოდან დააწერე მისამართი, მერე პატარა ენა გამოავი, კონვერტს გაუსვ-გამოუსვი, დააწებე, პატარა მუშტი მაგრად დაკარი, ჩამოხტი სკამიდან და გახვედი. დედა და დეიდა უძალ გამოცვიდნენ, ფანჯრის ფარდებს

მოფარებულნი ვითვალთვალებდნენ: კიბეებზე კი არ ჩაირბინე, ძალიან დინჯად, საქმიანად ჩახვედი. ეზოში პატარა ნაპოლეონით დადიოდი აქეთ-იქით, ცალი ხელით კონვერტი გულზე გქონდა მიბჯენილი, რაღაცას ფიქრობდი, მერე კონვერტი ღურბინდვით დაამრგვალე და ხილის ბაღს გახედე. ნიაფი მხრებზე დაყრილ კულულებს ვითამაშებდა და მართლაც, მინიატურულ სათამაშო სარდალს ჰგავდა. მერე ეს „სარდალი“ შეკონტრუშდა, უცებ დასწვდა კენჭს, გაურკვეველი მიმართულებით ისროლა, შემდეგ უკან დაიხია, კონვერტი ერთ-ერთ ფანჯარას დაუმიზნა და შიგ შეაფრიალა. დები ეცნენ კონვერტს, რომელზეც ეწერა: „ბებიკო №. №-ს“. გახსნეს და... თუ გახსოვს რა ეწერა? — მიმართა ლელიმ ავადმყოფს, ოდესღაც შესაშური მეხსიერების პატრონს. დასტურის ნიშნად კაცმა თავი დააქნია. ქალს ეკვი არ ეპარებოდა, რომ ახსოვდა, ამიტომ არ ჩააცივდა და თავად განაგრძო: — „თუ, ჩვენს ბაღში მდგარ ბღის ხესთან დადებული ქვის ქვეშ, საღამომდე არ დავიდვია ორი მილიონი მანეთი, საღამოს შენი ორივე ქალიშვილი ამ ბაღზე იქნება ჩამოხრჩობილი. შენი სულთამზუთავი შეილიშვილი“.

ორივეს სიცილი აუტვდა, მაგრამ შეიკავეს, არ გაივრონო. ამ დროს ბებია შემოვიდა. ფანჯარაზე ფარდა გადასწიეს და ამ პატარა „მეკობრის“ გასაგონად, ხმაძალდა უთხრეს დედას: — აი, ნახე, რა შეილიშვილი გეზრდება, ახლაც რომ მოვიკლათ თავი ისა სჯობსო.

ლელი გაჩერდა, იღიმებოდა. კაციც იღიმებოდა:

— არ მახსოვდა, მაგრამ, როცა მოყვი, მერე გამახსენდა, — სთქვა.

— მერე რა მოხდა, არ გახსოვს?

— მერე?.. ბაღზე, რა თქმა უნდა, არ ჩამომიხრჩვია, ვაპატიე მილიონები რომ არ პქონდათ, მაგრამ სულთამზუთაობა სამივეს გადაჭარბებით შევესრულე. — თქვა სერიოზულად და თვალი დახუჭა. მილიონებზე ოცნებამ დაღუპა, უამისოდ უაზრობად მიაჩნდა არსებობა. ეს აზრი

არ შეცვლია ბოლომდე. — გაიფიქრა ქალიშვილი. წამოდგა, წასასვლელად წავიდა.

— აბა, წავედი, სულთამზუთაობა უნდოდა მაგორულ ტონში დაემთავრებინა მისი წამების კიდევ ერთი დღე. შემდგომ, წამების დღეები, თვეებად იქცა, იცვლებოდა დრო, კარგო, ღამაზდებოდა ბუნება, სითბო ძალას იკრებდა. არ იცვლებოდა ავადმყოფის მდგომარეობა, თითქოს ერთ წერტილზე შეჩერებულიყო, არც წინ, არც უკან არ იძვროდა. მისი მოვლის რიტუალიც ერთი და იგივე იყო: საოპერაციოში შემსვლელ სამედიცინო პერსონალის დარი ქალიშვილი და დეიდაშვილი, ყოველდღე ასუფთავებდნენ, აჭმევდნენ და მიდიოდნენ. ღამით სულ მარტო რჩებოდა და შეიძლება ის უფრო მშვიდად და უწვავლელად ელოდა გათენებას, ისევ მზის დანახვას, ჰამას, „ტახტზე“ წამოსკუებას, ვიდრე მის ზემოთ მცხოვრები ქალიშვილი და სხვა უბანში მცხოვრები დეიდაშვილი, რომელთაც არ ეძინათ, შფოთავდნენ, გულისფანტკალით ხედებოდნენ დილას, ეშინოდათ, ზომ არაფერი მოუვიდაო. ერთხელ, თათას მოეჩვენა, რომ არ სუნთქავდა და გული გაუსკდა. იქნებ იმ ერთი მომენტის, იმ ერთი წამის ეშინოდათ, რომელსაც ელდას ეძახიან და რომელიც იტევს ადამიანის ყველაზე ძვირფას თვისებას, ისეთს, რომლითაც, მიუხედავად ყველაფრისა, ადამიანს ადამიანი სიკვდილისათვის მაინც არ ემეტება. ამიტომ შედიოდნენ ადევლებულნი მასთან და ცოცხალი რომ ხდებოდათ, მშვიდდებოდნენ. მშვიდდებოდნენ კი? წუთიერად, მხოლოდ წუთიერად, სინამდვილეში კი, მათი მშფოთარე მდგომარეობა ერთ წერტილზე იყო გაჩერებული, ისევე, როგორც ავადმყოფის სენი. ისეთი შვერბნება იყო, თითქოს ეს არასოდეს გათავდებოდა.

როდესაც ლელი გრიპით გახდა ავად და გამოეცალა იმ საშინელ, მექანიკურ საქმიანობას, თათა ერთ კვირაში ჩონჩხს დაემსკავსა. ლელი დაბრუნდა და თათა წაიქცა, ჩაწვა, მაგრამ ორ დღეში წა-

მოხტა და სიცხიანი ჩაღვა მწვობრში, როგორც ცუდად შეკეთებული მანქანა, რომელიც მალე ისევ მოიშლებოდა.

დაუდგენელი სენი კი ისევ თავისაზე იდგა, არც მიდიოდა და არც სიკვდილს უთმობდა ადგილს. ასე დამრგვალდა ნახევარი წელი. მომეღელეები უკვე მიეჩვივნენ აზრს, რომ ასე კიდევ კარგა ხანს გაგრძელდებოდა. კაცი წელ-წელა წმინდანს დაემსგავსა, ნაკეთებით კი თავის ბაბუას, ღედის მამას, კეთილშობილ თავადს, რომელსაც ახალგაზრდობისას არაფრით ჰგავდა (ლეული მას ფოტოსურათით იცნობდა). პატარა და ლამაზი ცხვირი გაუთხვლდა და უფრო ნატიფი გაუხდა, მოეზარდა თეთრი წვერი, რომელსაც ქალიშვილი დრო და დრო ჰკრეჭდა და უღამაზებდა, სხვა დანარჩენსაც ჩვეულებრივ უკეთებდა, ფეხზე წამოგაყენებ, ნუ გეშინიაო, აიძვებდა:

— რა დროს შენი ავადმყოფობაა, ორი წელია ვეშაღებით მე და ჩემი ქმარი საზღვარგარეთ წასასვლელად, საბუთებს ვაგროვებთ, გასართობად კი არ მივემგზავრებით, სამუშაოდ მივდივართ, სული რომ მოვითქვით ცოტა და ნუთუ შენ ამას იკადრებ, რომ ყველაფერი ჩაკეიშალო? არა, რა თქმა უნდა, არა! მოეკვები და ფეხზე მაინც წამოგაყენებ, ნუ გეშინია! — უფრო თავს იიძვებდა.

ჯეროდა კაცს, თუ მისთვის უკვე ყველაფერი სულერთი იყო, ვერ მიხვდებოდი. თავი დაანება კითხვას, სივარეტს, საუბარს, არც ერთხელ აღარ მოუკითხავს თავისი კატები.

ზაფხულის ერთ ჩვეულებრივ დილას, შედარებით გამოცოცხლებული დახვდა ლელის. მაგიდასთან იჯდა და საუბრობდა. ლელი ფურადღებას აღარ აქცევდა ქვედა საცვლის გარეშე რომ იჯდა. ფეხი ფეხზე გადაედო და სასირცხვო არაფერი უჩანდა, გრძელი პერანგ-ხალათიც შიშველ საჯდომს უფარავდა.

კაცმა ჭამა შეწყვიტა და უთხრა:

— კარგი ამბავი უნდა გახარო, ნათია უკვე სტუდენტია!

— მართლა, ვაშა, გამოაკრე უკვე სიები? — ტაში შემოქრე ფეხზე!

— ღიახ, ყველაფერი მზადაა, რა შეილიშვილი მყავს. ნიჭიერია, ნიჭიერი! — სიამაფით თქვა. თუმცა ნიჭიერება ამ ოჯახში არავის უკვირდა. აღუღებული ჩანდა, სიხარულისგან ალბათ. საუბრე აღარ დაამთავრა, თეფში და ფინჯანი იქით გასწია, — მათემატიკოსი იქნება, — ადგომას ლამობდა.

— აღარ გინდა? — ხელსაწმენდი მიანოდა და ჭურჭელი დერეფანში გაიტანა. როცა შემობრუნდა, ის უკვე იწვებოდა თეთრი ზეწარი ეფარა.

— კიდევ... კარგი სიხმარი ვნახე, წუხელ, — თქვა კაცმა. ლელიმ ყურადღებით შეხედა. — საქართველოს თვალწარმტაც ვებებზე მიექროდი მანქანით. არ ვიცოდი საით გამეხედა, ყველგან ისეთი საოცარი სილამაზე მოჩანდა. აი, ეს დრო იყო, ზაფხული. ყველაფერი ყვაოდა, ათასნაირი მინდვრის ყვავილი და ყვავილები მიცინოდნენ, თავს მიქნევდნენ და მემშვიდობებოდნენ თითქოს.

ლელის გაუკვირდა, ასე პოეტურად რომ ლამაზობდა, მისი ნიჭის ხალალოში სიმღერის, ზატვის, პოეზიის უზალთუნების ჩხრიალი არასოდეს გაუგონია (რამიც ყველა მისი ქალიშვილი მას დაემსგავსა).

— მანქანას მე არ ვმართავდი, არც ის ვიცი, ვინ მართავდა, ვიცოდი, რომ აქ ვიყავი, ჩემს საქართველოში, მაგრამ სახელდობრ, სად, ვერ ვიტყვი. შერე სწორი ვზა ვათავდა და უცებ მანქანა მთაზე ავარდა, აქაც ისე ადვილად მიპქროდა, როგორც ვაკეზე და ბოლოს მთის კალთაზე აღმოვჩნდი. ცა ხელის ვაწვდენაზე იყო. მანქანა ოდნავ შეჩერდა და ადგილზე დაიწყო რწევვა... ამ დროს რალაც ხმაური შემომესმა, ფური მიუვდევ და გარკვევით ვავიგონე, ვილატამ რუსულად მკითხა: — ვინა ხარ და რას ეძებო! — მეწვინა, გული მომივიდა. ძებნა დავუწყე თვალთ, არავინ ჩანდა, მაშინ იმ მხარეს შევუბღვირე, საიდანაც ხმა მომესმა და მკაცრად ვუ-

თხარი: — შენ რა, ქართული არ იცი-
მეთქი?

— როგორ არა, ბატონო, მაგრამ თქვენ
არ შეგონეთ ქართველი, მითხრა დაყ-
ვალებით და თითქოს ფეხაკრეფით გაეი-
და ოთახიდან, თითქოს კარი გაიხურაო,
ისეთი ხმები იყო ამ გაშლილ ცის ქვეშ.

— ქართველი ვარ, აბა ვინა ვარ მე-
თქი, — ვიფიქრე, მაგრამ ხმა არ ამოი-
დიოდა. მანქანა კი აკვანივით ირწვოდა,
ირწვოდა და მერე სულ გაქრა...

ლეღი ღუმდა. ის კი განაგრძობდა.

— მივიხედ-მოვიხედე და აღარც მე
ვიფიქრე, არა, ჩემი სხული აღარ იყო.
მე კი ვიყავი, ვველაფერი მესმოდა, ვვე-
ლაფერს ვგრძნობდი, ვხედავდი უსახ-
რულო, მშვენიერ, უღრუბლო ცას, ცის-
ფერს, ვსუნთქავდი ხარბად, თავისუფ-
ლად, არაფერი მტკიოდა, არაფერი მა-
წუხებდა...

— მართლაც, რა კარგი სიზმარია, —
კარგა ხნის შემდეგ ჩუმად ჩაილაპარაკა
ლეღიმ.

— ვველაზე კარგი იცი რა არის? ამ
ჭუჭყიანი სოროდან რომ გამოველი და
ამდენი ხნის უნახავი, ეს მშვენიერი ქვე-
ყანა ვნახე, თანაც ასე გაშლილი, აყუ-
ვებული. ალბათ, იმიტომ აღარ მტკიო-
და არაფერი. უუფ! როგორ დაისვენა
დაღლილმა ძელებმა.

თქვა და მთელი სხული დაჭიმა, თი-
თქოს დაგრძელდა ზეწრის ქვეშ. გამხ-
დარი მკლავები წამით პერში შეაჩერა,

მერე ნელა დაუშვა ბალიშზე, ასევე ნე-
ლა მოდუნდა მთლიანად და დაჩქარა
ყოვლისმომცველ სიმშვიდეს სწავტარება
გადაეფინა სახეზე.

— ნუთუ? — შეკრთა ლეღი, უმაღ უკუ-
აგდო ფიქრი. არ შემცდარა. იმ ღამით,
შუალამის შემდეგ გადავიდა იგი თავის
საუკუნო სახუფველში. იქნებ, ისევ
ნახა ის კარგი სიზმარი, რომელშიც და-
კარგა თავისი ცოდვებით დამძიმებული
სხული, განწმენდილი სულით კი ცას
შეერია. სულმა გზად ქალიშვილთან შე-
იარა, დარაბები აუხმაურა, ფარდები აუ-
შრილა, თათას კი ევონა ქარი არ მას-
ვენებსო, რატომღაც შიშმა შეიპყრო.
ზაფხულის ცხელი ღამე და უცნაური
ქარი უჩვეულო იყო წელიწადის ამ
დროისათვის. ქვევით ჩაირბინა მამასთან.
მას არ ეძინა.

— რომელი საათია, — ჰკითხა შეიღს.

— შუალამეა, ქარი ამოუარდა. ფანჯ-
რის დასაკეტად ჩამოვედი, — მიხურა.

— დაჯექი ცოტა ხანს, — მისი ხელი
აიღო, ტუჩებთან მიიტანა, მერე გულ-
ზე დაიდო. ცოტა ხანში თათამ ხელი
ფრთხილად გამოაცალა და ფეხაკრეფით
გაეიდა. ნელა ადიოდა კიბეზე. უცებ
ამოვრდნილი ქარი, უცებვე ჩამდგარი-
ყო. საოცარი სიმშვიდე და „სიწინარე“
სუფევედა. გაბადრულ მთვარეს მოჰკრა
თვალი და კერპთაყვასიმცემლივით რა-
ღაც მექანიკურად გადაიწერა პირჯვარი.
ღიღით მამა აღარ იყო.

შალვა შორაშია

თბილისი

თბილისი – ჩემი ღურჯი სიზმარი, ჩაფანტებული მთები თუჯების,
ათასწლოვანი ზღუდე-ბურჯები, ბუდე ხოხბების და ფასკუნჯების...

თბილისი – მეფე ვახტანგის სახლი, სინათლე ჩვენი ჩალისფერ დროშის,
ღურჯ ბალახებზე მიმოხვეული თვალ-მარგალიტი თამარის ქოშის...

თბილისი – მეფეთ-მეფე დავითის ყოვლისმჭკრუტელი თვალი არწივის,
სულში შხამივით ჩაგუბებული ადუღებული სევდა კრწანისის...

თბილისი – ჩემი დამწვარი გული და ფენიქსივით ისევ აღმდგარი,
უსპეტაკესი ფერფლი წარსულის, მარადი ხსოვნის ღირსი რაც არი...

თბილისი – ჩვენი წმინდა სიონი, განათებული მადლით განგების,
მამა-პაპათა კურთხეულ ხელით საშვილიშვილოდ მკვიდრად ნაგები...

სიმტკიცე ერის დაუბღვეელი, ბავრატოვანთა უდრეკი ტახტი,
სამშობლოს სული პატიოსანი, ნათელმოსილი მაცხოვრის ხატი...

თამარ დედოფლის ღურჯი თვალების ნაზი ციავით დამშვენებული,
ჩვენი ცხოვრების ციხე-ქალაქი, ზმლითა და ლოცვით აშენებული...

თბილისი – გული დაუცხრომელი, სატახტო ჩემი საქართველოსი,
გარს შემორტყმული მწეანე ბაღებით და მობიბინე რბილი მდელითი...

ჩემი სუნთქვაა და ვრუანტელი, ბუდე ხოხბების და ფასკუნჯების,
ქვაზე მოჭრილი ღურჯი ლექსები, ჩაფანტებული მთები თუჯების...

ღამე მკანინეუმი

ვრძნობის სიჭარბე მინისლავდა ზოგჯერ სტრიქონებს
და ამოვარდნას აპირებდა გული მშფოთვარე,
კუდიანები ღვთის ანთებულ სანთელს მიქრობდნენ
და მთელი ღამე თავზე ჭრავით მადლა მთოვარე.

იდეა ფოთლების შარი-შური, ვველას ეძინა,
 ალბათ სიზმრებში დაფრინადნენ ხალხით კიდევ,
 ეზოში ზეებს ნისლის თხელი ტილო ეფინა,
 თითქოს ძუძუდან რძე დიოდა ლურჯი ცის კიდევ.

ღამის სუნს ვგრძნობდი და მაყრიდა ეკალი ტანზე,
 შეჩვენებოდა, ჭინკებს ღზინი ჰქონდათ ჭალაში
 და ცეცხლს აჩენდნენ გაფიცებულ ყვითელ ჩალაში.

იდეა ფოთლების შარი-შური, ვველას ეძინა,
 მე კლოცულობდი ვველასათვის შაცხოვრის ხატზე
 და ვველას პირზე უფლის დიდი შადლი ეფინა...

ჩვენნი ბამბურა – ერთგული ძაღლი...

მახსოვს, ეზოში ვერ ეტეოდა თეთრი კარდევით გაშლილი მთავარ,
 ეშხადებოდნენ სართვლოდ და დედა ხატის წინ ვენახს უნთებდა ხანთელს,
 ერქარებოდნენ ჭურების რეცხვას, არ თაედებოდა სიმინდის რჩევა,
 იმართებოდა გვიან ვახშამი, სუფრაზე ხალხის არ იყო ტევა...
 იყო სიმღერა, ღაირა, როკვა და წარამარა ჭიშკრის ჭრიალი.
 ციდან ჭიკებში გადმოცქნილი ცისკრის სხივების ნაზი ციადი.
 ბროლის თასებში აშხეფებული სურნელოვანი, ფუცხუნა ღვინო,
 დასველებული ხელსახოცები – მთვარის ნაქსოვი სპეტაკი ტილო...
 ახლა სადღაა იმ ღურჯ მანდილთა აქ მონაბერი გრილი ზეფირი,
 ცოდვაა, ღამით მიტოვებულ ხახლს შშიერ ძაღლივით ქარი შესტირის.
 არავინ ანთებს ოღაში ღამას, აღარ გუზგუზებს ძველი ბუზარი,
 აღარ ღოცულობს ან ჩვენთვის დედა ხატის წინ ლეჩაქვაბუნარი...
 ედგავარ ეზოში გაფითრებული და შეჩვენება ცხოვრებით დაღლილს
 გარს შემოსეულ ჭინკებს მუსრს ავლებს ჩვენი ბამბურა, ერთგული ძაღლი.

ტატოს საფლავშია

ადრე მოსულან შენ საფლავზე, ტატო, იებო,
 ხალხებიანი ვაყაჩონი თვალეპბრიალა...
 მე გადავფურცლე ფრთხილად შენი ლურჯი წიგნები
 და სტრიქონებში შენმა სულმა გაიშრიალა...

თაუზე დაგვადგა ბუმბერაზი ვალაკტიონი,
 დაიხარა და შენს ლექსებზე დარჩა თვალეპბო...
 საღამო იყო, ბუბუნებდა ზარი სიონის,
 სადღაც შენს ხახულს ახსენებდნენ ნაზი ქალები...

შევერთი, უეცრად აციავდა მთა ბუნდოვანი,
 უცებ გაცოცხლდი და ინატრე ცხოვრება ტკბილი...
 და სტრიქონებზე ათამაშდა სურნელოვანი
 კატინას უცხო, ღვთაებრივი ხაყურის ჩრდილი...

ერქნული
ზიზღიერთაჲს

შემოგაცქერდა, შეეფაკლა ნაზად ვერიშალი,
ათროღებულმა მღვღვარება ველარ დაფარა...
სადღაც ღრიალით ქარს მიჰქონდა შენი იღბალი,
შენს ლექსებს ცრემლით სხვის სუფრაზე სჭექდა სათარა...

ადრე წახვედი, დაგვიტოვე კმუნეა და დარდი,
მაგრამ შენ სულს არ შეხებია სიცივე ღოდის,
შენს ლექსებს გულში ინახავდა წინანდლის ვარდი,
სტრიქონს გიქებდა შენი ძია — ყაბაზის ღოში...

მიხეილ ჯავახიშვილს

წამების დროს მიხეილ ჯავახიშვილს უთქვამს:
ჩატომ მტანჯავთ, საქართველოში ისეთი მუხა
მაქვს დარგული, მის ფესვებს ვერ ამოთხრიო
ქართული ხალხის გულიდანო...

შენ გაწამებდნენ საქართველოს სიყვარულისთვის
და დაგიღეწეს ჯალათებმა სუსტი ნეკნები,
რამეთუ იყავ კაცი წმინდა სულისკვეთების,
ამოვიშანთეს ბრძენ თვალებში სინათლის სხივი...

ჩამოწვა ღამე, დაგიბრუნდა ცარგვალი რისხვით,
ბნელ ჯურღმულებში განთხევიანეს ცხარე ცრემლები,
ტიროდა ხატი, წაბიღწული ბინძურ ხელებით
სამშობლოს მიწა გააჯერეს უცოდველ სისხლით...

წუხდი ნაგვეში, გავერანდა ცხოვრება შენი,
გაუდაბურდა გლეხის ქოხი, შწვემსის კარავი
და გარეწრებმა შევიწირეს ვით ქრისტეს კრავი...

მაგრამ ვერ ჩაკლეს სული შენი, სამშობლოს მშვენი
შენი მდიდარი წიგნებითა და ნათესებით,
ვერ ამოთხარეს უკვდავი მუხის მძლავრი ფესვები...

პალერიანს გაფრინდაშვილს

გზიბლავდა ლექსი, ტრიოლეტი, ჭედვა სონეტის
და ოფელიას უნაზები თეთრი ხელები,
ბევრჯერ ოცნებით შეუმშრალე თვალზე ცრემლები,
მისი ერთგული დაუმცხრალი იყავ პოეტი...

ბაგრატის მთაზე მაცხოვარის ხილვას ელოდი,
პოეზიისთვის ღოცულობდი მუდამ კედრებით,
გაჯადოვებდა შემოდგომის რბილი ფერები,
გული გტკიოდა საყვარელი საქართველოთი...

არ გასვენებდნენ ჭირვეული ორულები,
 მანახლის ყვეთელ მთვარის სხივით დათოვლილები
 თაუზე გესხმოდნენ და ნალველი დაგკონდა მეტი...

წუხდი, სამშობლოს უკულმართი არ ასცდა ბედი,
 გენატრებოდა მოწამეთა, ცა ქუთაისის
 და უნუგეშოდ ჩაფერფლილი სულში დაისი...

კოლაუ ნადირაძის გახსენება

ციფერყანწელთა ერთი შეგვრჩი შენ მოპიკანი,
 საქართველოსთვის ცრემლს რომ ღვრიდი ქრისტეს ხატის წინ,
 და გაღონებდა წიწამური, მწარე კრწანისი,
 რამდენი ფიქრი და ოცნება გულს ჩაიკალი...

იკავდი ხინდისს მუდამ მტკიცე და მორკინალი,
 გაყვარდა დილა, დაცვარული მწუანე შაისი,
 გესიზმრებოდა სიჭაბუკე, ჭალა ფაზისის
 და იაშვილის ლექსის კითხვა, ხმა მომკიეანი...

ხშირად ვისხედით „ივერიის“ გრილ აივანზე,
 პურის ნატებზე აწვეთებდი ცრემლსა და ღვინოს
 და იგონებდი დაღუპულ ძმებს... მათ ნაწერ ტილოს...

წახვედი, წაგვყა ჩამაული მზის სილამაზე,
 ჩვენ დაგვიტოვე სპეტაკ სახის ძვირფასი ხსოვნა
 და დახვეწილი სურნელოვან ლექსების კონა...

მეგობრის შურისგება

მოთხრობა

ღმერთი და ეშმაკი უკველ ხელდგომულნი სახლობს და მოქმედებს, და ბუნებასთან ბოძებული წიკი აქვს იმას, ვინც ამ არსებობას რეალურად შენიშნავს და განკურნავს.

ფერისცვალების დღეს სამი წელი სრულდებოდა, რაც მარია დაქვრივდა. ეს ხანი მან ერთობ უმტკივნეულოდ გადაიტანა, თუმცა ერთი შეხედვით, ჩანდა ასე, რამეთუ ახლობელი და სულის მეგობარი მარიას არაეინ ჰყავდა. მეზობელიც კი არ გააჩნდა.

ქვრივი ქალი მარტოხელად ცხოვრობდა, ტვისპირა ნაკრძალში, ღრმა, გაუმდინარი ტბის მახლობლად. ქმრის მიერ დიდრონი, გაურანდავი მორებით აგებულ ქოხში. ეს სახლი, თუ გარედან შეხედავდით, პირველყოფილი ადამიანის სადგომს ჰგავდა, მაგრამ შიგნით, შეძლებისდაგვარად, ასე თუ ისე, ყველაფერი მოწყობილი იყო, თუ არ ჩათვლით ტრადიციულ რუსულ ლუმელს, რომელზეც სუსხიანი და ხანგრძლივი ზამთრის პერიოდში მარიას ეძინა ზოლმე.

მისი ქმარი პროფესიით მეტყვევ გახლდათ, ანუ ტვის მცველი და თავის დროზე მარია მას უსიყვარულოდ, გარიგებით გაჰყვა. ამასთანავე მისი მომავალი მეუღლე ახალგაზრდა სახედოზე საკმაოდ ხნიერი აღმოჩნდა, თუმცა გარეგნობით ტოლს არავის ღაუდებდა. ათლებურ აღნაგობასთან ერთად საკმაოდ მამაკაცივანი პირისაზე ჰქონდა, რომელსაც ხშირი და ჭაღარა წვერი უმშვენებდა.

ერთ შაბათ დღეს ტვის მოსახილველად წასული კაცი დამე შინ აღარ დაბრუნდა. მარიამ სრული ორი დღე-ღამე ეტება ტყე-ღრამშიც, ქიუხებშიც, მთებშიც. თვით ტბაც კი რამდენჯერმე გადაცურ-ვადმოცურა ნავით. გაბუდებული ხმოზა-ძახილით ყვლიც კი ჩაეხავდა, ხმა ჩაეხრინწა და ბოლოს მთლად გაუქრა და დაეკარგა.

შეშინებული და გაოგნებული ქალის ყოველგვარი მცდელობა და ძალისხმევა უშედეგო აღმოჩნდა. მისი ქმარი უგზო-უკალოდ იყო გამქრალი და ძიების მეორე დღის მიწურულს მარიას თითქმის დარწმუნებით შეეძლო ეთქვა, რომ იგი მოკლეს, იძულებით მოიშორეს, და ეს უდავოდ ამ პრაკონიერებმა მოიმოქმედეს. ვინც ელექტროდენით სპობდა ტბაში თევზს, ანდა ზაფანგებითა და ყულღებით იჭერდა ოთხფეხებს და წამებით ხდიდა მათ სულს.

ამ ბარბაროზობას, თავად მოუსყიდველი და ვიუტი გარემოს უანგარო მცველი ვერაფრით ეგუებოდა. მარიამ კარგად იცოდა, რომ მისი მეუღლე თოფით მონადირეს დაინდობდა, ბადით მოთევზა-

ვესაც მიუტყეებდა ჩადენილ ცოდვას, მაგრამ იმას, ვინც უმწყო არსებებს თავის დაღწევის არავითარ შანსს არ უტოვებდა, არასდროს აპატიებდა, თუნდაც დამნაშავე ფოვლისშემძლე „ძია“ ბრძანებულყო.

სწორედ ამის გამო არასოდეს აკლდა ძლიერი და დაუნდობელი მტერი, თანაც უსაზღვრო რაოდენობით და ადრე თუ გვიან რომელიმე მათგანი აუცილებლად ჩაუსაფრდებოდა გაქირ მტრეყვეს, ნამადაც დამნაშავე, ფოვლისშემძლე „ძია“, ცოცხლეს.

წყაღწითელას ხევეში, ოდესღაც საკუთარი ხელით დარგულ-ვახარებულ ადამის ხის ქირში იპოვნა მარიამ ქმარი, ბეჭებით ბაზალტის ლოდზე მიყრდნობილს კისერი შოშიასავით გადავარდნოდა და თავალები მადლა, მოქუფრული ცისთვის მიუპყრო.

ყურსა და საფეთქელს შორის ფართე ნატყვიარი ანნდა, რომელიც ჟაკანისას ჭგავდა, ხოლო ველზე შემხმარი სისხლი ფერნაცვალი ჰქონდა, მოშავო-მოყავისფრო.

მის დანახვაზე ქალი გაბედა და იმდენად გაოგნდა, რომ დაკიდეების თავიც კი წაერთვა. იდგა ასე, ქანდაკბასავით უძრავად და მოკლულ მუღლეს დახსტკეროდა, ამასთანავე თითქოს დაუჯერებელიცაა, მაგრამ იმაზე ფიქრობდა, რატომ იდგა ასეთი საოცარი სიჩუქ ტყეში.

უეცრად შრიალის ხმა ჩაესმა და იმ მიმართულებით თვითუნებურად გაექცა მხერა. დაინახა როგორ შემოეჯდა ჭრელ-ფრთება ჩიტი ადამის ხის გამხმარ ტოტზე და როდესაც ფრინველმა დაინახა, მიხვდა, რომ ჩხიკვი უნდა ყოფილიყო, მხოლოდ დედალი იყო თუ მამალი ეს ვეღარ დაადგინა და არც აინტერესებდა, ან რა მნიშვნელობა ჰქონდა.

მოკლული განაჩნული იჯდა, ოდნავ მარჯვნივ გადაფრდებული. ხელი მიწაზე დადებული კარაბინის კონდაზზე ედო. მარია მიხვდა, რომ მისი უბედური ქმარი სიკვდილის დროს ხიფათს არ ელ-
3. „წითობი“, № 7-8.

ოდა, ალბათ დასასვენებლად თუ იყო ჩამომჯდარი, იარაღიც დასწრე მტრისა მცუდებული და ბოროტი განაჩნის მოსულ მტერსაც მოუშაადებული შეხვდა. ისიც სავარაუდოდ მიიჩნია, რომ მკვლელი მტრეყვის ნაცნობი იყო და მხოლოდ მას შემდეგ, რაც იმ გარეწარმა იარაღი დაუმიზნა, განწირული მიხვდა, რასაც უპირებდნენ, თოფსაც გადაწვდა, მაგრამ ვეღარ მოახწრო, აღარ დასცალდა და ეს იმიტომ, რომ ახლობლისაგან ასეთ მზაკერობას ვერ წარმოიდგენდა.

გამოშძიებლებმა თავიდანვე თვითმკვლელობის ვერსია მიიჩნიეს მისაღებად და საბოლოოდ ასეც დაადასტურეს და დაადგინეს.

ახლადდაქრებულ ქალს გამოძიების სიფალზე არ გაუსაჩივრებია, რადგან მისთვისაც კი, კრიმინალისტიკაში გაუთვითონობიერებელი ჭირისუფლისათვის, სრულიად ნათელი ფაქტი იყო, რომ კარაბინი ჟაკანის ტყვიას ვერ ისროდა და ესეც რომ არ ყოფილიყო, ასეთი სახის თვითმკვლელობა მხოლოდ პისტოლუტით იქნებოდა შესაძლებელი.

არც იმის მიხვედრას სჭირდებოდა დიდი გამჭრიახობა, რომ დანაშაული მის ჩადენამდე იყო ჩაფიქრებული, გაანალიზებული და მოშაადებული.

მარტოხელად, უშეიღძიროდ გადაგებული მარია კარვად საზღვრავდა, რომ ამ არემარეზე მას აღარავინ გააჩერებდა. დიდი დიდი ორმოცის გახვლას თუ დააცდიდნენ და ისიც მხოლოდ იმიტომ, ვეღვი ხალხის მითქმა-მოთქმა რომ აცილებინათ. ამიტომაც ბუნებით მორჩილმა და ბედს შეგუებულმა მარიამ თავისი მცირეოდენი ბარგებარზანა ფუთაში გამოკრა და შორეულ სოფელში, მშობლებთან გასამგზავრებლად გაემზადა, მაგრამ ყელასათვის მოულოდნელად სრულიად გაუთვალისწინებელი რამ მოხდა.

ადგილობრივი რეგიონის მწვანეთა ლიდერმა, რომელსაც მარია არც კი იცნობდა და რომელიც რაიონის გამგეობის წევრიც იყო, ნაკრძალის ახალი მტრეჯ-მკველის დანიშვნაზე მტკიცე უარი

განაცხადა, რაც იმით ახსნა და გაამართლა, რომ მოკლულის ცოლს ანუ მარიას პატრონი აღარაფერს ჰყავდა. ეს ერთი და მეორეც, ქვრივი თითქმის თხუთმეტი წელიწადი ფეხმოუცვლელად ცხოვრობდა ნაკრძალში და ზედმიწევნით კარგად ეცოდინებოდა ამ ტერიტორიის ყოველი კუთხე-კუნჭული; უმთავრესი კი ის იყო, რომ იგი უსახსროდ რჩებოდა და სრული მორალური და კანონიერი უფლება ჰქონდა დაღუპული მეუღლის ვაკანტური თანამდებობა დაეკავებინა. რეგიონის „მწვანეთა“ პარტიის თავკაცი საკმაოდ პირდაპირი და ჯიუტი ხასიათის პიროვნება ბრძანდებოდა, ამასთანავე შეუბღალავი რეპუტაციის მქონე და ანტი-ოპაც მასთან შეტოქებას და დაპირისპირებას ყველა ერიდებოდა, მითუპეტებს, ასეთი წერილმანი საკითხის გამო და, ბუნებრივია, საბოლოოდ მისმა სამართლიანმა მოსაზრებამ გაიმარჯვა.

მარია მეტყვევდ, ანუ ყოფილი ქმრის შემცველად, ოფიციალურად იქნა წარდგენილი და დანიშნული, რაც პირადად მისთვის ერთობ მოულოდნელი და ამასთანავე, სასიამოვნო სიურპრიზი აღმოჩნდა.

მოთხრობილი ამბებდან არც თუ ისე დიდი ხნის შემდეგ, მისი მოსარჩლე, გამგეობის წერი, ნაკრძალის მდგომარეობის შესასწავლად ჩამობრძანდა, მარიასაც ესტუმრა, მისი ღარიბული, მაგრამ აღაღად შეთავაზებული პურმარილიც მიიღო და დესერტად ქვრივი ქალიც ზედ დააყოლა.

სიმართლე ითქვას, მარიას მომხდარი სრულებითაც არ სწყენია. აღმოფოთების მაგვარიც არაფერი გაუვლია გულში. ბოლოს და ბოლოს, იგი ხომ მარტოხელა იყო, ჯერაც ახალგაზრდა და ბედის ანაზარად მიტოვებული, ხოლო მისი ახალი შამაკაცი არც ვარჯიშობით დაიწუნებოდა, არც სახელით და არც იმ ღირსებით, რაც მომხდარ ფაქტს თუ აქტს აუცილებლად ჭირდებოდა.

ასე შეიქმნა რიგითი მეტყვევ ქალი „მწვანეთა“ ლიდერის საყვარელი, რომელსაც ნათლობის სახელად ჯემალი ერ-

ვა, ხოლო მარია რატომღაც ჯემიმის ეძახდა. დიახ ასე — ჯემიმი.

იგი ახლაც, ამ კვირამდე ცოცხალი მარიას საწოლში იყო გამხლართული, ნახვაც-ნოსშვებით ნებეირად იზმორებოდა, სახსრებს ატკაცუნებდა და სარკმლიდან შემოჭრილ მზის სხივების ათინათს უთვალთვალვდა.

ლოგინში მონებეიერე, დიდად ტანსრული კაცი, დაგვიანებულ საუზმეს ელოდებოდა, რომელსაც ყველაფრით მაღლიერი ქალი საწოლში მართმევედა ხოლმე.

ჯემიმი ამგამად იმაზე ფიქრობდა, მოუტანდა თუ არა დიასახლისი მისთვის ნუგარ მგავე ხრამუნა კიტრს, რომელიც ნამთვრალეზე მშვენივრად ებუტ-ლუტებოდა ორნახად ჭაჭის არაფს. მართალია, ეჭვიც არ ეპარებოდა, რომ მის რჩეულ ქალბატონს ასეთი მნიშვნელოვანი რამ არ დაეიწყებოდა, მაგრამ მაინც... რაღაცაზე ხომ უნდა ეფიქრა, განსხვით მაინც ხომ უნდა გაეჭარებინა უმიზეზოდ მომდგარი კაცმანი.

ქალი სამზარეულოში საქმიანობდა, ამას მისი ფაციფუციც და ნაბიჯების ხმა ამხელდა. იქნებ ვერც კი გრძნობდა, რომ კაცს უკვე ეღვიძა და მას ელოდა. ალბათ ამიტომაც არ ჩქარობდა შემოსვლას, გულისსწორის სიმშვიდეს თუ უფროთხილდებოდა.

საწოლის მოპირდაპირე მზარეს, ოთახის ნახევარ სივრტეზე გაყოლებულ სარკმელზე იისფერი, გამჭვირვალე ფარდებზე ეფარა, რომელშიც ზაფხულის მზის სხივები თავისუფლად ატანდა და ხის იატაკს ეფინებოდა. კაცი მზის ფერაცვალე სხივების ჭკრეტით ირთობდა თავს, თან სივარტის მოწვევა სურდა, მაგრამ შეგნებულად ითმენდა. ჩვევად ჰქონდა საუზმემდე თამბაქოს არ გაკარებოდა. არა იმიტომ, რომ ჯანმრთელობას უფროთხილდებოდა, სრულებითაც არა... უბრალოდ, ისე...

ოთახში რაღაც მწერი დაფრინავდა ბზუილ-ბზუილით, ალბათ, პზიკი, რადგან ასეთი ხმაძალი და მონოტონური ზუზუნი მხოლოდ მას შეეძლო და ისიც

მხოლოდ მაშინ, თუ რაღაცით გაღიზიანებული ან უკმაყოფილო გახლდათ. ჯეიმსიმ კარგად იცოდა, ასეთ დროს ბზიკები აგრესიულნი რომ ხდებოდნენ. ტყუალად ზომ არ ჰქონდა დამთავრებული ზოოვეტერინარული ინსტიტუტი და ამასთანავე საკმაოდ კარგად ერკვეოდა ენტომოლოგიის ნიუანსებშიც.

ბოლოს, როგორც იქნა, კაცმა თვალი შეასწრო ოქროსფერ მწერს, რომელიც დროებით მიჩნულა და იატაკზე დადგმულ, რძით სავსე ლამბაქის კიდზე დაეშვა. რძე ოჯახის ხატურა კატისათვის იყო განკუთვნილი. თავად კატა კი, სახელად ბუზუნხულა, ამჟამად შინ არ ბრძანდებოდა. ამურული საქმის მოსაგვარებლად სოფელში წაბრძანებულიყო მოკლევადიანი მივლინებით.

„დასაშვებია დღესაც კი მიობრძანდეს“, ირონიულად გაიფიქრა კაცმა და... აჰ, ეს რაღა საჭირო იყო, რა დანიშნულება ჰქონდა?..

ჯეიმსიმ თვალები დაახამხამა და კეფა მოიქექა.

ღურჯად მოლივლივე ლამბაქის გვერდით, რამდენიმე ნაბიჯის დაშორებით, ზუსტად ასეთივე ლამბაქი იდგა და ისიც პირთამდე რძით სავსე.

„რასი ჭირდება ერთ კატას ორი ჭურჭელი?“ ვაოცებით გაიხარა კაცმა და სასწრაფოდ ახსნაც მოუძებნა, „მარიას ნამდვილად გულმავიწყობა ჭირსო“.

დასახლისი ფრთხილად, უზმუროდ შემოვიდა ოთახში და როგორც კი თავქვემ ხელამოდებული და მისკენ მომზირალი კაცი შენიშნა, გულთბილად გაუღიმა.

— უკვე გაიღვიძე? — შეეხმინა, — რა გეჩქარებოდა?

სამასუხოდ ჯეიმსიმ ორთავე თვალი ჩაუბაჭუნა და ინსტინქტურად საწოლთან მიდგმულ საქმზე დადებული სივარტისაკენ გაიშვირა ხელი, მაგრამ დროულად შეაჩერა.

— სიმარტოვეს ვერ ვეგუები, — მიუგო, — გვერდით რომ მყოლოდი, იქნებ შეადგემდე ფეხიც არ გამეტოკებინა.

— ოჰ, ოჰ, — ნართაულს მიუხედა ქა-

ლი, — მუცელმა ზომ არ შეგახსენა რამე?

კაცმა ხელი დაუქნია, მნიშვნელოვნად როდესაც მარია მუხლებთან ჩამოუჯდა, კვლავ ლამბაქებისაკენ გაექცა მზერა.

ბზიკი უკვე ვაფრენილიყო.

— მითხარი, მარია, — წელზე ხელი შემოხვია ჯეიმსიმ, — შენ ზომ ერთი კატა გვავს?

— რა თქმა უნდა, ერთი.

— მერე, ორი სარძევე რატომ დგას იქ, რა საჭიროა?

მარიამ მისი ხაჩვენებელი თითის მითართულებას გააყოლა მზერა.

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს. შენ რა საქმე გამოგვლია?!

— არაფითარი, მაგრამ მაინც... ისე...

რაღაცნაირი, გაურკვეველი ხიზუმე ჩამოდგა, რომელსაც ახსნა მალევე მოუძებნა — ქალი ფიქრობდა.

— ერთში ძველი რძე ასხია, მეორეში კი ახალი, — გამართლება მოუძებნა მან. ჯეიმსიმ გვერდულად ახედა, მიხვდა, რომ ქალი ცრუობდა, მაგრამ რატომ... და ისიც ასეთი უმნიშვნელო რაღაცის გამო, მართლაც ვასაოცარი იყო.

— კი მაგრამ... — დაეჭვდა კაცი და კოლოფიდან ინსტინქტურად სივარტი ამოიღო, — შენ რა, ყველი ზომ არ უნდა ამოიყვანო... ძველი რატომ არ გადააქციე?

მარიას გაეცინა. შეეტყო, ნაძალადევად.

ჯეიმსის მთლად აებნა თავგზა, ამ მოჩვენებითობასაც მიუხედა ქალს, მხოლოდ რატომ თითიღბაზობდა, ამას ვეღარ შეწყვდა. მისგან სიცრუეს ნამდვილად არ ელოდა.

— გაახადე, — დროებით სზვა თემაზე გადაიტანა ყურადღება — შემოწექი.

ქალს სზეული დაემბა და მისი წელზე შემოჭდობილი ხელი მოიშორა.

— დრო არა მაქვს, — იუარა, — ქვეყნის საქმეა ვასაკეთებელი.

— დრო?! — ყალბად ჩაიქირქილა კაცი, — დრო ფული ზომ არ არის.

მარიამ კალამბური ვერ აღიქვა, თუმცა რაღაც კი იფიქრებდა. მაინც გაეცა ამჯობინა. წამოდგა და სამზარეულოს მიმავრა.

კისერმოდრეცილმა კაცმა თვალი გააფილა.

ტანსრული ქალი იყო. მადისმომგერელი, თეთრი და ფაშფაშა. ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ეთქმოდა. ხასიათიც კარგი ჰქონდა — დამჯერი და კეთილი. უპრეტენზიოც იყო, ზელმეორედ გათხოვების პერსპექტივაც არ იზიდავდა. მოკლედ ქერივი კარგა ხნის წინ შეგუებოდა სიმარტოვეს.

მარია რომ საუზმისას სინით ზელში დაბრუნდა, იმ დროს ბზიკი კვლავ ახშიანდა. სადღაც გარინდულს ქალის ნაბიჯებმა თუ დაუფრთხო სიმყუდროვე.

რატომღაც კვლავ ლამაზაქებისაკენ გაექცა თვალი ჯემიმის და ერთხელ აკვირებული აზრი ვეღარ მოიშორა „რა საჭიროა ორი?“

დასახლისმა დაბალი მავიდა ფეხისკრით მოუწონა ხაწოლთან და ზედ ხინი ჩამოღო. მერე ბუფეტრიდან არყით სავსე ზოთლი გამოიღო, კბილებით ხაწობი ამოაძრო და წახნაგებიანი ჩაის ჭიქა ჰერთამდე შეუვსო.

კაცმა სასმისი აიღო. მის ზედაპირზე მარგალიტის მძივებით ერთიმეორეს ჩაკიწიწებულ ჯაჭვს დააკერდა, მერე ჭიქა ტურზე მიიღო და ნება-ნება გამოცალა.

— დღეს ფერისცვალებაა, სიტყვა მაინც გეთქვა, — შენიშნა ქალმა.

— ეგ ვითომ რაღაა? — დაინტერესდა კაცი, — ფოთლების გაფითლება ნაადრევად ხომ არ დაიწყო.

ქალმა ყელზე თითები შემოიჭდო და ისე აკისკისდა. თავისუფლად იცინოდა, ზანზალაკით წყრიალა ხმით. უხდებოდა სიცილი, ლამაზი და ჯანმრთელი კბილები ჰქონდა.

— სასულიერო ანუ საეკლესიო დღესასწაულია, — განუმარტა ათეისტ შეყვარებულს, — მატხოვრისა და მამაზეცი-

ერის შეხვედრის დღე. ქრისტოსის ფერისცვალება.

ერქიხეული

— ქრისტოსი ვინდამხმურსი მამაზეცი-აჯურა ჯემიმის, — მატხოვარს ხომ იესო ქრისტე ერქვა.

— კარგი, კარგი, — ხელი ჩაიქნია ქალმა და ისე მიმტყვებლურად შეხედა, როგორც კეთილმა პედაგოგმა გათავბუდეულ მოწაფეს.

კაცი დათმობას მიუხედა, მაგრამ არ შეიშინა. მარია ხომ ბავშვობიდანვე ღეთის მორწმუნედ აღზარდეს მშობლებმა და ამით თავსაც კი იწონებდა.

— იცი, ერთი რაღაც უნდა გაგიმზილო, — შესაიღუმლის ხმით გაენდო ქალი და განიერ, გაბანჯგულულ მკერდზე თბილი თითებით მოეღაცია.

— მაინც რა? — თვალები მინაბა კაცმა.

— თქმით კი გეტყვი, მაგრამ ეიცი, გაბრაზდები...

— ვითომ რატომ? — დაინტერესდა ჯემიმი და ლოგინში მხარი იცვალა, — რა არის ასეთი?!

ქალმა განზრახ აარიდა თვალი და ნაჯაფარ ხელეზე დაიხედა. ფრწილები ნამდვილად მოსაწესრიგებელი ჰქონდა.

— თუ გახსოვს, ამ გაზაფხულზე მე და შენ იქთა ნაპირზე ვიყავით, — შორიდან დაიწყო, — ლელიანში შეცურებულ ნავში ვისხვდით და წყლის ფრინველებს უთვალთვალვდით. ჰოდა, იქ...

ქალი შეფიქრდა, მაგრამ კაცი აღარ შეეხმინა. ზედებოდა, რადგან დაიწყო მოამთავრებდა კიდევ სათქმელს, თუმცაღა ურათრით საზღვრავდა რა თემაზე უნდა წარმართულიყო საუბარი.

— ალბათ, გაგიკვირდება კიდევ, — განაგრძო კვლავინდებურად თავჩაზრილმა მარიამ, — მაგრამ, მაშინ იქ, წყალში ძლოკი მიეცურავდა და შენ ძალიან შეგეშინდა, გინდა თუ არა, გველიაო.

რაღა თქმა უნდა, ჯემიმის ვველაფერი ახსოვდა, ან რა დაავიწყებდა იმ ამბავს, მაგრამ ისეთი გამომეტყველება მიიღო, თითქოს წარმოდგენაც არ ჰქონდა, რა მოხდა მაშინ და რას ახსენებდა მისი საყვარელი.

— პო, პო, — ჯიქურ შეუტია ქალმა, — ნუთუ არ გახსოვს, შენ რომ გვარიანად დაფრთხი და მე ისიც კი ავიხსენი, წყალში შხამიანი უხსენებელიც კი არ იქბინება-მეთქი. სწორედ მაგაზე დამცინე, ასპიტო ყველგან ასპიტია, წყალშიც და ცაშიცო... განა შენი სიტყვები არ არის?!

— გეთანხმები, მართალი ხარ, — ყახილად დაეთანხმა კაცი, — ახლა გამახსენდა.

ამის თქმაზე ჯემშიის სულ სხვა შემთხვევა ამოუტივტივდა გონებაში, თუმცა დიდი ხნის წინანდელი, რომლის დაიწყებასაც მთელი ცხოვრება ცდილობდა, მაგრამ არაფერი გამოხდებოდა.

მაშინ ჯერ კიდევ ბავშვი იყო, სიტყაუკეს შეპოტინებული და მშობლიური სოფლის რეაწლიან სკოლაში სწავლობდა, ბოლო კლასში.

საზფხულო არდადეგების დროს, ერთ მზიან დღეს, მეზობლის ბავშვებთან ერთად სოფლის კალოზე დაჭერობანას თამაშობდა და სრულიად შემთხვევით ერთიმეორეს გადაჭდობილ ორ უხსენებელს დაადგა ფეხი და იმ წყველებამაც ორთავე ერთად დაგესლა. შხამიანი ასპიტის ნაკბენი ყოველთვის საბიფათოა, მაგრამ განსაკუთრებით საშიშია მათი ქორწინების პერიოდში.

კიდევ ბედი, რომ ბიჭს ჰაბა შეძლებული და სახელიანი კაცი ჰყავდა და იზნაც მთელი რაიონის სამედიცინო სამსახური ფეხზე დააყენა, ძნელადმესაძლებელი გააკეთებინა და მათი შემწეობით ჯემშიი თითქმის უცილობელ სიკვდილს გადაურჩა. თუმცა ერთისაგან მაინც ვერ იხსნეს, ბავშვს სამუდამოდ დარჩა უხსენებლების მიმართ პანიკური, ღამის ცხოველური შიშის ვრძნობა, რაც მთელი ცხოვრების მანძილზე თან გაჰყვა.

და აი, ახლაც, ეს ძველისძველი, შემადრწუნებელი შემთხვევა გაახსენდა და დიდად უსიამოვნო, სიცვიისსომგერელი შკარნება დაუფულა, რაც შეეტყო კიდევ.

— დიახ, სიმართლეა, აგრე მოხდა, მა-

გრამ რამ გავახსენა? ან რა გქვს საერთო იმ ამბავს ამ... **ერქენული**

დიასახლისმა ხელმეორედ ქმრად და ხათქმელი აღარ მოამთავრებინა, მერე ცარიელი ჭიქა სასმელით შეუვსო და ისევ საწოლის კიდეზე ჩამოჯდა.

— გეტყვი, რაღაა დასამალი... — უთხრა და კაცს მზერა გაუსწორა, — ჩვენ ზოგრა გვაგეს შემოჩვეული, თუ ძლოკვი, მგონი ერთიდაიგივეა...

— ვინ ჩვენ? — გაოგნდა ჯემშიი, — რა ძლოკვი, რის ზოგრა?

— დამშვიდდი, დაწყნარდი, — დაუყვავა ქალმა, — იმ უბედურმა ჩემმა ქმარმა შემოიჩვია, საიდანღაც მოათრია... უბეში ჰყავდა ჩასმული. პირველხანად მეც ძალიან მეშინოდა, მეზიზღებოდა კიდევ, თუმცა მერე შევეჩვიე. იმ უბედურის სიკვდილის შემდეგ რძესაც კი უუსხამ, ახარა უქნა, შამშილით ზომ არ ამოვხდი სულს.

— მოიცა, მოიცა, — მთლად გამოთავანდა ჯემშიი და საწოლში წამოჯდა. საფეთქლებზე ხელეშობიჯნელი ფიქრობდა და იაზრებდა მარიას მონაყოლს, ბოლოს თითქოს მიხვდა კიდევ მთავარ აზრს.

— კი მაგრამ, მე რატომ არასოდეს მინახავს, — გაიოცა, — თვალცი არხად მომიკრავს...

— მაგას რა მიხვედრა უნდა. გერიდება, — განუმარტა ქალმა, — ალბათ იმასაც ეშინია.

— პოპ, — ნამალადევიად შეიცხდა ჯემშიმ, — მერიდება, — ცალუბად, დამცინავად წარმოთქვა, — თურმე ზრდილობიანიც ყოფილა, მოკრძალებულიც... კეთილი, მაგრამ ორი ლამბაქი რაღა საჭიროა?

მარია კვლავ აკისკისდა.

— დმერთო, რა მიუხვედრელი ხარ, — გაიოცა, — ერთი ბუზუნხულას და ერთიც იმას, ძლოკვს.

ამასობაში კაცმა არყიანი ჭიქა აიღო და თუმცა აღარ უნდოდა, ერთი აქნევით გამოცალა, „თქნებ დამაწყნაროს და მეშველოსო“.

— ვითომ ერთი ლამბაქიდან ვერ მი-
ერთმევენ? — ამოქმენით დაკეთხა, —
თუ ისეთი გულაზიზები არიან, რომ ერ-
თიმეორის ნაპირალს არ კადრულობენ...

— ჩხუბი მოსდით, — აუხსნა ქალმა,
— დიდი გაწამაწია აქეთ, ვერ იყოფენ.

ჯემიმიმ იმიხი განმარტება ყურად
ალარ ილო, სივარეტს მოუკიდა და ბო-
ლი რგოლებად ჭერისაკენ გაუშვა. ზე-
და ტუნსა და ცხვირს შორის დიდი მინ-
დორი ქქონდა. უღვაში რომ გაეშვა, აღ-
ბათ, მოუხდებოდა.

— როგორ თუ ჩხუბი მოსდით, — მე-
რელა შეიცხადა, — კატა კიდეც მესმის,
მაგრამ ძლოკვი? ის რა, დასაღრჩობად
ეტანება თუ გასაგუდად.

— ჰო, ჰო, — დაეთანხმა მარია, — ის-
ეთი სასაცილოები არიან, მეტი არ იქ-
ნება. ბუხუნზულა იფხორება, გაავებით
ჩხაუის, ის კიდეც ხაკბენად ეტანება, თა-
ნაც სისინებს.

ჯემიმიხ თვალები გაუფართოვდა და
წარბები შუბლისაკენ აწწვართა.

— რა თქვი? როგორ თუ ხაკბენად ეტა-
ნება და თან სისინებს, შენ რა?..

— მამ, მამ, — კვირი დაუკრა ქალმა,
— სწორედაც რომ აგრეა, — თან მარ-
ცხენა ხელის იდაყვი საწოლთან მიდგ-
მულ მაგიდაზე დააფრდნო, თავად ხელი
შემართა, თითები შეატყუპა, მაჯა გად-
მოხარა და კაცს პირისახისაკენ მიუმიზ-
ნა.

— აი ასე, — უჩვენა, — კუღზე დგება
და სისინებს.

კაცს კისრის ბოლო მაღიდან კუღე-
სუნის ძელამდე ფრუანტულმა დაუარა.
ახლა კი საფუძელიანად შეეპარა ეჭვი.

— რა ფერია? — შემფოთებულმა ჰკი-
თხა, — რა ფერია-მეთქი?!

მარიამ თავი აიქნია და შუბლზე ჩა-
მოშლილი თმები უკან გადაიყარა.

— მორუხო-მონაკრისფერი, — მშვიდ-
ად ამცნო, — ძალიან ლამაზია, მთელ
სხეულზე დიდრონი მოთეთრო ნიშნები
აქვს და შუბლზეც თეთრი ჯვარი ახის.

— მოიცა, მოიცა, — შეარერა კაცმა
და იგრძნო როგორ გამოყოფა ოფლის
წვეთებმა იღლებში, — დიღია?

— არა, პატარაა, ერთი ბეწო, სულ
ორიოდ მტკაველი იქნება.

— კუდი როგორი აქვს, წყროლი?
მარიამ ტუნები გაბუსხა და მხრები
შეატოკა.

— აბა, მე რა ვიცი, არც კი დაკვირ-
ვებივარ.

— რაო! — ბრაზიანად დაიხველა კაც-
მა, — არც კი დაკვირვებივარო? — გა-
მოაჯავრა, — შენ იცი, რა ვყავს ოჯახ-
ში?

მისმა უეცარმა სიფიცებმ მარია შეამ-
ფოთა. ვერც კი წარმოიდგენდა, თუ ჯე-
მიმი ასეთი ფეთიანი იყო.

— რა უნდა მყადეს? — იქით შევლა-
ვა, — ერთი ჩვეულებრივი ძლოკვია და
ვე არის, ეშმაკი ხომ არ იქნება..

— სწორედაც რომ ეგაა! — იღრიალა
კ-ცმა, — თუ მოხატული ტანი აქვს, სი-
სინებს, კუღზე დგება და შენს კატას ხა-
კბენად ეტანება, ესე იგი, ასპიტია, შხა-
მიანი გველი!

მარიამ ჯერ ენა დაება, რაღაც უაზროდ
ამოილულულა, მოსარკული თვალებით
შეაქქერდა კაცს და უცებ ერთიანად
აჯახცახდა.

— შეუძლებელია, — როგორც იქნა
გასაგებად გამოცრა კბილებში, — მე ხომ
რამდენჯერმე ხელშიც ავიყვანე. ისეთი
ცივი და ქერცილიანი რომ არ ყოფილიყო
იქნებ ლოგინშიც შემეწვინა. მეგობრად
მიმანია. ნამდვილ მეგობრად.

ისედაც გვარიანად დაზაფრულ ჯემი-
მის მთლად მოედო ბოლო. „გველი სა-
წოლში?“ როგორც შანთი ისე აღებუჭდა
გონებაში. რა იცოდა მისმა საყვარელმა
თუ რა საშინელება ქქონდა გადატანილი
ბავშვობაში. ორთავე წვივზე ხომ ახლაც
ანდა იმ წვეული ასპიტების ნაკბილა-
რები.

მიუხედავად მწარე მოფონებისა მა-
ინც შეებრალა მარია. ძალიან დამფრ-
თხალი და უმწურო ეჩვენა. ადამიანის სახე
ალარ ქქონდა.

— აქ რაღა გამაჩერებს, — აწუწუნდა
ის, — რა დამაძინებს, იქნებ გეშლება?

კაცმა ჯერ მხარზე ჩამოადო ხელი, მე-
რე ჩამოშლილ თმებზე ჩამოუსვა.

— დაწყნარდი, თუ ღმერთი გწამს, — შერუნველი ხმით შეეხვეწა, — კიდევ კარგი მშვიდობიანად ჩაიარა ყოველივე... ისე, კაცმა რომ თქვას ბეწვეზე ხარ გადარჩენილი... მართლაც ბედი გქონია.

— რას მერწოდ, რას, — ძველებურად ჯიშტია მარიამ, — საიდან მოათრია ეს წვეული ქვეწარმავალი, რაში ჭირდება, ან მე რატომ არ გამაფრთხილა, ხომ შეიძლებოდა ვემსხვერპლე... რამდენჯერ კალთაშიც კი მწოლია ეს სისაძაგლე.

ჯემიმომ საბანი მოიშორა, წამოყდა და გაბანჯკული ფეხები ჯამბახივით გაიშვირა. იატაკზე დაბიჯებისა ეშინოდა და მარჯვენა ტერფით საწოლ ქვეშ ფეხსაცმელი მოიძია. როდესაც მიავნო მაშინ დაეჭვდა „ის შეჩვენებული შიგ არ იჯდესო“.

ქალი კი მოთქმა-გოდებას განაგრძობდა, „რა მეშველება, რა მეშველება“, თან მთელი სხეულით აქეთ-იქით ირწყვოდა.

ბოლოს, როგორც იქნა, განსჯის უნარი დაუბრუნდა და ჯემიმომს მაჯაში სწვდა.

— ახლა რა ქნა, რა წყალში ჩაკვარდე, სახლს ხომ არ გამოვიცვლი.

— ვველაფერს მოეულება, — ცალკობდ დაამუდგა იმან, — შენ ეს მითხარი, ცემენტი თუ ვაქეს, ან თაბაშირი, თუნდაც გუდრონი?

— სათავსოში უნდა იყოს, რაში გჭირდება?

— ხერელი უნდა ამოვლესოთ და დავგმანოთ, სხვაგვარად ვერ მოვიშორებთ.

ქალმა ხელები გაასავსავა.

— არა, არა, — იუარა, — ცოცხლად ხომ ვერ დავმარხავ, მერე ჩემს ქმარს იქ რა პირით შევხვდე, რა ვუთხრა?!

„ვაი შენს პატრონს, — წყენით გაიფიქრა ჯემიმომ, — მართალი იყო ბებიანემი, გიყვარს ნურც ასეო და ნურც ისეო...“

— გასაძვრომის და თავის დასაღწევის მეტი რა ექნება, — განუმარტა დამწუხრებულ ქვრივს, — თუ არა და ჯანდაბამდე გზა ჰქონია.

— არ შემოძლია, — მიგრად დაუხვდა ქალი, — ამდენი წელიწადი ჩემს მუცელზეა, მე ეპატრონობ დასამსრულს მკვრივად მთელის, როგორ უვლალატო და გაეწირო?!

„ამას ნაღდად ორპირად უქრის“, დასკვნა კაცმა. სწრაფად წამოდგა და ჩაცმა დაიწყო, თან ლამბაქებისაკენ თვალმოუცილებლად იცქირებოდა. წარბიღვენივით თითქოს ზედავდა კიდევ როგორ ჩხუბობდნენ რძის გამო კატა და უხსენებელი. უდავო იყო, რომ კატა სისწრაფეში სჯობნიდა, სხვა შემთხვევაში ის მზაკვარი აუცილებლად დაგვსლავდა და სულსაც გააფრთხობინებდა.

თავზაბნეული ქალი კი კვლავ საწოლის კიდზე იჯდა, დამწუხრებული და დადარდნიანებული. ორი საფიქრალი ერთდროულად გასჩენოდა — „გაეწირა თუ არა“.

— ხად მიდიხარ? — კითხვა კაცს, როდესაც იმან ფეხსაცმლის თასები შეიკრა.

— სათავსოში, ცემენტი უნდა მოენახო.

— არ არის საჭირო, — სთხოვა ქალმა, — ჯერ შევამოწმოთ, იქნებ მართლა ძლოკვია.

— კეთილი, მაგრამ როგორ? — ჩაეძია ჯემიმომი, რომელიც მისკენ შებრუნდა და დონიჯი შემოიყარა, — მითხარი როგორ?

— მე დაეუძახებ და გამოძვრება, — უთხრა მარიამ, — მხოლოდ შენ ითახიდან უნდა გახვიდე.

კაცს ირონიულად გაედღმა.

— ეთქვით დაგიჯერე და გარეთ გავედი. მითხარი ერთი, მერე როგორღა დავადგენ ძლოკვია თუ გველი, ხომ უნდა წევედო.

— ფარდას გადაწვე, — შესთავაზა ქალმა, — შენ ფანჯრიდან შემოიჭვრიტე, ვერ შეგნიშნავს.

ჯემიმომ ყურის ბიბილო მოისრისა.

— აგრე იყოს, — დაეთანხმა და კარისაკენ გაემართა. უკმაყოფილო გამოშეტველება ჰქონდა. ქვეწარმავლის მოსა-

ლოდნელი დანახვაც კი უსიამოვნებას ჰკვრიდა.

გარეთ მშვენიერი ამინდი იდგა. ფერის-
კვალუბის შესაფერისი. უკვე ამოწვე-
რილ შხის სხივებს ეხო ერთიანად გაუ-
შუქებინა. მუხლამდე წამოზრდილ ბა-
ლახს სიყვითლე შეჰპარვოდა, თუმცა
ჯერჯერობით მაინც ბიბინებდა.

პარშალიდან მიწაზე რომ ჩააბიჯა კა-
ცმა ჭვინტებწინ დაიწყო ცქერა. მოზო-
მილად და ფრთხილად ადგამდა ნაბიჯებს.
ემინოდა, „ვკი თუ ეშმაკს არ ძინავსო“.

სარკმლის ფარდა გადაწეული დაუხე-
და. მაგრამ ვიდრე მიუახლოვდებოდა ჯერ
საგულდაგულოდ შეათვალიერა იქაურო-
რა. რამდენჯერმე ფეხსაქმელიც კი და-
აბაკუნა ხმაურით. სახლის დირესთან
ბალახი უფრო ხშირი და მალალი იყო.
ქვეშპრობისათვის გასარინდად შესაფე-
რისი.

მარიას ფლოსტები გაეხადა, საწოლზე
შემდგარიყო და სარკმლისაკენ იცქირე-
ბოდა. მის გამოჩენას ელოდებოდა.

ჯემშიმ მინას ზელისგული მიაბჯინა.
ქალს დაენახვა და ანიშნა, მიდი, დაუ-
ძახეო“.

მარიამ დასტვენა სცადა, მაგრამ არ
გამოუვიდა. ფშეიტინით გამოუშვა პე-
რი. ჩანდა ტუნები ვერ მოამრგვალა ხა-
თანადოდ. თუმცა მეორე ცდა შედეგიანი
აღმოჩნდა. წყვეტილ-წყვეტილად და ხმა-
მალა დაუსტვინა, მერე რამდენჯერმე
გაიმეორა.

უხსენებელი გამოძვრომას არ ჩქა-
რობდა. იქნებ გუმანით ვრძნობდა, რომ
სადღაც შორიახლოს საფრთხე ელოდა
და ამიტომაც ერიდებოდა. ჯემშიმ იყო-
და, რომ ქვეწარმავლები იშვიათად ენ-
დობიან ადამიანებს და ამის გამო არც
გაიმტყუნებიან. მათ ხომ ყველა არსება
მტრობთ და თუ რატომ, ეს საყოველთა-
ოდ ცნობილია. არც ისინი გამოირჩევი-
ან დიდი მიმტყვებლობით.

ღრო ზოზინით ვადიოდა, მოლოდინი
კი გაუსაძლისი ჩანდა.

ბოლოს, როგორც იქნა, მარიამ ხელე-
ბი წინ გაიშვირა და საჩვენებელი თითე-

ბი რაღაცას მიუშვირა, თან ააცხცხცა
კადეც.

თენგიზ ჩალაში

თუმცა ოთახი გასწავროსმეფდნაძყო,
მაგრამ მომცრო საგნის გარჩევა მაინც
ჭირდა. ჯემშიმ შუბლზე კეპივით ჩამო-
იფარა ხელი და თვალები მიიწრდილა.
იატაკზე რაღაც მოძრაობდა, ორიოდ
მტკაველის სივრძე და სარეცხის თოკი-
ვით წვრილი.

კაცი იმწამსვე მიხედა, რაც უნდა ყო-
ფილიყო ეს დაკლაკნილი არსება. ამას
დიდი გამჭირიახობა არ ჭირდებოდა.

უხსენებელი ლამაჰთან მისრიალდა.
იქ იატაკი გაცილებით ჭარბად იყო გა-
შუქებული და როდესაც ქვეწარმავალმა
რძის დასაწაფებლად თავი შეშართა კა-
ცმა ელდანაცემივით შეჰყვირა და დაწ-
ვებზე ნებები მიიტყაუნა.

ღეთისაგან შეჩვენებულ იმ წვეულ არ-
სებას ეფა ერქვა და თვით ასპიტოა
შორისაც კი გამოირჩეული იყო თავისი
მომაკედინებელი შხამით. მასთან ურთი-
ერთობას და მეგობრობას თვით სატანაც
კი მოერიდებოდა, და ახლა, ეს მოთეთ-
რო ჯერებით აჭრელებული საშინელება
მარიასთან პირისპირ იმყოფებოდა.

— მარია, მარია გამოდი! — არადა-
მიანური ხმით დაიღრიალა ჯემშიმ, —
მარია, გამოასწარი, ევ ხომ ეფაა, ეფა!

ამ ძახილის ვაგონებისთანავე ქალი
ერთ ადგილზე გახედა, დასაწვისში
ვერც კი მიხედა, რატომ აღრიალდა მი-
სი საყვარელი, თვით ეს სიტყვაც კი
„ეფა“ მისთვის არაფრისმტქმელი აღმო-
ჩნდა, მისი მნიშვნელობა არ იცოდა. ქვე-
ყნის ამ სამხრეთ მხარეშიც კი ასპიტის
ეს სახეობა იშვიათობას წარმოადგენდა.

მარია მიხედა, რომ რაღაც ვერ იყო
რიგზე. ხზავგვარად მას ჯემშიმ ასეთი
სასოწარკვეთილი ძახილით არ მოუხმო-
ბდა. ამიტომაც საწოლიდან დაუყოვნებ-
ლივ ჩამოვიდა და შიშველი ტერფების
ტყაპატყუბით კარისაკენ გაეშურა.

მისი დაუღვერობის შემყურე ჯემშიმ
ერთიანად გაიხეთქა, თითქმის გასაწური
გახდა. ხომ შესაძლებელი იყო, რომ
ქალს შემთხვევით ფეხი დაეხივებინა ამ
დაფორაჯებული საშინელებისათვის და

მამინ დაუფინებელი სიკვდილი გარანტირებული ჰქონდა.

ძნელი დასაშვები იყო, რომ რაიონულ ცენტრში „ანტიფა“ აღმოჩენოდათ და რომ მოემთათ კიდევ, საავადმყოფომდე დაგვხლილის ცოცხლად ჩავენას სარბოლო მანქანითაც ვერ მოასწრებდნენ. ეფას უმძლავრესი შხამი ნებისმიერ არსებას რაძღენიშე წუთში მოუღებდა ბოლოს.

მარია პარმალზე გამოჩნდა. დაბნეული და თან ვაოცებული სახე ჰქონდა.

— რა მოხდა? — გამოსძახა კაცს, — რამ ავადრიალა აგრე დამდღღრულივით?!
ჯემიმიმ ნამალადევი ვალიშება სცადა და სანაცვლოდ ტაკიმასხარასავით დაეღრიჯა პირისახზე.

— გველი გყავს ბინაში, შხამიანი გველი!

ქალმა საწვენებელი თითი ტურებზე მიიღო. პირველხანად ის ვაიფიქრა, ან მეზუმრება, ან შაბაიბრუებსო, მაგრამ შემდეგ გამომეტყველებაზე შეატყო, რომ კაცი სიმართლეს ეუბნებოდა. ისიც იცოდა, რომ შწვანეთა პარტიის ლიდერი ბუნებასა და მის ბინადართ საკმაოდ კარგად იცნობდა.

— კი მაგრამ... — წამოიძახა და განაფიქრი აღარ დაასრულა. „რამი ჭირდებოდა მის თავქარიან ქმარს შხამიანი უხსენებლის მოშინაურება და სახლში მოყვანა, ნუთუ?“ ეს კითხვა უკვე ამოუხსნელ ამოცანას წარმოადგენდა.

— წამოდი, შინვენ სად არის ცემენტი, — მბრძანებლური ინტონაციით მიმართა კაცმა, — მაგ წვეულს თუ შემოსაძვრომი არ ამოუკეტებ, რაღაც უბედურებას შეგვამთხვევს.

ქალი მორჩილად დაეშვა კიბეზე და კაცს სათავსოსაკენ წაუძღვა. ძალდატანებით შიაბიჯებდა, ფეხები უკან რჩებოდა.

— ეიცო, რომ შიმშილით ამოხდება სული, ანდა წყურვილით, — ეიდრე ურდულს ვადახსნიდა იქამდე დაასკვნა, — არა ვარ მართალი, მე ხომ არაფერს შეჩნოდა.

— გააჩუშე ენა! — დატუქსა კაცმა, — რომელი ახლობელ-მეგობრისთვის უყვარს, შენ გვინია თავად დაუფინებელი თვის დაფიფასებს? მაგათი ვაუტანლობა და მოღალატეობა საყოველთაოდ არის ცნობილი.

შუალემდე თუ ბინაში სადმე რაიმე ღრიჭო და სორო არსებობდა, ჯემიმიმ ვველა საგულდაგულოდ დაგმანა და ამოგლისა. ამასთანავე ცემენტის ხსნარში ბოთლის ნამტვრევებიც ვაურია, რომ იატაკქვეშ გამომწვედეულ რეპტილიას ხელშეორედ არ გამოეღრღნა.

თუმცა ეს უკვე ზედმეტი სიფრთხილე აღმოჩნდა.

ამ ამბის შემდეგ მარიას სახლში ეფა აღარასოდეს გამოჩენილა.

* * *

შუა აგვისტო იღვა. შაბათი დღე და როგორც უქმეებზე ჩვეოდა, ჯემიმი კვლავ ეწვია მარიას. თანამშრომელმა ამოიყვანა ძველებური, მოფაზფაზებული მანქანით. კაცმა თან ხანოვავეც მოიტანა ზურგანითთ, ერთიმეორეზე ნუგბარი და საუკეთესო. არც ის ტკბილი ხასმელები დაიწვებოდა, ქვრივს რომ აგრე გამოჩენვით უყვარდა. თავადაც ჯანმრთელად და მზიარულად გამოიყურებოდა.

ნამგზავრმა ჯემიმიმ ჯერ ტბაზე იბანა. წყალი მეტიხმეტად თბილი ეჩვენა და ამიტომ შუაგულამდე კი შეეცურა, მაგრამ ამით არაფერი შეეცვლილა. წყალი აქაც ისეთივე აღმოჩნდა, მხოლოდ უფრო სუფთა და კამკამა.

კარგა ხნის შემდეგ სახლში ამობრუნდა. ტანზემთ შიშველი და თმებსველი. ზურგანითიდან ცელოფანის პარკში გახვეული ხორცი ამოიღო. ეზოში ჩავიდა, მარიას დანა და ნაჯახი მოატანინა და მუხის ჯირკზე სამწვადე ღიდრონ ნაჭრებად დაკვპა.

მარია გამოღებულ სარკმელთან იჯდა და საქმიანად მოფუსფუსე კაცს გასცქეროდა. მოსწონდა ეს ბრვე და დაკუნთული მამრი, თან იმასაც ფიქრობდა,

იგი რომ არა, როგორი ერთფეროვანი და უსახური იქნებოდა მისი ცხოვრება.

როდესაც ყველაფერი გაამზადა, ჯემშიმ დანაწევრებული სამწვადე პარკში ჩაალაგა, ხელები გადაიბანა და მარიას გამოჰხვდა.

— ქეასროლიას ნაპირთან ვიქნები, — ამოსძახა ქალს, — კოცონი დანთებული დაეტოვე, დიდხანს არ იზოზინო, დროულად ჩამოდი.

მარია წამოდგა და ხელი აუქნია, ანიშნა, წადიო. თავად კი აჩქარებით შეუდგა მოტანილი ხანოვავის კალათაში გადაწვობას. მერე კაბაც გამოიცვალა, კიდევ რაღაც-რაღაცეებიც და დანაბარები ადგილისაკენ გასწია. იცოდა კაცს მარტო ყოფნა და ლოდინი არ უფვარდა.

კოცონი უკვე ჩანაეღული დაუხვდა, მუხის მსხვილ-მსხვილი ტოტებიც ჩანაკვერცხლებული. მათ ზემოთ ხის შამფურებზე წამოცმული და ორკაბა ჯოხებზე გადებული მწვადი შიშხინებდა. სულ მალე მზად იქნებოდა.

თავად კაცი ტბის ნაპირზე იდგა, მისკენ ზურგშეკცევით და გულხელდაჯრეფილი იქითა ნაპირს გასცქეროდა, ანდა იქნებ წყალში არეკლილ მზის დისკოსაც. მარიამ კოცონის სიანლოვეს ფარდჯი გაფინა. დაბალი და ტოტებიგამილილი წიფელის ჩრდილქვეშ. ფარდავის შუაგულში გახეთი გაშალა და ზედ სასძელ-საჭმელი დააწყო. თავადაც იქვე ჩამოჯდა, გრილ ბალახზე, მუხლმოყრით. ცოტაოდენი ხნის შემდეგ კაციც ამობრუნდა. აზიზად და მოფრთხილებით ადგამდა ნაბიჯებს, ეტყობოდა გადაწვეული იყო ფეხშიშველა სიარულს და ტერფები გაფაფუკებოდა. რატომღაც თვალი აარიდა მარიას და პირდაპირ კოცონს მიაშურა, შამფურები შეატრიალ-შემოატრიალა და მწვადის ვარჯისიანობა შეამოწმა. შეეტყო მთლად მომთავრებულად არ მიიჩნია, მაგრამ აღარც ზედმეტად გაღვივებულ და მზურკალ მუგუზალზე შეიძლება მისი მიტოვება, ამიტომაც ადგილი შეუცვალა და კოცონის განაპირა მინაეღულ ნაკვერჩხალზე მიუჩინა ახალი ადგილი.

მხარეთქოზე წამოწოლილი მარია წამოიმართა, იქვე, ბალახებზე მსხვილ-მსხვილ ქველებურ ხელადას გადწულ ქველადან ფურეჩი მოაშორა და ჩაის ჭიქები შეავსო. სქელ საფერავს გადაწვიფებული მაცელის ფერი ჰქონდა და სასიამოვნო სურნელს გამოხსევდა.

ჯემშიმ არ ჩქარობდა. ტრუსების ამარა ადგა და შამფურებს დასწერებოდა. განიერ მხრებსა და მკერდზე მზის სხივები დასთამაშებდა, რაღაცით ანტიკური კოლიათის ასოციაციას იწვევდა.

ის იყო კიტრის გაფცქნა მოამთავრა და ჯემში ჩაჭრას აპირებდა, რომ მარიამ კაცს გაჰხვდა, დაუუძახებო, გაიფიქრა და წამიერად, იმის განაჩხულ ფეხებს შორის რაღაც მოძრავს შეასწრო თვალი, ვერადღებდა დაძაბა, მზერა გაიმახვილა და დანა ხელიდან გაუვარდა.

ჯემშიმის ზურგს უკან, შიშველ კანჭებთან, დასაგესლად გამზადებული ეფა შემართულიყო. კუთხოვანი პირიდან ორკაბი ენა გამოუსახვსავებინა და თეთრი ჯვრით დაღდასმულ თავს აქეთ-იქით რიტმულად აქნევდა.

ახლა დავეილება და სასიკვდილოდ განწირული კაცის გაფრთხილება სრული უაზრობა იქნებოდა. საკებნად შემართულ ასპიტს არათუ სხეულის, ხელის გაცლა-გარიდებასაც კი ვერავინ მოასწრებს. სასიკვდილო დაკერისათვის მას ხომ წამის შეათედი ჭირდება, ანუ თვალის ერთი დახამხამება.

ბუდასავით მჯდომი და ადგილზე გაქცეული ქალი მონუსხულივით შესცქეროდა ეშმაკთან წილნაყარ ამ თითის-სიმსხო არსებას და პანიკური შიშის გარდა ველარაფერს განიცდიდა. გონებით კი არა, ქვეშეცნულად, ბუნდოვნად გრძნობდა, რომ დიდი უბედურების შემსწრე და თვითმხილველი უნდა გამზდარიყო.

მისი გარდაცვლილი მეუღლის დამძობილებული ქვეწარმავალი, რომელიც მან, ქრისტინამა ქალმა ახლობელივით მიიღო, შეიკვდლა, უპატრონა, ახლა საყვარლის დავესვლას უპირებდა, ალბათ, მისი ქმრის სახელით იძიებდა შურს.

იქნებ ინსტიტუტურად, ანდა სულაც შემთხვევით, კაცმა გაშლილი ნაბიჯი გადმოგვა და კოცონიდან დარჩენილი ნაკვრნალების გროვას გადმოაღაჯა. ამით იგი უდიდეს საფრთხეს გამოეწიდა. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ თუ საკენად შემართულ ასპიტს ბოროტი განზრახვა საბოლოოდ გადაწყვეტილი ჰქონდა, საეჭვო იყო, რომ ჯემინის თავის შველა მოესწრო.

უხსენებელი კი კვლავინდებურად შემართული დარჩა, მხოლოდ აქეთ-იქეთ აღარ ირწყოდა, იდგა ასე და რაღაც საგანს დაეინებულად და თვალმოუშორებლად მისჩერებოდა.

მარიამ ეს იოლად შენიშნა და შევბოი ამოისუნთქა, რადგან ვეღაზე საზიფათო განსადგელი უკვე აცილებული ჩანდა. ახლა უმთავრესი ის იყო, ასპიტი როგორმე დაწვწარებულიყო და იქაურობას გაესკოდა.

მაგრამ გველი უკუქცევას არ აპირებდა. ამას მისი უძრავობაც ადასტურებდა და როგორც ჩანდა ერთხელ მიღებული განზრახულის განხორციელებას და სისრულეში მოყვანას ვეღარაფერი გადაათქმევინებდა.

და სწორედ აქ მარიამ იგრძნო, რომ გააყვებული ასპიტი პირდაპირ მას უცქეროდა, ყინულივით მსუსხავი, გამჭოლი და მოელვარე მზერით.

საზარელი და დამთრგუნველია გააყვებული და უძრავად შემართული უხსენებელის დაეინებული შემოხედვა. იგი ნებისმიერ სულდგმულს შიშის ზარს სცემს, პანიკურ სიუძღურეს განაცდევინებს და თავის გადარჩენის უნარს უჩლუნგებს და ართმევს.

ასპიტი ნელად დაიძრა, ზანტად, რგოლიდან რგოლზე გადახვლით გამოემართა წინ. ოთხკუთხედი თავი კვლავ შუბივით შემართულად ეჭირა და მზერაც კვლავ ერთ საგანზე ჰქონდა მიმართული.

და ეს საგანი ანუ საბოლოო მიზანი მარია იყო.

როდესაც ქალმა ქვეწარმავლის ეს მიზანდასახული ჩანაფიქრი განჭვრიტა, გაოცებით იგრძნო, რომ შიშის გრძნობა

დაკარგვოდა, ბუნებრივი ინსტიტუტი გაქრობოდა, თითქოს უცრუ ვრთაფლებს გააჩნდა.

ბიბლიის მწიგნობარი

ქრეივმა ქალმა ნათლად შეიმეცნა, რომ მისი აღსასრულის ვაში დამდგარიყო და მას უკვე ვეღარაფერი იხსნიდა.

სატანის მოციქული კი ნელ-ნელა უახლოვებოდა და მათ შორის არსებული მანძილი გოჯი-გოჯ მცირდებოდა, ილეოდა და მხოლოდ ერთი ზღუდეღა რჩებოდა ასპიტის ვზაზე — ძნელადდასაძლვევი, ნაკვერჩხლაქცეული კოცონის ნაშით, რომლის გვერდის აქცევა მისთვის არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენდა.

მაგრამ აქ მართლაც რომ ძნელადდასაჯერებელი და წარმოუდგენელი რამ მოხდა.

გველი მშვიდად, მოურიდებლად შესრიალდა ვერ ნაცარში, შემდეგ ნაღვერდალში და გავარვარებულ ნაკვერჩხლებში სხეულის შიშინით გაიკვლია ვზა, მერე წინმხვედრი მუგუზალიც გადალახა და განვებისა თუ რაღაც მისტიკური ძალის ნებით მუგუზალის ქვეშ ჩაეშვა და ჩაინთქა.

მარია ისე წამოიძარტა, იმდენად გაუთვითცნობიერებლად წამოდგა, რომ საკუთარი სხეულის სიძიძივე არც კი უგრძენია, თითქოს მისი არსებიდან თავად კი არა, არამედ მისივე უზორცო ორუული აღსდგა და აღმოვლინდა.

ქალი ხედავდა და ხედებოდა, რომ ასპიტი რაღაც არაამქვეყნიურ, ზებუნებრივ ქმედებას სწადიოდა.

მოლანდებას თუ ავ სიზმარს ქვავდა ვოველივე.

ქვეწარმავალმა გავარვარებული მუგუზალის მეორე მხრიდან ამოწვართა თავი, ამოასავსავა და ზამზარასავით წინ გამოიჭიმა, მოელვარე ზღუდეს გადაცდა და აქეთა მზარეს დარჩენილ საკუთარ ბოლოს მთელი ძალით ჩაეჭიდა, ჩაფრინდა და შზამიან კბილებს შორის მსხვერპლივით მოიქცია.

ეს მითიური და ამასთანავე დაუნდობელი სცენა მხოლოდ წუთიერად გავრძელდა; თუმცაღა განა ცხოვრებაში არ არის დროის უფრო მცირე მონაკვეთი,

რომლის სრულყოფილ აღქმას, წარმოდგენას და შემდგომ ასახვას მთელი საუკუნეც არ ეყოფა.

ასპიტის კუდმა, წერილმა და ძლიერმა, მედვარი წინააღმდეგობა გაუწია თავდაშეხმულს, მთელი ძალისხმევით ასხმარტალდა და შეეცოქა. ცხადად ჩანდა, რომ ერთიდაიგივე არსების ბოლო ვერ ხედებოდა თუ რა განზრახვა ამოქმედებდა მისსავე თავს და რა ქქონდა განზრახული მის გონებას.

ეს ჭიდილი და სამკედრო ბრძოლა მეტისმეტად დაუნდობელი და შემზარავი იყო. ორარსებად გათიშული სხეულის ერთი ნაწილი — ხორციელი და ტკივილის შემგრძნები, სასოწარკვეთით ცდილობდა აღსასრულისაგან თავის დაღწევას, ხოლო მეორე — უგრძობელი და მიზანსწრაფული საკუთარი სიცოცხლის ხელფოფას და განადგურებას ესწრაფოდა.

ქვეწარმავლის თითქოს ბრილიანტებად ქცეული და ბუდეებიდან გადმოცვენილი თვალეხი კვლავინდობური რისხვით და განმგმირავი მზერით უცქერდა ქალს, იმ პირველყოფილი მღვდრის შთამომავალს.

სატანისეული ასპიტის ამ დაუნდობელ მზერაში ნათლად იგრძნობოდა მისი მტკიცე შიზლი, უსაზღვრო მსაყვედური და რაც თითქმის დაუჯერებელია ზებუნებრივი სიყვარული.

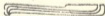
საყოველთაოდ ცნობილია, რომ სიკვდილის დამკვიდრებისა და სხეულის განციებისთანავე ნებისმიერ არსებას თვალეხი ეფინება და უგრძობელი უბედება და, როგორც წესი, გახელილი რჩება.

ეფას აღსასრული კი სრულიად განსხვავებული აღმოჩნდა.

როდესაც მისი სიცოცხლე ესოდენ დიდი ტანჯვით ჩაიფერულა და ჩაქრა, მისი მარად ცივი, ბოროტი და უგრძობბადი მზერა, კიდევ უფრო მეტად კი არ გაიყინა, არამედ პირიქით, გათბა და გაკეთილშობილდა.

და ბოლოს, როდესაც მის თვალსამზერებს მოთეთრო ლიბრი გადაეკრა და გადაეფარა, მან მძიმედ, ნელ-ნელა დაღუპა თვალეხი.

ძნელი საყარაულოა, მაგრამ ვინ იცის, იქნებ იმიტომ, რომ თვით აღსასრულის შემდგომაც კი აღარახოდეს შეეხედა იმ გულდრძო არსებისათვის, რომელმაც შეკვბობობის წმიდათაწმიდა მცნება ესოდენ დაუნდობლად ვაწირა და დაასამარა.

●

ეს განთიადიც, უნდა იცოდე,
ხის ტოტებს ხრის და წელა იცილებს,
მსუბუქად მიდის გზა და სიცოცხლე,
და სულში სტოვებს ღოდის ხიმშიმეს.

ეს გარინდება, დღე გაკვირების,
სრული ხიჩუმე, არც ერთი სიტყვა,
და ისმის მხოლოდ ხმა რეკვიემის,
მოჯადოებულ სიცოცხლის მიღმა.

●

რუხი მიწა, ღურჯი სხვენი, ველი გადარბენის,
თითქოს რაღაც სულ მცირედი, მაგრამ არაფერი.

დილა, როვორც ლოკოკინა, ხის ქვეშ დახვეული,
თითქოს ღანჩა ღამის ბინდის ოდნავ არღვეული.

ნაბიჯების უეცარი მშვიდი ამოსუნთქვა,
ჩაემზობი ბალახში და უსმენ გამოუთქვამს.

●

სიცოცხლის წყურვილი მიწიდან ზეცამდე,
ან იქნებ სიკვდილის სურვილი...
ო, ღამე, შენს გვერდით რაღას არ ვეცადე,
და მაინც ხავე ხარ დუმილით.

ირზევა ურუმრად ფოთლების სამარე,
თავზედ კი ნამღვილი ზეცაა,
ჩათავდა ვოველი, სინათლე ჩაეაქრე,
და თურმე სიცოცხლეს ესაა.

●

მოდის სიმაღლე, მოდის სუნთქვა, მოდის სიკვდილი,
სხვა უცნობი წრე არსებობის, უსივრცო სივრცე,
არ იზომება წინათვრძობა – სულის მანძილი,
ხეების ჩრდილებს და ბილიკებს მიჰყვები ვიდრე.

ვიდრე თვალეში სინათლეა პირველი ზეცის,
ვიდრე სიტყვებით უხიტყვობას ის ლაპარაკობს,
გარდმოვა შენზედ და შენს ძრწოლას სიცოცხლით შეცვლის,
რომ ღრუბელით თეთრი ტაძროვნება გადაგაფაროს.

●

მთვარე გაიღუნა, ისიც ტკივილისგან,
და ძელემაშოცილილი გადაცურდა ჩრდილი,
წუმაღ შრიალებენ ტატნობები ტყისა,
ასე უცნაურნი, ასე გამოცდილნი.

შეიდი საფეხურით სული აღვლენილი,
აგერ ხავეირივით მზე რომ ამობრწყინდა,
ეს ხომ სიცოცხლეა თვალე ახელილი,
ღმერთო დიდებულო, მზე და დედამიწა...

გელთაჲ მუჲ

(ნაწყვეტები ისტორიული რომანიდან)

გეგლოჲთა გუგანი

კალოებზე მზე ვარვარებდა. გაფიცებული ბზე ცეცხლწაიღებულებით ტკაცუნებდა. დასიცხული და გაუთავებული ტრიალით დაბორიადებული ცხენები ზანტად აბრუნებდნენ კვერებს. კვერზე შემდგარი, თავზე ხილამანდწაყრული მღეწავები ამაოდ აჭახუნებდნენ მათრახებს, რათა ცხენებისათვის ფეხი აერქარებინათ. კალოს პირას აკუზულ, ვეებერთელა საბძლის ჩრდილს შეფარებულმა მოხუცმა თვალეზზე ხელი მოიჩრდილა, მზეს გახედა, შემდეგ მზერა კვერზე მდგომ ბიჭზე გადაიტანა, რომელსაც უხეში ნაქსოვი ხალათის საყულო ერთიანად მოეღვლა. დროდადრო ყმაწვილს ფართო ბეჭები შეუტოვებოდა, ხელს აიქნევდა და ყახიდად გაატკაცუნებდა გრძელ მათრახს და თავჩაქინდრული მიპყვებოდა კვერის ქვევას.

— კარგი, ღაზო, ცოდოა პირუტყვი, სხეებსაც გასძახე რომ გამოუშვან, — დინჯად თქვა მოხუცმა.

ბიჭმა მკვირცხლად მიაყენა კვერი კალოს პირას და დანარჩენ მგეგლოვეებს გასძახა:

— ეპეი, გამოუშვი!

ქარამოღებულმა ცხენმა კუდი აპრიხა, მაგრამ მოხუცმა ბზე მოხვეტა და დროზე შეაშველა ხელი, ჩონჩორიკი მუჭებზე დაიგროვა და კალოს გარეთ გადაყარა. მერე

ხელები ტყავის წინსაფარზე ჩამოიწმინდა და ყმაწვილს მიუბრუნდა.

— ცხენი მაშინვე უნდა გამოუშვა, შეილო, თორემ დასერის კალოს. აბა, ახლა კვერი გადააბრუნე გასაფიცებლად და ცხენები მდინარეზე ჩარეკე.

შუადღის მზემ აღმური დაანთო კალოებზე. გაფიცებული თავთავი და ჭრიჭინები თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ ტკაცუნ-ჭრიჭინში.

ჭალიდან ორი ცხენოსანი გამოვარდა უეცრად. ჭენებით წამოვიდნენ კალოები-საკენ. უცებ წინა ბედაურმა მძლავრად აიქნია თავი, დაუდევრად ამოღებული საცხვირე წაიძრო, თავმიშვებულმა კისერი წაიგრძელა და ისე გამოჭენდა, რომ ღამის მიწას გაეკრო. თანდითან ჩამოიტოვა მეორე ცხენოსანი. მხედარი პირდაპირ საბძლისკენ მოქროდა. საბძელზე დიკედ გაღებული სქელი, გაშაყებული მორი რამდენიმე წყრთაზე გაშვირავდა ორივე მხარეს. მხედარმა უფრო მაგრად შემოაჭლო ფეხები უხელო ცხენს, ქეჩოში მისწვდა და ღონიერად მოქაჩა, მაგრამ გეზი ვერ შეაცვლევინა თავწართმეულ ბედაურს. შავი მორი ელვის სისწრაფით ახლოვდებოდა. ეტყობოდა ცხენი მის ქვეშ გაძრომას ლამობდა.

... ცხენს სულ ზურგზე რომც გავეკრა, მაინც წამომდებს მორს...

... უნდა გადავიზნიქო...

... ახლა... კიდევ... უფრო მეტად...

მხედარი სწრაფად გადაიხარა, ცხენი ფეთინივით გავარდა დირეს ქვეშ, ყმაწვილკაცმა თავი ველარ შეიმაგრა, მოსწყდა ცხენის ზურგს და პირდაპირ გადმოზრუნებულ კევრზე გახოსდა გულდაღმა. მაშინვე ფეხზე წამოვიარდა, სახეზე აღმურმა აკრა. შელის ტყავის კაბის კალთებზე აკრული ზეე ჩამოიბერტყა. კევრის კოხებს ნიდაყვებზე დაეგლიჯა სახელოები და ახლა იქიდან სისხლი მოგონავდა. მეორე ცხენოსანი მყისვე მოვიარდა. მკვირცხლად ჩამოხტა ცხენიდან და შეშფოთებული მიიჭრა ყმაწვილკაცთან. მასაც მდიდრულად ეცვა, ტანთ უფრო დაბალი იყო.

— ხომ არა დაიშავე რა?

ყმაწვილს უცაბედად სიწითლემ გადაუარა ვაგაკურ სახეზე, ქორული მხერა მოაელო მეკალოვეებს და გაილიმა.

— ბარაქა თქვენ კალოს!

— ღმერთმა ადღევრებლოს მეფისწული ვახტანგი — თითქმის ერთხმად მიუკვს გლეხებმა და მდამალი თაყვანი სცეს. — საღამო სპასპეტის ძეს, ფარნავაზს!

მოხუცი გლეხი ჯგუფს გამოეყო და დინჯი ნაბიჯით მიუასლოვდა მეფისწულს. აღერსით შეაელო თვალი მის ნორჩ, აღვასავით აშხვართულ ტანს, ღამაზე, ვაგაკურ სახეს. ოდნავ კეხიან ცხვირზე, გაქაწრულიდან, სისხლის წვეთი ჩანდა.

— აბა ხელი მიბოძე, — პირდაპირ თვალეში შეხედა მოხუცმა.

სახელო აუწია, მოპირულ კაცის კოხებს კანი დაესერა. სისხლი უხვად მოგონავდა.

— აბლაბუდა მოაგროვეთ, — მიუბრუნდა იგი ერთ ალაგას გაქვავებულ ღაზოს. რამდენიმე ასლაგაზრდა მაშინვე მწყურის ჭუჭულეზივით დაიფანტნენ ბალახებში. ჩქარავე დაბრუნდნენ ხელში აგროვებული აბლაბუდით სავსე. მოხუცმა გულდასმით, როგორც მხოლოდ მოხუცებს სჩვევიათ, აუჩქარებლად დაადო აბლაბუდა ჭრილობებზე და თავისი გაცრეცილი ხელმანდილით მაგრად შეუკრა. შემდეგ ისევ ბიჭებს მიუბრუნდა.

— ახლა ცხენი მოკვარათ უფლისწულს! რამდენიმე კაცს უკვე გაქაწრული ეკავა დაოკებული უღაუო.

— საცხვირე არ უნდა, ღამეში მოსდეთ, — ისევ თქვა მოხუცმა.

მხედრები მკვირცხლად შეიკვნიან ქსენებს. ვახტანგმა შავრად დაუჭირა თავი გაოჩნებულ ცხენს, კისერი მოუვრია, ადგილზე დააკრა და მოხუცს მიუბრუნდა:

— მაგლი მომიხსენებია, ნიკა პაპავ!

შემდეგ უცებ მოსწყვიტა ცხენი ადგილიდან და ოთხით გასწია შორს, გორაკზე აღმართულ, დაღრუნილქონსკურებიან ციხისაკენ.

მოხუცმა თვალი გააყოლა მხედრების უკან კუდად ავირდნენ მტვრის კორიანტელს და თავისთვის ჩაიჩურჩულა:

— იყოცხლე, ჩვენო პატრიონო...

ასლაგაზრდების ყაყანმა გააწვევტინა ფიქრი. ცნობის წყურვილით თვალანთებული გლეხბიჭები პანტაპუნტით აყრიდნენ კოხებებს:

— მამ ევ იყო მეფე ვახტანგი, პაპავ, პა?

— ი, მეორე ვილა იყო? სპასპეტის ძეა...

— პო, შეილო, ისინი ბრძანდებოდნენ. მეკალოვეებმა ვეებერთელა კაკლის ჩრდილს შეაფარეს თავი და დასასვენებლად დასხდნენ მწვანეზე.

— მთაში შემაზე რო ვყოფილვარ, ციხის გვერდზე ჩამივლია, — წამოიჩყო ერთმა შუა ხნის გლეხმა. — პოდა, ყოველცისმარე დღე, როცა კი აქ არის საურმაგ სპასპეტო, არწივის მართეზივით წურთნის მეფისწულსა და თავის ძესა...

— რა ვი, ცხენზე თავი კი ვერ შიმაგრა და რაღა წურთნაა თუ ცხენზე ვერა ზის, — როყიოდ ისროლა ბალახზე გაგორებულმა ასმასმა.

არავის ხმა არ ამოუღია. მხოლოდ უსიამოვნოდ შეიშეშნენ.

— რა იყო, რა? — გაუკვირდა ასმასს თავს რომ არ დაესხნენ.

პაპამ თავისი გამჭრიახი თვალი მოჭუტა და შორს წასულ დამატარავებულ მხედრებს გახედა, რომელთა ცხენები შავი კალიეზივით მიხტოდნენ თეთრ შარაზე.

— დამალი გუდა ადრე იხვრიტება, ტილაზე, ავი და როყიოდ სიტყვა კი ჩქარა აღბობს ადამიანის გულს, — თქვა მან. მერე კი ისევ მაგრად მოკუნა პირი, თითქოს თავი

ვის დღეში აღარ აპირებსო ხმის ამოღებას.

გულსმოფონებულმა გლეხებმა შევებით ამოისუნთქეს, მადლიერი თვალთ შეხედეს ბრძენ მოხუცს. იგი კი თავისთვის ჩუმად განაგრძობდა ფიქრს: „ყრმა მეფისწული, ზრდადამთავრებული, მისი სუსტი მკლავი ვერ ვერ დაიოკებს აღრულ ქვეყანას. ვერ ცხენზედაც ვერა ზისო... მართალია ყამყალი ბეთლიმე... ღმერთო, შენ დაიფარე ეს ქვეყანა და მისი განმგებელი...“

კაკლის დასიციხულმა, ჩამოღვენთილმა ფოთლებმა უცებ დაიშრიალა და კალოს გრილი ნიავი მალამოსავით მოეცხო აშლილი ფიქრებისაგან თუ სიცხისაგან ვახურობულ მოხუცის შუბლს.

მეფეთა წმინტა

ღრჭობით გაიღო ჩაქურუხებული ციხის დაგმანული კარი. ქონგურებზე დარაჯმა მეციხოვნემ ბუკაა პერა. ნაბიჯით შეიყვანეს ციხის ფართო ეზოში ცხენები მეფისწულმა და ფარნავაზმა. წინ მათივე კბილა, ოღონდ უფრო ჩაფსკენილი, ღიმილა შემოვკვებთ, ვახტანგის აბჯართმტვირთველი. მეფე მირდატის მოყვანილად ითვლებოდა იგი და ამიტომ ყველა პატრივისცემით ეყრობოდა სასახლეში.

ომიდან მობრუნებულ მეფე მირდატს შეეშინია ჩირგვებში აჩხალებული, უპატრონოდ მიგდებული ჩილი. შულა ეტანებოდა სუნსულით, თან ზაღლის ტირილისაგან დამფრთხალი ვერც შედავდა მიკარებას, შორიასლოს უდაკილებდა. მხედრების მიახლოებაზე კუდი ვაფშოკა და გორაკებისაკენ მოქუტა. მეფემ ბრძანა მოეთვალერებინათ ზავშვის პატრონი. კარშემო ვერავინ ნახეს, ვერც მკვდარი და ვერც ცოცხალი. მომხდურმა ყაზალმა მტერმა თუ გაიტაცა საცოდავი ქალი. ზავში სასახლეში წამოიყვანეთო, — ბრძანა მეფემ. ცალი თვალთ გადახედა ძონძებში და ტყაეებში გახვეულ ზავშეს. სახე ვაუზადრა ჩილს. შესცინა მეფეს, მარგალიტებით აუციმციმდა ლოყებზე ჩამოგორებული ცრემლები.

4. „მნათობა“, № 7-8.

ბი. წარბი ვამალა მირდატმა, ეპა ჩეღლის ღიმილი ნაომარ მეფეს. უწყინდესს მხედრებს ეახდა მისი, „ღიმი“ უწყინდესს მხედრებს ისიც დაერთო, რომ ვახტანგ უფლისწულზე მოლოცინებულ დედოფალს რძის სიჭარბისაგან ძუძუ დაუკოლთდა. სწორედ დროზე მიჰკვარეს შიმშილისაგან აღნაელებული ზავში. ხარბად გამოსწოვა ზაღლმა დედოფალს ორივე ძუძუ, მას შეება მოჰკვარა და თვით კი უნებური ძუძუმტე შეიქნა მეფისძისა. ამიტომ იყო რომ მირდატმა მაშინვე უზომა მას ვახტანგის აბჯართმტვირთველობა.

ღიმილა შუაში ჩაუდგა ცხენებს თავებთან და სადავეები დაუჭირა. თან ცერად, კითხვის თვალთ ახედა ჭრელი ხილბანდით ასვეულ ვახტანგის ხელს, მაგრამ არაფერი უკითხავს. მხედრები ჩამოქვეითდნენ.

— რა აბზავია, ღიმი? — ჩუმი ხმით კითხა ფარნავაზმა.

— დილას აქეთია გკითხულობთ სპასხეტი საურმაგი. რაღაც უკუნებოდა ჩანს.

— ასლა სად არის?

— სავანეშია, აღბათ, წელან დარბაზიდან რომ გამოვდიოდი, კბევიდან მომესმა მისი ფხვის ხმა. თავის კოშკში აბრძანდა.

ცხენები ღიმიას დაუტოვეს და უსიტყვოდ გაემურენ კოშკისაკენ. ვიწრო, თაღოვან ღერეფანში სანახევროდ იდგა შუქი, მაგრამ შუადღის კაშკაშა მზით თვალმოჭრილები ასლა შიგნით ვერაფერს ხედავდნენ. გუმანით აუყენენ ციკაბო, ნათალი ქვის კბეს და სპასხეტის ოთახში შევიდნენ.

უხმოდ იჯდა მოხუცი სპასხეტი, თვალი კოშკის ვიწრო სარკმლისათვის მიეშტერებინა. ფხვის ხმაზე წყნარად მოაბრუნა თავი, წამოდგა და თავი დაუკრა მეფისწულს. შემდო ისე აულდასმით დააკვირდა კართან შეყოვნებულ ყაზალკაცებს თითქოს პირველად ხედავსო. კარში ვერც კი იმართებოდა ასეტილი ძე მეფისა. მისი ასაკისათვის უჩვეულოდ მაღალი იყო, მაგრამ სისრულე ნორჩი ყრმისა შერჩენოდა. ვერ არ ქონდა კუნთებით დაბურცული ფართო აულმკერდი და მხარბუკი, არა ქონდა მოტმანნილი რკაყვის საცვეთები წვიმაგარღებზე. ამაყად ედგა მხრებზე ფართო შუბლზე თმამომშლილი თავი, მკვეთრად

ქონდა ჩამოკვეთილი აქა-იქ დინდამილილი უბები და ოდნავ დაწანაგებული ნიკაპი. მტკიცედ მოკუმული ტუჩების კუთხეები ოდნავ ამოპურცოდა, რაც მის გამოხედვას ვაგაკცურ იერსა სძენდა, ხოლო ოდნავ კეხიანი, სწორი ცხვირი და ფართოდ ასეული ნათელი თვალები მთლად აგვირგვინებდა უმაწვრილი მეფისწულის უჩვეულოდ საამო გარეგნობას. სპასპეტს სიამოვნების ძლივს შესამჩნევმა ნაპერწყალმა გაუღღვია თვალებში. ვახტანგმა კი სხვანაირად შეაფასა მამამძუძუს გამოძვდილი მზერა.

— ცხენმა გადმომაგდო, — წყნარად თქვა მან და სახეზე აღმურმა აკრა.

სიამის ნაპერწყალი უცებ გაუქრა სპასპეტს თვალებში. ზღლით ანიშნა, დაშსდარივნენ, ცოტახანს სდუმდა, თითქოს სათქმელს ალაგებდნენ, შემდეგ ვიწრო, გრძელ ოთახში ბოლთის ცემას მოჰყვა და დინჯი ბოხი ხმით დაიწყო:

— ქვეყნის ნამდვილ პატრონად დაბადებული კაცი ბედს ვერ დაიკვებებს. დღეს თუ ხვალ მეფე გახდები. ჩემი ნათქვამი სამუდამოდ დაიჭდვევ გულზე და მოიდრიკე ქედი ბედის მწერლის წინაშე. ქვეყანა დაყოფილია, დიჯიჯგინილი... გაოწნებულ ერისთავებსა და დიდანაურთ მძღვე ზელი სჭირდება დასაოკებლად, ხალხისა და ქვეყნის საკეთილდღეოდ წარსამართავად. სჯული აღრეულია, აღარ იცის წვრილმა ერმა რა ირწმუნოს ჯვარი თუ ცეცხლი! — სპასპეტს მთლად მოელუშა ისედაც მოქურუხებული სახე.

— მზის აღმოსავლეთი მხარე შენი ქვეყნისა თვით კლარჯეთამდე სპარსეთს მორჩილებს, მზის დასალიერი მხარე კლარჯეთი და მისი მიმდგომი საერისთაოები კი ზერძენთ. მათსავე განმკებლობაშია მეგრელთ ქვეყნები ჭოროხის შესართავიდან ტრაპიზუნ-კერასუნამდე თანჩათელით...

მოხუცი სპასპეტი დინჯად ზუბუნებდა. ოღონდ მის ხმაში ახლა ამკარად იგრძობოდა დიდი ხნის დაფარული სევდანაღველი. გაუკვირდა ვახტანგს, — რატომ გვეუბნება აღმზრდელი ათასჯერ ნათქვამსა და განხილულსო.

— ... აფხაზეთი ვიდრე დალიძამდე, დანარჩენი კი შენს მორჩილ ლაზიკის მეფის ზელქვეითია. ერისთავები ერთთავად

იმის ლოდინში არიან თუ ვის მიეზრონ, რომელ მოძღვარებულს მსხრქნის მშაძისეთს თუ საბერძნეთს. შენც მსხრქნის მსხრქნე სიარული გიწვევს და გმართებს, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ დიდაზნაურნი ამას საკუთარი ტყავის გადარჩენისა და სარგებლობისათვის იქმნიან, შენ კი უანგაროდ, მხოლოდ შენი ხალხისა და ქვეყნის გული-სთვის. კარგად მოგესხენება როგორ დამკვიდრდა სომხეთში პაპამენი ბარზაბოდი მარზანად, ან როგორ იქცა ეს მძღვე ქვეყანა სპარსეთის პალოსპანის ქვეშევრდომად. იქნებ ხვალ იგივეს უქადდეს ხეასრო საქართველოს. არ არის მოსაწონი დიდაზნაურთა და ერისთავთა ასეთი ჩუმი ყოფა. კარგად მისმინე: ჩვენს ბრძენ დედოფალს საგდუხტს უნდა ვუმადლოდეთ ქვეყნის დროებით ხსნას.

სპასპეტი სელის სკამზე ჩამოჯდა, მუხლს ნიდაყვი დააყრდნო, ზელს ნიკაპით დაეხვინა და დადუმდა.

უცებ გაუღვია გონებაში გასული წლის სამეფო რჩევამ... რა აფორიაქებულნი იყვნენ ბარდავიდან დაბრუნებული ერისთავის შემხედვარე დიდაზნაურნი.

დასახვეწებლად არც ისურვია წასვლა მგზავრობით დაქანცულმა, ბარდავიდან მობრუნებულმა გრიგოლ პერეთის ერისთავმა. პირდაპირ ეახლა საჩქაროდ მოწვეულ კრემას და მოახსენა:

„... სასახლეში ეახლა საგდუხტ დედოფალი სასომხეთის დიდ პალოსპანს ბარზაბოდს. განილო თავი და უყარნა მუხლი, აღმოყარა ძუძუნი, პირქვე დაემზო მიწასა ზედა მამის ფერხითი, დააღტობდა ცრემლით მისი სამოსელის კალთებს, ითხოვდა მისგან შეწყალებასა, რათა არ ეთია შური მამამთილის არჩილ მეფისა და ქმრის, არჩილის ძის მირდატისა ნაქმნარის გამო. სთხოვდა შენდობას სჯულის დატყევის გამო, ევედრებოდა არ აეძულებინა დაეტოვებინა ქრისტეს სარწმუნოება, რამეთუ იგი იაო ჭეშმარიტი ღმერთი, რომელიც სწამს ხალხს, ნუ მოასრევიანებ სპარსელთა ლაშქარს საქართველოს მიწაწყალსო, ავედრებდა შეილიშვილს ვახტანგს რათა მოეველო მისთვის, მოურავ ქმნილიყო სპარსთა მეფის წინაშე...“

მოუღბა ქართლის ასაოხრებლად განმზადებული გული ბარზაბოდს, შეიწყნარა თავისი ასული. თითქმის აღასრულა მისი ყოველი თხოვნა, ოღონდ სჯულის შესახებ ეს ბრძანა:

„იძულებით არავის დაეგდებინებთ თავის სჯულსა და რწმენას. თუ სწამს სჯული ქრისტესი, დაე სწამდეს, მხოლოდ გავზავნით თქვენს ქვეყანაში ცეცხლის მსახურთ, დავსვამთ მოგვებად. რომელი ქართველიც განიზრახავს თავის ნებით ჩვენი სჯულის, დიდი სპარსეთის სამეფო სჯულის, ცეცხლის თავყანისცემას, ნუ დააბრკოლებთ მას!“

საგდუბტ დედოფალს თანხმობის გარდა არა დარჩენოდა რა...

—...ამ გზით ის ბებერი, თეთრი შელა ბარზაბოდი ერთი ისრით ორ კურდღელს ინადირებს, — გაჯაერებული ხმით განაგრძობდა საურმაგ სპასპეტრი. — გულს იგებს სპარსეთის დიდი პადოსპანისას და უსისხლოდ, უბრძოლველად იპყრობს ჩვენს მიწაწყალს. მოყვრად და ძმობით მოსული მტერი ასჯერ უარესია ჯიქურ მოსულზე, ხმაღზე და ხანჯალზე ძლიერ ჯვარი და სჯული ჭრის, რამეთუ მახვილი ხშირად უჭლურია, — საურმაგი გაჩუმდა, მძიმე ქმნამ დაუხშო ხმა, ერთხელ კიდევ შეხედა ჭაბუკებს. მათ ეს დამთავრების ნიშნად მიიღეს და ფეხზე წამოდგნენ.

— მოიცათ, — შეაჩერა სპასპეტმა. — მაინც მოვიდა დღეს ბარდავიდან. დედოფალი საგდუბტი ბრუნდება მცხეთაში.

დაოკებული სისხარულით აუციმციმდა ყრმა უფლისწულს თვალეები...

—

მეორე დღეს, დილაადრიან ეახლა ღიმილი თავის პატრონს საძილე ოთახში, — გააზრდელი გიხმობსო. სასწრაფოდ წამოიდა ვახტანგი და აბჯართმტვირთველს გაეყვა. შიდა ეზოსკენ გაუძღვა ღიმილი. ციხესასახლის ეზოში ჩვეულებრივ ფუსფუსებდნენ მსახურნი, მონები და ციხის მცველნი. ახლად ამოპარულ მზეს ჯერ ვერ გაეფანტა დილის სიგრილე. ციხე ვალაყნის შიდა ეზოში უზარმაზარ, ქვედატოტებშეკაფულ

კაკლის ქვეშ იდგა საურმაგ სპასპეტრი. ფარნავაზიც იქვე ახლდა. მუხრანეშვილებს ეუბნებოდა რაღაცას სპასპეტრი მტკიცებით მდამლად დაუარეს თავი მეფის ძეს. „სომ არაფერი გიჭამაო დღლით,“ — კითხა მამამძუძემ.

„არაო,“ — თავი გააქნია ჭაბუკმა.

„ნურც შეჭამო“, — ახლა ორივეს მიმართა. — „თუ გსურთ ცოტა წვალი დღლით, ცხენით ვარჯიში ნაჭამზე არ გამოდგება,“ — დააყოლა ბოლოს.

მეჯინებუებმა ცხენები გამოიფანეს. აცმუკდნენ ჯიშინი ბედაურები. უზარმაზარ შავრა ულავს ძლივს აკავებდნენ წვეილ საყბურებზე აქეთ-იქიდან დაკიდებული მონები.

საურმაგმა მცოდნე თვალი მოჭურტა და ისე გახედა ცხენს. ვიშერივით ლაღაღებდა შავი ულავი, გრძელი, ჩამოსხმული ფეხები, განიერი, დაბურთული მკერდი, ოდნავ გრძელი კისერი, პატარა თავი, თითქოს წაგვეთილი ყურები, ბრიალა თვალეები, ნესტოები თითქოს უნდა დაიხეთქოსო ისე ძალუმად ბერავდა. ქვექვეით მოიფანეს მეჯინებუებმა და როგორც იქნა გაჩერდნენ. მიინც ცმუკავდა მერანი, მოკლემოკლედ ადგამდა მაგარ, წვრილ ფეხებს, მკერდზე კუნთები უზტოდა. სიამოვნებით გაუღიმა ცხენთა მოტრფიალე სპასპეტს...

„— როგორიაო“, თავი მოაბრუნა ვახტანგისაკენ. გაიღიმა ვახტანგმაც, გუშინდელი ცხენიდან ჩამოვარდნის ამბავი ვერ მოუნელეზინა მამამძუძეს, ჯველომაში ჩინებულ ცხენოსანს და მოჯირითეს. ამიტომ თითქმის ურა რაშები მოაგვრევიანა. ვახტანგი ცხენთან ახლოს მივიდა, გაეაზრ დაუსვა ხელის გული, თავი დაუქნია აღმზრდელს, — „კარგიაო“.

— ამანე კი ნამდვილად აღარ ჩამოსთრევეს ღეხები, — გაიცინა ფარნავაზმა, კანჭმალად, აშხვართულ ძუძუმტეს გადახედა. სახახლის აივანზე ვილაყამ ჩაიკისკისა. ფარნავაზს თავისი ოჩანი ცხენი მეჯინიბეებისთვის ჩამოერთმია და ქეროში უაღერსებდა. ვახტანგმა ცხენის თავს მიღმა სასახლისაკენ გააპარა თვალი. ფართო აივანის დაჩქურთმებულ მოაჯირს სპასპეტის ანცი ასული ჯაეაირა მოსდგომოდა. ფირუზისფერ, ძვირფასად ნაქსოვ ხათიას

კაბაზე, დილის სიგრილის გამო, სახელო-
ებაში მჭიდროდ, ბაცი წაბლისფერი კვიცი-
ტყავის ჯუბა წამოესხა. ეშმაკურად კუსა-
ვდა თვალებს მამის ნებეირა ასული.

საურმაგ სპასპეტი თავის ძველ, ჭრელ
სინიბს მოაჯდა, თვალბსა და ნესტოვთან
მოწითალო ლაქები ქონდა შესანიშნავ ბე-
დაურს. თვალის დახამამებაში მოაფრინ-
დნენ ჭაბუკები ცხენებს. ბუკსა ჰკრეს, ცი-
ხის მძიმე კარი ჭრიალით გაიღო, არეული
თქარუნით გავიდნენ ცხენოსნები. შეიარა-
ღებულ მხედართა მცირე რაზმი უკან მი-
ჰყვა წინ წასულთ.

შუადღამდე არც თვითონ ჩამოსულა და
არც საწვრთნელები ჩამოუყვანია საურ-
მაგს ცხენიდან. განგებ ურჩევდა ნაირ-ნა-
ირ ადგილებს, ქვა-ლორღიანს, წარაფნარს,
ქვიშნარს, მცირე ღრანტევიანს. უხსნიდა,
ასწავლიდა ყმაწვილკაცებს რა ადგილას
როგორ უნდა მჯდარიყვნენ, როგორ მოქ-
ცეულიყვნენ, თუ ცხენი წაიფორხილებდა
ან მუხლი მოგვეთებოდა უცერად. გამ-
ლიდ რიყეზე როცა გავიდნენ სულ გახელ-
დნენ ნასვენნი უღაყები და მათი მხედარ-
ნიც.

— რიყეზე ყველაფერი შეიძლება შეემ-
თხვეს ცხენს, ლოდს წამოკრას ან გვერდ-
ზე ჩაუსხლტეს ფეხი, ქვიშაში წაფლას ჩლი-
ქი. მხედარი უზანგებზე ოდნავ უნდა იყოს
წამოწეული, თავი მაღლა უნდა დაუჭიროს
ბედაურს, — მხედართ ხელოვნებას აზიარ-
ებდა მამამძებე. შემდეგ ხელით აჩვენა
ორივეს, ამ მხრით გააჭენეთ ცხენები, სა-
დავეები ოდნავ მიუშვითო. გრივალივით
მოსწედა ადგილს შავრა. მუშტის ხელა
ქვები გაყარა უკან ფლოქვებიდან. ერთ-
ერთ მხედარს ზურგზე დაეცა ქვა. ჩაფ-
ხუტი რომ არა, თავს ჩაუტეხავდა, ისე-
თი ძალით იყო გატყორცნილი. ქარივით
მიჰქროდა თავმისივებული ჯაფიერი, ცდი-
ლობდა სულ წაერთმია სადავე მხედრისთ-
ვის, მაგრამ დროზე ლაგამავდა მას ჭაბუ-
კის ღონიერი მკლავი. თანდითან ჩამოი-
ტოვა ფარნავაზის ცეცხლოვანი ქურანი.
ერთი-ორჯერ მაგრად წაიფორხილა, სულ
ცეცხლები გაყარა ლოდებზე გაყვებისებულ-
მა ფლოქვებმა. მაგრად იჯდა ჭაბუკი, შემ-
დეგ თვითაც გახელდა, უფრო მიუშვა სა-
დავე დეზიც ჰკრა, სულ ვადიარია მერა-

ნი. ფარნავაზი რაღაცას უყოფდა. ვახტან-
გი თვითონაც ხედებოდა მტრის ქრუშტი-
ფათო იყო რიყეზე ასევე ჭეჭნეში მამარამ
მეტად აღავხნებდა ძალუმი ქროლვა და
რიყის ქვეშე ფლოქვების ურვეულო
ტრციალი. ცოტახანს კიდევ ადროვა
ცხენს და შემდეგ უცებ მოუგრიხა კისე-
რი, ყალყზე შეავდო და ადგილზე გაქვა-
ვდა. დგრიალით მოვარდა ფარნავაზიც.
გვეუფდა, დაებრუნდეთო. ვითომ არაფე-
რი შეუშინევია მამამძებეს. სიამოვნების
ნაპერწყალი უკრთოდა თვალბსში. კი,
ყველაფერი შესაძლებელია მოხდეს, ცხე-
ნიდინაც გადმოვარდეს, შეცდომაც დაუშ-
ვას... მაგრამ მეფისთვის ეს არ შეიძლება!
ერთხელ კიდევ შეავლო თვალი ახალ-
გაზრდა ვაჟკაცებს და საკმარისიყო, ბრძა-
ნა.

დაბრუნებისას, სახლის ეზოში, ერთი
თავისებური გამოცდა კიდევ მოუწყო ალ-
მხრედმა თავის საწვრთნელებს. ის-ის
იყო ცხენებიდან ჩამოქვეთდნენ, რომ ფა-
რეშებმა კარგად ნასუქი მოზვერი ჩაატა-
რეს დასაკლავად. მხარეულთუხუცესი იხ-
მო საურმაგმა და დაავალა, სანამ დაკლავთ,
მოზვერი აქ მოიყვანეთო. ყველამ ცნობის-
მოყვარეობით შეხედა სპასპეტს. რაღაც
მალულ ხრიკს უმზადებდა მოხუცი ჯგე-
ლებს. მაშინვე მოკვარეს რქებში ბაწარ-
ჩაბმული მოზვერი. აივანზე ისევ გამოჩ-
ნდა მოახლეებით გარსემპორტმული ჯა-
ვიარა, რას აპირებდო, — კითხვის თვა-
ლით გადმოსცქეროდა ასული თავის მამას.

— როგორც ხმლის ვადას ისე ჩასჭიდე
კუდის ძირას ხელი და გამაგრდი, — მი-
უბრუნდა საურმაგი ვაჟიშვილს. — ვცა-
დე ფეხი არ მოგაცვლეინოს და არც ხე-
ლიდან დაეისხლტეს.

კარგ ხასიათზე ჩანდა სპასპეტი. ცუდ-
ლუტობის მსგავს რაღაც უკიაფებდა და-
ფანულ წარბებს ქვეშ მიძალულ თვალე-
ბში. უხმოდ დაემორჩილა ფარნავაზი მა-
მის სიტყვას. მაგრად ჩასჭიდა მოზვერს
კუდში ხელი. მათრახი გადაჰკრა საურმა-
გმა ცხოველს; გაიწია მოზვერმა, თან გა-
იყოლა ფარნავაზიც, შემდეგ ხელიდან და-
უსხლტა. გაეცინა სპასპეტს, — ხმლის ვა-
დას უფრო ძლიერ უნდა მტყენის მოჭე-
რათ.

მამამთავის უცნაურ გამოცდაზე ჭაბუკ მეფესაც გაეცინა, — ახლა მე ვცდიო.

ისევ მოათრიეს დამფრთხალი პირუტყვი. მაგრად მოუჭირა გაჯიქებულ მოზვერს ბრტყელ, მაჯის სიშისო კუდის ძირში ხელი და ცერად გადმოხვდა მამამთავის — დაქარ, მამამთავე!

ლონიერად გადაქრა საურმაგმა მოზვერს მათრახი. მიწა და ბალახი გაფხოვნა უკანა ფეხებით მათრახის სიშვავისაგან შეფიცებულმა პირუტყვემ, ოდნავ წინ გადაზნიქა ჭაბუკი, მაგრამ ფეხი ვერ მოაცდევინა. ცხოველს თვალები ჩაუსისხლიანდა, ნესტოები დაებერა, დაიხმუვლა. მათრახი მოუნაცვლა საურმაგმა, სულ გადაიორია, ახლა ოთხივე ფეხით დაიწყო მიწის ფხოვნა. ქვემოთ დაქარა მკლავდაძარულმა გოლიათმა ყრამ და უკანა ფეხებით ჩააოქა გაავებული მოზვერი. შემდეგ უცებ გამალა თითები და გაეხე ლონიერად დაქრა ხელი, განციფრებულნი შეკურებდნენ მსახურნი. მეფის ძემ ეშმაკურად მოჭუტა თვალი, საურმაგს შეხვდა.

— არც ვერა, საქმე აღმზრდელი, — თქვა მან, ჯიბიდან მტკერი ჩამოიბერტყა და გულიანად გაიციინა.

დედოფლის ახრი

დედოფლის დაბრუნების ამბავი უცებ დაირხა ქალაქში.

დიდი ფუნფუნის ატყდა სასახლეში. უჩვეულოდ გაისმოდა აქამდე დადუმებულ ტალანებში და დარბაზებში ადამიანთა ხმაური.

სახეწამოჭარხლებული მსახურთუხუცესი წაღმა-უკულმა დაარბენინებდა მსახურთა თუ მონათა მთელ ჯარს, ბრძანებას ბრძანებაზე იძლეოდა. დედოფლის და მეფის ძის ვახტანგის მობრძანებას მთელი ქალაქი აუფორიაქებინა.

ყველა საერისთაოდან სწვეოდნენ მეფის წულს ერისთავნი თავთავისი ძეასულებით. მათ შორთმეულ ძღვენს და პატრივით დაზინავებას ვერ აუდიოდა სახლთუხუცესი. არანაკლებ გასაჭირში იყო ქონდაქართუხუცესი. უამრავ ხორავს ვეღარ სწვებოდნენ ქონისა და საკმაზ-სახავის

სურნელით გაეღენთილი, რულში გატურებული ქონდაქარი. დიდუჭკოტყუად წვეულებისთვის ეშხადეზუნდა მსახურთა კგორად ევარა საქონდაქროს გრძელ, ხის ტაბლზეზე ახლად ჩამოტყავებული ბატყეზი და ხმორები, ირმები და ქურციკები, ჯერ ისევ დასაპუტი ხოხბები, გნოლები და კეებები. ტყაბა-ტყუპით ცვიოდნენ ძირს ხარაღაცელი წნელებისაგან მოწნულ, დიდ, თეთრ კალათებიდან მოფართხალე არაკვეული კალმასები, მტკერის ორგანული, კლდის მურწა და ციმორი. გაფაციცებით ტრიალებდნენ თონეებთან მკლავებდაკაიწებული, თითქმის თაფუხიანად ფქვილში ამოგანგლული ხაბაზები. საერთო აღიქოთში წამდაუნუმ იჭრებოდა მეფის შწვეარამეძებართა გნისი. სანადიროდ ევონათ შხადება ცხენების ფრუტუნ-ჭისხინზე აწრიალებულ, გონიერ პირუტყვებს და ყუფა-წყმურუნით გამოსატყვდნენ სიხარულს, ალტყინებას. ძლივს აკავებდნენ აგნისებულ მეძებრებს აბეზარსმოსული ბაზიერები.

სამეფო დარბაზში, ტახტის გვერდით, მაღალ სელზედ დაბრძანებულყო ყრმა უფლისწული. გარშემო ერისთავთა და დიდანაურთა ვაწნი შემოხვეოდნენ. აქ იყენენ პერეთის ერისთავი გრივოლ, დეშეტრე — ერისთავი კახეთისა და კუხეთისა, ნერსარან — ერისთავი ხუნანისა, ადარნასე — ერისთავი სამშვილდისა, შიდა ვერისისა და სუანეთის ერისთავი სამნალირ, ბაკურ — მარგვისა და თაურის ერისთავი, ნასარ — წუნდის ერისთავი, ბივრიტიან — ერისთავი ოძრახისა, საურმაგ სპასეტის ძე ფარნავაზი და დიდი ეჯიბი ვახტანგისა — სპასეტი ჯუნაშერი, რომელიც ახლანან დაბრუნებულყო კონსტანტინოპოლიდან. ჯუნაშერი უფლისწულ პეტრეს ახლდა, რომელიც უკვე რამდენიმე წელი ბიზანტიის კეისრის თევდოსი II-ის კარზე იმყოფებოდა, როგორც იბერიის მძევალი და მეფურად იხრდებოდა.

უფლისწული ვახტანგი ნასიამოვნებში იყო, ყრმათათვის ჩვეული, წრფელი სიხარულის იერი არ სცილდებოდა სახიდან. გულდიად ესაუბრებოდა თავისხელა ვაგაკაცებს. უფრო ხნიერი და ჭარმაგი

ერისთავები განცალკევებულნი იყვნენ, არ ერეოდნენ ჭაბუკ ერისთავთა საუბარში. სპასპეტ საურმაგისა და შეფის ასულის მირანდულტის აღმზრდელ კახის სპასალარის ირველოე შემოკრებილი იყვნენ.

— ბარზამოდმა ერთი სადავე მინც ხელთ დაიტოვა, — დინჯად ყვებოდა საურმაგ სპასპეტი. — დედოფალს ცეცხლის შახურნი თან გამოაყოლა მცხეთას. მათ ზედ ვინმე ბინჯარანი დასვა, ფრიად გაველენიანი პირი ირანის მფლობელის კარზე, — მძიმედ თქვა და წვერი თითებით ჩამოიფარცხნა საურმაგმა.

— ეგ ერთი სადავე ბევრს ათსა სჯობს, სპასპეტო, — სიტყვა გააგრძელა კახის სპასალარმა. — გრძელი და მაგარი სადავეა, რომლითაც შორი მანძილიდან დაუჭერს თავს მხედარი გაქირზე გასულ ბედაურს, თანდითან დაიურევს, დაიოკებს.

ჯიქურად შეხედა სპასპეტმა სპასალარს, ერთის წამით დააკევს თავლისფერმა თვალებმა დაფანჩულ წარბებს მიღმა. შემდეგ მხერა ახლგაზრდა ერისთავეებით გარშემორტყმულ თავის გაზრდილზე გადაიტანა.

— ბედაურსაც გააჩნია, სპასალარო, მითუმეტეს კარგ, ჯიშინ კეიცს გრძელი სადავე ვერ მოუქცივს კისერს თუ ფეხებში ადგილობრივი ლიჭინარდები არ წაებორკა, — ახლა უველასთვის გასაგები ქარაგმებით აღაპარკდა საურმაგი.

— სასანელთა გვარ-ტომის შაჰები მანც სულ იმის საგონებელსა და ცდაში იყვნენ და არიან კიდევ, რომ მთელი საქართველოსა და კავკასიის მზრძანებლნი გახდნენ, — საუბარი სხვა, საერთო თემაზე გადაიტანა მარგვისა და თაკურის ერისთავმა ბაკურმა.

— არც ბიზანტიის კეისარს ასვენებს მაგის წადილი. თავისი გავლენა კოლხეთის სამეფოზე აღარა ყოფნის. ერთი სული აქვს ლახიკასთან ერთად იბერიაც ხელთ იგდოს, — სთქვა სვანეთის ერისთავმა სამნალირმა, ვაკცაური სახე საავდრო ღრუბელივით მოუქურუხდა.

საურმაგ სპასპეტი მიუბრუნდა, თითქოს მხოლოდ მას ესაუბრებოდა ისე წამოიწყო დინჯი ხმით.

— მართალსა ბრძანებ, ერისთავო, მაგ-

რამ სწორედ სპარსეთისა და ბიზანტიას შორის გამწვავებულ ბრძოლასა და ქიშპობაში შერჩა საქართველოსა და ქრისტიანულ ხალხს თავისი არსი და რაობა.

კარგად იცოდა საურმაგმა ეს ორი ეშაში სახელმწიფო გაუთავებლად რომ ეცილებოდა ერთმანეთს საქართველოსთვის. თითოეულს ისა სურდა, რომ მისი ერთადერთი და უცილო პატრონი გამხდარიყო, საბოლოოდ შთაენთქა იგი. დიდ, დამპყრობელ სახელმწიფოებს ყოველთვის აქვთ ეს მიზანი მცირე ქვეყნებისადმი, მითუმეტეს თუ მათში აღმატებას გრძნობენ. ამას სდევდა ის შედგარი ბრძოლები და ზღვა სისხლის ღერა, რაც დიდად აზარალებდა ქართველ ხალხს, უზარბაში სულს არ ათქმევინებდა. ერთთავად ამ ბეწვის ხიდზე წონასწორობის შენარჩუნებაში ელეოდა ძალა და სიცოცხლე ქართველ მეფეებს.

— ჩვენი მეფენი არც ბიზანტიის მოტრფიალენი ყოფილან ოდესმე და არც სპარსეთისა, — განაგრძობდა სპასპეტი. — ქართველი ხალხი ყოველთვის თავისი ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის იქნედა მახვილს და არც დასწლუნგებია ჯერ იგი.

საურმაგმა მეფისწულისაკენ გააპარა თვალი, იგი თან ჯუანშერს უსმენდა, თანაც მთელი გულსიყური ჭარმაგი ერისთავეებისკენ მიეპურო.

— ქვეყანა რომ ბიზანტიის ხელქვეითი იყო და მისი მოხელეების ბოროტებისა და სიხარბისაგან ილაჯაწყვეტილი ლამის სულს ლაფადა, მეფე და ხალხი შაჰს ემხრობოდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ბერძენთა უღელი გადაეგდო...

— ერთი რამ, თითქოსდა, უცნაურად გამოიყურება, ეს ამბავი ორივე სახელმწიფოს მმართველებს ძალზე კარგად მოესხენება და არც ჩვენი მეფეები მალავენდნენ მაინცადამაინც, — სიტყვა ჩამოართვა კახის სპასალარმა. — ორ წყალ შუა მყოფი ქართველობა რომ ერთ-ერთ სახელმწიფოს მიმართავდა საშველად, ამით ცდილობდა ამ მოცილე და მოქიშვე ურჩხულთა შეტოქეობით ესარგებლა და თავისი ყოფა გაეუმჯობესებინა, უმეტეს შემთხვევაში იღებდა კიდევ დროებით დახმარებასა და მფარველობას...

— რა ჭირდა საქართველოს საშველი

და საქომავო თუ ისევე თვით არ შეაჭირ-
ვებდნენ და ასე არ გაუზღიდნენ საქმეს, —
მოურიდებლად ისროლა ფარნავაზმა, რო-
მელსაც ძუძუმტესავით, უფროსების საუ-
ბრისკენ უფრო ეჭირა უური. — როცა იმ
შემწესა და მოჭირისუფლეს მხოლოდ და
მხოლოდ ერთი ზრახვა უდევს გულში, და-
იპყროს მთელი ქვეყანა, დაეპატრონოს,
მთანთქას იგი!

ჭაბუკის ალალი, გულფიცხელი სიტყ-
ვები კარგად ეცნაურა ყველა დიდებულს,
რამოდენიმე ერისთავს უღვაშებში ჩაელი-
მა. ყრმა ერისთავის სიტყვები ამკარად გა-
მონახატავდა სპარსთა თუ ბიზანტიელთა სუ-
ლისკვეთებას, იმ დაუფარავ, ღიზლ წა-
დილს, რაც ქართველ მეფეებს იმ ხანის შე-
ქმნილ ვითარებაში საუცხოოდ ქონდათ
გათვალისწინებული.

დღიდან ჩამოსვლისა ასე ერყვენებოდა
საგდუხტ დედოფალს თითქოს გადაჩვეუ-
ლიყო სასახლე ცხოვრებას. რაღაც ცივად,
უგუნებოდ გამოიყურებოდა ყველაფერი.
ჩვეულებრივ აღარ ჩოჩქოლებდნენ სასახ-
ლის ვეებერთელა ეზოში მსახურნი. აღარ
ისმოდა საეანეთა დაბინდულ კუნჭულე-
ბიდან სენაკაბანთა მორიდებული ჩურ-
ჩულ-კისკისი. ირგვლივ თითქოს მოლო-
დინი გარინდულიყო და ეს გაურკვეველი
მოლოდინი მხოლოდ სასახლეს კი არა,
მთელ ქალაქს დაუფლებოდა.

განავებდა საგდუხტ დედოფალი ქვეყ-
ნას — „ძალითა და შეწევნითა ღეთისა და
მამისა თვისისათა“, მაგრამ დღითიდღე
იწეწებოდა ისედაც დაბურღული სამეფო
საქმენი. ერთობ ოსტატურად იღვწოდნენ
ბინქარანის მოგვნი, საგრძნობლად შეერია
წერილ ერს ცეცხლმსახურება. მიქელ ეპი-
სკოპოსი ამკარად აღუდგა წინ ბინქარანს.
საქვეწროდ დასწყევლა და შეაჩვენა საე-
პისკოპოსო ეკლესიაში ბარზაზოდის წარ-
მოგზავნილნი, „მაცთური და ეშმას მოცი-
ქული“ უწოდა. გააკიცხა მისი ადვილსამ-
ყოფელი — „მოროტების სადგური“, არ-
მაზის სვე-ბედი არ ასცდებოო მოვუთასა,²
მაგრამ თვით დედოფალი ვერაფერს უბე-

დავდა მამამისისგან თავის ჭკაუჯე მიშვე-
ბულ, უფრო მეტიც, დიდ-დიდნი... შაჰინ-
შაჰის იუზდიგერდისაგან ქალაქი...
რბოთაყვანისმცემელს.

გადიდგულბულმა ერისთავებმაც ოთხი
თვის თავზე დედოფალს ფარის ფულის³
შემციურებისა და თვითსამართლის მინიჭე-
ბის თხოვნა მიართვეს. მათთან ურთიერ-
თობის გამწვავებას თავი აარიდა ამაყმა
საგდუხტმა და დათმობაზე წაყვიდა იძუ-
ლებით. დიდ-დიდნი აზნაურნი შესანიშნა-
ვად გრძობდნენ, რომ ასეთი გზით სამე-
ფოს მმართველობის სადავეები თანდათა-
ნობით მათ ხელში გადავიდოდა. მეფის
სპა თითქმის აღარ არსებობდა, მამინ რო-
ცა ცალკეულ საერისთაოთა ლაშქარი ფრი-
ად სახიფათო ძალას ქმნიდა. ამოდ ქე-
ნდა დედოფალს მამისკენ მიპყრობილი
თვალი. მოხუც ბარზაზოდს აღარც ჯან-
ღონე ემორჩილებოდა და აღარც დაქსაქს-
ვის პირას მისული ქვეყანა. ბოლო ხანს
ძლიერ მოტყუდა რანის მმართველი, სიბე-
რესთან ერთად სნეულებამაც დარია ხე-
ლი. უკვე ყველა ელოდა, რომ სპარსეთის
შაჰინ-შაჰი ჩქარა ახალ მმართველს დანი-
შნავდა რანის საერისთაოში. არც რომის
კეისრის თევდოსისაგან ისმოდა კეთილი
ამბავი, — ქართლში ცეცხლთაყვანისმცემ-
ლობის აღორძინებას განერისხებინა კე-
ისარი, მაგრამ სპარსეთთან ახლად დამ-
თავრებული ომის ისევე წამოწყება ნამდვი-
ლად არ ძალუძდა. ამასთანავე თვით კო-
ლხეთის მეფესთან ქონდა ურთიერთობა
გამწვავებული, ისე, რომ საქართველოში
ღრმად შეჭრის უნარი ჯერჯერობით არ
გააჩნდა.

ყოველივე ამის გამო იყო რომ უსაფუ-
ძლოდ არ ერყვენებოდა საგდუხტ დედო-
ფალს მთელი სამეფო აღრეულად, ხალხი
ცხოვრების ხალისდაკარგულად და მოჩო-
ლფოთებულად.

ცხცხლთან ბრძოლა

მონასტერთა ჩვეული სიმყუდროვე გა-
მეფებულყო ირგვლივ. სიხუმეს მხოლოდ
მტრედების ღულუნი და მალაღ კვიპარო-
სის კენწეროზე წამოხდარი წიწკანა ჩი-
ტის გულის გამაწვრილებელი, მონოტო-

ნური გალობა თუ არღვევდა. ახლად ნაგე-
ბი მრგვალ გუმბათიანი შენობის კედლებს
ფრთხილად, მორჩების ცეცებით ეპარებო-
და სუროს კლერტები. ახლად გამოიწვეარი,
აღისფრად მოლაპლავე კრამიტის სახე-
რავის ფონზე უფრო შექმნიანად მოჩანდა
შუა ეზოში ძველი კვიპაროსები. სამლო-
ცველოს ვიწრო სარკმელთა რკინის გისო-
სები ჯვარედინად იყო ერთმანეთზე გადა-
გმანული. ეკლესიის გვერდით ორსართუ-
ლიანი ქვიტკიარის შენობას მთელ სივრ-
ძეზე გასდევდა გრძელი, მოჩუქურთმებუ-
ლი აივნანი.

შენობიდან ბერი გამოვიდა და ტურშუ-
ლი ღობით ზღუდემოვიდა მონასტრის
ბაღისაკენ გაემართა. თუთრად გადაქნტილ
ნუშის ხეებს ქვეშ მაღალი კაცი წელში
მოკუზულოყო და ვარდის ბუჩქებს სხლა-
ედა. შავი ანაფორა გაეხადა და ნუშის ხის
ქვეშ პატარა თივის ბულულზე გადაეფინა.
მოჭმუჭუნულ ანაფორას ეტყობოდა, რომ
ზედ ყოფილიყო წამოწოლილი. იქვე იყო
გაბნეული გრაგნილები და ეტრატები. ეს
ორი სისუსტე ჰქონდა მიქაელ ეპისკოპოსს,
ვარდების ტრფიალი იყო, დაღლილობის
ჟამს კი თივის ბულულზე უყვარდა წამო-
წოლა და დასვენება. მისი მაღალი, ხორც-
დაყრილი ტანი სუსტ იერს არა სტოვებ-
და. პირიქით, მიჩქმალული სიძლიერე გა-
მოსჭვიოდა მის მიზრა-მოსხრაში, როგორც
ხორციელი ღონე, ისე სულიერი ძაღოვა-
ნება. სიტყვაძენი და უკარება ადამიანი,
რომელიც მოყვასის მიმართ ყურადღებას
უფრო სარწმუნოებრივი ვალით იჩენდა,
ვიდრე გულისხმიერების გამო. — „გიყვა-
რდეს მოყვასი შენი ვითარცა თავი შენი“,
მისი სული მხოლოდ ამ ღვთიურ ბრძანე-
ბას ასრულებდა. საერთო შესახვედაობით
ეპისკოპოსი ღრმა ზემოქმედებას ახდენდა:
მაღალი, ტანხმელი, გამხდარ სახეზე უფ-
რო მკაფიოდ უჩანდა დიდი, ღრმად ჩაც-
ვენილი თვალები, საიდანაც მარადიული
წუხილი და სევდა გამოსჭვიოდა. სმირი,
გაჭალარაგებული თმა მზრებზე ეფინა,
თხელი წვერი ღაწვებსა და ნიკაბს ვერ
უფარავდა. ყველაზე საოცრად კი მასში
დათრგუნული, დაოკებული ბუნება იგრძ-
ნობოდა, ეამთა სვლით მიფერფლილი ცე-

ცხლი, გამოუცნობ წუხილად ბეჭეტავდა მის
სულში. ასეთი ადამიანებზე უფლად ქოფ-
ნისათვის არიან ამ ქვეყნად: მკაცრი მტრნი.

ბერმა მიიმედ დაუკრა თავი ეპისკოპოსს.

— მეუფეო მიქაელ, ურბნისის ეპისკო-
პოსი მეუფე გაიოზი გეწვია, შენი ხილვა
სწადა.

— ისმე იგი, — თქვა მიქაელ მთავარ-
ეპისკოპოსმა დაბალი, ბოხი ხმით.

ბერმა ისევ ბაღის გასასვლელისკენ იქ-
ცა პირი. მიქაელმა ანაფორა გადაიცვა,
სახელოები ჩამოსწორა მრავალ ათეულ-
წლიანი, ტოტმებაბარჯულ ცაცხვის ხი-
სკენ წავიდა. ვეებერთელა ხის ზოგი ტო-
ტი ლამის მიწას უწევდა, ისე, რომ ცაცხ-
ვის ძირი ცოცხალი ფანატურივით იყო
მოწყურდობული. ხის ძირას უხეშად გა-
ჩორკნილი ფიცრის მოგრძო მაგიდა და
სკამები იდგა.

აქ ეახლა ურბნისის ეპისკოპოსი გაიო-
ზი. მდამლად დაუკრა თავი, ხელზედ ეამ-
ბორა მიქაელს. დაჯდომა უბრძანა მთა-
ვარეპისკოპოსმა და ყურადღებით შეათ-
ვალიერა სტუმარი. არაფერს გამოხატა-
და მოხუცის წლოვანებისაგან გადაცრეცი-
ლი სახე. ეს ადამიანი კი არ დაბერებული-
ყო, არამედ თითქოს დაძველებულიყო. მი-
ქაელი ბერს მიუბრუნდა და უსიტყვოდ
ანიშნა მარტო დაეტოვებინა ისინი.

ბერი ისევ გასასვლელისკენ წაფრატუ-
ნდა. გაიოზ ეპისკოპოსმა უზიდან გრაგნი-
ლი ამოიღო და მიქაელს გაუწოდა, თან
გამზადებული, დინჯი სიტყვა მოაყოლა:
— იცოდე, შენმა მეუფეებზე, ამ გრაგნილს
და მრავალს მისთანას, მოზიდან ეპისკო-
პოსის მიერ დატოვებულს, უფრო მეტი
ზიანის მოგვრა ძალუმს, ვიდრე მაცოფრ
ბინქარანის მთელს მოძღვრებას. ესეთი
წერილობითი ძველები მრავალადაა დაცუ-
ლი, მეუფეო, რომელთა მწვალებლობის
გესლი გონებას უზიანებს და სულს უშმა-
მავს მოზარდ თაობას. მწვალებლობის აზ-
რებით დაგესლილი თხზულებები ქართუ-
ლად რომ არსებობს ეს ქართველთავე ზრ-
ლია...

მოხუცი ვარუმდა, თვალები ისე შეატ-
რიალა ქუთუთოებს ქვეშ თითქოს საკუ-
თარ გონებაში ჩახედვას ლამობსო.

მიქაელ მთავარეპისკოპოსმა უთქმელად დამთავრა მოხუცის ნაგულისხმევი და ისედაც მრავალჯერ მოსმენილი:

„... თუშცა პირველითგანვე გუაქუნდეს წერილიცა და სარწმუნოება ჭეშმარიტი და მართალი, მაგრამ ქუეყანაი ჩუენი შორს იყო ქუეყანისაგან საბერძნეთისა და ვითარცა ღვარძლიანი რამე, დათესილ იყუნეს ჩუენთან ბოროტნი იგი თესლნი სომეხთანი და სწორედ მათ შიერ ფრად გუეწეზოდა...“

მწველებლობის ღვარძლი თითქოს საქართველოში გაფანტულ სომეხ-მწვალებლებისაგან გაერცლებულიყოს, რომელთა სულიერ მამად პეტროზ მკაწრვალი მოვლენოდათ, ვინც წინად „აღვიდოდა საყდრსა ზედა ანტიოქელთასა“, შემდეგ კი „შურეწეზული და განკეთილი, საყდრისაგან თვისისა განიდევნა“ და იქიდან მიიწია „სომხითად და აღმოსავლად“ და დაბინადა კანგარს.

— წინააღმდეგ უნდა აღუდგეს ჭეშმარიტი მოძღვრება კრულ მანიქველობას და ცეცხლსახურებას. ლენცოფა ძირფესვიანად უნდა ამოიძირკვოს, სანამ ფესვები არ გაუზარჯდავს...

ბუბუნებდა მოხუცი ეპისკოპოსი.

ეს ლენცოფა კი ჯერ კიდევ არჩილ მეფემ დათესა, როდესაც:

„... დასუა ეპისკოპოსი, რომელსა ერქუა მოზიდან. იყო ნათესავი სპარსი და აჩუენებდა იგი მართლმადიდებლობას, თვალთა ასახვევად და გულის ურის მოსადუნებლად. ზოლოი იგი ვინმე მოგვი უსჯულო და შემშლელი წესთა. ვერ უგრძნეს, ვერ მიუხვდნენ არჩილ მეფემან და ძემან მისმან უსულოება მოზიდანისი“.

იგი წერდა წიგნებსა „ყოვლისა საცთურებისა“, რომელსაც ახლა გაიოზ ეპისკოპოსი წინ უტრიალებდა.

— შენმა მეუფებამ უნდა ბრძანოს და გადაწყვიტოს, როგორ მოვექცეთ მწველებელთა ნაწერებს. გარდა ამისა, და ეს არის მთავარი, ბინქარან მაცთურს უნდა მოველოს როგორც წეს არსი იგია, რომ ცეცხლთაყვანისმცემლობასთან ერთად სელს უწყობს მანიქველობას!

ესეც კარგად მოეხსენებოდა მიქაელ მთავარეპისკოპოსს. არაფერს იშურებდა

მოგვი ბინქარანი, ყოველნაირად ასწავლიდა ქართველთა თავის რწმუნებას ნერგავდა, რომ: **ბინჯლირთქან**

„... იგი იყო მათი რწმენა ჭეშმარიტი, რწმენა მამა-მამათა...“

— უფრო მეტად ბინქარანი თავის მოღვაწეობას ქართლზედ აერცვლებს, — სევენებ-სევენებით ჩიფჩიფებდა გაიოზ ეპისკოპოსი. — შევრია კიდევ ქართლის წერილერს ცეცხლის შსახურება. ამისთვის დიდად სწუხს საგდუსტ დედოფალი, მაგრამ ამჟამად რაიმეს ღონება არ ძალუძს. ბარზამოდთან დადებული პირობა, რაც იეზუდიკერდსაც კარგად მოეხსენება, უბოჭავს ხელებს. ეს საქმე სხვამ უნდა ითაოს, შერო მეუფებავ...

აღარცთუ ორბზროვნად გამოსდიოდა ეპისკოპოსს, მის ნათქვამში პირდაპირ იცითხებოდა, რაკი ქვეყნის საჭის მპყრობელს არ ძალუძდა ამ საქმის სათავეში ჩადგომა, მაშინ ეს უღელი ერის სულიერ მამას უნდა ეტვირთა!

— წარჩინებულთაგან და დიდბზნაურთაგან უფრო ძნელად იზიარებენ ბინქარან მაცთურის მოძღვრებას. დიდბზნაურთა ძალითა და მათზე დაყრდნობით უნდა მოიტქვს ერი ქრისტეს ჭეშმარიტ სჯულზე.

— ცეცხლთაყვანისმცემლობას ნამდვილად არ იზიარებენ, მეუფეო გაიოზ, მაგრამ მანიქველ მოზიდანის, ჩვენამდე მთავარეპისკოპოსის მაცთურ, კაცის სულის გამხრწნელ მოძღვრებას კი ცოდნის წადილით ეწაფებთან ახალგაზრდა ერისთავნი და მე ვფიქრობ ჯერ ამას უნდა მოელოს ბოლო!

მიქაელმა ზე ასწია გაიოზ ეპისკოპოსის მოტანილი გრავანილი და შემდეგ ზიზლით მაგიდაზედ მიისროლა.

— ჩუენი დედოფალი საგდუსტი კეთილი და მოწყალეა, თქვენო უწმინდესობავ, მას ჩუენი ეკლესია გულწრფელად უყვარს.

— სხვაგვარად არ უარყოფდა იგი თავის სჯულს და არ ეზიარებოდა ჭეშმარიტ რწმენას... ასეთი იყო ნება უფლისა.

ეპისკოპოსი გაიოზი დადუმდა. უცხო კაცს მოგზენებოდა, ჩასთვლიშაო მისრწნილ ბერიკაცს, მაგრამ მიქაელი ატყობდა, რომ რაღაც სათქმელს გულდაგულ აღაგე-

ზდა მისი დინჯი გონება. მან ქუთუთოები ზანტად დააფასულა და პირდაპირ თვალე-
ბში შეხედა მთავარეპისკოპოსს.

— სარწმუნოება მტკიცე და ურყევი უნ-
და იყოს, თქვენო-მეუფებო, მასში ეჭვის
შეტანა აღამართა გულის ზზარს იწვევს,
გული კი გონებას კარნახობს. გონება ხში-
რად უძღურია გულის მიმართ.

ამას რომ ბრძანებდა თან ურყეულო
მღელვარება შეეპარა მოხუცს ხმაში. მი-
ქაელ ეპისკოპოსი მიხვდა იმ სათქმელს მი-
ადგა გაიოზი, რამაც მასთან მოაფრატუნა
ბერიკატი.

მან ბებრული მორიდებლობით, ჯი-
ქურ განაგრძო:

— ცეცხლთაყვანისმცემლობას და ქრი-
სტიანობას შორის საერთო არის გამოწა-
ხვის ცდა არის სწორედ ის ზზარი, რომე-
ლიც აღუძრავთ მერყევით და ახალგაზრდა
სულელებს იჭვს დაუძლეველს. ქრისტეს ჭე-
შმარტ სულს არ სჭირდება, მეუფეო,
სხვა სარწმუნოებებთან აღრევა და მათთან
განმტკიცება!

— რომელ ახალგაზრდა სულელებს აღუ-
ძრავს იჭვს დაუძლეველს? — ჩაყარდნი-
ლი სმით იკითხა მიქაელ მთავარეპისკო-
პოსმა.

ბერი დუშდა. მისი სახის იერი აშკარად
მეტყველებდა იმაზე, რომ ეს უკითხავადაც
ნათელი იყო მიქაელისათვის და დასტურს
აღარ საჭიროებდა.

მან შხერა კვიპაროსის ტანს აყოლა
და მის წვერზე წამოსკუბულ მგალობელ
ჩიტზე შეაჩერა.

— პატარა, წიწკანა ჩიტი, — თქვა მან
ბოლოს, — დიდ კვიპაროსსაც გაღუნავს...
თუ კენწვროზე წამოჯდება და სულ ერთი
და იმავეს ივალობებს...

მიქაელს ნაღვლიანად გაელიმა, კვიპა-
როსს ახედა, ეს სადღა შეაშინია ამ მიხრწ-
ნილმა ბებერმა...

მან კარგად იყოდა, რასაც გულისხმობ-
და მოხუცი. ახალგაზრდა დიდებულნი, მე-
ფის დაახლოებული პირნი, სპასპეტი, გა-
ტაკებულნი იყვნენ ამ ახალი მიმდინარე-
ობით, ჩუმჩუმად ეწაფებოდნენ მას, ხო-
ლო მათ მზარს უჭერდა თვით... შეფის ძე
ვახტანგი.

ამას უნდა მოღებოდა ბოლო ერთხელ

და სამუდამოდ!

მართალია უფლისწული ისწავლიდა მი-
ქაელ მთავარეპისკოპოსს, მაგრამ უფლისა
მცნებასა უფლისასა, დიდის გულისეურით
ისმენდა მის შეგონებებს, სიყრმის დღე-
პიდანვე შეიყვარა სჯული ქრისტესი. ნამ-
დვილად მწუხარე იყო იგი იმისათვის,
რომ მეტისმეტად შეერია სამეფოს ცეცხ-
ლმსახურება. მეტად იურვოდა თავის გო-
ნებასა და გულში, მაგრამ სპარსთა მო-
ძალეების გამო ვერ განეცხადებინა აშკა-
რად. ან იქნებ ამ მდგომარეობიდან გამო-
სასულელ პირველ ნაბიჯს ეძებდა ბრძენი
ყრმა. თუმცა შეიძლება ისიცა სურდა სი-
მწიფის ასაკში შეშავალ უფლისწულს,
რომ ყველა სადავე სამეფოს მართვისა ხე-
ლთეყრა, ჯვარიცა და ხმლის ვადაც და
სარწმუნოება ისე გამოეყენებინა, როგორც
ქვეყანას წაადგებოდა. ეს კი შესაძლო იყო.
ფრთად შესაძლო!

ისევე კვიპაროსის ტანს აყოლა მთავარ-
ეპისკოპოსმა თვალნი.

ნამდვილად იღუნებოდა მძლე ხის კენ-
წვროზედ შემომჯდარ ჩიტის ტანის სიმ-
ძიმის ქვეშ, გულისგამაწვრილებლად რომ
ვალობდა ერთსა და იმავეს.

ნადირთ მღვანელი და შიშვეროვი

ჩქარა მიწყნარდა დარბაზობის ხმაური
სასახლეში და ძალიან ერთფეროვნად და
უღიმღამოდ წარიმართა ყრმა სეფანულის
ცხოვრება მცხეთაში.

მთელი კვირა ისე გავიდოდა, რომ შიშუ-
ნაერები მას ერთხელაც ვერ მოკრადენენ
თვალს. უფრო განმარტოებას ირჩევდა ჭა-
ბუკი. მხოლოდ ჯუანშურს და ფარნავაზს
არ იშორებდა გვერდიდან. ძაღლივით ერთ-
გული ღიმიდა კი ყველგან ამრდილივით
დასდევდა თავის პატრონს.

თითქმის ყოველ დღილით, ბინდბუნდზე,
სასახლედან გამოდიოდა ცხენოსანთა მცი-
რე ჯგუფი, ორი ათეული ზაზიერისა და
მარკის თანხლებით, გავიდოდა ჩრდილო-
ეთის კარიბჭიდან საყანეთის მინდვრებზე
სანადიროდ. აქედან დაუყვებოდნენ არაგ-
ვის ან მტკვრის სანაპიროს, ხან აღმა აუ-
ყვებოდნენ მარტაზის ან ნახათ ხევს. რო-
გორც კი მზე შუბის ტარზე აჩვენებდა, უკან-

ვე ბრუნდებოდა მეფის ძე და სამხრობის ეკამდე მიქელ ეპისკოპოსს და ქუთაისის ბერძენთა მიერ დაარსებულ ფილოსოფოსთა სკოლიდან მოწვეულ სიბრძნის მასწავლებელთ ნებდებოდა საწვრთნელად, რომელთაგან არა მშვილდის სროლას, ანდა ხელშობის ტყორცნას თუ ცხენოსნობას სწავლობდა, რასაც მოუწოდებდა მუზობელ მარბაროსთა აღმზრდელიობითი კანონები, არამედ ფილოსოფიურ საგნებს, ვარსკვლავთმრიცხველობას, რიტორიკას და შეყრილობაზე თავის გამოჩენის წესებს.

იმ საღამოს ფარნავაზი დაიბარა და მეორე დღისთვის სანადიროდ წასვლა უბრძანა. შემდეგ მთელი საღამო ამაოდ, უმიზნოდ გაატარა. ხან ეტრატებს წაეტანა, ხან ჯუანშერის ჩამოტანილ გრაგნილებს მისწვდა, ვერაფერს დაუღო გული. სულ სხვას ითხოვდა ყრმა უფლისწულის ბუნება ვიდრე ნადირობა ან ასე გულხელდაკრეფილი უფა იყო, მაგრამ იდუმალი გუმანი ქვეშეცნულად იმასაც ამცნობდა, რომ ჯერ ზოლად არ ძალუძდა ისეთი სამიმო საქმის შეჭიდება, როგორც სახელმწიფოსა და ხალხის ბედობის მართვაა. სხვა გზა არ იყო, უნდა ჩაეხმო, დაეოკებინა გულისთქმა... უმარადკაცთათვის კი უაღრესად ძნელია გულის წადილის ჩახშობა. გამჭირაბი, ბრძნული გონებისა და მტკიცე ნებისყოფის წყალობით ახერხებდა ამას.

დილით ჯუანშერი გაემგზავრა თავის მამულში, — ბოჭორმაში. შესაძლოა ამიტომაც უფრო ვრცობდა მარტოობას. დღიდან ჩამოსვლისა ათას საინტერესო ამბავს ევებოდა ჯუანშერი, სულ რომისა და კონსტანტინოპოლის სასახლეთა სიდიადე და ფუფუნება ეკრა პირზე. აღფრთოვანებასა და თანჩამოყოლილ სინანულს ვერ ფარავდა. დიდი ცოდნით, მისსლისმიხსლამდე აღწერდა ხუროთმოძღვართა და მხატვართა ხელოვნებას, პალატების სინატიფეს, ბაღშადრევანთა სიტურფეს. ძალიან ვართო ჩამორჩენილი, სინანულის დიმილით დაყოლებდა. ბოლოს კი ჭაბუკური მოწადინებით დაამატებდა, — აი, ავალ ბოჭორმაში და სასახლეს ისე შევუცვლი იერს, ერთ წელში ვეღარ იცნობო...

ისევ ტყავადაფარებულ, დაბალ ტახტ-

ზედ წამოწეა, სადაც გაბნეული ვერატები და წიგნები ეყარა, რომლებიც ჯუანშერმა ჩამოუტანა რომიდან და ცხელსტრუქურთულიდან.

„...ყველაფერი მიედინება და ყველაფერი იცვლება“.

„ერთ მდინარეში, ერთსადამავე წყალში ორჯერ შესვლა არაეის ძალუძს“. ხოლო...

„ქვეყნიერება ერთიანია და არ არს შექმნილი არც ღვთაებისგან და არც ერთ ძე ხორციელისგან, ის არსებობდა, არსებობს და იარსებებს სულიერ ცეცხლად, რომელიც კანონზომიერად ხან ააღდება, ხან კი ისევე კანონზომიერად მიჰქრება“.

ვიდრე იგი ბუნებრივად, ძალდაუტანებლად, თავისით მიჰქრებოდეს.

მანამდე მოვლა უნდა.

მოვლა კი არა, ლოლიავი უნდა ეახტანგს ფიქრი გაუწყდა, წამოდგა, ვიწრო სარკმელს მიუახლოვდა. ქვემოთ სასახლის აბანოები ახრჩოლდა. ჯერ თხელი ბოლი აიძენდა, შემდეგ კი ბოლქვივით ამოვარდა კვალი „თბილ აბანოდან“.

რალა თქმა უნდა, ეს არ გავდა ჯუანშერის აღწერილ, ფუფუნებისაგან გატულარტულ, ფერადი მარმარილოთი ინკრუსტირებულ რომაულ აბანოებს თავისი ტემიდარიუმებით, უნქტორიუმებით და ფრიგიდარიუმებით. გაურკვეველად გაეღიმა და მზერა უფრო დაბალ ნაგებობაზე „გრილ აბანოზე“ გადაიტანა. შემდეგ უფრო ქვევით გააყულა ფიქრწაღებული თვალი. აკროპოლისის სათვალთვალ კოშკიდან, როგორც ხელის გულზე, ისე ჩანდა დედაქალაქისკენ მომავალი გზები, ციხის ტყილი ზღუდეები, ვეებერთელა კოშკები, კონტროლრსები, მძიმე კარიბჭენი და შიდაციხის შუა ტერასაზე აგებული „სვეტემიანი დარბაზი“. ციხის კედლებს მიღმა მოჩანდა პატარა-პატარა მოედნები ერთმანეთზე მიყრილი სახლებით და ვიწრო, მოფიქრებულ კუჩაბანდები.

მთელი ღამე იბორცა უფლისწულმა. თვალი ვერ მოხუტა.

დილის ბინდბუნდი ზანტად ტოვებდა გულდაგულ ჩამვებულ ღელეებსა და ხრამებს, როდესაც შიდა ციხიდან ცხენოსანთა

ჯგუფი გავიდა. ჭენებით გაიარეს კოდმანი და ბებრის ციხისკენ აიღეს გზი.

ალიონი მძლავრად შეეჭიდა ღამეს, მზემ სხივთა ისარი დაუშინა ყომრალ ღრუბელს, მაგრამ აქა-იქ თუ გაატანა. უნიათოდ იწყობენება. ცხენთა ფლოქვის ხმაზე დაფიზნებულმა მამლებმა თითქოს იუკადრისეს უცხოთაგან გაღვიძება და გაგულისებით მორთეს ყვილი. სადაც საკინეთის მიყრუებულ ორღობეში გულდუდალი ძაღლი ფერდაკარგულ, გაცრეცილ მთვარეს შეკუმბოდა თავის დარდს. მამლების დაფიონს ნაგაზთა ბოხი ყეფა აჰყვა. ცხენოსანთა ჯგუფი ბებრის ციხის მთავარ ჭიშკარს მიადგა. ღიმიამ უყვლა მეციხოვნეთ. გოდოლზე ვიღაც ადრატუნე ციხისმცველი ვადმოდგა. იცნო ცხენოსნები და მამინვე მჭახე ბრძანება გასცა. ბუკა კარეს. მძიმედ, ბლაგვი რავუნით გაიღო ციხის კარები. თქართურით განელეს ცხენოსნებმა ციხის კარიბჭე. შიათხვეს გასცდნენ და არაგვისკენ დაუხვიეს. მდინარე გატოპეს და სვესამორას ფერდობებისაკენ მიუქციეს ზედაურებს თავები მენადირებმა.

აღმოსავლეთი აყრმიზდა. სინათლემ მაინც დასჯაზა ბნელი და გამარჯვების აღლუმად მუშუნებშივით გადმოაფრქვია დედაშიწას მზის სხივები.

— აუშვით შეძებრები! — გასძახა ფარნავაზმა მარეკებს. — წინ შერცხალა და მიამაი გაუშვი, მამუკავ...

მარეკები ძლივს აკავებდნენ წაქიმითუბულ, კისერწავარძელბულ და მოუთმენლობისაგან აწყაეწყავებულ შეძებრებს. საყელურები შესხნეს და წარაფებში ღაღღავით გაშლილ ძაღლებს თვითონაც ტატანით მიჰყვნენ.

ღრუტუნით, ტყაბატყუპით აიშალა არაგვის ჭყანტობიდან ვეებერთელა ტახების კოლტი. მონადირეებმა ხელშუბები შემართეს და მათკენ დააპირეს წასვლა, რომ მარცხნივ, ფერდობს შეფენილი მწიხერი ტყიდან ირმების დამფრთხალი ჯოგი გამოვიარდა. თხელი კორომის მიღმა საირმე სერები მოჩანდა. ირემთა დასი ჯერ პირდაპირ მონადირეებისაკენ წამოვიდა, მაგრამ ცხენოსნები რომ შეაშინა, გეზი იცვალა და ისევ მთის მადნარს მიამურა. ჯოგს უხედა რქა-

ნაყარი ჯონგა ირემი ასხლტა და პირდაპირ ვაკეზე გაეარდა შურდულფურცელფურცელსამა მშვილდი მოზიდა. ცხენებმა მამლებმა უყვლა არ სტყორცნო. ხარირემს ცხენდაცხენ დაედევნა. არაგვის ფშანის გასწვრივ დაედებულ სწორ მინდორზე ისარივით გაიჭრნენ დევნილი და მდევარი. ნაწილი მონადირეებისა ღორის კოლტს გაედევნა, ნაწილიც ირმის ჯოგს გაჰყვა. ბედაურმა აჯობა ცხოველს, დაეწია, შეუთანასწორდა და გაჭენებულ ცხენიდან ისკუბა კიდევ უფლისწულმა. ფარნავაზი და ღიმია ჯერ არნახულ მდევარს მიყვნენ ჭენებით. შავარდენივით მიქროდა ჭაბუკი ველზე, ელვის სისწრაფით ველბოდა ბუჩქნარს თუ მცირე ღრანტებს. დაფეთებულმა ნადირმა სისწრაფეს უმატა. უფრო გამალა ყრმამ ღაჯი. გახელდნენ მდევარიცა და დევნილიც. ფარნავაზი რაღაცას უყიოდა ხელმისაწვდენზე მიახლოებულ მონადირეს. აღმათ აღმასივით ფლოქვი არ გაგკრასო ცხოველმა... იგრძნო ირემმა, რომ მდევარი წამოეწია და სხარტად გეზი იცვალა, აღმართის ეცა, მაგრამ აქ უწია მადევარმა, კოჭს ზემოთ სტაცა ხელი, შეატრიალა და ნანადირეთან ერთად ვადატრიალდა მდელოზე. გულაღმა დასცა ნადირი, მუხლით დაეხინა და წერილი ქამანდით დაუბორკა ფეხები. ყოინით მოიჭრნენ ფარნავაზი და ღიმია.

— მონადირის მარჯვენას გაუმარჯოს!.. ცალ მუხლზე წამოჩოქილ მეფეს აყრმიზებულ სახეზე სიამის იერი დასთამამებდა. აღმაცერად ასედა ძეძუმტესა და აბჯართმტვირთველს. ისინი კი უცხო სანახავით გაოცებულნი სათქმელს თავს ვერ აბამდნენ. ისევ ფარნავაზმა იცუღლუტა: — გვეკონა ცხენის შავიერ გინდოდა გაგებუნა...

გულიანად გაეცინა მეფის ძეს. შერე ფეხებგაკოჭილ, მშვენიერ ცხოველს დახედა.

— არ მოკლათ, სასახლის ბაღში გაუშვით, — ჭენებით მოცივიწულ მსახურებს უბრძანა ფარნავაზმა.

მონებმა ცხენი მოკვარეს მეფისწულს, სწრაფად მოეულო ჯაფიერს და მარეკებს მიჰყვა.

მზემ თანდითან შუბის ტარზე აიწია. ჩა-

მოცხა. მთლად გაბირკული, ენაგადმოგდებული და დაქასქასებული მეძებრები უხალისოდლა დაქერებოდნენ წარაფებში. წინ აღარ ვარბოდნენ და სივრილის ძებნაში ცხენკაცის ჩრდილქვე იფარაფდნენ მცხუნვარე შხისგან თავს. გვერდივერდ დასდევდნენ მხედრებს, მარეკების დატატანებაზე ყასიდად სცქვეტდნენ ურებს, ვითომ გაიქც-გამოიქცეოდნენ და ისევე ჩრდილს ეტანებოდნენ.

ვახტანგმა ცხენი შეაჩერა, მონადირეებიც შეჩერდნენ, ფარნავაზი გვერდით ამოუღდა. მეფის ძემ თვალი შეავლო ფარნავაზის მტერსა და ბირკაში ამოვანგლულ ტანისამოსს, შემდეგ მტკაცებელ ენაგადმოგდებულ აქაქანებულ ძაღლებზე გადაიტანა მურა. მონადირეთუხუცესს მიუბრუნდა:

— ვერ ივარგა შერცხალამ, ავერ როგორა აქვს ენა გადმოგდებული, — ღიმილით თქვა და მოკეცილი მათრახით ფარნავაზისგან დაგდებულ ჩრდილში გაწოლილ, დათენთილ მეძებარზე ანიშნა. — ორიოდუჯერ გაირბინ-გამოირბინა და სულს ძლივს და ითქვამს.

— ჯერ ღეკვია, უფლისწულო, — გაიღიმა მონადირეთუხუცესმაც და ბლუჯა ბირკა მოიგლიჯა კაბის კალთიდან. — ცოტაც და მიამის აჯობებს...

— რა ხნისაა? — სიტყვა გააწვევტინა ფარნავაზმა.

— ორი წლისა ხდება ვკონებ.

— რაღა პატარაა, ძაღლის კვალობაზე კარგი მოსწრებული ვაგაკაცი უოფილა...

ვახტანგმა თვალი შეავლო ძუძუმტეს, გაეცინა. საღდაც დამფრთხალი დედალი ხოსოში აფრინდა და კრიახით აიყოლია ვარიკები, მხუილით გადაუარეს თავზე.

— საკმარისია, დასვენება უბრძანე. ფარნავაზ, — სიტყვა მეფის ძემ, ცხენი მდინარისკენ შეაბრუნა და ვეებერთულა ვერსკეპით დაბურულ ჭაღისკენ იორლით წაიყვანა.

ფარნავაზმა მარეკებს ანიშნა, შესვენება, ჩაპბერეს ქარახსის საყვირებს. ნელნელა იწვეს მონადირეებმა შეგროვება. დიდ ვერსხეის ძირას დაახვეავს ნანადირევი, ირმები, ტახები, შვლები, კურდღლები, ხოსხები, ჭყიამპო... სასიამოვნო სივრილე იდგა ჭა-

ლაში, ირგვლივ ყველაფერს ოდნავი ნესტისა და ბალახის სუნი ასწიქნენ ჭრუჭრად შრიალებდნენ მცირე სროსკვანძულები ვერსხის ფოთლები. არავის მხუილი ავეირგვინებდა საამო სიწყნარეს.

მსახურები და მონები დაფაცურდნენ, სწრაფად შეაგროვეს ხმელი ფიჩხი და ჩინჩხვარი, კოცონები დაანთეს, ნანადირევი ჩამოატყავეს. ფარნავაზმა მომცრო ტკეპი ცივ წყაროში ჩააურეცინა ღიმიას. მეთევზეებმა სახელდახლოდ ჩაყარეს მდინარეში ნემსკავეები. მეფისწულმა იქვე, ჭაღაში ინება პურობა. ახლა ბოწვერამოდებულ კუნძულზე ჩამომდგარი თვალს ადევნებდა მსახურთა ფუსფუსს. იქვე ფარნავაზს ჩაემუხლა და მცირე ხანჯლით შინდის შამფურს სთლიდა სამწვადედ. ჩქარა ირგვლივ მწვადის საამო სურნელი დატრიალდა. უხვად შესეოდნენ დანაკვერცხლებულ კოცონებს გრძელ ხის შამფურებზე აცმული ირმის მწვადები. დამშეული ძაღლები ახლა აღარც ცეცხლს ებუებოდნენ და არც კეტებით შეიარაღებულ მსახურებს, ჯიქურ იწვედნენ დაქიმითებულნი საჭმლისაკენ. ჭაღაში მზიარული ყაყანი და ორომტრიალი იდგა.

— გადი, ძაღლო, იქით. პაიტ, შე ვერაწავ!

— მოვიდა, მოვაჭამა ხელი...

მეთევზეებმა ტაბლასავით გამიღლ ვერსხის ფოთოლზე დაახვეავს ფორაჯობიანი არავეული კალმახი.

გემოზუნდ შექცა მეფისწული კალმახს, ცერინ მწვადს, ცივი ღვინოც ეამა. ფარნავაზი მიფაღა ღვინოს და ოხუნჯობდა გაუთავებლად.

— ახლა გამართებ ყოჩაღად მოქცევა და სიფრთხილზე უხერხულად, თავით არ მიუღვეთ ხმელ ორკაპს, თორემ ირემი ეგონებით ვინმეს და ისარი არ აცდებათ...

— ღიმიას ხმელი ტოტი კი არა, ნამდვილი რქებიც რომ დაადგა... — იცინოდა ფარნავაზი, — დათვი დათვია...

ჭაღის ზემოთ, ჯაგანრიდან, დაფეთებული მარეკი გამოეყარდა, ნორშეცვლილმა უხერხულად გაიღიმა და თავი გააქნ-გამოაქნია.

— რამხელაა, კაცო, ი, ვერანა!

— სად იყავ აქამდე, ან ისეთი რა ნახე, ნენე? — კითხა კოცონთან ჩამოშლულმა მსახურმა.

— მგელია, კაცო, ძუნა მგელი ლეკვე-ბით... ამხელა ოხერი ჯერ არსად შემსვედ-რია...

ვახტანგი წამოდგა, ცხენის მიგვრა ბრძა-ნა, სწრაფად ამხედრდა და ჯაენარისკენ წაიყვანა ბედაური. უკან ფარნავაზი მიჰყ-ვა. მარეკები ბუჩქნარში დაიფანტნენ. რკა-ლი შემოარტყეს მინიმებულ ადგილს. ერთ ბეჭობს მიღმა ნამდინარევი იყო ჩაღრმა-ვებული. ვახტანგმა ლაგამი მოსწია აცმუ-კებულ ცხენს, ნაბიჯით წაიყვანა ღრანტე-ში. იქვე, ახლომასლო, მარეკების ტატანი და ძაღლების ყევა ისმოდა. დამფრთხალი ქედნების წუბამ თავზე მხელით გადა-უარა. უეცრად ცხენი ისევე ატოკდა, რაღაც საფრთხე იგრანო გონიერმა პირუტყვმა. ვახტანგი გაფრთხილდა, ღონიერად მოსწია მარცხენა ხელით სადავეს. მსხვილი ლა-გამი გაღებუ ბედაურმა, ქვიკვირი დაუშვა, ზედ აქაფებული დუვი დაეკიდა. მეფის ძემ თავი დაუჭირა ცხენს და მოკლე, ბუნიკო-ანი ხელმუბი მოიპარგვა. იმავე ეამს თვალი შეავლო ხმელშერეულ მყევლის ქოქს მიღმა ქერაზოლი, ნახტომისათვის გამზადებულ

უხარმაზარ მგელს. საშინელი ღრენა-ბრძანებით ღრენა ნადი-რმა. უხანგებზე წამოიშაშინა მკრტანითი ყრმა და ელვის სისწრაფით პაერშივე აძკე-რა ხელმუბი გულბოვებში საზარლად დაღ-რენილ მგელს. ფალასივით დაეკიდა მუბზე მხეცის ვეებურთელა სხეული. აკანკალებუ-ლი თათებით ჩამოაფხაჭუნა ტყავის ჯუბა. მალე ასწია ვახტანგმა მუბზე ჩამოხეუ-ლი ნადირი და გულზიხლიანად ჩამობერ-ტყა, ძირს დაავდო. გვერდით ფარნავაზმა მოავდო ცხენი. ცნობისმოყვარეობით და-აცქერდა მხეცის გასისხლიანებულ, დაღრ-ენილ ხახას.

— მართლა საშინელია, ეს უჯიშო... — ჰო, საშინელია, — გაიღმა ვახტან-გმა და მოსულ მარეკთ უფროსს უბრძანა. — ლეკვები მოძებნეთ, აქვე ეუოლება სადმე დამალული, ცოცხლად დაიჭირეთ. ეს კი ასევე წამოიღეთ სასახლეში, — ერთხელ კიდევ დახედა მგლის გასისხლიანებულ თავს მის შემზარავად დაღრენილ ხახას და უკან გაბრუნდა. იმავე საღამოს დაიბარა ხუროთმოძღვ-ართუზუცესი მალქოზი და უბრძანა, ცნო-ბილი ჭედურობის ოსტატი მიეგვარა სასახ-ლეში.

შენიშვნები:

1. 413-416 წწ. იბერიის მეფე იყო ბუ-ზმარი, დიდი ბაკურ მეფის სიძე, მისი ქა-ლიშვილის ბაკურდუხტის შვილზე. მის დროს სპარსთა მეფეებმა კვლავ განაასწეს ცდა — აღმოსავლეთ საქართველო მორ-ჩილ მოკავშირედ გაეხადათ. ამიტომ მძევ-ლად შეიღს სთხოვდნენ. მეფემ თავისი მცირეწლოვანი ძე, შემდგომში განთქმუ-ლი მოღვაწე პეტრე იბერიელი, მაიუმელი ეპისკოპოსი, მთაში დასამალავად გახიზნა. ამავე დროს ბიზანტიის კეისარი თევდოსი მეორეც სთხოვდა ბუზმარს შეიღს მძევ-ლად. იმ ხანად ბერძნებსა და სპარსელებს შორის ომი იყო და კეისარს ეწინოდა ქარ-თველები ჩემს მტერს არ მიემხრონო. მრავალგზის თხოვნით თავმოებურებულმა ბუზმარმა ისევე ქრისტიანი კეისარი ირ-

ჩია და თავისი შვილი კონსტანტინეპოლში გაუგზავნა“. — ივ. ჯავახიშვილი. „ქარ-თველი ერის ისტორია“.

2. მცხეთის ერთერთი უბანია, რომელიც ბინქარანმა აირჩია რეზიდენციად.

3. დაქირავებული ჯარის შესანახი ფუ-ლი, გადასახადი.

4. მანიქველომა — რელიგიური მო-ძღვრება, ცდილობდა საერთო არსი გა-მოენახა ქალდეურ-ზაბილონურ, სპარ-სულ (ზოროასტრიზმი, მაზდეანობა, ფარ-სიზმი) და ქრისტიანულ მითებსა და რი-ტუალებს შორის. ქრისტიანობის საწინა-აღმდეგოდ ასწავლის, რომ ბოროტებას ისეთივე დამოუკიდებელი საწყისი აქვს, როგორც სიკეთეს. ქრისტიანულმა რელი-გიამ სასტიკი ბრძოლა გამოუცხადა.

მეზობლები

რაფიო კიძისა

მოკმედი პირნი:

ნანა
ამირანი
ზაზა
ლია
მოსხვი

პირველი ნაწილი

ამირანი — ვინ არის აქ?

ნანა — მე ვარ.

ამირანი — გამარჯობა. (პაუზის შემდეგ) ნუ გეშინიათ, მეც ამ სადარბაზოში ვცხოვრობ. ხომ არ შეგაშინეთ?...
ნანა — ცოტათი...

ამირანი — ნუ გეშინიათ. (პაუზის შემდეგ) მეც აქ ვცხოვრობ. შუქი არ არის?

ნანა — ნათურაა გადამწვარი...

ამირანი — ლიფტი მუშაობს?

ნანა — მე ჰგონი...

ამირანი — ძალიან კარგი, თუ მუშაობს. (პაუზის შემდეგ) მაინც გეშინიათ?

ნანა — კი.

ამირანი — რატომ? ხომ გიბოზრით, აქ ვცხოვრობ-მეთქი?

ნანა — დავიჯერო?!

ამირანი — ახანის აკანოებს და მიცნობთ.

ნანა — არ ვაინძრები, არ ანთოთ ახანთი, თორემ ვიკივლებ!

ამირანი — კარგით, კარგით. რატომ დეღაუთ? ნუ ნერვიულობთ, თორემ მეც შემეშინდება. (პაუზის შემდეგ)

წახვედით? ახლა ახანოს ამოვიღებ, აუანთებ და ყველაფერი თაკის ადგილას დავდგება.

ნანა — არ ანთოთ ახანთა, ვიკივლებ.

ამირანი — საკარტეს მონეტა მინდა...!

ნანა — არ მოსწიათ!

ამირანი — ეს უკაა...!

ნანა — გაიწიეთ!

ამირანი — გაეწიო?.. ხაით?

ნანა — გასასვლელში დგახართ, სადარბაზოდან მინდა გასვლა.

ამირანი — თქვენ სიბნელეშიც ხედავთ?

ნანა — გამიშვით!

ამირანი — თუ ასეა, ვერ გახვალთ

ნანა — ვიკივლებ!

ამირანი — იკივლეთ, რამდენიც გნებაუთ, ივეირეთ. მე აქ ვდგავარ და თუ გასვლა გნებაუთ, საკმარისი ადგილია. (პაუზის შემდეგ) რატომ არ მიდიხართ?

ნანა — რატომ მომყვებოდით კულში?

ამირანი — მე?!

ნანა — მოელი გზა კედლი მომსდევთ. მალაზიაში შევედი, თან შემომყევით პური ვიყიდე — თქვენც იყიდეთ. რა გნებათ? ვინ ხართ? ფული არ მაქვს, არც ტვირფასი ქურჭი მაქვია. რა გინდათ, ამიხსენით?! მითხარით, თორემ მართლა ვიკიდებ!

ამირანი — თქვენ სრულ ჰკუაზე ხართ?

ნანა — მიპასუხეთ, რატომ დამსდევთ? რა გნებათ? მე ვიცი, თქვენ მანიაკი ხართ! გარუენილი მანიაკი! გაიწიეთ, გზას ნუ მიღობათ!

ამირანი — იკიულეთ და გაიწიეთ!

ნანა — თქვენც უკ გინდათ. კივილი გალიზიანებთ არა? ვერ გიტანთ!

ამირანი — დამშვიდდით...

ნანა — არ გაინძრეთ, არ გაინძრეთ! ხელში გაზის პისტოლეტი მიჭირავს. ერთი ნაბიჯიც და გეხერით.

ამირანი — არ იბროლოთ!

ნანა — გაიწიეთ, გამატარეთ-მეთქი, გუუბნებით.

ამირანი — კი ბატონო, საით გაიწიო, მარჯვნივ თუ მარცხნივ.

ნანა — ნუ ზუმრობთ, თორემ გესვრით.

ამირანი — თქვენ უფრო ჰგავხართ მანიაკს!

ნანა — ხმა! სიტყვა არ დასძრათ. გვერდით მიდევით! ერთი ნაბიჯით შიგნით შემოდით. აი, ასე! მე ახლა გაიხლოვდებით. გაფრთხილდებით. უმნიშვნელო ხელის მოძრაობა და გესვრით.

ამირანი — ქუჩაში რა გინდათ, სახლში არ მიდიხართ?

ნანა — ლიფტი არ მუშაობს.

ამირანი — ფეხით ადით.

ნანა — მეთექვსმეტე სართულზე? თქვენ თვითონ ადით ფეხით.

ამირანი — კი ბატონო, ავაღ, ოღონდაც დამანებეთ თავი.

ნანა — არა, არ ახვიდეთ! თქვენ იქ დამხედებით. მიგიხედით ჩანაფიქრს.

აქ ღარნით, არ გაინძრეთ!

ამირანი — რა უფლებით მკარნახობთ, როგორ მოვიქცე?

ნანა — იმ უფლებით, რაც დამსაზურეთ! თქვენსითანებმეცხედნაღუნდა დამწვევდიო ცხედნაღუნდა

ამირანი — მომიხსინეთ, ქალბატონო! დღეს ძალიან მძიმე დღე მქონდა. ვარ. ცუდ გუნებაზე და შინ მინდა მიხვლა, რომ დავისვენო. დამანებეთ თუ არა თავს?! ბოლოს და ბოლოს შემიძლია შინ წახვლა?!

ნანა — ნუ თვალთმაქცობთ! ვიცნობ თქვენსაირებს.

ამირანი — ვინ ხართ? რა გინდათ? დამანებეთ თავი!

ნანა — თქვენ თვითონ დამანებეთ თავი!

ამირანი — რატომ დამსწართ? ხომ შეიძლებოდა, პირველს მე შემშინებოდა? მაშინ ხომ სულ სხვანაირად იქნებოდა საქმე? რატომ შეგაშინდათ თქვენ და არა მე? რა გნებათ, რა?

ნანა — ყველაფერი დასწრებაზე! გამატარეთ, ქუჩაში მინდა გავიდე.

ამირანი — კი ბატონო, მობრძანდით! არ გაინძრეთ, ხმას არ ამოვიღებ.

ნანა — აი, ასე! ჩემთან ასეთები არ გაკვივთ. ერთი ნაბიჯიც და ერთმანეთს სამუდამოდ დავეშვიდობებით, მაგრამ გაფრთხილდებით, თუ სადმე თვალს მოგკრავთ, გესვრით და მილიციას ჩაგაპარებთ. (შეკივილვს) ააპ!

(გასროლის ხმა)

მონუსი — რა ხდება? ვინ არის აქ? ხმა ამოიღე! ამ სიბნელეში ვის დავეტაკე? მგონი ქალი იყო...

(ლიფტი წერდება და კარი იღება).

— ლიფტი მოვიდა... თქვენც მობრძანდებით? (პაუზის შემდეგ) თუ ასეა, წავალ. ალბათ, მომწვევს.

ნანა — მოგეჩვენათ...

მონუსი — ასეც ვიციდი.

(კარი იკეტება და ლიფტი მალა აღის).

ნანა — სადა ხართ? ხმას რატომ არ იღებთ? ხმა გამეცით! აპ, ღმერთო! შემთხვევით ხომ არ მოგზულათ?

მეორე ნაწილი

ნანა - ჰეი, ჰეი... ვამოფხიზლდით!

ამირანი - რა ხდება, სად ვარ?

ნანა - ნუ ვეშინიათ. ცოცხალი ხართ.

ამირანი - მოწვევბაა, თუ რაა? რატომ პნელა, დაებრმავედი? იქნებ მოუკვდი? აღარა ვარ?!
 ნანა - დამშვიდდით, ცოცხალი ხართ. თქვენს სადარბაზოში ნათურაა გადამწვარი. აქ რატომ წევხართ?

ამირანი - არ მახსოვს...
 ნანა - აბა ნახეთ, ხომ არ გაგკურდეს...?

ამირანი - არა, საფულე აფგილზეა. თავი მტკიცია...
 ნანა - დამშვიდდით, ასე იცის. მალე გაგივლის.

ამირანი - თქვენ ვინა ხართ?
 ნანა - ისე, გამწვლელი. რომ დაგინახეთ, გვერდი ვერ აგიარეთ, შემეცოდეთ.

ამირანი - ახლა მახსენდება...
 ნანა - რა?
 ამირანი - სახლში მოვიდი, სადარბაზოში ვილაც დამთხვეული შემხვდა, მუშინიაო, მითხრა და მესროლა.

ნანა - კაცი იყო, თუ ქალი?
 ამირანი - ვერ ვკუარწივ.
 ნანა - შემდეგ?

ამირანი - შემდეგ ბავშვობა გამახსენდა. მამამ ზოპარკში წამიყვანა, კვირა დღე იყო, მზიანი დღე. ლომის და მაიმუნის გაღიები ერთმანეთს უყურებდა. ლომი მთელი დღე მოუსვენრად დაძრწოდა და იღრინებოდა. მაიმუნს მობეზრდა ლომის არაფრისმთქმელი ღრიალი და იცი, რა უთხრა?

ნანა - რა?
 ამირანი - ვარწმდი, თორემ გამოვალ და ფოფას გიტირებო. იცინი? მე კი არ მეცინება...

ნანა - ლომმა რა უპასუხა?
 ამირანი - არაფერი, ვარწმდა.
 ნანა - არა...?

ამირანი - ამ ცხოვრებაში ყველაფერი დასწრებაზეაო. დაჯანჯან...
 ნანა - მოვივეო, დაჯანჯარი - გესრულეო, დაჯანჯარი - გესრულეო, დაჯანჯარი - მოგაკალიო! აი, ასე.

ნანა - თქვენი მოკვლა არავის უნდოდა.
 ამირანი - ლიფტი მუშაობს?
 ნანა - გამოუვდახებ დაახლავე მოვა. წამოდექით...

ამირანი - თვითონ, თვითონ... რატომ შეეშინდა მას და არა მე? ვილაც არანორმალური სადარბაზოში მხვდება, პისტოლეტით შემუქრება და მიმტკიცებს, რომ წვემი ეშინია.
 ნანა - რატომ ეშინოდა?
 ამირანი - პა, პა, რა გულბრყვილობა! იმიტომ, რომ მანიაკი ვარ! ქუჩაში დაეინახე თუ არა, ავედევენ. ვაიმე თავი...

ნანა ლიფტი მოვიდა.
 ამირანი - რომელ ხართულზე მიდიხართ?
 ნანა - თქვენ?
 ამირანი - მეთექვსმეტეზე.
 ნანა - ჯერ თქვენ ადით... (ლიფტის კარები იკეტება. კაბინა დაიძრება.)

ამირანი - აქამდე, რატომ არ წახვედით, ხომ მესროლეთ ეს თქვენი პისტოლეტი?
 ნანა - შემეცოდეთ.
 ამირანი - რატომ ცხოვრობთ ასე? თქვენ, ალბათ, სულ ვეშინიათ. შიში თქვენი ცხოვრების წესია?
 ნანა - ვინ მოგახსენათ?
 ამირანი - ვერთხას მაგონებთ, არა - თავვს, უფრო ზუსტად კი წრუწუნას.
 ნანა - მადლობთ!
 ამირანი - რად იმალებოდით, რა გაქვთ დასამალი?
 ნანა - ვინ ხართ პოროქოკით?
 ამირანი - რომ იცოდეთ, როგორ ვერ გიტანთ!
 ნანა - კარგი, ვარწმდით!
 ამირანი - რა გქვიათ?

ნანა — ნანა.
(ლიფტი ჩერდება)
 აპირაბი — ასეც ვიცოდი!
 ნანა — რა იცოდით, ნანა რომ შევია,
 თუ შუქი რომ წაივლოდა?
 აპირაბი — დილაღვე თუ მოგვიწია
 აქ ყურფუტი..?
 ნანა — გამეცით პასუხი!
 აპირაბი — (ასანოს აანთებს, ნანა
 შეაკივლებს) ნუ ყვირით!
 ნანა — მაპატიეთ.
 აპირაბი — ცუდად არის ჩვენი საქმე.
 ნანა — ხედავთ რამეს?
 აპირაბი — სართულსა და სარ-
 თულს შორის ვართ გაჭედილები.
 ნანა — ვერ გაკალთ?
 აპირაბი — თქვენ როგორ ფიქ-
 რობთ, კედელში გაფტრებით?
 ნანა — ბავშვობაში, მე და ჩემი მეზო-
 ბელი ლიფტით ესეირნობდით. ორივეს
 გვეშინოდა, რომ ლიფტი ბოლო სარ-
 თულზე არ გაჩრდებოდა და გაფრინ-
 დებოდა. მაშინ სხვაგან ვცხოვრობდით..
 აპირაბი — დასწყველოს ღმერთმა!
 ნანა — კმ!
 აპირაბი — რას ნიშნავს, თქვენი
 „კმ“! რას ნიშნავს, მითხარით ახლავე!
 ნანა — კმ!
 აპირაბი — გაჩუმდით, დაანებეთ
 თავი თქვენს „კმ“-ს მოეშვით!
 ნანა — რასაც მინდა იმას ვიტყვი!
 აპირაბი — ო-ო, როგორ მიძლით
 ნერვებს! მიშველეთ! (კარს მუშტს და-
 კარავს) პეი, ვინმეს ვესმით ჩემი?! ლი-
 ფტში ვარ გაჭედილი..! მიშველეთ, გა-
 მომიყვანეთ აქედან..!
 ნანა — გაჩუმდით, ნუ ყვირით! რი-
 ხი გეშინიათ?
(ამირანი ასანოს აანთებს)
 — ასე რატომ მიფურბთ? ნუ მიყუ-
 რბთ! რატომ მითვალღერებთ?
 აპირაბი — ნამდვილი ნანა ხართ!
 ნანა — რას ნიშნავს ეს?
 აპირაბი — ყველა ნანა მშინარა და
 გაუთხოვარია.
 ნანა — თქვენ საიდან იცით?
 აპირაბი — ყველა ნანა ერთმანეთს
 ჰგავს. ყოველ სახელს თავისი ნიშან

თვისება აქვს. ბავშვობაში, რას გეძახ-
 დნენ?
 ნანა — რა თქვენი ნაქმეა?
 აპირაბი — მაინც?
 ნანა — (პაუზის შემდეგ) ცუცქნას —
 მოფერებით.
 აპირაბი — თქვენ შავფერუმანი, სე-
 შუალო სიმაღლის, ოდნავ წელში მოზ-
 რილი და გამბდარი გოგონა იქნებით.
 დღეში ხუთ ან ექვს ჭიქა ფაეას სვამთ
 და ჭორაობთ. ჭორაობთ და ჭორაობთ.
 სამსახურში ნახევარ განაკვეთზე ხართ.
 სახლში მხოლოდ დედა და მამა გყავთ.
 ალბათ დაც გეყოლებათ — ვათხოვილი.
 სიმე გაჭმევთ პურს. ხომ ასეა?
 ნანა — არ თქვით ახლა, ღის შური
 კლავსო.
 აპირაბი — ვინ იცის?
 ნანა — თქვენ რა გქვიათ?
 აპირაბი — არ გავივით.
 ნანა — მითხარით, რა გქვიათ, მე
 ხომ ვითხარით ჩემი სახელი?
 აპირაბი — არავინ გაძალეზდათ.
 ნანა — მითხარით!
 აპირაბი — გამოიშვით ხელი, ნუ მე-
 ხებით!
 ნანა — ოჰ-ოჰ!
 აპირაბი — მიშველეთ! (კარს მუშ-
 ტებს დაუშენს) გამიღეთ კარი, ლიფტ-
 ში გაუჭედე! ვესმით ვინმეს, თუ არ გე-
 სმით? გამომიყვანეთ..
 ნანა — თქვენ კიდევ წელგამართუ-
 ლი, დიბიანი მელოტი კაცი ხართ. სახ-
 ლში ცოლი და ორი შვილი გეყოლე-
 ბათ — ორივე გოგო, თორემ ქალებ-
 ბის ხასიათში ასეთი გათვითცნობიერე-
 ბული არ იქნებოდით! ბევრს მუშაობთ
 და მცირე ხელფასი გაქვთ. მუდამ უკ-
 მაყოფილო, ყველაფრით უკმაყოფილო
 იქნებით. ჩხუბობთ, ცოლს და შვილებს
 უფმური ხასიათის გამო თავი მოაბეზ-
 რეთ — პატივს არ გცემენ. ვითომ საქ-
 მიანი ხართ და ამავე დროს არაფრის
 გამკეთებელი. აი, ვინ ხართ! ახლა მა-
 ლეთ თქვენი სახელი. გამატარეთ! (კა-
 რზე მუშტს დაკარავს). ზაზა, გამიღე
 კარი! ზაზა, ვესმის ჩემი? ლიფტ-
 ში ვარ გაჭედილი, ზაზა!

ამირან - ვინ არის, ზაზა?

ნანა - ჩემი ქმარია.

ამირან - ასეთს ამ სადარბაზოში არავის ვიცნობ?

ნანა - ვის იცნობ? მუდამ შინ იქნებით შეფუყული! სამსახური - სახლი, სამსახური - სახლი!

ამირან - ძალიან სცდებით, თუ ასე ფიქრობთ, ძალიან სცდებით! მესულაც არა ვარ იხეთი, როგორც დამხატვთ. მეგობარიც მეყვს, ნათესაიც და კარგ სამსახურშიც ვმუშაობ. ხელფასზე რა მოვახსენოთ, მაგრამ ჩემი მუშაო ძალიან მიყვარს. იმ საქმეს ვაკეთებ, რაც მაინტერესებს. მე არქიტექტორი ვარ, არქიტექტორ - რესტავრატორი. მეყვს მუუღლე და ერთი შეილი. ბიჭი, გაითვალისწინეთ, ბიჭი! რაც არ უნდა იყოს, არ არის ხასიათოვნო, უცხო ადამიანს შენზე მცდარი წარმოდგენა რომ შეექმნება.

ნანა - ზაზა, მიშველე ზაზა, გამიღე კარი! ლიფტში ვარ გაჭედილი, ზაზა!

ამირან - ნუ ყვირით, რა გაყვირებთ? არ ესმის თქვენს ზაზას. შეიძლება, არც კი ახსოვხართ. (იციინს) ზაზა და ნანა, ჰა-ჰა!

ნანა - არ იტყვი, რა გქვიათ?

ამირან - ამირანი.

ნანა - ნამდვილი „ამირანი“ ხართ, ლიფტში გაჭედილი „ამირანი“!

ამირან - თქვენ კიდეც, ნამდვილი „ნანა“.

ნანა - ჰა,ჰა,ჰა! რა სახაცილოა!

ამირან - სად მუშაობთ?

ნანა - ჟურნალისტი ვარ. დამოუკიდებელ ტელევიზიაში ვმუშაობ.

ამირან - ზეალ თქვენს სიუჟეტს ვნახავ ტელევიზორში - როგორ გაიჭედა ნანა ლიფტში.

ნანა - არა, ზეალ თქვენს თავს ნახათ ციხფერ კერანზე! ლიფტში გაჭედილი ამირანი. (იციინს) გაზის პისტოლეტით ვანგმირული, ლიფტში გაჭედილი ამირანი.

ამირან - ლიფტში გაჭედილი, გათხოვილი ჟურნალისტი ნანა (იციინს).

ზაზა - (ხმა შორიდან) სოფიკო, რა ხდება? სოფო, შენ ხარჯს... (ნანა და ამირანი ზიტინდნენ-ჰქნენ)

ნანა - ზაზა, შენ ხარ? ზაზა, სოფიკო ვარ, ლიფტში გავიჭედე, ზაზა! ზაზა - ვინ არის შენთან ერთად? მარტო ხარ?

ნანა - არა, ზაზა, ჩვენი მეზობელია, ამირანი, მეთექვსმეტე სართულიდან.

ზაზა - ვინ არის ამირანი? ასეთს არავის ვიცნობ. ვინა ხარ?

ნანა - რა დროს ეს არის, ზაზა? გამომიყვანე ლიფტიდან!

ზაზა - ახლავე, სოფო, ახლავე, მაგრამ მითხარი, ვინ არის შენთან ერთად?! გამეცი პასუხი, თორემ არ ვიცი რას ვიზამ!

ამირან - ვერ გავიგე, თქვენ ნანა ხართ, თუ სოფიკო?

ნანა - ჩვენი მეზობელია, ამირანი. (ამირანს) ამოიღეთ ხმა!

ამირან - არც ვაპირებ.

ნანა - ზაზა, გამომიყვანე აქედან, შინ მივლა.

ზაზა - მითხარი, რომელი ხარ, ჰეი, შენი (კარს მუშტს დაკრავს).

მეზობელი, რომელი ხარ, თქვი, თორემ თუ... სოფო, სოფიკო, ხომ არ გაბრაზებს? ჰეი, რამე არ მიჰქარო, ბიჭო! სოფო რამე ხომ არ გაწყენინა?

ნანა - არა, ზაზა, არა! გამიღე კარი!

ზაზა - ახლავე, ახლავე, ძვირფასო, რომელ სართულზე ხარ, მითხარი, მელაპარაკე.

ნანა - (ამირანს) რატომ არ გაეცი პასუხი? ახლა კარებს გაგვიღებს და ნახავთ, რას გამოძრეხებით!

ამირან - როგორ მივლა, მანიაკი ვიცი!

ნანა - მონდომეთ!

ამირან - თქვენ შიში უფრო გიხდებათ. ეს „თქვენი“ ზაზა მაგარი ტიპი ხანს.

ნანა - მაგით, რისი თქმა გინდათ?

ამირან - არავინ მოგტაცოთ. აუკ, რა ეჭვიანია. ეს ზაზამ ვიფიდათ

ვაზის პისტოლეტი? მან გასწავლათ მეზობლების დაცხრილვა?

ზაზა - (ხმა უფრო ახლოდან ისმის) სოფიკო, სადა ხარ?

ნანა - აქ ვარ, ზაზა, სართულსა და სართულს შორის ვარ გაჭვდილი.

ზაზა - ვინ არის ამირანი?

ამირანი - მე ვახლავართ, ამირანი, ლიფტში გაჭვდილი ამირანი! თქვენ ცოლთან თავს მშვენიერად ვკრძნობ, მხოლოდ ერთი ვერ გამოვივა - ნანა კქვია, თუ სოფიკო?

ზაზა - მოგკლავ, ელაცა ხარ! გამოდი გარეთ, ორივეს ჩემი ხელით დაგაბრუნობ!

ამირანი - თითხაც ვერ დამაკარებთ! თქვენმა ცოლმა ვაზის პისტოლეტი მომცა, ამოვალ თუ არა, ვესვრიო!

ზაზა - რომელი ვაზის პისტოლეტი?

ნანა - ცოლს დაუძახე, ბოლო სართულზე ცხოვრობენ!

ამირანი - მართლა დაუძახებს ჩემს ცოლს?

ნანა - არა?!

ამირანი - ჩემი ცოლი რა შუაშია?

ნანა - არც თქვენ ხართ ნაკლები!

ამირანი - ორთვენახევარი ერთ პროექტს ვწერდი. გრანტის აღება მინდოდა. რა თქმა უნდა, თანხის უმეტესი ნაწილი საქმეს მოხმარდებოდა, დარჩენილით, კი... არ გამოვიდა.

ნანა - ძალიან კარგი!

ამირანი - ძველი ქალაქის აღდგენა, დანგრეული შენობების რესტავირება. პროექტი ჩინებულად იყო დაწერილი.

ნანა - რა კაცი ხართ? ცოლის ასე როგორ ვემინათ?

ამირანი - სასაცილოა არა? რა ხანია სახლში ხეირიანად სადილი არ გვიჭამია. ბავშვი მეგობრის შეილების გამოწვევით დადის. რაც გასაყიდი იყო, ვაყიდე, მანქანაც მივაყოლე, ვალებიც დავიდე... სასაცილოა?

ნანა - რატომ არ მოგცეს ფული?

ამირანი - მომცეს.

ლია - (ხმა შორიდან) ამირან! მანდ ხარ, ლიფტში?

ამირანი - კოლეგა ჩემი წარმოდგინე ლიფტში გავიჭვდე ჩემი ოცნების ქალთან ერთად.

ზაზა - სოფიკო, ცოლი მოუვუყვანე!

ლია - მორჩი ხუმრობას. რა კქენი, აილე გრანტი?

ამირანი - დაჯიკრე, სინდისი და ნამუსი, დაჯიკრე! აღარაფრის მრცხვე-ნია, ლია! არ მინდისხართ! არ მჭირდებათ, არც შენ და არც ჩემი შვილი! და მანებეთ თავი! თქვენი იყოს ვველაფერი, რაც დამრჩა. მე უსინდისო ვარ, ვიცი, უსინდისო ვარ!

ნანა - ლია, ამირანმა მოგატყუათ? ფული აიღო, მხოლოდ სახლში არ წამოუღია. მოელი ფული ქალაქს მოხმარდება, ლია!

ლია - მეტიც მოთმენა აღარ შემიძლია.

ამირანი - ვერ ვაკეთებ, რასაც მთხოვ. არ შემიძლია, სხვისი ფულის სახლში მოტანა, არ შემიძლია, ქურდობა არ შემიძლია! ნუთუ ასეთი ძნელი გასაკვებია? ლია, ლია! რატომ უნდა შემინოდეს შენი, ამისხენი, რატომ?! ნუ ხარ ჩემად, მითხარი რამე, მიპასუხე! რატომ ხარ ცუდად, რატომ არ ხარ ბედნიერი იმით, რაც გვაქვს... ლია, ზვალ ვველაფერი კარგად იქნება. კიდევ ერთხელ დამიჯერე, მერწმუნე, საბოლოოდ, ლია!

მესამე ნაწილი

ნანა - სიბნელე... რამდენ ემოციას იწვევს სიბნელე... მე კი სულ მარტო ვარ...

ამირანი - (ირონიით) თქვენი ქმარი..?

ნანა - არ გეტყვი, რომ წერილს ვწერ, არც წინასწარ დავუბნამ ფურცლებს ისე, რომ თვალში მოგბედებს. შენ ხომ ვველგან ცხვირს ჰყოფ, თავად იპოვნი.

ამირანი - არ მესმის, რას მუუბნებთ.

ნანა - ბევრი ვიფიქრე, იმაზე რაც მითხარია.

ამირანი - მე არაფერი მითქვამს?

ნანა - შევიძლიათ, რომ გაჩუმდეთ?

ამირანი - ვერ შემაშინებთ.

ნანა - წერილის მოწერა კი იმიტომ გადაწყვიტე, რომ ჩემს თავს გავეზრახდი. არ შეიძლება, ამდენი კითხვა უპასუხოდ დაეტოვო. სულ შენზე ვფიქრობ. როდესაც პატარა გოგო ვიყავი, მუდამ სიყვარულს ვუძებდი. მიყვარდა, რომ მყვარებოდა, მამაკაცი იყო ჩემთვის... არ ვიცი, რა დაეარქვა... საახალწლო ნაძვის ხეს მაგონებდა. ბნელ ოთახში მოციმციმე საახალწლო ნაძვის ხეს. არ დაკვირვებხარ რა იდუმალია. მოციმციმე, ფერადი ნათურებით შეფერილი ოთახი? ასეთი იდუმალი მქნენებოდი შენე.

ამირანი - მართალი ვითხრათ, ამაზე არ მიფიქრია.

ნანა - შემდეგ ხიმატოვე... და სევდა... მე უცდილობდი, გეფიცები უცდილობდი უკან არ დამხვია, არ შემშინებოდა, რომ ვერ მოგავიწყებდი. დღე შენით იწყებოდა და შენით მთავრდებოდა. და ასე დაუსრულებლად... ბოლოს კი სიყვარული სევდამი გადაიხარდა - უინტერესო, გახდა, იდუმალება, სევდა, დაკარგა. ჰო, სევდა...! ო-ო ეს კითხვები - რატომ არ ვარ ბედნიერი, რატომ ვარ მოწყვნილი, რატომ, რატომ... საახალწლო ნაძვის ხე ჩაქრა ოთახივც დაბნელდა... აი, სულ ეს იყო. წერილი კი მიტომ დაწერე, რომ ჩემს თავს გავებრაზდი. დრომ კი... ისე სწრაფად გაიარებინა...

ამირანი - ცუდად მთავრდება.

ნანა - მართლა?

ამირანი - არავის გაუმხელ.

ნანა - შენი ცოლი უფრო საშიში მგეონა.

ამირანი - მალე გათენდება, სადაცაა შუქიც მოვა, ლიფტი ჩაირთვება და ეს ღამე მალე დამთავრდება. შენ ვინ ხარ?

ნანა - მე ნანა ვარ...

ამირანი - გამარჯობათ, ნუ გეშინიათ, მეც ამ სადარბაზოში ვცხოვრობ. მგონი შეგაშინეთ...

ნანა - ცოტათი...

ამირანი - ნუ გეშინიათ, მე ლიფტში გაჭედული ამირანი ვარ. სამხატურიდან, დაღლილი, სახლში მიუღივარ. ძალიან ვთხოვთ, თქვენი გაზის

პისტოლეტი არ მესროლოთ, თორემ ხომ იცით რა მოჰყვება?

ნანა - ერთი ნაბიჯი და გვეშრბოთ. გეფიცებით, გესვრით! ეს პისტოლეტი მე ვიყიდე. მე ხომ საზა არ მყავს... (იციხს) მამაკაცი...

(ლიფტი დაიძრება)

ამირანი - ნუ ღელავთ, თორემ მეც შემეშინდება. ახლა იცოდეთ, რომ მე თქვენზე ადრე შემეშინდება, დაგასწრებთ.

ნანა - ვერ დამასწრებთ.

ამირანი - დაგასწრებთ!

ნანა - ვერა, ვერ დამასწრებთ!

ამირანი - ჯანდაბას თქვენი თავი, დაიწყეთ!

ნანა - რა დაეიწყო, შიში?

ამირანი - თუნდაც.

ნანა - ვაიმე, როგორ მეშინია, ვაიმე, როგორ მეშინია?

ამირანი - მე უნდა დაგამშვიდოთ?

არა, ნუ გეშინიათ, არა ვარ საშიში.

ნანა - ვაიმე, როგორ მეშინია, ვაიმე, როგორ მეშინია!

ამირანი - არა არა, ძალიან ვთხოვთ, არ შეგეშინდეთ!..

ნანა - მეშინია, მეშინია!

ამირანი - ნუ ყვირით!

ნანა - გესვრით, გეფიცებით გესვრით!

ამირანი - არ მესროლოთ, არ ვარ საშიში.

(ლიფტი ჩერდება კარი იღება)

ამირანი - თქვენი ხართულია.

ნანა - სულ ეს იყო? მე ახლა ვაკვალ და ამით ვგულაფერი დამთავრდება?

ამირანი - სწრაფად, თორემ კარი იკეტება.

ნანა - მე: ახლა ვაკვალ...

ამირანი - კარი დაიკეტება, იჩქარეთ.

ნანა - ვჩქარობ...

ამირანი - ნანა..!

ნანა - ამირან..!

(ლიფტის კარი იკეტება, კაბინა დაიძრება)

ამირანი - გახსოვს, ბავშვობაში ლიფტით რომ ვსკირნობდით?

ნანა - კი, როგორ არა!

ამირანი - გახსოვს რომ გვეგონა ლიფტი არ გაჩერდება, ცაში აიჭრება და გაფრინდებო?

ნანა - როგორ არა!

ამირანი - წაიფიქეთ?!

ნანა - გაფრინდეთ?!

უ ლ ი ს ე

მე-15 პიჲროდი

კ ი რ კ ე

თარგმანი და კომენტარი
ნიკო ყიასაშვილისა

(ღამისქალაქში შესახველელი მებოტის ქუჩის მხრიდან, ტრამვაის რკალი, ლიანდაგის ჩონჩხები მოუკირწყლავ მიწაზე, წითელი და მწვანე საგზაო შუქურებისა და გამაფრთხილებელი ნიშნების ციმციმი. მოფაშფალებული სახლების რიგი პირდაფრენილი კარებით. აქა-იქ სუსტად მოკიაფე ნაირფერი ფარნები. რეზაიოტის ყინულის გონდოლას ირგვლივ გაჩხიკინებული კაცები და ქალები უაზროდ კინკლაობენ. ხარბად იტაცებენ ვაფლებს, შუაში მარჯნისა და სპილენძისფერი თოვლი რომ აქვთ დატანებული. ტლეკა-ტლეკით ზანტად იშლებიან. ბავშვები. გედისნისკარტა გონდოლა, შემართული, წყვედიად აპობს, თეთრად და ცისფრად კრთის შუქურას სხივზე. სტვენა მოუხშობს და გამოეხშიანება.)

ბახილი: მოიცა, გენაცვა, შენთან მოედევარ.

პასუხი: საჯინიბოს უკან.

(თვალეზგადმოკარკულული ყრუ-მუნჯი იდიოტი, ღრანჭმოქცეულს ღორბლი რომ ჩამოსდის, იკრუნჩხება, წმინდა ვიტუსის როკით იგრიბება. ხელიხელჩაკიდებული ბავშვების ტყეობაში ექცევა.)

ბაჲჲჲჲჲ: Kithogue! გაუ!

იდიოტი (აკანკალებულ მარცხენა ხელს

წევს, ღუღუნებს): გაიუტ!

ბაჲჲჲჲჲ: ვისი სული გსურს?

იდიოტი. (იდობლება): გაგაგაქესტ.

(ათავისუფლებენ. კრუნჩხვა-კრუნჩხვით მიდის. ქონდრის ქალი ორ მესერს შორის გაბმულ თოკზე ქანაობს, თან ითვლის. ვილაც სანაგვე ყუთთან გამხლართულა და ხელსა და ქედში თაჯარგული ხერინავს, ვმინავს, კბილებს აღრკიალებს და კვლავ ხერინავს. კიბის საფეხურთან ჯუჯა სანაგვეში იქექება, ჩაცუცქება, მხარზე ძონძებითა და ძვლებით სახვე ტომარა რომ შემოივდოს. იქვე მდგომი ბებრუხანა, ზეთის მზრჩოლავი ლამფით ზელში, ბოლო ბოთლსაც უტენის ტომარაში. ნადავლს დაითრევს, კეპს გვერდულად ჩამოიფხატავს და ჩოლაზ-ჩოლაზობით უხმოდ მიდის. ბებრუხანა თავის ბუნავში ბრუნდება, თან ლამფას შიკანავებს. ფეხებდაბრეცილი ბავშვი მობუზული ზის კიბის საფეხურზე რეზინზე გამობმული ქალღალდის ბურთით, ბობღვით მისდევს, გვერდულად, კალთაზე ებლაუჭება, რის ვაივაგლაზით წამოღება. მთერალი შავი მუშა ბარბაცებს და მოაჯირს ეპოტინება. კუთხეში ორი აზოვანი პატრული საწვიმარში, ხელები ხელკეტების ბუდეებზე. საღდაც თეფში იმხზერევა; ქალი კივის; ბავშვი წკმუტუნებს. კაცის ვინე-

ბა დაიგრუბუნებს, ცხრება, მიწვდება. ღანდები დაძრწიან, მოიპარებიან, სოროებიდან იჭყიტებიან. ერთ ოთახში, ბოთლში ჩარჭობილი ხანთლის შუქზე კახა საეარცხლით აცლის ქერცლს ჯირკვლვბდასიებულ ბავშვს. მოსახვევიდან სისი კეფრის ხმა, ჯერ კიდევ ახალგაზრდა, გამკვიანად მღერის.)

სისი კეფრი: მივართვი მოლის,

ველი აქვს ბროლის,
იხვის ბარკალი,
იხვის ბარკალი.

(რიგითი კარი და რიგითი კომპტონი ხელკეტებამოიღლიავებულები და ფეხარულები მიაბიჯებენ, უცბად — ზურვისაკენ! — და პირიდან ერთად ამოუშვებენ კუილის ბათქს. კაცების სიცილი შესახვევიდან. უკმეზი როკაპი შემოუტევს.)

როკაპი: არ გაგითენდეთ, თქვე გაბანჯგულუო ტრაკებო. კევანის გოგოებს მეტის თავი აქვთ.

სისი კეფრი: ბედი მქონია. კევან, კუტპილ და ბელტურბეტ.² (მღერის)

მივართვი ნელის
შეირჭოს ნელა,
იხვის ბარკალი,
იხვის ბარკალი.

(რიგითი კარი და რიგითი კომპტონი შემოუტრიალდებიან და შემოუკურთხებენ, მათი მუნდირები ფარნის შუქზე სისხლისფრად ხასხასებენ. ქუდის შავ ბუდეში ჩახშული მათი ვეღალი შეკრეჭილი გოგრები. სტივენ დედალოსი და ლინნი ბროსში, წითელმუნდირიანებთან ახლოს, მიიკვლევენ გზას.)

რიპითი კომპტონი (თითს მიაშკერს): გზა პასტორს!

რიპითი კარი (მობრუნდება და დაუძახებს): აბა ჰე, პასტორო!

სისი კეფრი (მისი ხმა ზევით იწევს):

მიიღო, შეირგო,
როგორღაც შეიღო,
იხვის ბარკალი.

(სტივენი მარცხენა ხელში იფნის ხეჯოხს შეათამაშებს და მხიარულად წაიმღერებს სააღღგომო წირვის შესავალ

ფხალმუნს. მას ახლავს ლინნი, რომელსაც შუბლზე ყოყვის ქუდე აქვს ჩამოფხატული და უკმაყოფილოდ ცხრება გამომეტყველება უმანჭავს სახეს.)

სტიპიპი: Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro. Alleluia.³

(კარებში ხნოვანი მაჭანკლის დამშეული ჩანტერეული ვშვებია გამოჩრილი.)
მაჭანკალი (ხრინწიანი ხმით ჩურჩულებს): ჩუუ! მოდი, რა ვითხრა. აქ შიგნით ქალწულია. ჩუუ!

სტიპიპი (Altius aliquantulum): Et omnes ad quos pervenit aqua ista.⁴

მაჭანკალი (შხამის ფურთხს მიაყოლებს): მედიკოსები სამების კოლეჯიდან. ფალოპის მილი. არც ერთი პენი, მარტო პენისი.

(ვღი ბორდმანი ბერთა საპლს ეზუტება, სრუტუნებს, შალით იწმუნდს ნესტოებს.)

მღი ბორდმანი (გესლიანად): ის კოშუენბეზა: ფეითფულ პლეისზე გნახე შენ აშკიან ერთადო, დიდი შემპრომი ვინმეა თავისი მოდიდაწვეთ ქუდიოთ. არა მართლა მეთქი. შენ მაინც რა ვეთქმის მეთქი. იმას მაინც ვერ იტყვი, რომ ცოლიან შოტლანდიელთან ჩამავლე ბარდაკში მეთქი ზოგიერთებივით. კაი ვინმეა! მახეზღარაცაა. ჯორივით ჯიუტი თან ერთდროულად ორ ყმანვილთან რომ დდიოდა, მემანქანე კილბრაილთან და კაპრალ ოლიფანტთან.

სტიპიპი (Trimphaliter): Salvi facti i sunt.⁵

(იფნის ხელჯოხს იქნევს და ლამპიონის სხივს ააციმიციმებს, სამყაროზე დაფენილ ნათელს შეატორტმანებს. მაწანწალა წაბლისფერ-თეთრი სპანიელი უკანიდან მიეპარება, უღრუნს. ლინნი პანლურით გააგდებს.)

ლინი: პოდა რა?

სტიპიპი (უკან იხედება): ის რომ ფესტი, არა მუსიკა და არა ხუნი, გახდებოდა უნივერსალური ენა, ენათა წვალობა, რომელიც დავანახებს არა მოარულ აზრს, არამედ დასაბამითის ენტელექციას, სტრუქტურულ რიტმს.

ლო660: პორნოლოგიული ფილოლოგი-
ლოგია. მეკლენბურგ სტრიტის მეტაფი-
ზიკა!

სტი3360: შექსპირი შეჭირვებული
იფო და სოკრატეც ცოლის აკენკალი-
თვით ყოვლადბრძენი სტრაგირიტიც⁵
კი ერთმა ფეხსუსტმა ლამაზმანმა შეკა-
ზმა, დააოხა და გახედნა.

ლო660: ეკა!

სტი3360: ასეა თუ ისე, ვის სურს ორი
ფესტი პურის ნატეხისა და დოქის გა-
შოსახატად? ეს მოძრაობა გამოხატავს
პურის ნაჭერსა და პურის ან ღვინის
დოქს ომართან⁷. ჯობი დამიკავე.

ლო660: ჭირსაც წაუღია შენი ყვითელი
ჯობი. სად მივდივართ?

სტი3360: ავხორცო ფოცხვერო, la
belle dame sans merci-სთან, ჯორჯინა
ჯონსონთან, ad deam qui laetificat
juventutem meam.⁸

(სტივენი ხელჯობს მიანენებს და ნელ-
ნელა გაშლის ხელებს, თან თავს გადას-
წევს, სანამ ორივე ხელი მთელ სივანე-
ზე არ გაიშლება, ხელისგულებით ქვე-
მოთ, ერთმანეთის გადაშვეთ სიბრტყე-
ებში, თითები ოდნავ გატალკეებული, შა-
რცხენა ხელი უფრო მაღლა.)

ლო660: რომელია პურის დოქი? არ გა-
მოღის. ვინდ ვე ფოფილა და ვინდ საბა-
ქოს შენობა. მიდი, გამოხატე. აღიდე ვა-
კარჯენი შენი და ვიდოდე⁹.

(მიდიან. ტომი კეფრი ფარნის ბოძ-
თან მიბობდდება, მოეჭიდება და ახო-
ხებას იწყებს. ზედა ძელიდან ქვევით ცუ-
რდება. უკვი კეფრი მოეჭიდება ბოძს,
აძრომა უნდა. ბოძთან შევიძუშა მიბარ-
ბაცდება. ტყუპები სასწრაფოდ მიიშალე-
ბიან სიბნელეში. შევიძუშა ბარბაცებს,
ცალ ნესტოზე თითს იჭერს და მეორი-
დან ყვინტლის გეართან ჭკავს ვადმო-
ანთხევს. ფარნის ბოძს მხარზე შეიფ-
გამს და ბრბოში მძიმედ მიბაჯბაჯებს
თაყისი მობრიალე ჩირაღდნით.)

მდინარის მხრიდან ნელა მოცოცავენ
ბურუსის ველები. დრენაჟიდან, ნაპ-
რალებიდან, ბინძური წყლების თბრი-
ლებიდან, სანაგვეებიდან ყველა მიმარ-
თულებით ამოდის მყრალი ანაორთქლი.
სამხრეთით ჯერ კიდევ ციანებს, იქ

მდინარის შესართავთან. შევიძუშა ბარ-
ბაცით შიპაობს ბრბოში¹⁰ და მდინარის
რკალისკენ მიიწევს¹¹ შინაგანად ტყი-
ნივზის ხიდის ქვემოდან, გამოჩნდება
ბლუმში, გაწითლებული, ქოშინებს, პურ-
სა და შოკოლადს იხრის ჯიბეში. გი-
ლენის სადალაქოს ვიტრინაში ხედავს
ასაწყობ პორტრეტს, რომელზეც შიპა-
ცი ნელსონია გამოსახული. იქვე გვერ-
დზე, ჩაღუნული სარკე აჩვენებს ტრფო-
ბაუიბლო სულმიტოვებულ გაუგა-
უბედურებულ ბულუქუმს. ზეიადი გლე-
დსტონი პირისპირ უშერს ბლუმს
როგორც ასეთს. ის ჩაივლის მრისხანე
უელინგტონის მომტერებით მონუსხუ-
ლი, მაგრამ ამობურცულ სარკეში დაღ-
რტენა კვლავ გამოაჩენს ლოყებუტკუ-
ნა პოლდიოდი ცვედენბედენა ბურვა-
კის თვალებს.

კამკამა ნათურის ქვეშ ოფლისაგან
მოლაპლაპე ბლუმში ანტონიო რაბაიო-
ტის კართან შეჩერდება. გაქრება. მა-
შინვე ხელმეორედ გამოჩნდება და
სწრაფი ნაბიჯით აგრძელებს გზას.)
ბლუმში: თევზი და კარტოფილი. ფი-
ნთია. ექ!

(ოლპაზუნის, ღორის ხორცილ მოვა-
ჭრის, კარზე ჩამოშვებული საფარის
ქვეშ გაუჩინარდება. ცოტა ხნის შემდეგ
საფარის ქვემოდან გამოძვრება ქლოში-
ნა პოლდი, გაფურჩქნილი ბლუმბლუმში-
ლი. ცალ ხელში ვოჭის შეფუთული
თბილ-თბილი ბარკალი უჭირავს, მეო-
რეში ბატჩის ცივად მოხარშული ბარ-
კალი, ორთავე პილბილმოყრილი. მხრე-
ებში იშლება, ძლივს ხუნთქავს. შემდეგ
ცალ მხარეს გადაიხრება, შეხვეულს ფე-
რზე მიიკრავს და ამოიგმინებს.)
ბლუმში: ფერდში მჭკვალავს. ნეტა რას
გაერბივარ?

(სულს მოითქვამს და ნელა მიემართე-
ბა განათებული ლიანდაგისკენ. დაისის
შუქი კვლავ კრთის.)

ბუმში: ეს რაღაა? შუჭურაა? პროფექ-
ტორი.

(კუთხეში კორმაკის მალახიასთან ჩე-
რდება, იყურება.)

ბლუმში: Aurora borealis¹⁰ თუ ფო-
ლადს აღნობენ? პო, სახანძრომ

გაიარა. სადღაც სამხრეთისაკენ. მაგრა ვიზიტირებს. იქნებ მისი სახლი. ბეგარზ ბუშის მხარესაა. ჩვენ არ გვეხება. (მხედ დიდინებს.) ღონღონი იწვის, ღონღონი იწვის! არიქა, არიქა! (შაგუშას მოკრავს თვალს, ტოლბოტის ქუნის ბოლოს ხალხის შუაგულში რომ მიიკვლევს გზას.) დამუკარვება. გაიქციე. ჩქარა, აქ აულობებს ქუნაზე გადასვლა.

(ქუნაზე გადარბის. ბიჭები ყვირიან.)
ბიჭები: ფრთხილად, ბატონო!

(ორი ველოსიპედისტი, მოქანავე ანთებული ფარებით, ახლოს ჩაუქროლლებენ, ზარებს გაბმით აწკარუნებენ.)
ზარები: გზავზავზავზავ.

ბლუში (გამუშდება, შწავავე ტვივილისგან პარალიზებული): ოი!

(მიმოიხედავს, უცბად წინ გაკარდება. ჩამოწოლილ ნისლში დრაკონი სილის-მფანტველი წამოებარება, მისი უზარმაზარი წითელი შუქფარი ციმციმებს, მისი ბიველი სისინით სხლტის მათულზე. მძლოლი ფეხს აჭერს სიგნალის გონგს.)

პონი: წერ ვერ მინ ბინ ბლამ ბლუმ.

(მუხრუჭი გამაგებით დრჭიალებს. ბლუში ზემოთ წევს პოლიციელის თეთრხელთამანიან ხელს, გამუშებულ ფეხებს ძლივს გადაფავს ღიანდაგიდან. მძლოლი ლამის საჭეზე მიაჭყვლიტავს პაჭუა ცხვირს, მათულებსა და სამართავ ბერკეტებში გახლართული კეის.)

მძლოლი: ეი, შარვალჩახვილო, რა ტრიუკებსაა რომ მიკეთებ?

(ბლუში ტრიუკუკით ტროტუარზე აღმონდება და შეჩერდება. პარკიანი ხელით ლოყიდან ჭუჭყს იშორებს.)

ბლუში: გასახელული არ არის. ბეწვზე გადავრჩი, სამაგიეროდ ჭვალმა გამიარა. ისევე უნდა დავიწყო სენდოუს ვარჯიშები. ყირაზე. უნდა დავეზღვიო კიდევ უბედური შემთხვევისაგან ქუნაში. პროვიდენსიალთან. (შარვლის ვიბებს მოისინჯავს.) საწყალი დედიკოს პანაცეა. ქუსლი ადვილად შეიძლება ღიანდაგში გაიხზიროს ან ფეხსაცმლის ზონარი ბორბალში გაიბღანდოს. ვრთხელ ღიონარდოს კუთხეში „შავი მარიას“¹¹ ბორბალმა ფეხსაცმელი დამიგ-

ლიჯა. მესამედ შწავლობს ბედი ფეხტრიუკი. უტიფარი მძლოლი უნდა უჩივლოს კაცმა. დაძაბულობა მხრეებზე. იქნებ სულაც ის იყო, დილით იმ ცხენით ქალს რომ ჩამომაფარა. იმნარივე სიღამაზე. ისე სწრაფი რეაქცია კი კქონია. ძლივს მივათრეველი ფეხებს. ყველა ხუმრობაში სიმართლის მარცვალია. ის საშინელი საპაში ლედ-ლეინზე. რალცამ მაწვინა. ესეც იღბალია. ნეტა რატომ? ცუდი ხორცი თუ იყო. ზატი მხეცისა.¹² (წამით თვალებს მოხუჭავს.) ცოტა თავი მიბრუის. ყოველთვიური შაკიკი ანდა სხვა მიზეზით. ტვინისბურუს-ბურუსი. საშინელ დაღლილობას ვგრძნობ. აღარ შემიძლია. ოჰ!

(აბეჭდი ფიგურა გადაჯვარდინებული ფეხებით ობეირნის მალაზიის კარს მიფრდნობოდა, მუქი სინდვიით მოკირწყლული უცნობი სახე. ფართოფარფლიან სომბრეროს ქვემოდან ავი თვალთ მიმტერება.)

ბლუში: Buenas noches, senorita Blanca, que calle es esta?¹³

ფიგურა (ხელის აწევით ანიშნებს, აუღელვებლად): პაროლი. Sraid Mabbot.¹⁴

ბლუში: აჰ. Merci. ესპერანტო. Slan leath.¹⁵ (ბურტყუნებს) გელური ლივის ჯამუში, იმ მატაროცის მოგზავნილი.

(სვლას განაგრძობს. ტომარამოკიდებული მეძველმანე გზას გადაულობავს. მარცხნივ გაიწევს, მეძველმანეც მარცხნივ.)

ბლუში: ბოდიში, მაგრამ...

(აცილდება, გვერდულად ჩაუვლის, გასცდება და მიდის.)

ბლუში: იარე მარჯვნივ, მარჯვნივ, მარჯვნივ. თუ სტეპესაიდში ტურისტულმა კლუბმა გზის მანველებელი ჩაარჭო, ვისი წყალობით გაკეთდა ეს სახალხო საქმე? ჩემი წყალობით, რომელსაც გზა აებნა და რომელმაც „ირლანდიურ ველოსიპედისტში“ გამოაქვეყნა წერილი სათაურით „სტეპესაიდის უკუნეთში“. იარე, იარე, მარჯვნივ იარე, მონძები, ძვლები გამიზიარე. თითქოს ღობეა. პირველ რიგში იქ მიდის მკვლეელი. რო-

მელმან იტივროთოს ცოდვანი სოფლი-
სანი.¹⁶

(ჯეკი კეფრი, რომელსაც ტომი კეფ-
რი გამოკიდებია, მთელი ძალით ეჯახე-
ბა ბლუშს.)

ბლუში: ოო.

(სუსტ ფეხებზე შეტორტმანდება, ჩე-
რდება. ტომი და ჯეკი უცხად აორთქლ-
დებიან. ბლუში საყიდლებიანი ხელე-
ბით მოუთათუნებს საათის ჯიბეს, ჯიბე-
ქისას, უბეჯიბეს, ცოდვათა სიაშეთ, სა-
პონკარტოფილს.¹⁷)

ბლუში: მოურიდე ჯიბეგირებს. ძველი
ქურდული ფანდი. შეგეჯახება და თან
ქისას აგაცლის.

(მუქებარი ძალი უახლოვდება, ცხვი-
რი მიწაში ჩაურგია, ყნოსავს. მოქანავე
ფიგურა აცემინებს. გამოჩნდება მხრებში
წაზრილი წვეროსანი სიონის უბუცხ-
თა ვრძელ ხიფთანში, წითელი ფოჩები-
ანი არახინით. რქის სათვალე ზედ
ცხვირის წვერზე. ვეთელი საწამლაღის
ზოლები ვატანჯულ სახეზე.)

რუდოლფი: მეორე ნახევარკრონიანი
მიაფლანგე დღეს. ხომ ვითხარი ღოთ
ვოიმს ნურასოდეს დაეაფხონები მეთ-
ქი. ასე ხეირს ვერ ნახავ.

**ბლუში (ზურგსუკან მაღავს ვოჭისა
და ბატნის შეფუთულ ბარკლებს და,
ნირწამხდარი, მათ ხითობსა და სიცივეს
გრძნობს):** Ja, ich weiss, papachi.¹⁸

რუდოლფი: აქ რას აკეთებ? სული
არა გაქვს? (დაუძღურებული მტაცებელი
ფრინველის კლანჭებით შეიგრძნობს
ბლუმის მღუმარე სახეს.) ჩემი შვილი
ლეოპოლდი არა ხარ, ლეოპოლდის შვი-
ლიშვილი? განა ჩემი ძვირფასი შვილი
ლეოპოლდი არა ხარ, რომელმან მიატო-
ვა სახლი მამისა თვისისა, და მიატოვა
ღმერთი წინაპართა მისთა აბრაჰამისი
და იაკობისი?

ბლუში (სიფრთხილით): ვგონებ ასეა,
მამიკო. მოზენთალი. რაც მისგან შორჩა.

რუდოლფი (მკაცრად): ერთ საღამოს
გალეკებული მოგიყვანეს მთელი ფული,
კარგი ფული რომ მიახარჯე. რას ეძახა
აი იმ მორბენალ ბიჭებს?

**ბლუში (ვიწრომხრებიან, ახალგაზრ-
დულ ელეგანტურ ცისფერქვეშაშუქულ
კოსტუმში, თეთრით ტანსაცმელს სწამდებ-
ში, ყავისფერი ალბიური ქუდით, ხალა-
სი ვერცხლის საათით, პრინც ალბერტის
სტილის ორმაგი ძეწკვით, უოტერბერის
ფირმის უკანასკნელი სატყევა. კოსტუმის
ცალ მხარეს ტალახი აქვს შემხმარი):**
კროსმენებს, მამიკო. მხოლოდ ამ ერთ-
ხელ.

რუდოლფი: ერთხელ! თავიდან ფეხე-
ბამდე ლაფში ხარ ამოსვრილი. ხელი
ვაჭრილი. ყბაგაუმეპუელი, ბოლოს კა-
პუტს გაგიკეთებენ, ლეოპოლდლებენ.
ერიდე მაგ ვმარწოლებს.

ბლუში (გაუბედავად): სპრინტში გა-
მოშიწვიებს. ტალახი იყო. ფეხი დაშიცდა.
რუდოლფი (ქედმაღლური ზიზღით):
Goim nachez.¹⁹ კაი ხანახავი ხარ საბ-
რადო დედაშენისათვის!

ბლუში: დედა!

**ელჟე ბლუში (პანტომიმის დამას ბა-
ფთებიანი ჩაჩით, ხაბარდაში, ქერივი ტუ-
ენკის ზურგზე დილებშერულ, გაბუშ-
ტულსახელოებიან ბლუშაში, რუხი ზე-
ლთათამანებითა და ქამოს გულსაბნევით,
ბადით შეკრული დაწნული თმით, კიბის
მოაჯირის თავეში გამოჩნდება, დახრი-
ლი შანდლით ხელში, და გამოკივანი ხმით
დაიძახებს):** ოო, მოწყალეო ღმერთო, ეს
რა დამართეს! ჩემი ნიშადური! (კალთას
აიწვეს და ზოლიან თეთრულა ქვედატა-
ნის ჯიბეში იქექება. იქიდან ფლაკონი,
ღვთის კრავის გამოსახულება, მოპრუ-
წული კარტოფილი და ცელულოიდის
თოჯინა გადმოცეკვია.) წმინდაო გულო
მარიამისაო! სად იყავი, სად?

(ბლუში ბუტბუტებს, თვალები დაუხ-
რია, იწყებს ისედაც გატენილ ჯიბეებში
შეფუთული საყიდლების ჩაჩრახს, მაგრამ
ვერ ახერხებს, განააგრძობს ბურტ-
ყუნს.)

ხმა (მკვახედ): პოლდი!

ბლუში: ვინ არი? (დაიხრება და მოუ-
ქნელად ირიდებს დარტყმას) მზად ვარ
გემსახუროთ.

(აიხედავს. მის წინ, ფინიკის პალმე-
ბის შირაქში, ღვას თურქულ ტანსაცმე-
ლში გამოწყობილი მშვენიერი ქალი.

სრული ფორმები ოქროსფრად გაწყობილ მკვამულ შარვალსა და ხედატანს უვსებს. წელზე განიერი ვეთიელი ქამარი აქვს შემორტყმული. ღამის ბინდში იისფრად გამოიკრთალი თეთრი ჩაღრი მთელ სახეს უფარავს, დიდრონი შავი თვალებისა და ყორინისფერი თმის გარდა.)

ბლუში: მოლი!

მერიოვი: პასუხს მოელი? დღეისამასიქით, ჩემო ძვირფასო, უნდა მომმართო — ქალბატონო მერიონ. (დაცინებით) საბრალო პატარა ქმარიკომ ფეხი ხომ არ გაიცია დიდი ხნის ლოდინით?

ბლუში (ფეხს მოინაცვლებს): არა, არა. სულაც არა.

(სუნთქავს მძიმედ, აღელვებული, პაერს ყლაპავს, ვკითხება, იმედს გამოთქვამს, აი მისთვის ვოჭის ფეხები ვახშმად, რამდენი რამ აქვს მისთვის სათქმელი, მიხილიშება, სურვილი, მონუსხულია. ქალს შუბლზე მონეტა უბრწყინავს. ძვირფასქვებიანი ბეჭდები ფეხის თითებზე. ვოჭები წვრილი ბორკილტყუკით აქვს გადახმული. აკოკოლავებული ღოლბანდიანი აქლემი ელოდება. აბრეშუმის კაბის უთვალავი საფეხური მის ზურგზე დადგმული ტახტრეკანისაკენ მიემართება. აქლემი მოუსვენრად ცშუკავს და ვაეას ათამაშებს. ქალი ვაბრაზებით ურტყამს ფერდში და მისი ოქრობორკილი მაჯაძეწვეები წკარუნშმაკობენ. ჰკერიტანულად ავინებს.)

მერიოვი: Nebrakada! Femininum.²⁰

(აქლემი წინა ფეხს ასწევს, ხიდან მანვოს დიდ ნაყოფს მოწვეიტავს, თავის ქალბატონს სთავაზობს გაორებულ ფლოქზე ვაწედილს, თან თვალბს აააქუნებს, შემდეგ თავს ხრის, კისერგაწედილი ფრუტუნებს, მუბღებზე დადგომას ღამობს. ბლუში საართურმოად წაიხრება.)

ბლუში: შემოდლია მოგართვათ... როგორც თქვენმა ბიზნეს მემუნეჯერმა... ქალბატონო მერიონ... თუკი თქვენ...

მერიოვი: პა, შეამჩნიე რაღაც ცვლილება? (მისი ხელები ნელა ეალერსებიან სამშვენიესებით დახუნძლულ კორსაყს, თვალბში მკვობრულად დამცი-

ნავი გამოხედვა გამოუკრთის.) კა, პოლდი, შე ღაფში ამოგანგეფეფუნ ქიდეგაჯოხო. მიდი ნახე ცხოვრება მკვეფრეხეხე.

ბლუში: ახლა ვაპირებდი იმ თაფლისა და ნარინჯის ყვაეილის ღოლიონისათვის მიბრუნებას. ხუთშაბათობით ადრე იკეტება მაღაზია. ხვალ დილას პირველ რიგში. (ჯიბგირების უბეებზე მოიხევა ხელი.) ეს ცთომილი თირკმელი. აჰ!

(ჯერ სამხრეთისაკენ, მერე აღმოსავლეთისაკენ მიუთითებს. ღიმონის ცინცხალი კრიალა საპნის ნაჭერი ამოიწვევრება და ნათელსა და სურნელს აფრქვევს.)

საპოვი: ჩვენა ვართ რაცა ვართ, ბლუშიც და მეცა, ის მიწას ანათებს, ვაბრწყინებ ზეცას.

(მეაფთიაქე სუენის კორფლიანი სახე მხესაპნის დისკოში გამოჩნდება.)

სუივი: სამი და პენი, გეთაფვა.

ბლუში: დიახ, ბატონო. ჩემი ცოლის, ქალბატონ მერიონისთვის. საგანგებო რეცეპტით.

მერიოვი (ნახად): პოლდი!

ბლუში: რას მიბრძანებთ, ქალბატონო?

მერიოვი: Ti trema un poco il cuore?²¹

(ზიზლით გაბრუნდება, ნელა, როგორც ნებიერი და ჩასაქებული მტრედი, თან დუეტს ღიღინებს „ღონ ჟუანიდან“.)

ბლუში: ეგ Voglio არ გაფიქრებთ? მე ვკულისხმობ გამოთქმ...²²

(უკან მისდევს, ტერიერი ყნოსვაყნოსვით აკიდება. ბებერი მაჭანკალი სახელოზე წაატანს ზელს, ნიკაპის ხალზე ბუსუსები უბრწყინავს.)

მაჭანკალი: ქალწულა ათ შილინგად, ქორფა, უხმარი. თხუთმეტის. იქ არავინაა, მარტო ბებრუხანა, ვალეშილი მამა.

(მიათითებს. ბნელი ბუნავის გამოღებულ კარში მობუზული, ვალეშული ბრაიდი კელი ღვას.)

ბრაიდი: ჰეტნ სტრიატი. ხოში ვაქვს?

(წკმუტუნითა და შალის ღამურა

ფრთების ქნევით გაიქცევა. ჩექმოსანი ვირგლა დიდრონი ნაბიჯებით მისდევს. საფეხურზე წაფორთხილდება, გაიმართება, წყვილადში ჩაინთქმება. სუსტად მოისმის სიცილი. მიწყდება.)

მამანკაალი (მგლის თვლები უელავს): თავის წილ საიმოუნებას მიიღებს. გაბრანჭულ ხაროსკიპოში ქალწულს ვერ მოვართმევ. ჩვენთან ათი შიღინგია. ნულარ აჯანჯლებ სანამ გადატყული პოლიციელები გავერითავენ. აი, ის სამოცდამეშვიდედან კი ბოზანკალია.

(გერტი მაკალელი ვნებიანი გამოხედვით მისკენ მიდის კოჭლობით. კვლევად ნაბაჰს თვალებს, ზურგსუკნიდან ამოაძრობს და აჩვენებს თავის სისხლიან ჩვარს.)

მირტი: მთელი ჩემი ამქვეყნიური ხიმ-დიდრე შენთვის მომიცია და შენ. (ჩურჩულით) ეს თქვენ ქენით. მეზნღებით. **ბლუში**: მე? როდის? დავესიზმრათ. არასოდეს მინახიხართ.

მამანკაალი: დაეხსენი ჯენტლმენს, შე თაღლითო. ცრუ წერილებს წერს ჯენტლმენს. სასოვარზეა გამოსული და მუშტარს ჩანვლავს. კარგი იყო დედაშენს გვარიანად გაუბერტყე. შე ბოზანკალავ შენა.

მირტი: (ბლუმს): მთელი ჩემი ქვედა სართულის საიდუმლოს რომ შეუჭვრიტინე. (ზღუქუნით უთათუნებს ხელს სახელოზე.) ბინძური მეოჯახე! მიყვარხარ ეს რომ გამიკეთე.

(კოჭლობით ჩაუვლის გვერდულად. ქაფინილზე ქ-ნი ბრინი დგას, მამაკაცის დიდჯიბეებიან, ხაოიან პალტოში, ეშმაკური თვალები დაუჭვრტია და ბალახისმპოველი თხისკბილებიანი ღრჭუნით იღიმება.)

ქ-ნი ბრინი: ბატონო...

ბლუში (გვარიანად ჩაახველებს): მოწყალეო ქალბატონო, როგორც ჩვენ გვექონდა ბედნიერება უკანასკნელ წერილში, რომელიც დათარიღებული იყო ა. წ. თქვენზე...

ქ-ნი ბრინი: ბატონო ბლუმ! თქვენ და აქ ამ ცოდვის ბუნავში! როგორ ჩავაღვლით! ცუდლუტო!

ბლუში (ანქარებით): ჩემ სახელს ასე

ხმამალა ნუ. მაინც რა იფიქრებ ჩემზე? ნუ გამცემთ. კედლებსუკ, ყველგან... ქვეთ. როგორ ბრძანდებით? ხედავთ ჩემ შეხანიშნავად გამოიფურებით. ნამდვილად ასეა. სეზონის შესაფერი ამინდია. შვეი გარდატეხავს სითბოს. მოკლევზე მოვჭირა შინისაკენ. საინტერესო უბანია. ზნედაცემული ქალების თავშესაფარია, მაგდალინელისა. მე მდივანი ვარ...

ქ-ნი ბრინი (დიდმნიშვნელოვნად ასწევს თითს): ტყუილები არ იყოს! ზოგ-ზოგებს ვეცნობ, ვისაც ეს არ მოეწონებათ, იო, ერთი მოლი ვნახო! (ცბიერად) ამ წუთში გამოტყედი, თორემ უბედურება დაგატყელებათ თავს!

ბლუში (უკან იხედება): ხშირად უთქვამს, მინდა მოვინახულოო. საქველმოქმედო ვიზიტი ჯურღმულებში. ლივრეიანი ზანგი მსახურები ეყოლებოდა ფული რომ ჰქონოდა. ოტკელო, შვეი მზეცი. იუჯინ სტრეტონი. კასტანეტები და დაფაფეები ლივრეშია მოუში. ძმები ბოუპიები. ლამის ბუხრის მწმუნდაეები.

(ტომ და სემ ბოუპები, ზანგები თეთრი ტილოს კოსტუმებში, მეწამულ წინდებში, გადახამებული სამბო გულისხი-რებით და დიდრონი ალისფერი ასტრებით სალიღებში, მოულოდნელად გამოხტებიან. ბანჯოები ჰკიდიათ კისერზე. მათი პატარა, საოცრად მკრთალი ნევროიდული ხელები მოწყობილად სიმებს აფლარუნებენ. თვალის თეთრი გუგები და ეშვები უელავთ, ხისქესლიან ფეხსაცმელებს გრუხუნნი ვაუღლით, მღერაიან, ერთმანეთთან ზურგმუქეპულნი, წვერი ქუსლი, ქუსლი წვერი, მსუქან ზანგურ ტურებს აცმაკუნაწყლაპუნებენ.)

ბრინი და სემი: დიანასთან ვილაცაა სახლში.

ვილაცაა, ვიცო, ფეხებს იორეკვ, დიანასთან ვილაცაა სახლში, ძველ ბანჯოზე ათამაშებს თითებს.

(შევი ნიღბებს იძრობენ გულუბრყვილო ბაღღური სახეებიდან: მერე კისკისით, ხითხითით, ფეხების ბაკაბუკით, კეოკუოკის წაცეკვებით შიბაკშობაკუნდებიან.) **ბლუში** (ნაზი მოშავოეო ღიმილით): პაწია ფრიეოლურობაზე რას იტყვით, თუ ხართ ამისათვის განწყობილი? იქნებ

ნება დამართოთ მოგვებით, ხელ ერთი წამით?

ქ-60 ბრი60 (მზიარულად წამოიკივლებს): რას მიქარავ! ერთი შენი თავი დაგანახა!

ბლუში: ჩვენი წარსულის ხათრით. მე უბრალოდ ოთხეულს ვგულისხმობდი, შერეულ ქორწინებას, ცოლების პატარა გაცლა-გამოცვლას. ხომ იცით, რომ გულგრილი არ ვიყავი თქვენდამი. (ნაღვლიანად) ეს მე გამოვიგზავნეთ ვალენტინობას ტაეპი ვაზელის შესახებ.²³

ქ-60 ბრი60: დმერთო დიდებულო, რა სანახავე ხართ, ნამდვილი კლოუნადა! გასაგებებელია. (ცნობისმოყვარეობის ნიშნად ხელს გაიმშვერს) რას მალავთ ზურგს უკან? აბა ერთი გამოტყდით.

ბლუში (თავისუფალი ხელით მაჯაში წაწვედება): და ეს იყო ჯოუზი პაუელი, ვველაზე მომიხიბლავი დებოუტანტი დუბლინში. როგორ მიქრის დრო! უკან რომ გაიხედოთ და რეტროსპექტულად დააღაგოთ მოვლენები, გახსოვთ ის შორეული შობის საღამო, ჯორჯინა სიმპსონის ახალმოსახლეობა, ირვინგ ბიშოპობანას რომ თამაშობდნენ, თვალეხახვეულს კინძმისთავი რომ უნდა ეპოვნა ანდა სხვისი აზრები გამოეცნო? ცდისპირს ეკითხებოან, რა არის ამ ბურნუთის კოლოფში?

ქ-60 ბრი60: იმ საღამოს ღოში იყავით თქვენი სეროიკომიკული დეკლამაციით და შესანიშნავად შეასრულეთ თქვენი როლი. მუდამ მოსწონდათ ქალებს.

ბლუში (ქალების სიმპატია, ლივლივა აბრეშუმის ვადანაკეცებიან სმოკინგში, ცისფერი მასონური სამკერდე ნიშნით სალილეზე, შავი პეკელა-ბაფთით და სადაფის საკინძებით, შამანურის თლილ ჭიქას ასწევს): ქალბატონებო და ბატონებო, ვთავაზობთ ირლანდიის, სამშობლოსა და სილაძაზის საადღევრძელოს.

ქ-60 ბრი60: ხსოვნაში წაშლილი ძვირფასი დღენი. ძველი სატრფიალო. ბლუში (დიდმნიშვნელოვნად დაუწევს ხმას): გამოვიტყდებით, ცნობისმოყვარეობამ ჩაიდნად მაქცია და ერთი სული მაქვს გავიგო მაჟანის რაღაც ამ წუთას

პატარა ჩაიდნია თუ არა. ქ-60 ბრი60 (უცხად უკრძნობს ჩაიდანი და ევეთი! რაღაც უცხად უკრძნობს ჩაიდანი და რაღაც მე, ხელ ვთუხთუხებ. (გაეხახუნება) სასტუმრო ოთახში შარადების თამაშისა და ნაძვის ხიდან ტკაცუნების ჩამოხსნის შემდეგ კიბის თავში ოტომანზე ჩამოვკეკით. ფითრის ქვეშ. არც არაინ გვინდოდა.

ბლუში (ახურავს ნაპოლეონის წითელი სამკუთხა ქუდი, ზედ ქარვის ნახევარმთვარიოთ. მისი თითები ნელა ჩაცურდებიან ქალის რბილ, ტენიან ფუმფულა ხელისგულზე, რომელიც ნახად დანებდება): ღამის ბნელი ჭამი გრძნულთ საფარი!²⁴ ამ ხელიდან ვაძრობდი ეკალს, ფრთხილად, ნელა. (ღალის ბეჭედს წამოაცემს თითზე, თან ალერსიანად მიმართავს) Là ci darem la mano.²⁵

ქ-60 ბრი60 (ლურჯ, მთვარის შუქისფრად ელვარე სამეჯლისო კაბაში, შუბლზე სიღფიდის რიოში დიადემა, მთვარულურჯ ატლასის ქოშთან დაეარდნილი სამეჯლისო ბარათი. ხელისგულს სათუთად ატრიალებს, აჩქარებით სუნთქავს): Voglio e non.²⁶ რა მზურვალე ხართ! მსუსხავთ! მარცხენა ხელი უფრო ახლოსაა გულთან.

ბლუში: როცა ახლანდელი არჩევანი გააკეთეთ, ვველა ამბობდა ეს მზეთუნახავისა და ურჩხულის კავშირიაო. ამას ვერასოდეს გააბატებთ. (შეკუმშული მუჭი მიაქვს შუბლთან) აბა ეს საქმე იყო არა და, რა იყავით ჩემთვის მაშინ. (ბრინწიანი ხმით) ესაა რომ მეკლავს, ქალო!

(ღენის ბრინი, თეთრიღინდროსანი, კისერზე ჩამოკიდებული უიზღომ ძილის სარეკლამო ფიცარნაკით, ჩაუელის მით ხამინაო ფოსტლების ფლატუნით, გამოხუნებული წვერი წინ გამოირია, ზან მარჯნივ წაუბუბუბებს ვილაცას, ზან მარჯნივ, პატარა ალფ ბერგანი, ვვავის ტუზის მოსახსამში ვახვეული, ფეხდაფეხ მისდევს, ისიც ზან მარჯნივ და ზან მარჯნივ, სიცილით კედება.)

ალფ ბმრბანი (დაკინჯით მითითებს სარეკლამო ფიცარნაკზე): ჭ.ჭ.: ჭოჭო. ქ-60 ბრი60 (ბლუშს): ქვედა ხართულზე კი ფანტს ეთამაშობდით. (ემშაკურად

შეხვედრას) რატომ არ მაყოცეოთ ზღლის გულზე, გაგივლის-თქო? აკი ვინდოდათ, ბლუში (შოკირებული): მოლის საუკეთესო მეგობარი! როგორ შეგეძლოთ? ძ-60 ბრი60 (რბილი, ხვეული ენა გამოუყვია, პანი-პანის უგზავნის): მუშუ, მაგის პასუხია დაჯერეფაში ვადახვლა. მანდ რაღაც ხანუქარი გაქვთ ჩემთვის? ბლუში (ვასილად): კოშერი. ცოტა რამ ვახშმისთვის. ოჯახი რა ოჯახია შინ ხორცი თუ არ უძევს. „ლიაზე“ ვიყავი, ქ-ნი ბენდმან პალმერი. შექსპირის უბადლო ინტერპრეტატორი. სამწუხაროდ პროგრამა გადავადდე. აქვე ახლოს ღორის ფეხის ყიდვა შეიძლება. აი, მოსინჯეთ ხელით.

(გამოჩნდება რიჩი გულდინგი, თავზე ქალის სამი ქუდი აქვს მიხეული, ცალ მხარეს კოლინა და უორდის შავი საფირმო პორტფელი ექანება, რომელსაც ცარციოთ თავის ქალა და გადაჯერედინებული ძვლები ახატია. ვადახსნის და აწვენებს, რომ საკვებ აქვს ღორის სოსისეხით, შებოლილი ქაშაყით, გამხმარი ვირთევხით და საგულდაგულოდ შეფუთული აბებით.)

რიჩი: ვეღლაზე იაფი და პირიანი მთელს დუბლინში.

(მელოტი ჰეტი, მიაპიტი მომტანი, დგას გზისპირას ხელზე გადაკიდებული ხელსახოცით, მოიტანს რაც მოსატანია.) პიტნი (წინ წამოდგება დახრილი ლანგარით ხელში, რომლიდანაც წვეთწვეთწვეთავს საწებელი): ბიფშექსი და თირკმელი. ერთი ბოთლი ლუდი. ჰი, ჰი, ჰი. მოვიტან რაც მოსატანია.

რიჩი: ღმერთო ჩემო. არმი ჭამი არაც...

(ოლკაჩინდრული კუსტად განაგრძობს გზას. შავიქუდა ბანკალით ჩაუვლის, ურქენს თავისი ანთებული ორკაპით.)

რიჩი (ტკივილისგან ყვირის, ხელს წელზე იკლავს): აჰ! თირკმელი! ფილტვი!

ბლუში (შავმუშაზე მიუთითებს): ჯა-შუში. ყურადღებას ნუ მიიქცევთ. შეჯავრება უაზრო ბრბო. აქ გასართობად არ მოვსულვარ. დიდ ვასაჭირში ვარ.

ძ-60 ბრი60: მუდამ ცრუპენტელაობდით, ზღაპრებს ვეპოდი, ჩემთვის რომ

გეამებინათ.

ბლუში: ერთ პატარა ჯიქვანულაზე განდობთ იმის შესახებ ვთქვი, რომ ვხედი აქ, მაგრამ არაფერს არ უნდა უთხრათ. მოლისაჲ კი. სრულიად განსაკუთრებული მიზეზი მქონდა.

ძ-60 ბრი60 (ცნობისმოყვარეობით იწეის): არამც და არამც.

ბლუში: ხომ არ გავკველო?

ძ-60 ბრი60: რატომაც არა.

(მაქანკალი ამოდ ცდილობს ანიშნოს. ბლუში ქ-ნ ბრინთან ერთად გზას განაგრძობს. ტერიერი მისდევთ, საწყალობელი წმუქუნითა და კედის ქიციანით.) მაქანკალი: შე ურთის გავარდნილო! ბლუში (აცვია ჩალისფერი სპორტული კოსტუმი, ხალიღუში ჯიქას ყლორტი, მოდური კრემისფერი პერანგი, წმინდა ენდრიუს ჯვრიანი ველსახვევი, თეთრი გეტრები, მკლავზე გადაკიდული ჩალისფერი ლაბადა, ფლანოთელი ფეხსაცმელი, კისერზე ჩამოკიდული დურბინდი, რუხი ქაბჭელი): გახსოვთ, დიდი, დიდი ხნის წინათ, სწორედ როცა მილი, ტიკინას ვეძახდით, ძუძუს მოვაშორეთ, ყველანი ფეირპაუზის მარულაზე რომ წავედით?

ძ-60 ბრი60 (ელეგანტურ მუქ ლურჯ კოსტუმში, თეთრი ველიურის ქუდიოთა და ობობაქსელი ვაალით): ლეპარდტაუნში.

ბლუში: დიახ, ლეპარდტაუნში. მოლიმ სამწლიანზე დადო, სახელად „ვერიტყვი“. და შვიდი შილინგი მოიგო, შემდეგ კი დაჩვდრულ ხუთადგილიანი შარაბანით ფოქსროკის გამოვლით შინსაკენ გავუშარეთ, და თქვენ მაშინ ბრწყინვალეების ზენიტში იმყოფებოდით, ის, თხუნელას ბეწვით გაწყობილი თეთრი ველიურის ქუდი გეხურათ, ქალბატონმა ჰეიმამ რომ გირჩიათ გვეიდათ, რადგან ცხრაშექ შილინგსა და თერთმეტ პენიმდე იყო ჩამოფასებული, რაღაც პატარა მათულის ნაჭერი და ზავერდის ძველი ძონძი, თავს დაედებ მოსაჭრელად, ეს განგებ გააკეთა...

ძ-60 ბრი60: რა თქმა უნდა, მეღაბუა! ნულარ გამახსენებთ! მრწვეელიც მაგას ჰქვია!

ბლუში: რადგან გაცილებით ნაკლებ ვიხდებოდათ ვიდრე პატარა კოპწია, კოლიბრის ფრთით მორთული, ბრჭყვიალა სარტყელიანი ქუდი, ასე რომ მომწონდა, ღმერთმანი მომხიბლავი იყავით, თუმც კი საცოდარობა იყო, სამაგვლო გულქვა არსებავ, იმ მაწაწკინტელა წერტილისხელა ვულიანი ჩიტუნისა მოკვლა.

მ-ნი ბრინი: (მკლავზე ხელს მოუჭერს, იპრანჭება): ხო, სამაგვლი გულქვა ეივაო.

ბლუში (ხმადაბლა, საიდუმლოდ, აჩქარებით): მოლი კი პილიპილიან ხორცის სენდვიჩს შეექცეოდა ქალბატონი ჯოუ გელაქერის სამიკნიკე კალათიდან. გულახდილად რომ ვთქვა, თუმცა მრჩვეულები და თავყანისმცემლები არ აკლდა, მაინცდამაინც არახოდეხ მიზიდავდა მისი სტილი. ის იყო...

მ-ნი ბრინი: მეტისმეტად...

ბლუში: დიახ, მოლი კი იცინოდა, რადგან როჯერსი და ის შერეილი ო'რაილი მამლის ყვირის აჯაურებდნენ, როცა ფერმას ჩაუვარეთ და მარჯუს ტერციუს მოუხესმა, ჩაით მოვაჭრემ, თავის ქალიშვილთან ერთად ორთვალათი ჩაიქროლა, გოგოს მოცეკვავე მოუხეს ეძახდნენ, კალთაში თავმოწონე პუდელი ეჯდა, და თქვენ მკითხვით ოდესმე თუ მსმენოდა ან წამყვითბა ან მცნობებოდა ან შევხვედროდი...

მ-ნი ბრინი (გზნებით): დიახ, დიახ, დიახ, დიახ, დიახ, დიახ.

(ბლუმის გვერდით ქ-ნი ბრინი თანდათან იღვევა, ქრება. ბლუმი ჯოჯოხეთის კარიბჭისკენ მიდის, ძაღლი წკმუტუნით მისდევს. თაღის ქვეშ დგას ქალი, წინ წახრილი, ფეხებგაჩაჩხული, ძროხასავით ფსამს. დაკეტილი ლუფანის წინ ბედოვლათი ზელოხნები შეჯგუფებულან და უსმენენ თავიანთი უსტაბაშის მონაყოლს, რომელიც ზრინწიანად ოხუნჯობს. ორი უხელო ნაბახუსევი ღმუილით იწყებს ხეობრების ოინბაზურ დღაბუცს, ვითომ ვკვიდობთო.)

უსტაბაში (წელში იხრება, ცხვირში დუღღუნებს): და როცა კარნი ბივერ სტრიტზე ხარაზოდან ჩამოვიდა, როგორ ფიქრობთ რაში გააკეთა, რაში და ლუ-

დიან კედროში, დერუანის მუხატაქაშეებს თავისთვის რომ დაეტყუებოდა...
სელოსნები (ხარბჭრებზე: [[მეტყმეტყხებს აფხენენ): ღმერთო დიდებულო!

(მათი ხალკბაუნათხუპნილი ქუდები ირხევიან. თავიანთი იღუმალი სადგომების²⁷ კართა და ლამით დაფარული უკიდურეო ხეობრები მხიარულ ფერხულს უვლიან მის გარშემო.)

ბლუში: ესეც დამთხვევაა. მაგ უბედურებს ვინაით რომ სასაცილოა. ისე მაგათ რა ეუთხარი. დღისით მზისით. ხიარულს ცდილობენ. ბედზე ქალები არ ჩანან.

სელოსნები: ოპოპო, რა მიუშვა ოხერმა! გლაუბერის მარილმა თუ უყო. ღუთის რისხვავა, პირდაპირ ლუღში.

(ბლუმმა ჩაუარა. იაფფასიანი კახეები, კნტკენტად, წყვილწყვილად, თავშალიანები და თმაგაშლილები, ეპატივებიან შესახვევებიდან, კარებიდან, კუთხეებიდან.)

პახსაში:

ტკბილო, საით გაგიწევია?
შენი შუაფეხი რას შერება?
ასანთი არა გაქვს?
ეი, მოდი, აგიყენებ.

ბლუმი გზას მიიკვლევს მათ ჭაობში, იქით, განათებული ქუჩისაკენ. გრამოფონის სპილენძის დაღეჭილი ხორთუმი გამოუყვია ფარდიდან. იქვე მოფარებულში უკანონოდ მოვაჭრე სამიკიტნოს მუპატრონე ქალი შავმუშასა და ორ ჯარისკაცს ურიგდება.)

შაჰიშუშა (აბოფინებს): სადაა ის ოხერი სახლი?

მმპატრონი: პერდენ სტრიტზე. ბოთლი ლუღი ერთი შილინგი. პატიოსანი ქალი ვარ.

შაჰიშუშა (ჯარისკაცებს ებლაუჭება და ორივეს წაიფოლებს): ბრიტანეთის არმია, წინ!

რიზითი პარი (მის ზურგს უკნიდან): კარვა ვამოიღემა.

რიზითი კომპატონი (იციინის): ნუ იტყვი!

რიზითი პარი (შავმუშას): პორტაბელის ყაზარშის სახადილო რომაა. კარს იკითხავ. უბრალოდ კარს.

შავიშუშა (ყვირის): ბიჭები ვართ. უეჭვფორდიდან.

რიპითი კოპიონი: შენ ეი! ზემდეგზე რას იტყვი?

რიპითი კარი: ბენეტზე? ჩემი ძმაკაცია. მიყვარს ვე ძველი ევა.

შავიშუშა (ყვირის):

სამარცხენი ბორკილება.

თავისუფლება მშობლიურ მიწას.

(წაბარბაძება, მათაც წაიყოლებს. ბლუმი გაუბედავად შერბდება. უახლოვდება ენაგადმოვლებული ძაღლი, ძლივს სუნთქავს.)

ბლუმი: გარეულ ბატზე ნადირობა.²⁸ უწესრიგოდ მიმობნეული სახლები. ღმერთმა უწყის სად გაქრნენ. მთვრალები ორჯერ უფრო ჩქარა დადიან. გვარიანი არეულობა. ჯერ იყო და ის სცენა უხეტლენდ როზე. მერე შებტომა პირველი კლასის ვაგონში შესამე კლასის ბილეთით. მერე ჩემ გაჩერებას გავცდი. მატარებელი უკან მიმბული ორთქმავლით. შეეძლო მალაქიადში ჩავეყვანე, ან ღამის დეპოში, ანდა მეორეს შეჯახებოდა. ორჯერ გადაყდურწვიამ იცის. ერთია ზომიერი. ნეტა რისთვის მივსდევ? ამათ ვველას კი ჯობია. ქალბატონ ბოფოი პიურფოის ამბავი რომ არ შემეტყვო, არ წავიდოდი და ამას არ შევხვებოდი. ფისმათი. იმ ფულს სულ მიფლანგავს. აქ ლატაკთა შემწე კონტორაა. ყალბადანლობის ბუდე. რა გავიჭირდათ? ქარის მოტანილს ქარი წაიღებს. იქნებ შევეწიროდი კიდევ მაგ ვატმანგონგლიანდაგტრაფარებს, კიდევ კარგი არ დავიბენი. თუმცა კოკა წყალს ყოველთვის არ მოიტანს. იმდღეს ტრულოკის თოფ-იარაღის მალაზიის ეიტრინის წინ ორი წუთით გვიან რომ ჩამეველო, ტყვია არ ამცდებოდა. სული გამძვრებოდა. ტყვიას მხოლოდ პალტოში რომ შეედწია, ხუთას გირვანქას მივიღებდი მიყვრებული შოკის ხანაზლაურად. ნეტა ვინ ოხერი იყო? კიდევინ სტრიტის კლუბის დარდიმანდი. ღმერთი შევეწიოს მაგის მებტყვივს. (კედელზე უყურებს ცარციოთ დაჯდამნილ წარწერას „ძილში გაგასხი“ და ფალონის გამოსახულებას.) მატრამაზობა! აი, მოლიმ რომ მიახატა ვაგონის მოყინულ

ფანჯარას კინგტაუნში, რას ვაკვს? (უშნოდ აჭრელებული დეკორაციები დგანან განათებულ კარებში, სარკმლის ამბრაზურებში, იაფფასიან სივარტებს ეწვეიან. დამპალი წყალმცენარეების გულისამრევი სუნი მრგვალ და ოქალურ რგოლებად მოცურავს მისკენ.)

რბოლპში: ტპბელი სიამენი. ცოდვის სიამენი.

ბლუმი: რაღაც ხერხემალი გამიშეშდა. წაიდე თუ დავბრუნდე? და ღორის ფეხებს რა ეუფო? შეჭამ და თავად გაღორდე. სულელი ვარ. ტყვილი ხარჯი. შილინგი და რვა პენით მეტი გადამხადვეინეს. (სანადირო ძაღლი ცეც ცხვირს აღებს ხელზე. კუდს აქიციენებს.) უცნაურია, როგორ მეტმასნებიათ. თუნდაც ის მზეცი დღეს, ჯობია ჯერ მას დაველაპარაკო. ქალბევიით rencontres²⁹ უყვართ. ქრცვინივით ვარს. Chacun son dieu.³⁰ იქნებ ცოფიანია. ძაღლური ცხოვრება. არ იცის რა ქნას. კაი ცუვრია! ვერიოუნ! (ნაგაზი ზურგზე წვიბა, თათების უზნეო ეახცახით მიოხოვრობს, გრძელი შავი ენა გადმოუვლია.) გარემოცვის გაველენა. მიეცი და მორჩი. თუ არავინ. (საალერსო სიტყვებს ეძახის და თან ბრაკონიერის ქურდული ნაბიჯით ბნელ მჭრალ კუთხეში მიდგება, სეტერი უკან მისდევს. ვახსნის ერთ შეკვრას, დააპირებს ცხვრის ფეხის მივდებას, შეყოვნდება და ღორისას მოსინჯავს.) კაი მძიმეა ხამი პენის კვალობაზე. მაგრამ მარცხენა ხელში რომ მიჭირავს. მეტი ძალა ადგება. რატომ? უფრო სუსტია, რადგან ნაკლებად ვხმარობ. ე, დაუგდერი და ექვსი.

(სინანულით გაუშვებს ხელს შეფუთულ ღორისა და ცხვრის ფეხებს. მასტიფი მოუქნელად ქქკავს შეფუთულს, ხარბი ღრნით ეცემა ზორცს, ხრავს ძვლებს. ორი კამიუშონსაწვიმირიანი პატრული უხმოდ უახლოვდება, დაძაბული. ერთმანეთში წურჩულებენ.)

პატრული: ბლუმი. ბლუმმა. ბლუმს. ბლუმი.

(ბლუმს ხათითაოდ ადებენ ხელს მხარზე.)

პირველი პატრული: დანაშაულზე წავისწართ. წინააღმდეგობას ნუ გააკვიწევთ.

ბლუმი (ენის ბორძიკით): კი მაგრამ, სხვებს ვუკეთებ სიკეთეს.

(თოლიებისა და ჩემების გუნდი ხარბად წამოიშლება მდინარე ლიფის ჩრდილოვანი ზედაპირიდან, ნისკარტებში ტკბილი ნამცხვრის ნაჭრები უჭირათ.)

თოლიები: კან კოკცა კამცკერის კამკკა.

ბლუმი: აღამიანის მეგობარი, ალერსით გაწერთნილი.

(მიუთითებს. ბარის მალალ ტაბურეტზე წამომჯდარი ბობ დორანი გადაიხრება სპანიელისაკენ, რომელიც ჯერ კიდევ იღვქება.)

ბობ დორანი: შე ბოლვერავ, შენა. თათი მომეცე. თათი.

(ბულდოგი იღრინება, კისერზე ბეწვი აებურძვლა, კბილებში ღორის კოჭი მოუჩანს და ცოფიანი ღორბლი გადმოსდის. ბობ დორანი უხმაუროდ უჩინარდება.)

მეორე პატრული: ცხოველთა დაცვა უღმობელი მოპყრობისგან.

ბლუმი (ენთუზიაზმით): კეთილშობილური საქმეა! ჰეროლდ კროს ბრიჯზე კონკის ვატმანი გაკვიცხე ცალულისაგან გადავლეფილი ცხენისადმი უღმობელი მოპყრობის გამო. უკანასკნელი სიტყვებით გამათათხა ჩემი გარჯისათვის. თანაც ყინავდა და ეს ბოლო კონკა იყო. ხოლო საციკო ცხოვრების ამბები ზომ უზნეობის მწვერვალაია.

(სენიორ მაფეა, მძინევარებისაგან ფერმიხდილი, ლომების მომთვინიერების კოსტუმში, ალმასებით მოჭვდილი გულისპირით, წინ წარსდგება, ხელში ქალღმრთის საციკო რგოლი და დაკლავილი შოლტი უჭირავს, რევილვერს უმიზნებს უზარმაზარ დოვს, რომელიც ხარბად იღვქება.)

სენიორ მაფეა (ღვარძლიანი ღიმილით): ქალბატონებო და ბატონებო, თქვენს წინაშეა ჩემი გაწერთნილი მწევარი. ეს მე ვიფავი, რომელმაც მუსტან-

გი აიპქი გავხედნე **ბორცისმჭამელი ცხოველებისათვის განკუთვნილი წვეტებიანი უნაფირით.**

ბიანი მათრახი დასცხე. ბაგირით აქაქვა და ყელში წაჭურა დაგიმონებთ ლომს, რაგინდ მძინევარეც არ უნდა იყოს, თუნდაც Leo ferrox³¹ ლიბიელი კაციჭამია. რკინის გავარეარებულმა ძელმა და დამწვარზე შესახელმა მალამომ შექმნეს ამსტერდამელი ფრიცი, მოაზროვნე აფთარი. (თვალები გაუბრწყინდება) მე ინდური ჯადო ვიცი. ეს ჩემი თვალების გამობრწყინებით მიიღწევა, ალმასების შემწვობით, მკერდზე რომ მასხბია. (მომაჯადოებელი ღიმილით) ახლა კი ნება მიბოძეთ წარმოვიდგინოთ მადმუაზელ რუბი, არენის მშვენება.

პირველი პატრული: აბა, სახელი, გვარი და მისამართი.

ბლუმი: უცებ დამავიწყდა. აჰ, დიახ! (უმაღლესი ხარისხის ქუდს იხდის, ესალმება.) დოქტორ ბლუმი, ლეოპოლდ, კბილის ექიმი. ალბათ გსმენიათ ფონ ბლუმ ფაშას შესახებ. უთვალავი მილიონები. Donnerwetter!³² ნახევარი ავსტრიის მფლობელი. ეკვიპტისაც ბიძაშვილია.

პირველი პატრული: დამამტკიცებელი საბუთი.

(ბლუმის ქუდის შიგნიდან, ტყავის ქობიდან ბარათი გადმოეარდება.)

ბლუმი (წითელი ფეხით, ყადის ფართო მწვანე სარტყლიან სამოსში გამოწყობილი, საპატიო ლეგიონის რიოში ორდენით მკერდზე, სწრაფად დაიხრება, ბარათს აიღებს და აწოდებს): მაქვს პატივი. არმიისა და ფლოტის ახალგაზრდული კლუბის წევრი ვახლავართ. ჩემი რწმუნებულები: ფირმა ჯონ ჰენრი მენტონი, 27 ბენელორზ უოკი.

პირველი პატრული (კითხულობს): ჰენრი ფლაუერი. მუდმივი საცხოვრისის გარეშე. მანანწალობა და ქუჩაში მოძრაობის შეფერხება.

მეორე პატრული: ალიბი. ოფიციალურად გაფრთხილებთ.

ბლუში (უბის ჯიბიდან დასრესილ ყვითელ ყვავილს ამოიღებს): აი, ეს ყვავილი იგულისხმება. გვარი ერთმა კაცმა მომცა, რომლის ვინაობა არც კი ვიცი. (დაბეჯითებით) ძველი ხუმრობა ხომ გაგიგონიათ, კასტილიის ვარდი. ბლუმი-ყვავილი. გვარის გამოცეკვა. (იღუმალი ხმით კონფიდენციალურად წურწურებს) გესმით სერჟანტო, ჩვენ დანიშნულები ვართ. ამ საქმეში ქალია გარეული. სიყვარულის დავიდარაბა. (მხარზე ოდნავ წაქრავს ხელს მეორე პატრულს.) ეშმაკსაც წაუღია. ასე ვიცით ფლოტის კავალრებმა. ხელ მუნდირის ბრალია. (სერიოზულად, მიუბრუნდება პირველ პატრულს) რა თქმა უნდა, ზოგჯერ ვატერლოც მოგვიწევს ხოლმე. როგორმე ერთ საღამოს შემოვივარეთ, ჭიკა ძველი ბურგუნდიულის დასაღვევად. (მეორე პატრულს, ხალისიანად) გაგაცნობთ, ინსპექტორო. კაი კაბა ვინმეა. თვალის დახამხამებაში მოვემსახურებათ.

(გამოინდება მუქი ვერცხლისწყლით დაღაღული სახე, რომელიც პირბადიან ფიგურას მოუძღვის.)

მუში ვერცხლისწყალი: მაგას დუბლინის ციხე-სიმაგრეში დაემკებენ. არმიიდან სამარცხვინოდ დაითხოვეს.

მართა (სქელპირბადეფარებული, კისერზე აღისფერ ბაფთამოხვეული, „აირიშ ტაიშის“ ნომრით ხელში, საყვედურით შიათითებს): პენრი! ლეოპოლდ! ლეოპოლდ! ლაიონელ, დაკარგულო ჩემო! დამიბრუნე ჩემი კეთილი სახელი.

პირველი პატრული (მკაცრად): წამომყვეთ პოლიციის უბანში.

ბლუში (შეშინებული, ქუდს იხურავს, უკან იხევს, მარჯვენა მკლავს სწორი კუთხით მოხრის და გულზე ხელს დაიდებს, მასონური ძმობის გამაფრთხილებელ ნიშნად): არა, არა, სათაყვანებლო ოსტატო, ეგ მუძაია. პიროვნება მცდარად არის დადგენილი. როგორც „ლიონურ ფოსტაში“, ლეზიურკა და დიუბოსკო. ჩაიდღის ძმისმკვლელობის საქმე ხომ გახსოვთ. ჩვენ მედიკოსები. სასიკვდილო დარტყმა მიაყენა ცულით. შეცდომით დამღეს ბრალი. სჯობს ერთი დამნაშავე გამართლდეს, ვიდრე ოთხმო-

ცდაცხრამეტი უდანაშაულოდ გამტყუნდეს.

ერქენული

მართა (პირბადის ქვეშ უგმამანგებს) ეს პირობის გატეხვაა. ჩემი ნამდვილი სახელია პევი გრიფინი. ეგ შეწერდა ძალიან უხეღური ვარო. ჩემ ძმასთან, რაგვის ნახევარმცველთან გინიფლებ, შე უგულო მუსუსო შენა.

ბლუში (პირზე ხელმოფარებული): მიუხარია. ეს ქალი ნასეამია. (გაურკვევლად ბურტყუნებს ეფრემიანთა პაროლს) შიბაქეთი.³³

მეორე პატრული (თვალცრემლიანი, ბლუმს): თქვენ საშინლად უნდა გრცხვენიოდეთ.

ბლუში: ბატონო ნაფიცო მსაჯულნო, ნება მიბოძეთ ვანგიმარტოთ. წმინდა წვლის მონანმახია. არასწორად გამიგვეს. განტყევის ვაცად გხურთ წარმომადგინოთ. მე ღირსეული, უმწიკვლო მეოჯახე გახლავართ. ეკლს სტრიტზე ვცხოვრობ. ჩემი ცოლი, მე ვარ ქალიშვილი გამოჩენილი ხარდლისა, ფოვლად ღირსეული გენტმენისა, რას ეძახით, გენერალ-მაიორ ბრაიან ტუილისა, ერთ-ერთ იმ მამაც ბრიტანელ შემომართავანისა, რომელსაც ესოდენ დიდი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ომების მოგებაში. რორკ დრიფტის გამირული დაცვისათვის დაწინაურეს.

პირველი პატრული: ლევიონი.

ბლუში (ქანდარას მიმართავს): დუბლინის სამეფო რაზმის მსროლელნო, შეილნო ჩემო, მარილო ქვეყნისა, მთელს მხოფლიოში განთქმულნო. ვგონებ თქვენს შორის ზოგიერთ თანამებრძოლსაც ეხედავ. დ.ს.მ., ჩვენი დედაქალაქის პოლიციასთან ერთად, ჩვენს ოჯახურ სიმშვიდეს იცავს, ჩვენი მონარქის სამსახურში მყოფი ნარჩევი, მარჯვე, ჯანიანი ვაჟაკები.

ხმა: მოღალატე! გააუმარჯოს ბურებს! ვინ უსტეინა ჯოუ ჩემბერლენს?

ბლუში (ხელს ადებს მხარზე პირველ პატრულს): ჩემი მამილოც მომრიგებელი მოსამართლე იყო. მე ისეთივე ნაღდი ბრიტანელი ვარ, სერ, როგორც თქვენ. მეფისა და ქვეყნის დროშის ღირსებას ვიცავდი უაზრო ომში გენერალ გოფის

მეთაურობით, პარკში რომ დგას. დამასახიზრეს სპაიონ კოთან და ბლუმფონტიანთან, მადლობები მივიღე ბრძანებით. ყველაფერი გააკეთე, რისი გაკეთებაც თვით ადამიანს შეუძლია. (კრძნობით) ჯემ ბლადსო. ნავს ნაპირისკენ უყო პირი.³⁴

პირველი კატრული; პროფესია ან საქმიანობა.

ბლუში: მე, გეთაფვა, ლიტერატურულ საქმიანობას მივხდევ. მწერალ-ფერწილისტი ვარ. სწორედ ახლა ჩემი თაოსნობით ვცემთ კონკურსში გამარჯვებული მოთხრობების კრებულს, რაც სრულიად ახალი წამოწყებაა. ინგლისურ და ირლანდიურ პრესასთან ვარ დაკავშირებული. თუ დარკავთ...

(გამოწმდება კრუნჩხვა-კრუნჩხვით მომაკალი მაილზ კროფორდი, კბილებში ბატის ფრთა უჭირავს. მისი მეწამული ნისკარტი ჩაღის ქუდის შარავანდში ბრდღელიალებს. ცალი ხელით ესპანური ხახვის კონას იქნევს, მეორეთი ტელეფონის მილი უჭირავს ყურთან.)

მაილზ კროფორდი (მაშლის საყურეები უქანავენს): ალო, სამოცდაჩვიდმეტი, ოთხმოცდაოთხი. „ფრიმენზ პისუარისა“ და „ყოველკვირეული გამოსახოცის“ რედაქცია ვისმენთ. ევროპას დამბლას დავეცემთ. რომელი ბრძანდებით? სასამართლოდან? ვინ წერს? ვინ, ბლუმი?

(ბ-ნი ფილიპ ბიუფოი, ფერმიხდელი, მოწმის ადგილზე დგას, მოხდენილ სავიზიტო პიჯაკში, ზედა ჯიბიდან ცხვირსახოცის კუთხე უჩანს, აცვია საგულდაგულოდ გაუთოვებული იასამინისფერი შარვალი და ლაქის ფეხსაცმელი. ხელში უზარმაზარი პორტფელი უჭირავს წარწერით „მეტრემის ოსტატური დარტყმები“.)

ბიუფოი (სიტყვებს აბრტყელებს): არა, თქვენ არა, არავეითარ შემთხვევაში, რამდენაც ვიცი, არა და არა. არც ერთი ჭეშმარიტი ჯენტლმენი, არავენ, ვისაც მისხალი მინიშნება მაინც გააჩნია ჯენტლმენობისა, ასეთ გასაოცრად სამარცხენო ნაბიჯს არ გადაადგამდა. ეს კი სწორედ ერთ-ერთი იმათგანია, მი-

ლორდ. პლაგიატორი. სლიკინა გაიტყვერა, ლიტერატორად რემე. მკაცრად ატყვი. ყველასათვის ნათელია, რომ ჩემი უაღრესობილიმა ვათახსირებულმა ბუნებამ განაპირობა ის, რომ მოიპარა ჩემი საუკეთესო წიგნებიდან, ჭეშმარიტად დიდებული ქმნილებებიდან, ძვირფას ქვათა შორის უძვირფასესი, რომელთა სატრფიალო პასაჟები განუყოფრებელია ბიუფოის წიგნები სიყვარულზე და უთვალავ სიმდიდრეებზე, მათ თქვენი ბრწყინვალეობა უდაოდ იცნობს, მთელს სამეფოშია ცნობილი.

ბლუში (მოლუშული, თვინიერად ბუტბუტებს): იმ ადგილის გარდა, მოხითხოთუ ჯადოქარზე რომაა, ხელი ხელში, გამონაკლისს გააკეთებდი, თუ ნებას მომცემთ...

ბიუფოი (ტუნს აწვევს და შედიდური ღიმილით გადახედავს სასამართლო დარბაზს); განუყოფრებული ვირი! სიტყვები არ მყოფნის თქვენი რვეგენობის გამოსახატად! არა მგონია მაინც და მაინც დიდი გარჯა და თავის შეწუხება დაგვირდეთ ამ მხრივ. აგერ გახლავთ ჩემი ლიტერატურული ავენტი ბატონი ჯ. ბ. პინკერი. იმედია, თქვენი ბრწყინვალეობა, ჩვენ მივღებთ მოწმის კუთვნილ გასამრჯელოს, ზომ კი? ჯიბე საქმოდ შეგვიოხელდა ამ ოხერი კონტაპრუწას, ამ რემისის კაჭკაჭის³⁵ გადამიდევ, რომელსაც უნივერსიტეტშიც კი არ უსწავლია.

ბლუში (გაურკვევლად): ცხოვრების უნივერსიტეტი. უხვირო სკოლა.

ბიუფოი (ყვირის): უბინძურესი ტყუილია, ეს მის მორალურ გახრწნაზე მეტყველებს! (პორტფელს გაიშვერს) აქ უტყუარი საბუთები გვაქვს, corpus delicti.³⁶ მილორდ, ჩემი მოწიფული შემოქმედების ნიმუში, გაუკულმართებული ნიშნით მხეცისა.¹²

ხმამ ქანდარიდან:

ისრაელს მეფედ მოსე რომ ჰყავდა, „ღილი ნოუხით“³⁷ ტრაკს იზოცავდა. **ბლუში** (მხნელ): აშკარა ვადაძლამაშება. **ბიუფოი:** შე პრივეო პირუტყვო შენა! წუმპეში ხარ ჩასახრწობი შე დამბალო! (სასამართლოს მიმართავს) ერთი მაგის პირად ცხოვრებასაც ჩახედეთ! ოთხმაგი

ცხოვრებით ცხოვრობს! ქუჩაში ანგელოზია და შინ კი ეშმა. მისი სახელი ქალთა საზოგადოებაში ვერ წარმოითქმება. საუკუნის არქიონტრივანი.

ბლუში (სასამართლოს): და ეს ბერბიჭა, როგორ...

პირველი პატრული: მეფე ბლუმის წინააღმდეგ. იმ ქალს, დრისკოლს უხმეთ.

მამუწყებელი: მერი დრისკოლი, სამხარულოს მოახლე!

(შემოდის მერი დრისკოლი, შელახულფეხსაცმლიანი მოახლე. მოხრილ მკლავზე ვედრო აქვს წამოცმული და ხელში ჯაგრისი უჭირავს.)

მეორე პატრული: კიდევ ერთი! თქვენც ამ ბედკრული კლასის წარმომადგენელი ხართ?

მერი დრისკოლი (აღშფოთებით): ხელიდან წახული არ გვევონოთ. მე წესიერი გოგო ვარ. უკანასკნელ ადვილას ოთხი თვე ვიმუშავე. კარგად ვიყავი მოწყობილი, ექვსი ვირჯანქა წელიწადში, ამისთან ფულადი ჯილდოები და პარასკეობით თავისუფალი დღე. წამოსვლა მომიხდა იმიტომ, რომ არ მსკვენებდა.

პირველი პატრული: რაში ადანაშაულებთ?

მერი დრისკოლი: ისეთ რამეს მთავაზობდა, ხომ გესმით, ღარიბი კი ვარ, მაგრამ უკეთესი წარმოდგენა მაქვს საკუთარ თავზე.

ბლუში (რბილ საშინაო ქურთუკში, ფლანელის შარვალში, ფოსტლებით, გაუპარსავი, თმაწყწილი; წყნარი კილოთი): გეცეოდი როგორც კეთილშობილ ქალს. გასაჩუქრებდი, ზურმუხტისფერ წვოხსკრავეებს გაძლევდი, იმაზე მდიდრულს, ვიდრე შენს მფლობარეობას შეეფერებოდა. არც დაუფიქრებულვარ ისე დაეკვირე მხარი, როცა ბაცაცობაში ჩაგაღებ. ვეღაფერს აქვს ზომა. თამაშის წესებს ნუ არღვევ.

მერი დრისკოლი (აღელვებული): დემოთია მოწამე, იმ ხამანწყებისთვის ხელი არ მომიკიდია!

პირველი პატრული: რას უნივით? რა სახის შურაცყოფა მოგავენათ?

მერი დრისკოლი: მოუდოდნელად შემეჭება სახლის უკან, თქვენს ბრწყინვალეებად, როცა ქალბატონმა ჩემდღებზე გავიდა, ქინძისთავი მომეციო. ხელის ფათური დამიწყო და ოთხ ადვილას დამიღურჯა კიდევ კანი. ორჯერ საცვლებსაც შემმიძერა.

ბლუში: წინააღმდეგობა არ გაუწევია, თვითონ მეხმარებოდა.

მერი დრისკოლი (დამცინავად): მე ჩემი ჯაგრისის დარდი მქონდა. უარი მიიღო, მიღორდ, და მითხრა ჩემად იყავიო.

(ვეღა იცინის.)

ჯორჯ ფოტრელი (სასამართლოს მდივანი, რიხით): დაცევით წესრიგი! ბრალდებული ახლა ვალბ განცხადებას გააკეთებს.

(ბლუმი თავს არ ცნობს დაძნალებულ, ხელში დუმფარა უჭირავს და გრძელ, უთაბოლო ლაპარაკს იწყებს. ვეღა მოისმენს თუ რას იტყვის ვეჭილი როცა ნაფიც მსაჯულებს აძალეულებელი სიტყვიით მიმართავს. მან ვეღაფერი დაკარგა ცხოვრებაში, მაგრამ, თუმც კი ქვიციანი ცხვარვიით იყო დადალული, თუ შეეძლო ასე ეთქვა, მაინც უნდა რომ გარდაიქმნას, გამოისყიდოს წარსული მხოლოდ და მხოლოდ სიკეთით, დაძმური სიყვარულით და დაუბრუნდეს ბუნებას როგორც უცოდველი კრავი. დაიბადა შეიღთიანი, მზრუნველად გამოზარდა და უღალავა ხანდაზმულმა, ლოვინად ჩაყარდნილმა მშობელმა. შესაძლოა უძლები მაშაც უშვებდა შეცდომებს, მაგრამ მას უნდოდა ახალი გვერდი გადაეფურცლა და ახლა, როცა ასე ახლოს აღმოჩნდა სამარცხვინო ბოძთან, ბოლოს და ბოლოს დაეწყო ის მშვიდი, მყუდრო ცხოვრება, რასაც სიცოცხლის მიწურულს მხოლოდ ოჯახური სითბო და მყუდროება მისცემდა. აკლიმატიზირებული ბრიტანელი, იმ ზაფხულის საღამოს, ლუპის კომპანიის ორთქმავლის ბაქნიდან, როცა წვიმა წამიერად გადაიფიქრებდა ხოლმე წამოწინწკლას, დუბლინისა და მისი გარეუბნების მყუდრო ოჯახური იდილიის სარკმელებში ხედავდა ქვემარცხად სოფლური ყოფის ეღ-

მბალს, დოკრელის შპალიერით, ერთი შეკერა - შილინგი და ცხრა ჰენი, ბრიტანულადმოხილ ბალღებს, ლოცვებს რომ უტიტინებდნენ წმინდა ყრმას, ჭაბუკ მოწაფეებს, საშინაო დაჯალბებს რომ ჩაჰკირკიტებენ, სამავალითო ვოგონებს, ფორტეპიანოზე რომ უკრავენ ან მოტკაცუნე საშობაო ბუხართან მიმჯდარნი ოჯახთან ერთად მხურვალე ლოცვებს აღაუღენენ, იმ დროს როდესაც ქალიშვილები საცალღებო გზებსა და მწკნე ბილიკებზე თავიანთ კავალღებთან ერთად დასვირნიობენ ორგანის ხმოვანების ოთხრევისტრიან და თორმეტსახურველიანი აკორდეონის აკომპანიმენტით, იაფფასიანი მაგრამ ეფექტური ბრიტანია-შეტალით გაწყობილი, მუქით, იაფი და პირიანი...)

(გულავ სიცილი. ბლუმი ბლუფუნებს. რეპორტიორები უკმაყოფილებას გამოთქვამენ რომ არ ესმით.)

რძმის ჩამწერი და სტენოგრაფისტი (თავს არ სწევენ თავისი ჩანაწერებიდან): გაუხსენით საინფორმაციო ღრუ.

პროფესორი მაკიუ (ჟურნალისტების მაგიდასთან ზის, ჩახველებს და შეუძახებს): ამოღერდე, კაცო. ამოუშვი რაც სათქმელია.

(მიმდინარეობს ჯვარედინი დაკითხვა, განხილვის საგანი: ბლუმი და ვედრო. დიდი ვედრო. თავად ბლუმი. კუჭის ამლილობა. ბივერ სტრიტზე. კი, მოუვლის ხოლმე. კი, ძალიან. მღვსავის ვედრო. მიდიოდა, ძლივს იკაეებდა. ენით უთქმელი სატანჯველი. ლამის სასიკვდილო ავონია. დაახლოვებით შუადღეს. სივარული ან ბურგუნდიული. კი, ცოტაოდენი ისპანახი. კრიტიკული მომენტი. ვედროში არ ჩაუხედავს. არაინ. კაი მაგარი სიბინძურე. ბოლომდე ვერა. „სახრამუნო ამბების“ ძველი ნომერი.)

(წამოძახილები და სტვენა. ბლუმი კირით გათხუნნილ გაცვეთილ სეროუკში, გვერდზე მოგდებული დაჭმუჭნილი ქუდიო, ცხვირზე დაწებებული პლასტირით ჩუმად ლაპარაკობს.)

ჯ.ჯ.ო'მლონი (ვექილის რუხ პარიკში და მანტიასი, მწარე პროტესტის კი-

ლოთი): აქ იმის ადგილი არაა, რომ უწმარე ლაზღანდარობა უკუხეხვთ ცოდვილი მოკვდავის ინფლუენციაზე შეზარბოშებული იყო. ჩვენ ბაზრობაზე არა ვართ და არც ოქსფორდის სტუდენტურ ღრეობაზე და არც სასამართლოს ტრავესტიზე. ჩემი კლიენტი ბავშვია, ხაწყალი უცბოელი იმიგრანტი, რომელმაც ყველაფერი ნულიდან დაიწყო, უბილეთოდ ჩამოვიდა და ახლა ცდილობს პატიოსანი შრომით მოიპოვოს ლუკმაპური. აქ შეთხზული მცირედი უსაქციელობის მიზეზი იყო პალუცინაციის შედეგად დროებითი გადახრა შემკვიდრობიდან. ისეთი ფამილარობანი, რაც მას ბრალად ედება, სრულიად დასაშვებია ჩემი კლიენტის სამშობლოში, ფარაონთა მიწაზე. Prima facie,³⁸ მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო იმ გარემოებას, რომ ადვილი არ ქონია სქესობრივი კავშირის დამყარების მცდელობას. ფიზიკური სიახლოვე არ დასტურდება და მომხივარი დრისკოლის შეურაცხყოფა მისი პატიოსნების ხელყოფის მიზნით, აღარ გამოერეხება. მე კერძოდ ატავიზმზე უნდა შექერდე. ჩემი კლიენტის საგვარეულოში აღინიშნება გემის დაღუპვისა და სომნამბულიზმის შემთხვევები. ბრალდებულს ლაპარაკი რომ შეეძლოს, ისეთ საოცარ ამბავს მოყვებოდა, რომლის მსგავსი ვერც ერთ წიგნში ვერ ამოიკითხებოდა. ის, მილორდ, ხარაზის სუსტი, ქლექიანი მკერდით, თავად წარმოადგენს დაღუპული გემის ნამსხვრევს. მისი გამართლება იმის საფუძველზე შეიძლება, რომ თანდაყოლილი მონოლოიდია და პასუხს არ აგებს თავის მოქმედებაზე. კაცმა რომ თქვას, აფრენს.

ბლუმი (ფეხშიშველი, მკერდნაფარდნილი, კულის ზღალთსა და შარვალში, მორიდებისგან თითებმოკრუნხული, თხუნელას პაწია თვალებს აცეცებს და აქეთ-იქით დაფეთებული იხედება, ხელის ნელი მოძრაობით შუბლს ისრებს. შემდეგ მუზღვარის ფიდაზე თოკით შეკრულ შარვალს ისწორებს და აღმოსავლური თავაზიანობით მიესალმება სასამართლოს, თან ცერს ზეცისკენ

სწევს): იმას ცალიან-ცალიან ვამე შიდო-
ბისა. (გულუბრყვილოდ წაიმღერებს.)
ლი ლი პუ ლილ ბაია.

ლოჭის ფეხი კაია
ვირს ორი შილინგია...

(უყვყვანდებიან და ჩაახშობენ.)

ჯ.ჯ.ო'შოლოი (გაცხარებული მიმართავს ბრბოს): ეს უთანასწორო ბრძოლაა. პადესსა ვფიცავ, არ დავუშვებ, რომ ჩემს კლიენტს, ვინც არ უნდა იყოს ის, მასხრად იგდებდეს და წკაუ-წკაუთ დენინდეს ქოფაკებისა და მოხარზარე აფთრების ხროვა. ჯუნგლების კანონი მოხესეულმა კოდექსმა შეცვალა. მე ვამტკიცებ, ვამტკიცებ კატეგორიულად, და ამით არავითარ შემთხვევაში არ მსურს წინ აღუდგე მართლმსაჯულების გადაწყვეტილებას, რომ ბრალდებული არ ყოფილა დანაშაულის ხელშემწეობი და რომ მას ძალა არ უხმარია მოსარჩლევე. ჩემი კლიენტი ამ ახალგაზრდა არსებას ისე ექცეოდა როგორც საკუთარ ასულს. (ბლუმს ხელს მოკიდებს ჯ.ჯ.ო'შოლოის ხელს და ტუნებთან მიიტანს.) მე წარმოგიდგენთ იმის დამამტკიცებელ უტყუარ საბუთს, რომ ამ საქმეში კვლავაც უზილავი ხელი ურევია. რაკი ეჭვით, არ იქა, ეციო ბლუმს. ჩემი კლიენტი, ბუნებით მორიდებული ადამიანი, არაფრის გულისთვის არ ჩაიდენდა ჯენტლმენისათვის შეუფერებელ ისეთ რამეს, რაც ჩირქს მოსცხებდა თავმდაბლობას, არ იკადრებდა ქვა ესროლა გზააბნეული გოგონასათვის იმ დროს, როდესაც ეილაც დამალმა, პასუხს რომ აგებს მისი ასეთი მდგომარეობის გამო, თავისი ფინი დაიკმაყოფილა. მას სწორი გზით სურს სიარული. მე იგი ყველაზე უმწიკლო ადამიანად მიმაჩნია მათ შორის, ვისაც კი ოდესმე შევხვედრილვარ ცხოვრებაში. ამჯერად მას ბედი არ წყალობს, იძულებულია დაავიჯაროს თავისი დიდი მამულები შორეული ახლო აღმოსავლეთის აგენდათ ნეტაიმში, რომლის შესახებ სლაიდებიც ახლა იქნება ნაჩვენები. (ბლუმს) ვირჩევთ, დიდხულოვნება გამოიჩინოთ.

ბლუმში: ერთ გირვანქაში ერთი ქენი.³⁹
(კედელზე გამოჩნდეს კონსერვატორების პროექცია საძოვარზე *კონსერვატორების* ცხლისფრო ბურუსში გახვეული ნახი-
რით. მოშე დღუგანი, ქრეცინის-თვალე-
ვა ალბინოსი, ლურჯ სამუშაო შარავლ-
ში, ქანდარაზე წამოდგება, ხელში ფო-
რთოხალი და ღორის თირკმელი უჭი-
რავს.)

დლუპანი (ბრინწიანად): ბლაიბტრო-
იტრასე, ბერლინი, W 13.

(ჯ.ჯ.ო'შოლოი დაბალ კვარცხლბეკზე შედგება, მანტიის გადანაკეცებს ჩახჭი-
დებს ხელებს და იმპოზანტურ პოხას მი-
იღებს. საზე ჩამოუგრძელდება, ფერს
კარგავს და წვერიანი ხდება, თვალები
ჩაუდამდება, ჯონ ფ. ტეილორისავეთ
ქლექიანის ლაქები და ღაწვების სიწით-
ლე გაუჩნდება. ცხვირსაზოცს მიიტანს
პირთან და მომჩქეფარე მოვარდისფრო-
წითელ სისხლს დასცქერის.)

ჯ.ჯ.ო'შოლოი (ხმადაკარგული): უკ-
აცრავად, საშინელ შეციებას ვგრძნობ,
სულ ახლახან ადექი ლოგინიდან. რამ-
დენიმე საგულდაგულოდ შერჩეული სი-
ტყვა. (ფრინველის თავი გაუხდება, მე-
ლიის უღვაში და სეიმორ ბუმის დინგ-
წაგებული მჭკვრმეტყველება.) როს
დგება ვამი ანგელოზის წიგნი გადაიშა-
ლოს, თუკი ფიქრმორეული წიაღი მუც-
ლად იღებს გარდასახულ-სულიანს და
სულის გარდამსახველს, ღირსია მეთქი,
ვამტკიცებ, მსჯავრდადებულს დაეჭვ-
ების წმინდა პრივილეგია მიენიჭოს.

(სასამართლოს გადაეცემა ქაღალდი,
რომელზეც რაღაც წერია.)

ბლუმში (სამეფო კარის ტანსაცმელში):
შემიძლია საუკეთესო რეკომენდაციები
წარმოვიდგინოთ. იურისტები კოლანი,
კოულემანი. მორიგებული მოსამართლე
ბ-ნი უიზდომ ჰილი, ჩემი ძველი შუფი
ჯოი კაფი. დუბლინის ყოფილი ღორი
მერი ბ-ნი ე. ბ. დილონი. მე ეტრიალუ-
ბდი დუბლინის უმაღლესი საზოგადო-
ების ყველაზე მომხიბლელ... დედოფა-
ლთა წრეში. (უღარდელი კილოთი)
სწორედ დღეს ვემასლაათებოდი მეფის
ნაცვლის დარბაზობაზე ჩემს ძველ
მმაკაცს სერ რობერტ ჰოლს, სამეფო სა-

ზოგადობის ასტრონომს, და ლედი ბოლს. ვუბნებები, სერ ბობ...

ძ-60 იმპერატორი ბარი (აცვია ღრმა დეკოლტიანი ოპალისფერი სამე-
ჯლისო კაბა, სილოს ძელისფერი ხელ-
ათამანები იდაყვამდე, მოსახხამი სიასა-
მურის ბეწვის არმითა და აგურისფე-
რი სარჩულით, ბრილიანტებიანი საკა-
რტხლითა და პლუმბაგით თმაში): კონ-
სტებლო, დააპატიმრეთ. მან ანონიმური
წერილი მომწერა, ვითომ ბავშვური ხე-
ლით დაწერილი, როდესაც ჩემი ქმარი
ტიპერების ნორთ რაიდინგში იყო, მა-
ნსტერის ყოველწლიურ შემოვლით სა-
სამართლო პროცესებში მონაწილეობის
მისაღებად, და ხელს აწერდა — ჯეიმზ
როზემოეკარული. მწერდა, ქანდარიდან
დავიწახე თქვენი სხეულის შეუდარებე-
ლი პუტკუნა ნაკვებები, მეფისნაცვლის
დაკვეთით წარმოდგენილ „ჭრიტინობე-
ლას“ რომ ვუყურებდი სამეფო ლოფი-
დან. დიდად ამაღლევეთო, მწერდა. და
უხამსად შემომთავაზა ქმრისთვის მე-
დალატა მომდევნო ხუთშაბათს დღის
ხუთის ნახევარზე, დანსინკის დროით.
კიდევ შემომთავაზა ფოსტით გამოვიგ-
ზავნითო „სამკორსეტთან ქალიშვილს“,
მუსიე პოლ დე კოკის თხზულებას.

ძ-60 იმპერატორი ბარი (შლავით და ცხვი-
რამდე ბოცვის ბეწვის მანტილიამოხვეუ-
ლი, გადმოღის თავისი ლანდოდან, ყუ-
რადლებით მიმოიხედავს კუსნარჩოიანი
ლორნეტით, რომელსაც ოპოსუმის ბე-
წვის ფუმფულა მუფითიდან ამოაძერწის):
მეც ასევე. დიახ, ნამდვილად იგივე უსი-
ამოვნო ადამიანია. სწორედ მაგან მომი-
კბტა ჩემი ეტლის კარი სერ თორნლი
სტოუკერის სახლის წინ ოთხმოცდაცა-
მეტის სუხბიანი თებერვლის აუდრიან
დღეს, როდესაც სახლში აბაზანის ბაკის
სარქველიც კი გამყვინა. ამის შემდეგ
ედელვაისის გვაილი გამომიგზავნა, რო-
მელიც, როგორც თავად თქვა, ჩემს სა-
პატივემულოდ მოიპოვა მაღლა მთებ-
ში. ბოტანიკოს ექსპერტს ვავახინჯე და
მივიღე ინფორმაცია, რომ ეს იყო სა-
ჩვენებელი ფერმიდან მოპარული ნვე-
ულებრივი კარტოფილის გვაილი.

ძ-60 იმპერატორი ბარი: სირცხვი-
ლი მაგას!

ერქანული
(ამაღლარებისა და მამულები-
ფლეთილთა ბრბო შემოიჭრება.)
აშაღლარაბი და ნამოკონიღ-
ნამოვლეთიღაბი (ღრიალით): და-
იჭი ქურდი! ვინაღ, ღურჯწერავ! ვაუ,
ვაუ, ვაუ აიკი მოშეს!
მეორე პატრული (ხელხუნდებს ამ-
ოილებს): ესეც სამაჯურები.

ძ-60 ბაღიბაბი: სხვადასხვა ხელ-
წერით მწერდა წერილებს აღსავსეს
ფარისევლური ქათინაურებით, როგო-
რიცაა „ვეწერა ბეწვეულში“,⁴⁰ და მარ-
წმუნებდა, დიდად თანავუგრძნობ თქვენს
გათოშილ მეტლელ ბალმერსო, თუმცა
ისეთივე გზებით აღიარებდა, რომ შუ-
რდა მისი ყურებიანი ქუდისა და ცხვირის
ტყავის რბილბეწვიანი ქურჭისა და იმ-
ისი, რომ მეტლელს ვწია ბედნიერება ასე
ახლოს იყოს ჩემს პერსონასთან, როდეს-
საც ჩემს უკან დგას ბელნიგამების საგ-
ვარეულო გერბიან ლიერებაში: სიასამუ-
რით გაწყობილ შავ ფონზე ირმის თავი,
ოქროსი. ვოვლად უხამსად მიქებდა ტა-
ნის ქვედა ნაწილებს, აბრეშუმის წინდე-
ბში გამოტყვეილ მსხვილ წვივებს, და
აღტაცებითა და გზებით აღნიშნავდა
ჩემს დანარჩენ საუნჯეს, რომელიც ფას-
დაუღებელი მაქმანით იყო დაფარული,
მავრამ რომელიც, როგორც ამბობდა,
ცოცხლად და ხელშესახებად წარმოედ-
გინა. მაქვებდა, თან ამტკიცებდა, ჩემი
ცხოვრების დანიშნულებას ამაში ვხედა-
ვო, რათა საქორწინო სარეცელი წამე-
ბილწა, პირველ შეძლებისთანავე ჩამე-
დინა ადიულტერი.

ბარონესა ტოლბროისი (აპორძალის
კოსტუმში და ქუდში, დეზებიან ბოტფო-
რტებში, შეწამულ ვილეტში, მოქარგულ
ყვითელ მუშკეტერულ ხელათამანებში,
აკვართული გრძელი შლეიფით, ხელში
სანადირო მათრახით, რომელსაც წამდა-
უნწმ ჩექმის ველზე იტყავუნებს): აგრე-
თვე მეც. პოლოს სათამაშო მოედანზე
მნახა ფენიქს პარკში სრულიად ირლან-
დიისა და დანარჩენი ირლანდიის მატჩ-
ზე. ჩემი თვალები, ვიცი, ღვთიური ცე-
ცხლით აენთო, როცა თავის საყვარელ

ჩაფსკენილ „ქენტავრზე“ ამხედრებულ-
მა ინისკლინგზელმაა კაპიტანმა დენე-
კიმ ბრწყინვალე ტფორცნით დაავიერგ-
ვინა გამარჯვება. ეს გლახაკი ღონ ქუ-
ანი კეპს მოფარებული მითვალთვალუბ-
და და ორმაგ კონვერტში გამოვიგზავნა
უხამსი ფოტოსურათი, პარიზის ბულვარ-
ზე რომ იყიდება ღამ-ღამობით და შეუ-
რაცყოფელი რომაა ყველა ლედისათ-
ვის. ახლაც მე მაქვს. მასზე ნახევრად
შიშველი სენიორიტაა გადაღებული, ტან-
წერწება და მიშხიდველი (როგორც თვი-
თონ დიდის ამბით მარწმუნებდა, მისი
ცოლი იყო, მის მიერვე ნატურიდან გა-
დაღებული), რომელიც უკანონო სქესო-
ბრივ კავშირს ამყარებს დაკუნთულ ტო-
რეროსთან, ამკარად ვილაც ვივინდარა-
სთან. მეც მაქვებდა, უწყსოდ მოქცეუ-
ლიყავი, გარნიზონის ოფიცრებთან შე-
მეცოდა, მემუდარებოდა, მისი წერილი
სიტყვით უთქმელი სისამაგლით ამო-
მეთხვარა, დამუსაჯაა, რისი ღირსიც უდ-
ავოდ იყო, ზურგზე შევედომოდი, მათ-
რახი მწარედ გადამეჭირა და ისე მეჯი-
როთა.

ქ-60 ბელნიგბაში: მეც.

ქ-60 იელჰერტონ ბარი: მეც.

(რამდენიმე დღიად პატიეცემული დუ-
ბლინელი მანდილოსანი ზემოთ ასწევს
ბლუმისაგან მიღებულ უხამს წერილს.)
ბარონესა ტოლბონისი (უეცრად
სიშმავე შემოუტევს და ფეხების ბაკუ-
ნით დეზებს ააყდარუნებს): მაცხოვარს
ვფიცავ მე ამას გავაკეთებ. იქამდე ვურ-
ტყამ მათრახს მაგ წუნკალ ლაჩარს, სა-
ნამ ძალა მეფოფა. ცოცხლად გავატყა-
ვებ.

ბლუმში (მოლოდინში თვალებს მილუ-
ლავს): აქ? (იბუზება) ისე! (მძიმედ
სუნთქავს) მიყვარს საფრთხე.

ბარონესა ტოლბონისი: დიახა! ისე
წამოგაბურო, ჯვკ ლეტენივით ამიცქე-
ლები.⁴¹

ქ-60 ბელნიგბაში: მიდი, მისცხე მაგ მეტიჩარას! ერთი გემრიელად ააჭრელე!

ქ-60 იელჰერტონ ბარი: სამარცხ-
ვინოა! არავითარი გამართლება არ გააჩ-
ნია! ცოლიანი კაცი!

ბლუმში: ყველა მე მეცა. ვფიქრობდი,
უბრალოდ მიმტყუპავენ მეტყე- რომ სამ-
სუსხოს, წამომახურებს მხოლოდ კუხი-
სხლოდ. ნატიფი გაროზგვა სისხლის მი-
მოქცევის სტიმულირებისათვის.

ბარონესა ტოლბონისი (სარკასტუ-
ლად იცინის): მაშ ასე ფიქრობ არა, ჩემო
კარგო? ღვთის მადლმა, ისეთ სიურპ-
რისხს მიიღებ ახლა, მთელი სიცოცხლე
გემახსოვრება, კაცს რომ არ მოხვედრია
ისე გაგამათრახებ. ჩემში მძინევარე ძუ
ვეფხვი გამოაღვიძე.

ქ-60 ბელნიგბაში (შურისმაძიებლუ-
რად შეარბევს მუფთასა და ლორწებს):
ჭკუა ახწავლე, ძვირფასო პანა. ნიშანდუ-
რი მაგას. ცხრაწვერიანი შოლტით გაა-
ძრე ტყავი მაგ ქოფაკ ძაღლისშვილს.
დასაჭურისება და ვივისექცია მაგას.

ბლუმში (ცახცახებს, იკრუნხება, მუღა-
რის ნიშნად ხელებს გადააჭდობს): ოო,
ცივა! ოო, მაცახცახებს! სულ თქვენი მო-
მაჯადოებელი სიღამაზის ბრალი იყო.
დაიფიწყეთ, მაპატიეთ. ყისმათია. ამ ვრ-
თხელ მაპატიეთ. (შეორე ლოყას მიუშ-
ვეს.)

ქ-60 იელჰერტონ ბარი (შეაკრად):
არავითარ შემთხვევაში არ დაინდოთ,
ქ-ნო ტოლბონის! ჭკუა უნდა ესწავ-
ლოს ვეარიანად!

ბარონესა ტოლბონისი (გამშაგებით
იძრობს ხელთათმანს): არც მიფიქრია.
ძაღლლორია და დაბადებიდანვე ასეთი
იყო! როგორ გაბედა და მომშართა! ცემით
დავაოსებ ქუნაში, ხალხის დასანახად.
ძირამდე ჩავასობ დეზებს. საქვეყნოდ
ცნობილი მოტყუებული ქმარია. (გახე-
ლებით დაიქნევს პერში მათრახს.) ახ-
ლავე ჩახადეთ შარვალი. აქ მოდით, სერ!
სწრაფად! მზად ხართ?

ბლუმში (ცახცახით ემორჩილება): ბო-
ლო დროს თბილი ამინდი იდგა.

(ჩაივლის აქონრილი დეივი სტივენზი,
ფეხშიშველი გაზეთების გამყიდველი
ბიჭებით გარშემორტყმული.)

დეივი სტივენზი: „ისოს გულის
მაცნე“ და „ინინგ ტელეგრაფი“, წმინდა
პატრიკის დღესთან დაკავშირებული და-
მატებიანად. ყველა დუბლინელი რქო-
სანი ქმრის მისამართით.

(ღირსი მამა ო'პენლონი, ოქრომკედით ნაქარვ სამოსელში გამოწვობილი, მარ-მარილოს ხათს აღაპრობს თავიანთსავე-მად. მამა კონროი და ღირსი ჯონ პიუ-ნი, იეზუიტთა ორდენი, მდებლად ხრი-ან თავს.)

საბათი (კარს გამოხსნის): რქა-რქები, რქა-რქები, რქა-რქები.

(ისმის ხაწოლის სპილენძის ზამბარე-ბის ფლარუნო.)

ზამბარემბი: ეღრ-ეღრ. ეღრ-ეღრ. ეღრ-ეღრ.

(ნისლის საბურველი სწრაფად გადაიფ-რება და ნაფიც მსაჯულთა შერხზე უც-ბად გამოჩნდებიან მარტინ კანიგამი, მსაჯულთა აბრეშუმ-ცილინდროსანი მე-თაური, ჯეკ პაუერი, საიმონ დედალოსი, ტომ კერნანი, ნედ ლამბერტი, ჯონ პენ-რი მენტონი, მაილზ კროფორდი, ლენე-პანი, პედი ლიონარდი, ცხვირა ფლინი, მაკკოი და უენობელი.)

უცნობელი: უბელო ცხენზე. წონა ასაკისდა მიხედვით. ღმერთმანი, გახედ-ნა.

მსაჯულნი (მათი თავები ხმისკენ მი-ბრუნებულნი): მართლა?

უცნობელი (ღვარძლიანად): უკანალი კინკრებიოზე მალლა აქვს. ასი შილინგი ხუთზე.

მსაჯულნი (თანხმობის ნიშნად თავებს აქნევენ): თითქმის ვველანი ასე ვფიქრო-ბდით.

პირველი პატრული: შემწნეული გვეყავს. კიდევ ერთ ქალიშვილს წააჭ-რა ნაწნავი. იძებნება: ჯეკი გამომფაშე-ლი. ჯიღლო ათასი გირვანქა სტერლინ-გი.

მეორე პატრული (ჩურჩულებს, რი-დით): თან შაეებშია. მორმონი თუა. ანა-რქისტი.

სასამართლოს მავშყმბელი (ხმა-მალლა): რამეთუ ლეოპოლდ ბლემი ცნო-ბილია, როგორც გარკვეული ადგილსამ-ყოფელის არმქონე ტერორისტი, ყალ-ბისმქმნელი, ორცილიანი, მაჭანკალი, რქოსანი ქმარი და პიროვნება, რომელიც საზოგადოებრივ საშიშროებას წარმოად-გენს ღუბლინის მოქალაქეთათვის, ამას-

თან, რადგან ამ სასამართლო სჯობაზე დიდად პატივცემული...

(მისი ბრწყინვალეზე ტერორისტულ ფოლკინერი, ღუბლინის მთავარი მოსა-მართლე, რუხქვისფერ სამოსში გამოწ-ვობილი, სკამიდან წამოდგება, მისი წვე-რი თითქოს ქვისგანაა გამოთლილი. ხელთ ქოლგა-სკიპტრა უპყრია. მისი შუბლიდან მოსვს ძალუმი რქები აღი-მართება.)

მთავარი მოსამართლე: მე აღკ-ვეთავ ყმაწვილი ქალების ხხეულით ვა-ჭრობას და მოვაცილებ ღუბლინს ამ სამარცხვინო წყელს. გაუგონარი ამ-ბავია! (შავ ქუდს იხურავს⁴³) ბ-ნო შე-რიფის თანაშემწე, ახლავე წაიყვანონ განსახველის სკამიდან პირდაპირ მუნ-ტჯოის საყრობილეში და იქ დაამწვე-დიონ იმდენი ხანი, რამდენსაც მისი უდი-დებულესობა მოისურვებს, და იქვე ჩა-მოახრჩონ და შესრულება მთლიანად თქვენ გვეისრებათ და ღმერთმა შეიწყა-ლოს სული თქვენი. გაიფანეთ. (შავი ქუდი დაეშვება მის თავზე.)

(შერიფის თანაშემწე წოკე ჯონ ფე-ნიგი პენრი კლეის სუნიანი სიგარის წვეით შემოდის.)

წოკე ჯონ ფენიგი (მრისხანედ გა-დახედავს იქ მყოფთ და დაბალი მჭექა-რე ხმით დაიძაბებს): ვინ ჩამოახრჩობს იუდა ისკარიოტელს?

(პ. რამბოლდი, ოსტატი დალაქი, სი-სხლისფერ კამზოლში და დაბალის წინ-საფარში, მხარზე მოგდებული თოკის გორგლით, ეშაფოტზე აღის. ქამარში ტყვიანასხმული როზგი და ლურსმნები-ანი ხელკეტი აქვს გაარჭობილი. ბორო-ტად ისრებს კასტეტებიან დაკნთულ ხე-ლებს.)

რამბოლდი (მთავარ მოსამართლეს, აუბედითი ფამილიარობით): ჯალათი პა-რი, თქვენო უდიდებულესობავ, ლივერ-პულის რისხვა. თითო კისრის მალა თი-თო ვინა. კისერი ან არაფერი.

(წმ. ვიორგის ეკლესიის ზარები დინ-ჯად რეკნ, ყრუ, სამარული რეკვა.)

ზარმბი: ჰეიო! ჰეიო!
ბლემი (სასწარკვეთით): მოიცადეთ, შეჩერდით. თოლიები. კეთილი გული.

დაინახე. უბიწოება. ვოგონა მაიმუნის გალიის წინ. ზოოპარკი. ავხორცი შიმპანზეები. (სუნთქვა კვრის) მენჯის არეალი. მისმა გულწრფელმა დიმილმა სრულიად დამაკარგვინა კონტროლი. (აღლევებს ვერ ფარავს.) მე მივატოვე იქაურობა. (მუდართით მიმართავს ერთერთს ხალხში.) კაინზ, შეიძლება მოგმართოთ? თქვენ ზომ მიცნობთ. ის სამი შილინგი დაიტოვეთ. თუ კიდევ გნებავთ ცოტათუნი...

პიიგა (ცეკვა): მე თქვენ არ გიცნობთ. **მეორე პატრული** (კუთხეში მიუთითებს): იქ ბომბია.

პირველი პატრული: ჯოჯოხეთის მანქანა საათის მექანიზმით.

ბლუმი: არა, არა. ღორის ფეხი. დაკრძალვაზე ვეყავი.

პირველი პატრული (ხელკეტს დაადრობს): მატყუარა!

(სანადირო ძაღლი დინგს ასწევს და გამოწნდება ჰელი დივნამის გაცრეცილი სურაგანდიანი სახე. ველაფერი შუთქელიფა. ხახიდან მძოვრის მჭამელის მერალი სუნთქვა ამოსდის. ადამიანის ზომისა და შესახედაობას იძენს. მისი ტაქსას ქურკი ყავისფერ სუდარად იქცევა. მისი მწვანე სისხლჩაქეული თვალი გაივლევს. ცალი წურის ნახევარი, მთლიანად ცხვირი და ორივე ცერი ვამპირებს მოეჭამათ.)

პედი დივნამი (ყრუ ხმით): პართალია. ჩემი დაკრძალვა იყო. ექიმმა ფინოუკეინმა ჩემი ბუნებრივი მიზეზებით გამოწვეული გარდაცვალება დაადასტურა.

(დასახიარებულ გაცრეცილ სახეს მთვარეს მიუშვერს და სევედიანად ფუის.)

ბლუმი (მოზეიმე ხმით): ვებსით?

პედი დივნამი: ბლუმ, მე სული ვარ ჰელი დივნამისა. ახლა კი მომისმინეთ, ჰოი, მისმინე!⁴⁴

ბლუმი: ეს ხმა ესაუვის ხმა.

მეორე პატრული (პირჯვარს იწერს): კი მაგრამ ეს როგორ ხდება?

პირველი პატრული: ეს მოკლე კატეხიზმით არ არის.

პედი დივნამი: მეტემფისტოზის საშუალებით. მოწვევებუტრქანული ხმა: აბა ვე არი! **ბიბლიოთეკა** **პედი დივნამი** (სერიოზულად): ერთხანს ვმსახურობდი ბ-ნ ჯ. კ. მენტონთან, სასამართლო მოხელესთან, ფიცის დადებისა და მოწმის ჩვენებათა საქმის რწმუნებულთან, მისამართი: ბენელორზ უოკ 27. ახლა მე მიცვალებული ვარ, გულის კედლის პიპერტროფია. ბედმა მიმტყვნა. საბრალო ცოლმა მძიმედ განიცადა. როგორ არის, როგორ იტანს? ღვინის ბოთლს ნუ გააკარბთ. (მიმოიხედავს.) ფარანი. ცხოველური მოთხოვნილების დაკმაყოფილება მჭირდება. ის ღო არ შემერგო.

(წინ წარსდგება ჯონ ო'კონელის, მმართველის, წარმოსადგეი ფიგურა საზღვოვიარო ბაფთაზე ჩამოკიდებული გასალეების ასხმულათი. მის გვერდზე დგას ბამა კოფი, წინამძღვარი, მუცელკასიებული, კისერმოლრეცილი, სტიქარი აცეია და მიტკლის ღამის თაესაფრითაა თაეგაკრული. მთვლემარეს ყაყაჩოს წნული კვერთხი უჭირავს ხელში.) **მამა კოფი** (ამთქნარებს, შემდეგ ხრინწიანი ყიყინით წაუძღერებს): ნამინე, ჯეიკობზ. ვობისკვიტს.⁴⁵ ამინ.

ჯონ ო'კონელი (ძალუმად ჩაბერავს თავის მეგაფონს): დივნამი, პეტრიკ ტ. განსვენებული.

პედი დივნამი (აცქვტილი ყურებით, დაიმანჭება): ძაღალი ნოტები. (მიიკლანება, მიწას ადებს წურს) ჩემი პატრონის ხმა!

ჯონ ო'კონელი: დაკრძალვის მოწმობა ჭოჭი. რვა ათას ზუთასი. შეჩვიდმეტე სექცია. კლიტის სახლი. უბანი ას ერთი.

(ჰელი დივნამი დაძაბული უსმენს, თან ფიქრობს, კული გაფშეკილი აქვს, წურები აცქვტილი.)

პედი დივნამი: ილოცეთ მისი სულის მოსახსენებლად.

(ქვევით მიიკლანება ნახშირის ჩასაყრელი ხერელით, ყავისფერი სუდარის ბოლოებს ხრამუნით მიათრევს ხრეშზე. მის უკან გასიებული ბაბუა ვირთხა მიწოლახობს, სოკოსფეხებიანი, რუხი ბა-

კნის საფარქვეშ. დიგნამის ხმა მოგუღუ-
ლი ყფით ისმის ქვემოდან: „დიგნამი
მოკვდა, ჩაფლეს, ვეღარ იხილაეთ ამ-
ფერს“. ტომ რაიფორდი, გულწითელა-
სავით წითელგულიანი, კეპსა და ბრია-
ჯებში, თავისი ორხეცტიანი მანქანიდან
გაღმობტება.)

ტომ რონფორდი (მისალმების ნიშ-
ნად მკერდზე ხელს მიიღებს): რუბენ
იუნიორი, ადვოკატი. ფლორინს ეღებ,
რომ ეიპოვი. (მტკიცედ, შეუპოვრად მი-
ამტვრდება ღიუსკ.) ახლა ჩემი ჯვრია.
მომევეით, წინ კარლოუსკენ.

(ორაგულივით ერთი მაგრად შეტრი-
აღდება პაერში და ნახვრეტში წაინთქ-
მება. სვეტებზე ორი დისკო შეიბრევა და
ნოლები თვალებს გადმოკარკლავს. ყვე-
ლაფერი ქრება. ბლუმში კვლავ მიიკე-
ლვს გზას კლოაკაში. განირაღდნებული
სახლის წინ დგას, უსმენს. ნისლში კო-
ცნების ელურტული გაისმის. ბუდეები-
დან აფრენილები, მის გარშემო დაფარ-
ფატებენ, ჭიკჭიკებენ, ლულუნებენ, ვი-
ვივიებენ.)

ქრონეზი (ელურტულით): ღეო! (ჭიკ-
ჭიკით) ტკბილი, ლბილი, ჩვილი ღეო-
სათვის! (ღუღუნით) გუუ გუგუ! მპუ, მპუ!
პრომტი! (ჭიკჭიკით) მოო-დი ჭიკ-ჭიკ!
ჩქაა-რა ჭიკ-ჭიკ! (ვივივივით) ღეოპოლდ!
ლიოლი! ოო ღეო!

(დაშრიალებენ, დაფარფატებენ მის
ტანსაცმელზე, ზედ ასხდებიან, კაშკაშა
ბზრიალა ბზინვები, თავბრუდამხვევი ვე-
რცხლისფერი ბრჭყვიალები.)

ბლუმში: მამრის ტუმე. სევდიანი მუსი-
კა. საეკლესიო მუსიკა. იქნებ აქ.

(ზოუი ჰაიგინზი, ახალგაზრდა კახბა,
რომელსაც საფირონისფერი ქვედატანი
აყვია ბრინჯაოს სამი ბალთით და გულ-
ზე ზავერდის ვიწრო ლენტია აქვს შემოხ-
ვეული, თავს დაუტრავს, კიბეზე ჩამოვა
და აეკიდება.)

ზოუი: ვინმეს დაეძებთ? აქ არის, შიგ-
ნით, მეგობართან ერთად.

ბლუმში: ამ ადგილის პატრონი ქ-ნი მე-
კია?

ზოუი: არა, ეს ოთხმოცდაერთია. ქ-ნი
კოუინის. უფრო შორსაც შევიძლიათ წა-
ხვიდეთ და ხეირი კი ვერ ნახით. დედი-

ლო ფლოსტებ-ფოსტლები. (ფამპლია-
რულად) ამაღამ თვითონვე მსჯელობს ბე-
ითაღს, რომელსაც მსჯელობსა ქველა
პრიზიორის დასახელება შეუძლია წი-
ნასწარ და დედილოს ვაჟიშვილის ოქს-
ფორდში სწავლის ქირას იხდის. რიე-
გარეშე მუშაობს, მაგრამ დღეს იღბალმა
გაუღიმა. (ეჭვის თვალთ შეხედავს.)
შემთხვევით მამამისი ხომ არა ხართ?
ბლუმში: არა, მე არა!

ზოუი: ორივე კი შავებში ხართ. კატა-
რა ფისუნიას ამაღამ ცოტა წაცულუ-
ტება ხომ არ ნებაქვ?

(მისი შემკრთალი კანი ქალის თითე-
ბის მოახლოვებას გრძნობს. ხელი მის
მარცხენა ბარძაგზე მიეურავს.)

ზოუი: კაკლები როგორ გვეფას?

ბლუმში: გვერდზე. უცნაურია, მაგრამ
მარჯვენა მხარეს. აღბათ უფრო მძიმეა.
ჩემი თერძი მეზიესი ამბობს, მილიონში
ერთს თუ აქვს ვერეო.

ზოუი (უცხად შემფოთდება): მაგარი
შანკრი გაქვს.

ბლუმში: არა მგონია.

ზოუი: ვგრძნობ.

(მისი ხელი ბლუმის შარვლის მარც-
ხენა ჯიბეში შეეკრდება და მაგარ, შავ
დანაოჭებულ კარტოფილს ამოაძრობს.
ხან კარტოფილს უფერებს და ხან ბლუმს,
თან ოდნავ აღებს სველ ტუნებს.)

ბლუმში: თილისმა. შემკვიდრეობითი.

ზოუი: ზოუისთვის? სახსოვრად? ასეთი
კარგი რომ ვარ, არა?

(ხარბად იტენის კარტოფილს ჯიბეში,
მერე მკლავს გაუფრის ბლუმს, გზნებით
მიეკრობა. ბლუმში ნაძალადეკად იღიმება.
ნელ-ნელა, თანდათან, ბეგრა-ბეგრა მო-
ისმის აღმოსავლური ქანგი. საღებავით
შემოუღებულ თაფლისფერ თვალებში
ჩასტკერის. ღიმილი ურბილდება.)

ზოუი: სხვა დროს გამოცნობ.

ბლუმში (მიტოვებული მიჯნურის ხმით):
არ მეყარებია არასოდეს ნახი გახელი,
თუმცა კი მაინც...

(გაზელები კუნტრუმით გადიან შთის
კალთების სამოვარზე. იქვე ახლოს ტბე-
ბია. მათი ნაპირების გასწვრივ კედრის
ოლეა. მძაფრი სუნი ფისოვან კულულებ-
ბად ადის ცაში. იწვის აღმოსავლეთი,

საფირონის ცას არწივების ბრინჯაოს ფრთები აპობენ. ქვემოთ სოლომონის საქალეთი ძევს, შიშველი, ქათქათა, ვრილ, ნუბიერ განცხრობაში გარინდული. მეწამულ ვარდებს შორის შადრევანი ჩურჩულებს. უზარმაზარი ვარდები მოწვეულ მოწვეულ მტკვნებზე ჩურჩულებენ. იღუმალი ჩურჩულით მოედინება სირცხვილის, ვნების, სისხლის ღვინო.)

ზოუნი (მუსიკის ტაქტში ჩურჩულით მოღუღუნე მისი ოდალისკას საამო ტუჩები ღორის ქონითა და ვარდის წვლით დაინამუბა): შხორა ანი ვენავა ბენოთ ერუშალაიმ.⁴⁶

ბლუში (მოხიბლული): შენი გამოთქმის გამო ვიფიქრე, რომ კარგი ძირიდან წარმოსდგება.

ზოუნი: და იცი რა იცის ფიქრმა?

(ნახად კენს ყურზე ოქროსბეწვნიანი კბილებით და ამშორებული ნივრით გაჯერებულ სუნთქვას შეაფრქვევს. ვარდები მიიწვე-მოიწვეა, მეფეთა ოქროს სამარხსა და მათ გახრწნილ ნეშტს გაზიანენ.)

ბლუში (უკან გადაიწევს, თან მარჯვენა ტუბზე მექანიკურად უთათუნებლ ბრტყელ, მოუქნელ ხელისგულს): დუბლინელი გოგო ზარ?

ზოუნი (მარჯვედ იჭერს ჩამოშლილ თმას და კულულში ჩაიწნავს): ნურას უკაცრავად. ინგლისელი ვარ. ვასაბოლებელი არა გაქვს?

ბლუში (იგივე მდგომარეობაში): იშვიათად ვეწვეი, ჩემო კარგო. სიგარას ათასში ერთხელ. ბალღური ანცობა. (უბამხად) პირი შეიძლება უკეთესი რაიმით იფოს დაკავებული, ვიდრე მერალი ბალახეული მილით.

ზოუნი: მოდი, მოდი. აგიტაცია გაახურე.

ბლუში (მუშის უბეში ველეცტის კომბინიზონში, აფრიალებულ, შავ ყელსაბამიან ბლუზაში, თავზე ააში ქუდი): კაცობრიობა გამოუსწორებელია. ხერ უოლტერ რელიმ ახალი ქვეყნიდან ჩამოგვიტანა კარტოფილი და ეგ მცენარე-პირველი ინფექციას კლავს მიღებისას. მეორე წამლავს ხმენას, მხედველობას,

გულს, მეხსიერებას, ნებჰსოფას, გონებას, ველაფერს. ამრიგად მქნ მუშუაგეიტანა შხამი მთელი მძნ-წყჩჩჩჩჩჩჩჩჩჩე ადრე, ვიდრე მეორე ადამიანმა, რომლის სახელიც დამავიწყდა, საზრდო შემოგვიტანა. თვითმკვლელობა. სიცრუე. ჩვენი ზნე-ჩვეულებანი. ანდა. შეხედეთ ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებას!

(შორი სამრეკლოებიდან შუალამის რეკვა მოისმის.)

ზარამბის რმკვა: დაბრუნდი ლეო-პი-ლდ! დუბლინის ლორდ-მერი!

ბლუში (ოლდერმანის სამოსელში, კისერზე ჯაჭვით): არან ქუეის, ინზ ქუეის, როტუნდას, გუნტჯოისა და ჩრდილო დოკის ამომრჩეველებო, უმჯობესია გაყვანილ იქნას-მეთქი ტრამვაის ხაზი საქონლის ბაზრიდან მდინარემდე. ეს არის მომავლის მუსიკა. ეს არის ჩემი პროგრამა. Cui bono?⁴⁷ მაგრამ ჩვენი მეკობრე ვანდერდეკენები თავიანთი კაკაიტალის ფანტომურ მფრინავ პოლანდიელებზე...

ამომრჩეველი: სამჯერ სამი ვაშა ჩვენს მომავალ მთავარ მაგისტრატს! (ჩირადღნების პროცესიის პოლარული ციალი.)

მანირალდნეაბი: ვაშა!

(რამდენიმე ცნობილი მოქალაქე, ქალაქის მაგისტრები და საპატიო მოქალაქეები ხელს ართმევენ ბლუმს და ულოცევენ. ტიმოთი პერინგტონი, დუბლინის მერად სამჯერ ნამყოფი, მეტად იმპოზანტური, მერის მეწამულ მანტიასში, ოქროს ჯაჭვითა და თეთრი აბრეშუმის ველსაბამით, მრჩეველ ლორკან შერლოკს ეთათბირება. locum tenens.⁴⁸ ურთიერთთანხმობის ნიშნად ენერგიულად იქნევენ თავებს.)

ერფილი ლორდ-მერი კერიგ-ტონი (მეწამულ მანტიასში, კვერთხით ხელში, მერის ოქროს ჯაჭვით და თეთრი აბრეშუმის ველსაბევეით): ოლდერმან სერ ლეო ბლუმის სიტყვა დაიბეჭდოს გადასახადის გადამხდელთა ზარგზე. სახლზე, რომელშიც იგი დაიბადა, მემორიალური დაფა გაიკრას და კორკ სტრიტზე გასასვლელი, რომელიც აქამ-

დე ცნობილი იყო როგორც ძროხის გასაღენი, ამერიიდან ბლუმის ბულვარად იწოდებოდა.

მრეწველი ღორკან შერლოკი:
მიღებულია ერთხმად.

ბლუმი (გზნებარედ): ამ მფრინავ პოლანდიელს თუ მფშვინავ პოლანდიელს, რბილ კაიუტებში რომ წამოწოლილან და კამათელს აგორებენ, ნეტა რა ენაღვლებათ? მანქანებია მათი საზრუნავი, მათი ქიშერა, მათი პანაცეა. შრომის შემამსუბუქებელი მოწყობილობანი, ავტომატები, მექანიკური საფრთხობელები, ერთმანეთის დასახოცად წარმოებული ურჩხულები, კაბიტალისტური ურდოს სიხარბის მიერ ჩვენი გაკახებული შრომის ნაყოფზე წარმოშობილი დამპალი ხულები. ღატაკებს კვჭი უხშებათ იმ დროს, როდესაც იხინი თავიანთ სამეფო ქორბუდებს სამოვარზე ასუქებენ ანდა კობხებსა და ხაკებებს ხოცავენ, ფუჭ ფარისეველურ ფუთფუთსა და ფუფუნებაში ფაფხურობენ. მაგრამ მათი სამეფო არაა სამეფო უფლისა უკუნითი უკუ...

(ხანგრძლივი აპლოდისმენტები. უცებ აღიმართება ვენციური ფერადი სვეტები, სახვიმო ფლაგსტოკები და ტრიუმფალური თაღები. ქუჩა ტრანსპარანტებით დაიფარება: Cead Mile Failte და მამ ტტობ მეღიკ იხრაელ.⁴⁹ ყველა ფანჯარა გამოტენილია ცნობისმოყვარე მაცურებლებით, ძირითადად ქალებით. გზის გასწვრივ ჩამწკრივებული დუბლინის სამეფო მსროლელთა რაზმში, საკუთრივ მცხი უდიდებულებობის შოტლანდიელი მესაზღვრეები, კამერონელი მთიულები და უელსელი მსროლელები სმენაზე დგანან და ბრბოს მოწოდას აკეებენ. სკოლას მოსწავლე ბიჭუნები ფარნის სვეტებზე, ტელეგრაფის ბოძებზე, წყალსადენ და საკვამლე მიღებზე. მესერებზე, ფანჯრის რაფებზე, კარნიზებსა და წვიმის დარებზე აცოცებულან, სტვენითა და ხმამაღალი შეძახილებით ესალმებიან. გამოჩნდება სვეტი ღრუბლისაი.⁵⁰ შორიდან ფლუიტებისა და დაფდაფების ხმა მოისმის, სრულდება ქოლ ნიდრე.⁵¹ მოახლოვებული მეწინავე რაზმი ზემოთ

სწევს იმპერატორის არწივებს, დროშებს აფრიალებს და კელმეს მტკობს იქნევს. ჩვეულებრივი სამიქილავი ღმეებით გარემოცული, რომის პაპის ოქროთი და სპილოს ძვლით შემკული ბაირალი აღიმართება. გამოჩნდება პროცესიის ძირითადი ბირთვი, რომელსაც მოუძღვლიან ჯონ ჰუარდ პარნელი, ქალაქის ცერემონიზისტერი, კუბოკრულ ლაბადაში, ათლონის უმცროსი პეროლდმაისტერი და ალსტერის პეროლდმაისტერი. მათ მოხდევენ ფრიალ პატივცემული ჯოუზეფ პანისონი, დუბლინის ლორდ მერი, მისი უვანათლებულებსობა კორკის ლორდ მერი, მათი მოწყალეზანი ლიმერიკის, გოლუეის, სლაიგოულისა და უოტერფორდის მერები, ირლანდიის ოცდარვა პერი, სერდარები, გრანდები და მამარაჯები, რომელთაც სამეფო ბაღდაზინი მოაქვთ, დუბლინის საქალაქო სახანძრო რაზმი, ფინანსისტ წმინდანთა კაბიტული, მათი პლუტოკრატული იერარქიულობისდა მიხედვით, დაუნისა და კონორის ეპისკოპოსი, მიხი უწმინდესობა მაიკლ კარდინალ ლოგი, არმას არქიეპისკოპოსი, სრულიად ირლანდიის პრიმასი, მისი მალაღირსება დოქტორი უილიამ ალექსანდერი, არმას არქიეპისკოპოსი, სრულიად ირლანდიის პრიმასი, მთავარი რაბინი, პრესბიტერიანელთა წინამძღოლი, ბატისტების, ანაბატისტების, მეთოდისტებისა და მორაუიანელ ძმთათემების თაგები, აგრეთვე კეაკერების მელოპართა საზოგადოების საპატიო მდივანი. მათ მოხდევენ ვილდეები და საამქროები და მოხალისეთა ღამქარი გაშლილი დროშებით: მეკასრეები და მეფრინველეები, მეწისქვილეები, რეკლამის აგენტები, ნოტარიუსები, მასაიესტები, ღვინის ვაჭრები, მეზანდავეები, ბუზრის მწმენდავეები, ქონის ვადამდნობები, ხაკერდისა და პოპლინის მქსოველები, ბეითლები, იტალიელი მეწმწვანილეები, კელესიის მომზატველები, კაწაპების მწარმოებლები, დამკრძალავი ბიუროს პატრონები, აბრეშუმით მოვაჭრენი, ქვის მთლელები, აუქციონერები, საცობის მჭრელები, ხანძრის საწინააღმდეგო და-

ზღვევის აგენტები, მღებავები და ქიმ-
შენებლები, მაგარი სასმელების ექს-
პორტიორები, ჭონები, იარღვეების მზა-
ტურები, საგარეულო ბუკვების აქაქები,
მეჯინბეები, ზარიფები, კრიკტის მო-
თამაშეთა და მშვიდლოსანთა მომმარა-
გებლები, საცერის ხელოსნები, კვერცხი-
სა და კარტოფილის შემსყიდველები,
წინდის მქსოველები და მუხელთათმანე-
ები, წყალგაყვანილობისა და კანალიზა-
ციის სამუშაოთა მენარღვეები. მათ მოს-
დევთ კამერ-იუნკრები, „მაიი კვერთხი“,
წვივსაკრავის ორდენის პეროლდმაისტე-
რი, „ოქროს ხელჯობი“,⁵² შტალმაის-
ტერი, ღორდ ჩემპერლენი, ინგლისის
პერალდიკური პალატის პრეზიდენტი,
მთავარი კონსტებლი, რომელსაც სამეფო
მახვილი, წმინდა სტეფანეს რკინის ვეი-
რგინი, ბარძამი და ბიბლია მოაქვს.
ოთხი ფეხოსანი მუბუჯე ბუკს უკრავს.
ღვარდნილები საპასუხო ბუკის
ხმით ესალმებიან. ტრიუმფალური თაღის
ქვეშ გამოინდება თავშესუველი ბლუმი,
მეწამული ხავერდის, ფარყუმის ბეწვით
შემოქობილი მანტია აქვს მოსხმული,
ხელში უპყრია წმინდა ედუარდის კვერ-
თხი, სპეფო სფერო და სკოპტრა, ზედ
გამოსახული მტრედით, მოწყალების მა-
ხვილი. იგი მოფრიალუ გრძელ აღის-
ფერკუდიან თეთრონზე ზის, რომელსაც
ზურგზე მდიდრული ასალი აფარია და
ოქროს ლაგამი აქვს ამოდებული. თავშე-
უჭაჭუბელი ალტაცება. ბანოვანები აიუ-
ნებიდან ვარდის ფურცლებს ყრიან. პა-
ერი სურნელით იფლინთობა. კაცები შე-
ძახილებით ესალმებიან. ბლუმის პაეები,
კუნელის რტობითა და ჭინჭრის ელო-
რტებით ხელში, შვეროვილ ხალხში
დარბიან.)

ბლუმის პაეები:

რომ დაგიჭირეს ჭინჭრაქაე
შენი ბუნქნარის ბინაზე,
მაინც ნიტების მეფე ხარ
ყველა ფრინველის ჯინაზე.

მამდელი (ბურტყუნებს): ღმერთო შე-
ნი სახელის ჭირიმე! ნუთუ ეს ბლუმი?

ოცდათერთმეტი წლისას არა ვეს.
შუხის მომპირფხველი და ქვის
მიღელი: აი სახელფუტქი მქუშუ,
მსოფლიოს უდიდესი რეფორმატორი.
ქულები მოიხადეთ!

(ყველა იხდის ქუდს. ალტკინებული
ქალები წერწელებენ.)

მილიონგერი ძალი (მდიდრულად):

გადასარევი, გადასარევი.

არისტოკრათი ძალი (არისტოკრა-
ტულად): რა არ უნახავს ამ კაცს!

შეშინების ძალი (მამაკაცურად):

და რა არ გაუკეთებია!

ზარის მსხმელები: კლასიკური სა-
ხე! მოახროვნის შუბლი აქვს.

(ბლუმის ამინდი. შუის სხივები აკიაფ-
და ჩრდილო-დასავლეთით.)

დაშინსა და კონორის არქიპა-
ნისკოპოსი: ნუბა მიბოძეთ წარმოვიდ-
ვინოთ თქვენი სწორუპოვარი იმპერა-
ტორ-პრეზიდენტი და მეფე-პრემიერი, ამ

სამეფოს უძლიერები, უბრწყინვალესი
და უმოწყალები მმართველი. ღმერთი

ფარვიდეს ლეოპოლდ პირველს!

მამა: ღმერთი ფარვიდეს ლეოპოლდ
პირველს!

ბლუმი (სტიქარში და მეწამულ მან-
ტიაში გამოწყობილი, ღირსების სრული
შეგრძნებით მიმართავს დაუნისა და კონ-
ორის ეპისკოპოსს): გამაღლობთ, თქვე-
ნი მაღალვიდაცა სერ.

შილიამი, არმას არქიპისკო-
პოსი (მეწამულ სამოსში და ფარფლე-
ბიან ქუდში): იქნება თუ არა თქვენი მე-
უფების გამს დაცული კანონიერება და
მოწყალება ირლანდიასა და მის კუთ-
ვნილ ტერიტორიებზე?

ბლუმი (მარჯვენა ხელს კაკლებზე
დაიდებს და შეჟიციებს⁵³): დე, შემეწიოს
შემოქმედი ამ საქმეში, გპირდებით ყო-
ველივე ეს აღუასრულო.

მაიკლი, არმას არქიპისკოპო-
სი (მთელ ქილა ბრილიანტინს დაახაშმს
ბლუმს თავზე): Gaudium magnum an-
nuntio vobis. Habemus carnificem.⁵⁴

ლეოპოლდ, პეტრიკ, ენდრიუ, დეივიდ,
ჯორჯ, მიილე მირონი!

(ბლუმი ოქრომკედით ნაქარგი მანტიით შემოსება და ლალის ბეჭედს იკეთებს. აღის და დამკვიდრდება თავისი მეფური დანიშნულების ქვაზე. თავთავიანთი ორდენების წარმომადგენელთა პერები ერთდროულად იღვაკენ ოცდარვა გვირგვინს. სადღესასწაულო ზარები რეკენ ქრისტეს, წმინდა პეტრიკის, წმინდა გიორგის ტაძრებში და მოზვიემ მალაქიღში. ყოველი მხრიდან ატყორცნილი მაირუხის ბაზრობის ფოურევერკები სიმბოლურ ფალოპიროტქიწიკურ ეფექტს ქმნიან ცაში. პერები სათითაოდ მიეახლებიან ბლუმს და მუხლმოყრილნი ერთგულებას შეჰფიცევენ.)

პირამბი: ეხდები ვახალი თქვენი სამარადგამოდ და განუყოფლად, რათა ერთგულად გემსახუროთ.

(ბლუმი მარჯვენა ხელს ასწევს, რომელზეც ბრილიანტი კოპი-ნორი ბზინავს. მისი ბედაური ჭიხვინებს. უცებ ღუმილი ჩამოვარდება. საკონტინენტ-შორისო და საპლანეტაშორისო რადიომიმღებები სათანადო ტალღებზეა დაფენებული ცნობების გადასაცემად.)

ბლუმი: ქვეშევრდომნო ჩემნო! ამით ჩვენ ვნიშნავთ ჩვენს ერთგულ ბედაურს კოპულა ფელაქს დიდ ვეზირად მემკვიდრეობის უფლებით და ვაცხადებთ, რომ დღეის იქით ხელს ვიღებთ ჩვენს ყოფილ თანამეცხედრეზე და ჩვენს მეფურ ხელს ეუბოძებთ პრინცესა ხელუნეს, დამის მშვენიერსა.

(ბლუმის ყოფილ მორგანატულ მეუღლეს სასწრაფოდ გააქროლებენ შავი მარიათი. პრინცესა ხელუნე, მოვარეცისფერ კაბაში, ნამგალა მოვარის გვირგვინით შემკული, ორი გოლიათის შემოტანილი ტაბტრევიანიდან გადმოდის. მისაღმების ძალუმი შეძახილები.)

ჯონ კაპარად პარნელი (სამეფო შტანდარტს ასწევს): სახელოვანო ბლუმ! ჩემი სახელგანთქმული ძმის მემკვიდრევე! **ბლუმი** (მოეხვევა ჯონ კაუარდ პარნელს): გულითად მადლობას ვიძღვნი, ჯონ, ამ ჭეშმარიტად მეფური მისაღმებისათვის მწვანე ერინში, ჩვენს საერთო წინაპართა აღთქმულ ქვეყანაში.

(ქალაქის თავისუფლებს ქარტიას მიართმევენ. აგრეთვე ალუქურე ჭეშმარიტად გვარდინად დალაგებულ ბლუმს მსახილებებს. ბლუმი ყველას აჩვენებს, რომ მწვანე წინდები აცვია.)

ტომ კირნანი: თქვენ ეს დაიძახებრეთ, თქვენო მოწყალეებავ.

ბლუმი: სწორედ ამ დღეს, ოცი წლის წინათ, დაეპარცხეთ ჩვენი ოდინდელი მტერი ლეიღისმიტში. ჩვენმა პაუბიცებმა და ფალკონეტებმა შავი დღე აყარეს მის რიგებს. ნახევარი ლივით წინ! გვიტყვი! ყველაფერი დაიღუპა! რა, უკან ვიხევეთ? არა! თავგზა დაეუბნით! წინ! უტყვი! ჩვენმა მსუბუქმა კავალერიაამ მარცხენა ფლანგიდან შემოუარა, პლეუნის მადლობს შეესია და საომარი შეძახილით Bonafide Sabaoth⁵⁵ სარკინოზების მეზარბაზნეებს მუსრი გაავლო.

„შრიმანი“ ასრითამწყობთა ბრიზადა: ისმინეთ! ისმინეთ!

ჯონ უაიზ ნოლანი: ეს ის კაცია ვემოზ სტივენზი რომ დაიხსნა ციხიდან. **ღურჯუმდირიანი** **სკოლის მოწაფე:** ბრავო!

ძალაძის მკვიდრი: თქვენი ქვეყნის სიამაფე ბრძანდებით, სერ. დიახ, ნამდვილად.

ვაშლით მოვატრე ძალი: ასეთი კაცი სჭირდება ირლანდიას.

ბლუმი: საყვარელო ქვეშევრდომნო ჩემნო, საცაა ახალი ერა გაკვითუნდება. მე, ბლუმი, გეუბნებით – ჭეშმარიტად კარს მოვედგომია. დიახ, ბლუმის სიტყვას გაძღვით, თქვენ ყველანი მალე მომავლის ოქროს ქალაქში შეხვალთ, ახალ ბლუმსხალეში, მომავლის ახალ ჰიბერნიასში.

(ოცდათორმეტი მუშა, რომელსაც ირლანდიის ყველა საგრაფოს ნიშანი უკეთია, მენარდე დერუანის ხელმძღვანელობით, ახალ ბლუმსხალეში აგებს. ეს კოლონსაღური, ბროლის სახურავიანი და ორმოცათასოთახიანი, ღორის უზარმაზარი თირკმლის ფორმის ნაგებობაა. მისი ამუშავების პროცესში რამდენიმე შენობა და ძველი დაინგრა. სახელმწიფო დაწესებულებანი დროებით რკინიგზის

დეპოში გადააქეთ. უამრავ საცხოვრებელ სახლს მიწასთან ასწორებენ. მაცხოვრებლებს ათავსებენ კასრებში და ყუთებში, რომლებიც დანიშნულია წითელი ასობით: ლ. ბ. რამდენიმე ლატაკი კიბიდან ვარდება. დუბლინის ვალაჟანი, ზედ შესეული ერთგული ქვეშევრდომებით დამძინებული, რამდენიმე ადგილას ჩამოინგრევა.)

მამურებლები (სულთმობრძავეები):
Morituri te sluant.⁵⁶ (კვლებიან.)

კომენტარი

1. (ირლ.) ცაცია, აძენად, უღებლო ადამიანი.
2. ვენის საგრაფოს პატარა ქალაქები.
3. (ლათ.) ვიხილე ტაძრის მარჯვენა მხრიდან მომდინარე წყლის ნაკადი. აღიღეთა.
4. (ლათ.) (მგზნებარედ) და ვველა მოვიდა იმა წყლის ნაკადთან.
5. (ლათ.) (საზნაო ხმით) და იყენენ ისინი განკურნონი.
6. არისტოტელე.
7. ვარდა ომარ ხიაიისა, აქ მინიშნებულია „ულისეს“ პირველივე გვერდებზე გათამაშებული ზიარების რიტუალი.
8. პერსონაჟის გვარი ლათინურად ფოცხვერს ნიშნავს. (ფრ.) მშვენიერი უღმობელი ქალბატონი. (ლათ.) ქალმეროს, რომელმაც სიურჟე ჩემი გამაბალისა.
9. შდრ. იოანე 5, 8.
10. (ლათ.) ჩრდილოეთის ციალი.
11. პოლიციის მანქანა (შდრ. „შავი ყორანი“ ქართულში).
12. ბიბლიური იღუბა: „და დავქექი ქვიშაზე ზღვისა, და ვიხილე მხეცი, ზღვიდან ამოშავალა, ათრქიანი და შეიღთაიანი...“ (ჯამოცხ. 13, 1-7).
13. (ესპ.) საღამო მშვიდობისა, სენიორიტა ბლანკა, ამ ქუჩას რა ქვია?
14. (ესპ.) მეზობის ქუჩა.
15. (ფრ.) გმადლობთ. (ირლ.) კარგად მენახეთ.
16. შდრ. იოანე 1, 29.
17. სამონი და კარტიფილი ბლუმის თაღის-მანება.
18. (იდიშ) დიხ, ვიცო მამიკო.
19. (იდიშ) გოიმერი, ე. ა. არაებრაული, იღბალი.
20. (ესპ. არაბ. ლათ.) კერძოხელი! ქალურობა.
21. (იტალ.) გული თუ ავიტარდა (არაა მოცარტის „ღონ ეუანიდან“).

(საიდუმლო კარიდან ყავისფერმაკინტოშიანი კაცი გამოხტება, წავერქმელებულ თითხ მიაშვერს ბლუმს).
მამინტოშიანი პაცი: მაგის არც ერთ სიტყვას არ დაუჯეროთ. ევ კაცი ლუოლოდ მაკინტოშია, ცნობილი ცეცხლისწამკიდებელი. მიხი ნამდვილი გვარია პივინში.

ბლუმი: მოკალით! ქრისტეიანი ძალღლისშვილი! და აღარაა მაკინტოში!

22. ბლუმი იხსენებს ადრე, „კალიფსოს“ ეპიზოდში, დაშვებულ შეცდომას მოცარტის ოპერადან მოტანილ იტალიურ სიტყვასთან დაკავშირებით.

23. იგულისხმება ტავი ტომას მერის ცნობილი პოემიდან „ლალა რეა“ (1817), რომელშიც, სხვათა შორის, ასეთი სტროქონგია:

But what are cups, without the aid
Of song to speed them as they flow?

And see a lovely Georgian maid,
With all the bloom, the freshen'd glow
Of her own country maidens' looks,
When warm they rise from Teflis' brooks...

რა არის მადლი იმ ღვინის თასის,
თუ არ ამარგებს ლალი გალობა,
ანდა ქართველი გოგონას ფასი,
თუ მას არ ახლავს იმის წყალობა,
ვინც ლალის დაწვით მიაგავს ტოლებს,
როცა, თბილისის აბანოს სტოვეებს...

24. „ამლუტი“, მოქ. II, სურ. 2.

25. (იტალ.) და წავალი ზეღიხელ ჰაიდე-ბლუნი (დუეტი მოცარტის „ღონ ეუანიდან“).

26. (იტალ.) მინდა და არ... (მოცარტის „ღონ ეუანიდან“).

27. მინიშნებულია მასონური ლოკა, რომლის წევრადაც ბლუმი იღუბი ბლუმს მიაჩნევენ (ინგლისურად ხადგომი და ღოფა ერთი სიტყვით აღინიშნება).

28. „გარეულ ბატებს“ ირლანდიიდან ვახიზნულ პატრიოტებს ეძახდნენ.

29. (ფრ.) შეხვედრები.

30. (ფრ.) ვეულის თავისი გემოვნება აქვს.

31. (ლათ.) ლოპი მქენავარე.

32. (გერ.) ქვა-ქუტილი; (ვადატანიოი მნიშვნელობით) დაღმარის ეშვამა.

33. შდრ. ბიბლიური შიბოლეთი, მთაქ. 12, 1-6; ჟიოსის ბლუმი ბიბლიური პაროდის მავიურად უწმარტობას ხმარობს.

34. ამერიკელი ჯონ ჰეის (1838-1905) ზღაღის გმირი ჯიმ ზღაღსო, რომელმაც საეთარი სიკოტელის ფსად გემის მგზავრები ვადარჩინა.

35. რაჩარდ ჰერის ზარხამის (1788-1845) გროტესკული ზღაღის აღუზია; ენაქარტალა, კეთუზიარულ ადამიანზე იტყვიან.

36. (ლათ.) დანაშაულის შემადგენლობა.

37. „დეილი ნიუზი“ — გაზეთი, რომელიც ევი-თელი პრესის სათავეებში იდგა.

38. (ლათ.) უპირველეს ყოვლისა.

39. ზღუში კასრულობს თავის კრედიტორებს თითო ნასესებ გირვანქა სტერლინგში თითო პენი დაუბრუნოს.

40. ავსტრიელი ლეოპოლდ ფონ ზახერ-მაზოხის (1836-95) რომანი. შემდეგი პასაჟებიც ამ რომანის აღუზიაა.

41. ვადმოცემის მიხედვით, ვინმე ჯონ ლეტენმა ოცა მილა ცეკვა-ცეკვით გაიარა დუბლინიდან თავის სახლამდე, რითაც სანაძლეო მოიგო.

42. ჩემზ კლერენს მენგანის ლექსის პერსონაჟი.

43. ინგლისელი მოსამართლის რიტუალური ესტი უშუალოდ სასიკედილო განაზენის გამოტანის წინ.

44. შდრ.: „შე სული ვარ შამიშენისა... აბლა კო მისმინე, პოი მისმინე!“ („პაპლეტი“, მოქ. 1, სტრ. 5).

45. ზღუმიხეული ლათინური; ჯღდა იყოს Dominus Vobiscum — შეწარქაქეუქუქი.

46. (ძვ. ებრ.) შავ ვარ ქვე ჯღა-ქვე ქვე ქვე-ლნი იერთსიღამისანიო (ქებათა ქება 1,4).

47. (ლათ.) ვის აძლევეს ზელს?

48. (ლათ.) დროებითი შემარღუბებელი.

49. (იტლ.) ასი ათასი შისაღმება; (ძვ. ებრ.) რა მშენიერია შენი სადგომები, ისრაელ (რეცხვნი, 24, 5).

50. შდრ.: გამოსვლ. 13, 21.

51. აღიქმის დარღვევის მონანიება, რომელიც იომ კაუტის დღესასწაულის წინ წარმოითქმის ან მუსკის თანხლებით სრულდება.

52. შავი კევრახი — ინგლისის ლორდათა პარლიამენტის ცერემონიისტერი; ოტროს ზელჯობი — სამეფო ოცახის პირადი მკველების გვარდიის უფროსი ოფიცერი.

53. შდრ.: დამადება, 24, 2-3.

54. (ლათ.) დიდ სიზარულს გამცნობთ. ჩვენ გვეყავს ქალათი; შეცვლილია უკანასკნელი სიტყვა (უნდა იყოს „პაპი“) — ახალი პაპის გამოცხადებისას მიღებული ფრაზა.

55. (უჩვეულო შესიტყვება) ღვთის ნამდვილი ბნაიკი, ან იემოვას კემშარტიკი ქარი.

56. (ლათ.) სიკედლიზე მიმავალნი ვიქუნნიან საღამს; გლადიატორათი მისაღმება იშპერატორს ორთაბრძოლის წინ.

□ ზაბრძოლება იქნება □

ალექსი ბაქრაძე

ბარათები წიგნა ათონის მთიდან

მოკლედ გამოგზავნისა და ადრესატის ვინაობის გასაცნობად.

ვინ იყო მღვდელი ალექსი ბაქრაძე, საქართველოს საბჭოურ თეოლოგიურ ინსტიტუტში ენციკლოპედიაში ვერაფერი მოვიძიე. სამაგიეროდ, ახლახანს დაბეჭდილ საქართველოს ენციკლოპედიის 373-ე გვერდზე წავიკითხე:

„ბაქრაძე ალექსი. ალექსი ბერი, მეცნარამეტე-შეოცე სს. ისტორიკოსი, ფილოსოფოსი, სასულიერო (მღვდელი) და საზოგადო მოღვაწე. სამრევლო სკოლის დამთავრების შემდეგ შევიდა თბილ. სას. სემინარიაში, რ-ის ბოლო კურსიდან (როგორც საუკეთესო მოსწავლე) გაგზავნეს მოსკ. სას. აკადემიაში. აკად. დამთავრების შემდეგ ჩამოვიდა ქუთაისში და რუს. გოვარ. საზ-ბის ხელშეწყობით სვანეთში იმოგზაურა, სადაც შეაგროვა მეთოთხმეტე-მეთექვსმეტე სს. ასზე მეტი ეპიგრაფიკული და დიდძალი ეთნოგრ. მასალა.

ბ. იყო „კავკასიის არქეოლოგიის მოვარულთა საზოგადოების ერთ-ერთი ფუძემდებელი. ქართულის გარდა იგი კარგად ფლობდა ბერძნ., ლათ., რუს., ვერმ., ფრანგ., ენებს და ბევრი ნაშრომიც აქვს თარგმნილი. საფურადღებოა მისი ნაშრომი ქართულ გვართა გენეოლოგიის შესახებ. ბ-ს დიდი ღვაწლი მიუძღვის ქართ. ხაიხტ. წყაროთა მოძიებაში, რ-ებიც სხვადასხვა ხასწ. დაწვებულუბას შესწირა. საკუთარი ხელით აქვს გადაწერილი ბევრი ხელნაწერი. ბ. მოითხოვდა სკოლიდან განდევნილი ქართ. ენის აღდგენასა და მშობლიურ

ენაზე სწავლების შემოღებას, არხეოლოგიური სწავლების სისტემის გარდაქმნას დემოკრ. პრინციპებზე.

ბ-ის მსოფლმხედველობა კარგად ჩანს 1908 წ. თბილისში გამოცემული მისი ნაშრომიდან „განხილვა ერნესტ რენანის მოსაზრებათა იესო ქრისტეს ცხოვრების შესახებ“, სადაც იგი კრიტიკულ ანალიზს უკეთებს ავტორის ძირითად დებულებებს. მთელი თავისი ცხოვრების განმავლობაში ბ. მუშაობდა „მოგზაურობის დიურზე“, რ-ის ნაწევრებს თბილისში გზავნიდა გამოცემად. ბ. გარდაიცვალა საბერძნეთში. დასაფლავებულია ათონის მონასტერში“. რ. დავითოვი“.

აქ არც დაბადების თარიღი წერია, არც გარდაცვალების.

გარკვეულწილად ახალ მასალებს გვაწვდის გაზეთი „რაჭა“ (№ 6, 1996 წ.), სადაც წერია, „ალექსი იოსების ძე ბაქრაძე XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული ეკლესიის მოღვაწეთა ღირსეული წარმომადგენელია. იგი თავისი დროისათვის მეტად ცნობილი მწიგნობარ-კალიგრაფ-ბიბლიოფილი იყო. სხვა მრავალ წიგნებთან ერთად მის საკუთრებას შეადგენდა როსტომ რაჭის ერისთავის მდიდარი წიგნთსაცავი. მან ჯერ კიდევ საქართველოში გამოიჩინა თავი ხელნაწერთა გამრავლებით და არა ერთი ძეგლის პირი დაამზადა, ამასთანავე ეწეოდა წიგნების მინიატურულ მხატვრობას და ხატავდა ეკლესიის ფრესკებსაც. მას სოფელ სევაში აგებული ჰქონ-

და კარის ღამაში ეკლესია, ღვთისმშობლის სახელობისა, რომელიც თავის შეიღობით, ფილარეტთან ერთად ფრესკებით მოხატა. გახული საუკუნის მიწურულს, ხანდაზმულობისას, იერუსალიმში წავიდა, ბერად აღიკვეცა. შემდგომ კი ათონზე დასახლდა და იოვანე ღვთისმეტყველის სახანაში გარდაცვალებამდე ეწეოდა ნაყოფიერ საქმიანობას...

აღექსის მეუღლე დარუხან ბეგანის ასული წერეთელი 1891 წელს 55 წლის ასაკში გარდაცვლილა და დაუკრძალავ სევაში კარის ეკლესიის გაღვანაში.

აღბათ, უმეუღლეოდ დარჩენამაც გადაწვევტინა აღექსის, ბერობის გზას დასდგომოდა.

აღექსის ორი ვაჟი ჰყოლია. უფროსი, ფილარეტი, ჩინებული მხატვარი და პედაგოგი ყოფილა. გარდა იმისა, რომ მას მამასთან ერთად ეკლესია მოუხატავს, ასევე მასთან ერთად ღამაზად გადაუწერია და დაუსურათებია „ვეფხისტყაოსანი“. ფილარეტს მასწავლებლობისას დაუწერია სახელმძღვანელო „ქართული ანბანი და პირველსაკითხავი წიგნი შემდგომ ანბანისა“.

მეორე ვაჟი, პანტელეიმონი, ფრიად საყურადღებო ფოტოხელოვანი ყოფილა. 35 წლის ასაკში შურთაქს ნესტორ ჯაფარიძის ასული, 19 წლის მარიამი. ცნობილი საზოგადო მოღვაწის, გრიგოლ, ლადო და უჩა ჯაფარიძეების მამის, შალაქიას და, პანტელეიმონს შესძენია ოთხი შვილი: ვერა, შალვა, ნადია და ვიგა (შემდგომ ნიჭიერი მხატვარი). ვერა ადრე გარდაცვლილა, ვაკებს შემკვიდრენი არ დარჩენიათ, ნადია გათხოვილა იმერულ ჯაფარიძეზე, რომლის ვაჟი ნოდარი თბილისში, პოლიტექნიკურ უნივერსიტეტში მოღვაწეობს.

პანტელეიმონი 39 წლის გარდაცვლილა და, სამწუხაროდ, მისი ფოტოარქივი დაკარგულა, განადგურებულა... დაუდევრობით თუ სხვა მიზეზით. არადა, ცოტა, რაც შემოინახა, მეტველეებს, რომ იგი თავისი დროის მემკვიდრე იყო.

უკ, რამდენ რამეს ვკარგავთ ასე, მერმე კი ვნანობთ.

კანის ხელის აღზევების ვაჟ დაღუპული მეცნიერის გიორგი ზეკორიძის 1994 წელს დასტამბულ წიგნში „რაჭა-ლეჩხუმის ისტორიული ძეგლები და სიძველეები“ (გვ. 225-228 და 349-350) აღნუსხულია სევის (ონის რაიონი) ღვთისმშობლის ეკლესიაში მოძიებული აღექსი ბაქრაძის მიერ მხედრულად გადაწერილი დავითნის თარგმანი, დონისე არქოპაგელის წიგნი, სახარება, ცხოვრება ათორმეტ მოციქულთა, სჯულის კანონი, იოანე ღვთისმეტყველის ცხოვრება, თამარ მეფის შესხმა, სარკე ზნეობისა, აღექსი ბაქრაძის პირადი არქივი: წერილები, სურათები, მიწერ-მოწერა... და სხვა. აქედან ჩანს, რომ იგი ჩინებული, მუყაითი კალიგრაფიცი ყოფილა. სამწუხაროდ, ამჟამად ეს მასალებიც მოსაძებნია.

1895 წლის 15 ოქტომბერს „კვალში“ (№ 44) ვანო ჭიჭინაძეს გამოუქვეყნებია ცნობა, რომ ს. სევაში, მღვდელ აღექსი ბაქრაძეს თავისი სახსრებით აუშენებია ეკლესია და თავისივე მხატვრობით დაუსურათებია.

ეკებს ეს კორესპონდენცია გახდა საბაბი აღექსი ბაქრაძისა და ვანო ჭიჭინაძის დამკვიდრებისა, მათი ურთიერთ-მიმოსწერისა.

წმინდა ათონის მთიდან აღექსი ბაქრაძე სწორედ მას უგზავნის ბარათებს და უზიარებს გულის ზეაზიადს, რასაც ცხოველმყოფელობა ერთი საუკუნის შემდეგაც არ დაუკარგავს.

ვანო ფარსადანის ძე ჭიჭინაძე დაბადებულა რაჭის მაზრის ს. ხიშში (ამჟამად ამბროლაურის რაიონი). ყმაწვილი ვანო მშობლებს ქუთაისის ვინაზიაში მიუბარებიათ, სადაც ოჯახური ხელმოკლეობის გამო მხოლოდ 2 წელიწადი უსწავლია. ამას არ გაუხელებია წიგნისაღმა მისი სიფარული, 13 წლისას თვითონაც დაუწვია წერა და მაშინდელ თითქმის ყველა გაზეთში კორესპონდენციების გზავნა სოფლის საჭირბოროტო საკითხებზე. მისი წერილები იბეჭდებოდა ხან ფსევდონიმებით: „რაჭველი შურდული“, „კესარიასვილი“, „რაჭველი მა-

კერიელი“ და სხვა, უფრო ხშირად კი თავის გვარ-სახელს აწერდა.

ნიჭიერი ვმანვილი მოხსონებია წიფის გვირაბის მუშაკი, წახელ მდიდარ გლეხს ზურაბა მაისაშვილს და ხელ ახალგაზრდა ქალიშვილი ალექსანდრა (საშა) მიუთხოვებია. ცხრა შვილი შეძენიათ, ერთი პატარაობისას დაწვიათ, უფროსი ვაჟი შალვა კი კორნელი კეკელიძის ვაჟთან ერთად დაუხვრეტიათ 24 წელს. დედისათვის ეს არც გაუმხელიათ, უთქვამთ, საფრანგეთშია გაქცეული და თურქე იხე ჩავიდა საფლავში, შალვას ბოლომდე ელოდა.

თვითონ ვანო ჭიჭინაძეც კანის ხელის აღზევებას იხე შეუწირავს 37 წელს, მისი ახალ-დასაჯლისა ოჯახს ვერაფერი გაუგია.

კორესპონდენტების გარდა ვანო ჭიჭინაძე ლექსებსაც წერდა. რაჭა-ლეჩხუმში აკაკი წერეთლის მოგზაურობის ხელისწამდგმელის, იობა ისაკიძის ხელშეწყობით თავართქილაძის სტამბაში, მგონი, ლექსთა პატარა კრებულებს უნდა ქონდეს დაბეჭდილი. ეტყობა, უფრო სატირული ლექსები ემარჯვებოდა. აი, თუნდაც 1907 წლის № 10 „ნიშადურში“ „რაჭველი შურდელის“ ფსევდონიმით დაბეჭდილი ერთი პატარა ლექსი გავიხსენოთ:

კ უ ჭ ი ს ს ო ც ი ა ლ ი ზ მ ი

კაცი რომ განდა მიწაზე, მას აქვთ ეძებს ბედსაო, დაეძებს გამწარებული, მაგრამ იოვის ვერსაო. სოციალიზმით, იფიქრა, მივადწევ სანადღესაო...

ბედნიერება ჭკონია; თუ მაგრა იეროცაბეჭდებო. გიგლიორთაქა განსაკუთრებული გულისტკივილით განუცდია ვანოს იობა ისაკიძის ტრაგიკული დაღუპვა 1913 წელს. ს. მუხლში მის დაკრძალვაზე უთქვამს:

„უძვირფასესო ამხანაგო და კეთილო მეგობარო იობ! შენი სიკვდილის გაგონებამ თავზარი დაგვეცა ყველა შენს ნაცნობსა და მეგობრებს. შენ ერთადერთი მაგალითი ხარ რაჭაში, ერთადერთი შეგნებული მუშა იყავი, რომელმაც კეთილი მოგვიტანე რაჭველებს. ბევრს ველოდით კიდევ, მაგრამ უღმობელმა სიკვდილმა არ დაგაცადა და პატიოსანი, მშრომელი მარჯვენა ახლა შავს მიწას უნდა ამოუფაროს. შენ ყოველთვის საკუთარზე წინ საერთო საქმეს აყენებდი, ეთავანებოდი ქართულ ლიტერატურას, აფასებდი ქართველ მოღვაწეებს. ეს უკვე დამტკიცდა მას შემდეგ, რაც შენი თაონობით იმოგზაურა რაჭა-ლეჩხუმში აკაკიმ. განუგეშებს, ძმარ იობ, მითი, რომ ვიდრე ცოცხალი იქნება ერთი რაჭველიც კი, არ დაიფიქვებს შენს პატიოსანსახელს“.

არც ამ სიტყვების მოქმედია დასავიწყებული, თუნდაც იმიტომ, რომ ათონის წმინდა მონასტერში მოღვაწე ალექსი ბაქრაძესთან ქონია გულითადი მიმოწერა.

მამ, გავეცნოთ ამ ბარათებს. ხელნაწერი საოჯახო არქივიდან მომიტანეს ვანო ჭიჭინაძის შვილის, ოთარის ქვრივმა ოფელიამ და მათმა ვაჟმა ზურიკომ.

აკაკი გეგაძე.

ჭეშმარიტად აღსდგა!
ძვირფასო ძმარ და სარწმუნოო ყოვლადკეთილო მეგობარო
იოანე ჭიჭინაძე!
მოვილოცავ წარსულის ბრწყინვალე პასექის დღესასწაულს. ღმერთმან მრავალს ესე ვითარცა დღესასწაულთა მიგაგებოსო მხიარულებით, სიმრთელით,

წარმატებით და ღვთის სათნო ცხოვრებით; და ესთხოვ წემი უღირსი პირით ღმერთს, წინაშე მისის საკურთხეველისა, რომელ არ მოგკლებოდესთ თქვენ ნიჭი იგი შეცნიერებისა – რომელიც ბოძებულ არს თქვენდა სულსა მიერ წმიდისა, განსაღებებლად ბურუსით გარემოცულის ერისა; და მასთანავე ინებოს ნუგე-

შინისმცემელმან მოცემად თქვენდა დიდ-
თა ნიჭთა მათ: პეტრე მოციქულის —
სარწმუნოებისა; იაკობ ძმისა ღვთისა —
სასოებისა; იოანე მახარებლის — ხალმ-
როთი სიყვარულისა, რათა ამ სათნოები-
თა წარდგომილიყო ურცხვინელად, ოდ-
ეს მოვიდეს უფალი მსჯად ბოფლისა,
და მიგებად კაცად-კაცადისა საქმეთა
მათთაებრ. საყვარელი ძმავი ვანი! რო-
დესაც ქუთაისს გაიხლუბი ზოლმე, ბო-
ლვარში ვერ ვებედავ გავლას იმ მიზე-
ზით, რომ არავეინ მკითხოს თუ: „თქვენ
სიდან ბრძანდებით!“ ისე შესირცხვინე-
ბა და მეთანკილება ჩემი თავი. რის-
თვის? მისთვის, რომ უწინარეს წლებ-
თა: რაჭისთანა შემკობილი სათნოებითა,
პატიოსნებითა, სიყვარულითა, წამებითა
და გატანითა, არა რომელიმე უეზდი ვერ
შეუდარებოდა — სამწუხაროდ ჩემდა, ამ
მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულს: ის-
თე დაეცა ყოფაქცევით ხალხი, უმეტესი
ნაწილი, რომ გაზეთები აღარ აგვიღია
ხელში წასაკითხავად, რაჭველების უზ-
ნყო ყოფაქცევა და ღვთის წინააღმდეგი
მოქმედება რაიმე იქნება დაბეჭდილი-
თქო! ვამ! სირცხვილო. რამდენი განათ-
ლებული პირი წაიკითხავს — თავი აღარ
გამოგვეყოფა საზოგადოებაში — მაგრამ
რა ვქნათ? ღოკოკინასავით ხუტუტში
ვინ შეძერება ვოველთვის, რომ დავიმა-
ლოთ. წახდა თქვენი სულიერი თქვენი
მტერი, რომ ხალხი თან-და-თან ფუტღე-
ბოდეს — ცოდვა კეთილთა, სწორეთა.

ბევრნი პირნი არიან წამებულნი ჩვე-
ნი სამშობლოს ქვეყნის — მაგრამ, სამ-
წუხაროდ, ივინიც ხომ დაუდევნელნი
შეიქმნენ, არა მარტო სამშობლოსათვის,
არამედ თითონ თავთა — თვისდა — უს-
წაულელი თითქმის, შედარებით მათდა,
არ გაიმტყუნება. ამათი შემხედველი ისე
გულით მწუხარე გახლავარ, რომ მაღლი
ღვთისა არ მიფარვიდეს, ხასოწარკვეთი-
ლებაში შთავარდებოდი!

წერილისათვის და ხსოვნისათვის უმ-
ეტესად ვმადლობ და ეგრეთვე № 10
„კვალის“ გაზეთის ნათხოვლობისათვის.
გახლეს უ. სვიმონ ჯარაფიძის მოწყა-
ლებით საკითხავად: 1) ანდრია სალოსის

წიგნს. 2) მანანას. 3) [...], 4) მარხაღის
ისტორიას, და შემდგომში თქვენი მადლი-
რი მადლირებს თქვენს აქტიურობას და
რამდენსაც წიგნებს ამირჩევ საკითხავად
— დიდის პატივისცემით მოგართმევ, ჩე-
ლი უძვირფასესი ძმავი და სარწმუნო
მეგობარო.

მარხაღის დაუეწიარად თქვენი მომხსენებელი
ძმა, მღვდელი ალექსი ბაქრაძე.

15 აპრილის
1896 წ.

**ჩემ მიერ მარხაღის დაუეწიარო
სარწმუნო მეგობარო და ძმავი ვანი!**

უწინარეს მშვიდილოცაე წარსულთა
დღესასწაულებთა — ღმერთმან მრავალ-
თა ესე ვითართა საუფლოთა დღეთა
მიგაგებოსთ თქვენის ერთ ხორცილ —
და ახლად შექმნილის ვაჟით, სიმრთე-
ლით, დღენგრძელობით, ბედნიერებით
სულით და ხორცილ ღვთის სათნო ცხო-
ვრების გაბრწყინებით — მრავალთა
წელთა.

მეორედ მოვილოცაე ვაჟის შექმნას,
და ემადლობ ღმერთს მისთვის, რომელ-
მან დაგაჯილდოვა თქვენ სახიერებითა
თვისითა — პირველ ნიჭითა და სხვათა
სათნოებათათა სულიერად და ხორციე-
ლად შემკვიდრის მინიჭებითა — ინებოს
ღმერთმან აღზრდა მისი კეთილად, სა-
მაგალითოთ და სათნოდ იმისა, რომელ
ყოფილიყოს ნიჭიერი, კეთილი და სა-
სარგებლო, როგორც მშობელთა, ეგრეთ
მოყვასთა და უმეტეს მზრუნველი დაცე-
მული მამათათვის.

საყვარელი ძმავი ვანი! თქვენი წერი-
ლი მივიღე, დიდად განვიხარე და ვისი-
ამოუნე თქვენის მშვიდობის ანბით, თუ-
მცა მინდოდა ნაცულად ბარათის მოწერა
— მაგრამ სამწუხაროდ ჩემდა ვერავე
პოვე მად წამომხვეული.

საღმრთო და თქვენი კეთილი გულით,
შედიხართ მზიარულებით მონაწილეო-
ბაში — ჩემ განზრახულ წმიდა ათონის
მონასტერთ მოგზაურობაში — ამაზედ
უმეტეს მადლობას გწირავ — თუ ღმერ-

თან ღირს მყო იმ ჩემი მიზნის მიღწევას — იმედი მაქვს, არც მაშინ დამივიწყებ, და მომიხსენიებ შენდობით მიცვალვებულს. სულით და გულით მსურდა თქვენი ხილვა, მაგრამ უწინ შემოდგომამ და აწ წინიანმა ზამთარმა არ მომცა დრო ჩემდა სამწუხაროდ.

ბატონო ვანო! ჩვენი სვიმონ ჯაფარიძე ოკლოპრის თვეშიდ წაივდა ტფილისშიდ და მას აქეთ იქ არის. მე და სვიმონი ბევრჯელ ვეშაბდობოდით თქვენდა მოსასატიცებლად, მაგრამ რომ არ გაუხდით ბედნიერი, — ეს გახლდა მე და მისი სიხუსტე და ულონოება — და მასთანაც გლახა გზები სვეის აღმართისა, რიყიანის ქვებით შორიჭკვილი.

დიდ ბოდის ვიხდი, ცარიელი ბარათისათვის. ვთხოვთ მოშტევით.

თქვენი მარადის დაუფრუად მლოცველი,
მოხსენებელი და გულთაჲი საღმრთო
მოსაყარული, უსსახური მამა მადელა
აღუქი ბაკათე.

4 იანვარი. 1898 წ.

**ღრმად პატივ ცემულს ძვირ ფასს
ძმას უფალს იოანე ჭიჭინაძეს!**

აღფრთოვანებული სიხარულით მივეგებე თქვენს გრძნობით და ენერგიულით აღბავსე ბარათს, მიღებულს 14 იელისს, ამა მდგომარე წელს, და მისი შინაარსის მოსმენაში, თითქო თუძე ხორციით შორს მყოფი, ვარნა სულითა ახლოს თქვენთან მხედველი მგრძნობიარე სულიერი თვლით — გხედვიდი, საღმრთო ძნებრივ სიყვარულით განმსჭვალული, თქვენდა — უნდა ძმა თქვენი.

მოლოცვისათვის და დაუეწვებლობისათვის, უმეტეს მადლობას მოვახსენებ, რომ ღმერთთან ყოველთა უცოდელესი და უნარჩვეულები გამხადა ღირსი თავიანთსცემად განმაცხოველებელთა წმიდათა ადგილთა — რომელიც ჩემი გვარის კაცი არავინ ღირსებია.

იერუსალიმიდან „კალიმნიკი“ მადალკურთხევა დეკანოზი პეტრე კონწუევი (აკადემისტი), დიდი განათლებული და გამოცდილი, რომელსაც ტოლი არა ვაყვ

ტფილისში, როგორც თქვენი წერილი ღივილე, იმ დღეს მოუწდა ჩვენ ქართველთა საეანეში და დიდის პატივისცემით და სიყვარულით მიმიღო (როგორც თქვენ) და მწუხარებით განმიცხადა, ქართული ბიბლიოთეკა არ მამწვენეს ბერძნებმამ და მასთან ჩვენი ვჯარის მონასტერი შიგნი სულ თეთრი გაჯით შეუღლესათ, და ქართველთ „პამიტიკები“ სულ დაუფარავთო, ღამის სულ აღმოფხვრან სახსენებელი.

...და მეც შეესწილე: ყოველივე გარემოება ვრცლად, ვითარცა ორთ კაცთ თავ გატეხილთა... მადლობა ღმერთსა!

ივერიის მონასტერში ვიახვლით, და მათაც არ უწვენეს ძველი მამა ვეთიმეს წიგნები, რომელიც მისი ვადმოთარგმნილია ქართულად ბერძნულიდამ. არც სხვა ნიეთები თორნიკისი [...] იქილამ უკმაყოფილოთ ვიახვლით; დიდად შეწუხებული და ანთებული შეიქმნა მამა დეკანოზი; მე მოვახსენე, ვთხოვ მადალღირსო მამაო! ბერძნები დაუნდობელი ზალხი არიან, და მაგათხედ არა ღირს ღაპარაკი (რადგანაც არ ცაიგონებენ) სულარასფერს მოთხოვნას ნუ იკადრებ მთავათან, არამედ ვთხოვთ, ვახეთებით მთელს ქვეყანას ვაგაუგებინოთ მაგათი ბარბაროსული მოქმედება შესახებ 30 წლის საჩივრისა — და მიწერ-მოწერისა ივერიის ქართველთ მონასტრისა, რომელიც ძალით მითვისებული აქეთ მაგათ. პატივის დებაში მიიღო ჩემი თხოვნა მამა დეკანოზმა. — და აღმითქვა, ეს 30 წელიწადი წახსრულა რომ სრულეზით არა მცოდნია გარემოება და შეიწროება ბერძენთ ბერებისაგან — ქართველთ მწიართ და უცხო ბერმონაზონთა აწი ამ გარემოებას ხმა მადლად გამოვაცხადებ, სადაც ვერ არსო, მე დიდი შესხმა მოვახსენე, და მადლობა რაც ჩემს თავში მოიძებნებოდა, დღეს რომ 16 იელისია წამობრძანდა ჩვენი საეანიდამ, ღმერთთან აღანდოს გული მისი საღმრთოთა ცეცხლითა — რათა მით რაიმე ნუგეშინისცემა მიგველოს და სიტყო.

ერთი მეცნიერი მარი (გვარათ) ივერიის მონასტერში მისრულა, ოქროები

დაურიგებია ბლომათ საწირავები მუნ, არხიმანდრიტთან ხარტფილაქთან (ბიბლიოთეკის ზედა მდგომელთან) იღუმენტთან — შესახებ წიგნების ჩვენებისა ჩვენის ქართულისა; მათ, რასაკვირველია, ყოველი წიგნი და ძვირფასნი საუნჯენი უწვევებიათ — ერთი თვე მდგარა და სულ ფოტოგრაფით გადავლია ზედ წარწერები, ძველი საუკუნის პერლამენტთა ზედა დაწერილთა და თარგმნილთა — და მას დაუსკვნია, ვითომც: სომეხთ ანბანიდგან გადმოეღოსთ და შეედგინოს ქართველთა ის ანბანი და წერა! ცხონება მის მამას! რას როტავს? რას რომავს? პრაფესორობა და აკადემისტობა — გამოუცდელად მკვდარი! ის ყმაწვილი კაცი გამოუცდელია, უვიცა, საღმრთო წერილის და ისტორიის, რა უნდა გვეგებოდეს, თავისი დედა ენაც არ იცის და ძლიერ კოჭლობს! თქვენ რომ მიბრძანებთ, ბატონო ეპისკოპოსო: ილია ჭავჭავაძემ, გარდაახია მეცნიერთ სომეხთა, თავიანთი სიცრუით გატყინილი გუდა (როგორც გუდა ფშუტი)!!! ის უთუოდ, როგორც მოგახსენეთ, სომეხთ პროფესორი მარია. და მისი წიგნი იენისში გამოცემული სახელდობ თუერი ეგზემპლარი გახლდეს: „სომეხთა მეცნიერი და ქვათა ღაღადი“. — ერთი მიბოძეთ და ფულს გამოგვზაენი მისავს. და დიდად პატივისცემად მივუღებ. — მომიტყვეთ ბევრი წერით თავი შევაწყინეთ.

ავვისტო, 17, 1899 წ.

თქვენო კეთილშობილებო,
მარადის დაუვიწყარო, სარწმუნო
მგვობარო მამო აწ სულიერო შვილო
იოანე ჭიჭინაძე!

ქრისტეს მიერ ღოცვა კურთხევას მოგახსენებ და უხთხოვ ღმერთს ყოვლითა გულითა და გონებით თქვენს ბედნიერად და ღვთისა სათნო-ყოფით ცხოვრებას და მარადის აღორძინებულად წარმატებას — თქვენის ძვირფასი სახლობითურთ.

ანგლიდამ, სამი დღეს მისრულმა ჩვენმა (იასე რაჭველემ) ჩვენი წიგნი მომიტანა სრულად ოთხ ტომად და — და მათ რიცხვთა შორის „ივერიის“ № 102, მაის 13 ვაზეთს ნეკროლოგს შევხვდი, ჩვენი ძვირფასი აკადემიკი და „საქართველოს სამოთხის“ წიგნის გამოცემელის მიხედვით პავლეს ძის საბინინის 10 მაისს მიცვალებას — მწუხარებით ვაზეთი გამოეარდა ხელიდამ — რომელიც აღექანადრეს შკოლაში ჩემთან ერთი წელი ამხანაგათ იყო და ვემზადებოდით ერთად იკონოსტანისათვის! ...მერმეთ ავიღე ის ვაზეთი და შევხვდი თქვენს წერილს რაჭვადგან, შესახებ ჩვენდა სამწუხაროდ რაჭვის მცხოვრებთ უზნეობას და სისხლთა თხევას!!!

თქვენ როგორც ღვთის-მავედრებელი, სამშობლოსათვის მზრუნველი და გულშემატკივარი მამა და ძმა, სწუხართ რაჭვის ბედუბედურებაზე. მაგრამ, სამწუხაროთ, რაჭვის მკვიდრნი მცხოვრებნი იხე არიან ზნეობრივ დაცემულნი, რომ (თუ სამრველო შკოლები არ დადგა მტკიცე-და-მყარ ნიადაგზე) მოსალოდებელია, რომ რაოდენმანმე საუკუნემ გაიაროს, რომ ის განათლება და პატიოსნება არ იქნეს რაჭაში (ვამ ჩემს თქმას), რომელსაც დღეს სხვა ქვეყანაში ვხედავთ. ამისი უმთავრესი მიზეზი გახლავთ უსწავლელობა, ურომლისოთაც ყოველი პატიოსანი კაცობრიული მოვალეობა დაკარგულია ჩვენში. — და თუ ვინმე მოგვეტეხნება ნასწავლი, ისიც, სამწუხაროთ, ისეთს თანამდებობას ემსახურება, რომ ის მარტო თავის პირადი სარგებლობისათვის ზრუნავს, და თავის მოძმის ბედ იღბლისთვის არას დახედვს, და იმას სცდილობს, რომ უკანასკნელიც ღუკმაც კი უნდა რომ წაართვას!.. თქვენ თვით წარმოიდგინეთ, როდესაც ადგილობრივ მკვიდრი, მამულის-შვილები, ასეთ საზიზღარ საქმეს ჩადიან — აბა ვითაყვა! მოსრულ თანამდებობის კაცს, რამ ენადვლება და რათ შესტკივა გული, რაჭვის ბედ-იღბალზე რაცა შეეხება ბატონ მთავარ მართებელს იმ მიმართულებიას, რომ ბოროტ მოქ-

მედნი ადმინისტრაციის მოხელეები მოსპოს, მთვრამ თქვენ უკვე მოგვხსენება, რომ კაკასია და ამიერ კაკასია დიდა და ყველგან ამისი სამართალი ვერ მიუწვდება!..

დიდის პატივისცემით და ლოცვა კურთხევით მომიკითხე ბ. ბ. ასლანი, უღიშბიად და ყოველნი თქვენი თვისნი და ტომნი.

მოგაწყინეთ ცარიელ ბარათით, ბოდიშს ვიხდი შემინდვეთ და მომიტყვეთ, თქვენი საღმრთო სიყვარული მამუდეობს და მძლევს — თორემ ვერ ვიკადნიერებდი.

თქვენი ბარათის დაუფრევხლად მოყვარული და მომხსენებელი მამა მღვდელი ალექსი ხაქრაძე.

20 ივნისი. 1900 წ.

ღუთისგან კურთხეული ვანო!

ჭრისტეს მიერ ლოცვა კურთხევა გარდმოქცევს ერთად თქვენი სახლობითურთ და თქვენის ნათესავებითურთ მმართველმა იონამ — და მამა მოძღვარმა თეოდორე (ეროსთაქმა); ეგრეთვე მ. მ. პიმენი (ასათიანმა) და სიმონმა, იონამ ხატი მოუძღვნა „ლარს-არსისა“ ხახსოვრად და ბრძანა, გამოვიცხადოთ: „თქვენისთანა კეთილი და გონიერი კაცი ჩვენთვის დიდი საჭირო არისო; და ღმერთმან განამრავლოს თქვენსავით სამშობლოს მზრუნველნი და ფეხზე წამომაყენებელნი. ჩვენ დიდს მადლობას გიძღვნით, ვითარცა ყმაწვილ კაცს — ჩვენის სიყვარულისა და გაცნობისათვისო, ეს მსჩანს თქვენი საკვირველი თვისებისაგან — რომელსაც მდიდრად მონიჭებული გქონია ცხოველთ-დასაბამის სულისაგან!“ ამასთანავე ადრესები გაახელით თავზე რომ რუსულია, მის ძირს ფრანციცული —

საიდუმლოდ:

ათონის წმიდა მონასტერი ვისაც არ უყვარს — უეჭველია არც თავისი დამბადებული ეყვარება — და ვთხოვ, რომ მათ პირებს: დეკანოზებს, თავადებს და

სხ. მსგავსთა მათთა — ნუ განუცხადებ ნურც ადრესს და ნურც მონასტრის წირვის განწესებას. ამისთვის დიდი დევნული შევიქენით... მხოლოდ სახეში გქონდეს, თქვენი კეთილი შთაგონებით, ვინც რა ისურვოს — სახელი, გვარი, მიცვალებული, ცოცხალი, უეხდი, სოფელი. ან თქვენს სახელზედ გამოსავაზუნად აქიდგან შემომწირველთა თავის კეიტანცია, წერილი ქა ხატი ჩვენ მიერ გარკვევით გამოგზავნებ, დაუყოვნებლად მიღების შემდეგ. როგორც მე ვიყვარდე ეს ჩვენი საიდუმლო არავინ, ვინც ვთხოვეთ არ განუცხადოთ, არც გახტოში. ამისთვის თქვენ წმიდა იოვანე მახარებელი დაგაჯილდოებს და უმეტესად წარგიმართებს თქვენს საღმრთო ასპარეზზე, რომლის მიზნისაც მიწვევა ვსურთ.

იონა წინამძღვარმა ვთხოვათ: ჩვენის სკანის ვოველდელი წირვის სინოდიკაში ჩასაწერად (უსახყიდლოდ და არა საწირავით) თქვენი დედ მამის და სახლობის და თქვენი კეთილის მყოფლის სახელები ცოცხალთა და მიცვალებულთა სიით მოგვეწერე და მამიდ ჩაესწერთ და ყოველთვის ნაწილის დადება და მოხსენება გექმნებაო.

მომიტყვეთ! ფორტალიონი იჩქარიდა — დრო აღარ იყო. და მისთვის ვამოკლებ ამ ბარათის წერას.

მომიტყვე:

12 მარტი,
1901 წ.

თქვენი დაუფრევხლად მოყვარული, ვრთხული მამა მღვდელი ალექსი ხაქრაძე.

P. S. მამა იონამ, დამაყენა თქვენთან მოციქულად — თუ არ გამოიწერები: „თქვენდა სანახსოვროდ ვოველთვის თქვენი | კარტონკა გამოგვიგზავნეო“, თუ გახლდეს, თორემ ნუ შეწუხდები.

— იგივე ალექსი.

ღუთისა მიერ ნიჭითა დაჯილდოებულნი ძვირფასო მამო, ვანო ჭიჭინაძე!

მოგილოცავ ბრწყინვალე პასექს მაცხოვრისა ჩვენისა — ღმერთმან მრამ

ვალს აღდგომას მივაგებოს სიცოცხლით, დღევრძელობით და კეთილ წარმატებით. გმადლობ დაუფრწყებლობისა და წერილისთვის. ნეტარება იმას, რომელსაც ღმერთმან მისცეს წიჭი თვალის დევნისა ქვეყნის აუკარგობისა, და გულის ხმის ყოფა (ყურისა). ამ საღმრთო მცნებას, ქვეყნიური ვერარამ ნივთი ვერ შეედრება. რადგან ღვთის ბრძანებით: რომელიც შეიყვარებს მოყვასს — მას აღუსრულებია ყოველი მცნება. რადგანაც ერთი ღვთის სიყვარული — და შეორე მოყვასთა. ამ ორთ მცნებაზედ არის დამოკიდებული ყოველი სჯული. რასაკვირველია, ამ ქვეყანაზედ ბევრი შრომა და ღვაწლი შეხედება, მამულის და სამშობლოს, მოყვარეს, მავრამ მერმესა მას საუკუნესა ჯიღდო და დაუქნობელნი გვირგვინი მიეცემაინ. თქვენ ნოემბრის 30 რიცხვს გახეთში წარვიკითხავს ვვონებ, და უწინარესმა და უწინარესმა გახეთმა არ მოაწია ჩემდა ცნობამდე. წარსულს წელს იანვრის თვეში ტფილისის საკეთილშობილო შკოლაში შევსწირე ინსპექტორს ეფემი თაყაიშვილს წიგნები, ჩემი ნაშრომი სიყმაწვილიდამ. მოაქამდე, სახელდობ: იოსებ ფლავიოსი. სამეცნიერო წიგნი, არისტოტელის განსჯანი. ტეტსამენტო. ქართლის მოქცევა ნინოსგან. კარაბადინი ცოფიანთ ნაბეუნთა. ზედნაღები ძველყო კალენდრით. ათონის მთის მარეველები. სვიმონ აბაშიძის დავითნის 150 კობიოები. ჯრუჭის და გოვნის 16 სურათის კობიოები. თამარ ლუდოფლის ვერცხლის: წუთის ზედ წარწერა გადმოღებული (სანსკრიტულად დაწერილი). იოანე ბატონიშვილის კარაბადინი (რაოდენიმე რკულნი). ანტონ კათოლიკოსის გრამატიკა, 1 რკული. პილატეს რაპორტი. რიტორება. ნარკვევი, სიბილაიონი. ისმიატელთ შთამომავლობა. ნეტარი იერონიმე. მიითლოლია. უთრუთიანი (რაოდენიმე რკულეები). აიასოფია ძველი ისტორიული მოთხრობა. სათხოებათა ახსნა. ჯვარის სახით დაწერილი წიგნი. ათონის სასწაულთ მოქმედი ღვთის მშობლის

კობიოები. ახალი და ძველი აღთქმის 158 სურათები კობიოებზედ (კვანცია). ლოცვა სინანულის (ძველი) კობიოებზედ: ენციკლოპედია. ლექსიკონი ლეონარდო იული ახალი აღთქმის. კმნილებათათვის. ვაი ლითებს. კულტურა საბადო მცენარეთა, ორი ტომი. წმიდა ცაცხლი ქრისტეს საფლავიდამ. ზუკა იტალია: ნური ხაზვისა. ზოოლოგიები, ორი ტომი. პეფიფერის მოგზაურობა. ნამდვილი გვეივკ, რომ წარსული წლის ნომბრის თვეში გვითხრესო (დავით გარერჯაში ნამყოფმა ბერმა გვიამბო) გახეთში დაუბეჭდიათ მღ. ალექსი ბაქრაძის, შეწირულთ წიგნების სიაო! სამწუხაროდ, არ ვიცი, რომელ თვეს? რომელ ნომერში? ორ კვირაა, ამ საგანზედ გამოვსთხოვე გახეთის ნუმერი შეწირულებისათვის, თაყაიშვილს. თუ გამოიშვებანა — წერილისა თანა მასაც გაახლებ. რა თქვენ გამოვეთხოვეთ, მას აქეთ დაუძინებლად ვშრომობ: გადავსწერე საგანისათვის. ერთი დიდი მამათ ცხოვრება. კლემაქსი. დოროთე. ისაკ განდევილი. ზოსიმე ნეტარი. პეტრე ათონელი და სხვა წერიმაღები წიგნები, იმდენი რომ ამ ბარათში ადგილი არ ექმნება. — ერთობ შეგაწუხებ წერით და ჩემი უმნიშვნელო ვითარებით — გთხოვ მომიტყვეთ და შემინდვეთ. მე უხმარსა ამას, იასე რაჭველი ანგლიაში წევიდა. არ მოსრულა ჯერ. მისი ადრესი წარსულს წელს ბარათში მოგართეთ — ახლა აღარ დამესწრო, აწ ვეცდები რო ვიშოო. უზნობენ, იასე რაჭველი კი არა — გურული არისო, მოგვხსენება, ის არას ანბობს, ისე დასინებულა... და არაუის გვენდობა. ივერიის ქართველთა მონასტრისა, ჯერეთ არაფერა ისმის. მხოლოდ წარჩინებული ათ წევრებისგან შედგება, რჩევა-თუ რამ ნაირათ გამოაწეონ უმაღლესთან თხოვნა. წევრებს შეადგენენ: სამი ქართველი ეპისკოპოსები თაყაჯდომარეთ ექსარხი — სხვანი დიდნი პირნი, ვინ არიან, არ ვიციოთ. ეს საქმე სეკრეტია — არც გახეთში არ აცხადებენ — მისთვის, რომ ბერძნები მილონებით ოქროს არ დაიშურვილებენ ქრთა-

მათ უმაღლეს სათავეში მედომარეთათვის. ჩვენ ვფიქრობთ ქართველი ბერები — რადგან იუბილე არის საქართველოს რუსეთთან შეერთებისა — თავად ახნაურთ თხოვნაში — ივერიის მონასტრის თხოვნა იქნება შეტანილი. იქნება ინების დმურთმა და ვეიბომოს. ძვირფასო ძმავ ვანო! თქვენგან დიდი პატივისცემით აღვხილი ვარ და საკმაოდ არის ჩემდა გარდასახდელად — და მისთვის ნულარ დამაყალბებ, ხანადი არ გადვიხილო. ვიორგი ჩემ ძმას მოესწერე ბარათი, ფებერვლის 23. როდესაც თქვენი ბარათი მივიღე, ახლანას, ოლიმპიადას და თქვენს სახლობას, უმეტესი მადლობა და ლოცვა კურთხევა მოახსენეთ ჩემ მიერ; ვგრუთვე ბესარიონ ბაქრაძეს თავისი სახლობით; მახუას თავისი სძლით და შვილის შვილებით. თუ ჩემი შრომა ორი წონი „კლემაქის“ და „დორითე“ დაიბეჭდა — რომელიც მინდობილი გვაქვს ერთს კეთილ პირზე — სტფილისში მოხარდებულად. მაჰაც წერილით გაცნობებ. თქვენი ერთგული მლოცველი ძმა მღვდელი ალექსი ბაქრაძე.

ძვირფასო ძმავ, მარადის დაუვიწყარო ვანო ჭიჭინაძე!

უწინარეს ქრისტეს მიერ ლოცვა-კურთხევას მოვახსენებთ, ერთობით თქვენს ოჯახობისა და მათესათა — დმურთს ვსთხოვ, რომ დიდხანს იცხოვროთ ქვეყანაზე სათნოდ ღვთისა და სასარგებლოდ დაცემული სამშობლოს.

წერილი ჩემი თქვენთან კაი ხაზია შეჩერებული შეიქმნა „მოტყუებულის ბეჭდის“-ს მიზეზთაგან: წარსულ წელს: ათონის ივერიის მონასტრის მძღვარებით შითვისებისაგან ბერძენთა — დავიწყეთ ქართველთა ძმობამ თხოვნა და მუდარა თავთავ საჩინოთა პირებთან: სამთ ეპისკოპოსთ: ალექსანდრეს, ლეონიდეს და კირიონთან; თბილისის და გუბერნიის მარშლებთან, უმფროს ბლადონინ მაჭავარიანთან, დეკანოზ პეტრე კონჭოშვილთან — იმედი გვქონდა, იუბი-

ლის დროს ჩვენს თხოვნის კურთხელების მოქცევისა. თურმე, ყველაფერი გამძირავს. საქართველში კლემაქის გზავნა ხელმწიფე იმპერატორთან თხოვნებისათვისაც — ვფიქრობდით მწირნი და უცხონი ქართველთა ძმანი — ხწორეთ სხვა თხოვნებთან ივერიის მონასტრიც მოქცეული იქნებაო. ნუ ბრძანებთ ვის გახსენებია, თურმე ჩინიხათვის წვეიფენ. საზოგადოება ფებებზედ გვიდათ!!! ვაჰ მამულო! „მოტყუებული იმედი!“ ღორი — მუხას ქვეშ რკოს მჭამელი — დირსად სახელსდვა ჩვენსა აკაკიმ — იმ პირსა, რომელსა არცა ეშინის ღვთისა — არც რცხვენის კაცთაგან!!!

ამა ივნისის შუახ მოვიდა მოსკოვიდამ სამეცნიერო აკადემიის პროფესორი, დეისტვიტელნი მწვერი საზოგადოებისა — ალექსანდრე ს. ხახანაშვილი, ერთი წაჩინებული სამშობლოს შვილთაგანი, ივერიის მონასტერში — თითონ უწყით, რაი უზომო სიხარულით მივეგებებოდით მას მწირნი ქართველთა ძმანი. დიდი ზონაწილეობა მიიღო ჩვენს იწროებასა და მწუხარებაში — თითოეულად დაწვლილებით სცნო ყოველივე მტარულობა ბერძენთა — და მათ მომხრეთა. სხვათა შორის, ჩვენ დიდი პატივი ვეცით ხახანაშვილს. — ივერიის წივთ-საკავიადამ პერგამენტით ზლომად აღმოუწერეთ გაკრულის ხელით — სამი კვირის განმავლობაში 269 დიდროანი ფურცლები. წმიდათ ცხოვრება და სახელდობ: თეოდორე სტრატელატის; ცხრათა ძმითა კოლაელთა; ვარდანის და მოფასთა; მესუკეველთა; კონსტანტინე მეფისა; სააკ პართეველისა; წმიდა შუშანიკისა; იზიდ-ბაოზიდაისა; არისტაქე და ორდანესი; წმიდა რომანოზ ახლისა; წმიდა სანდუხტასი; დავით და ტარიჭანისა; უსიკის; წ. ნერსესი; წ. ბაგრატ ტავრომენელთ ეპისკოპოსისა; სისხლითი ნათესაობის წიგნი; პეტრე და პავლე მოციქულთა ღვაწლი და წამება. ამათ რიცხვშიდ არ არიან სხვანიცა რაიმე. წარწერანი ძველის ხელთ ნაწერებისა და მასთან რაოდენიმე ჩემი ჩანაწერებიდან მივართვი — იმ პირობით, რაც მან პროფესორმა

აღვივებულა, — ეს წიგნები ყველა სამეცნიერო აკადემიის განკარგულებით უნდა დაიბეჭდოს და განერცეღდეს — და ჩვენ ნუგეში გვცა, მე არ დავივიწყებ თქვენს საქმესო. აწი, ბატონო ვანო! არ ვიცით, რადგანაც დაშინებული ვართ მრავალ პრთავან. პროფესორის აღექსანდრესი წიგნაკების წერა კიდევ შემისრულებია ღმერთმა სამკვირვს მოუხევენებად დღე და ღამე. წაბძანდა პროფესორი, გამოგუთხოვა — და შესამე დღეს უძილობისა და დაღალილობისაგამ დავეცი ავათ მყოფობით და დღესაც ძლივს შევიძელი კალმის აღება, მთრთოლვარე (აკანკალებული) ხელით, დიდ ბოდიშს ვიბდი თქვენთან რომ ცალიერი წერილებით გაწუხებ. და თქვენ დიდ შრომას გაძლევ, იმედია მომიტყუვებთ საღმრთო სიყვარულის მიზეზით, მომიკითხე ლოცვაკურთხევით თქვენი სახლობა და სიმაჟრი სახლებითურთ; ასღან და ულუმბიდა და სხვანი თქვენი და ახლობელნი ნათესავნი, ვგრეთვე ბესარიონ ივანიჩი დაფინია და მახუა.

სხვა შესანიშნავი ამბავი არა ვიცი რა — თქვენ რომ გესიამოვნებათ და მეც — მისთანა არა არისრა, — როგორც საქართველოში არია სწავლულად წოდებულნი და მათვანნი, რომელნიც ფიქრობენ, რომ ეკკლესიას მოშორდნენ, ან შიამორიონ თავიდგან, პარიეის ვარყვინლება შემოიტანონ კავკასიაში და სხ. და სხ.

ვაი მამულო! წყალწაღებული.

ერთმა წმიდათავანმა სთქვა, რომ ღმერთი ვისაც გაუწერებო, მას ჭკუას გამოაცლის თავიდანო.

ახე მოხვლიათ იმ პირებსაც, რომელთაც სძულთ ეკლესია და თავი მისი იესო ქრისტე.

თქვენი მზურვალე გულით მოყვარული და მომხსენებელი, უღირსი მღვდელი, აღაქი ბაქრაძე.

18 აგვისტო, 1902 წ. წმიდა ათონი.

P. S. მცირე ხატებს, წმიდა ათონის კურთხევას გარდაცემ თქვენს ვაგებს

ქრისტე აღსდგა
თქვენი კეთილ შობილგა
დაუიწყარო მშაო და სამკაღვლო
შვილი სამშობლოსაო
უ. ვანო ჭიჭინაძე!

მოგილოცავ წარსულს ბრწყინვალე დღესასწაულს პასექისას. მამა ზეციერს ესთხოვ მზურვალე გულითა — თქვენს ხანგრძლივ დღე ვრძელობას, მშვიდობით, ბედნიერად და კეთილ წარმატებით მსვლელობას უკედავის ხსოვნით სახელისა თქვენისა — და ნუგეშად, მზრუნველად ჩვენი დაცემულის სამშობლოსა.

ოკლომბერში მივიღე თქვენი წერილი და ჩემთვისხვირფასი სახსოვრად თქვენდა მუდმივ, პატარა „ლექსების კრება“ წიგნაკი. უზომო და გამოუთქმელს მადლობას გწირავ დიდის პატივისცემისათვის — ღმერთმან ნაცვლად ჩემსა „თქვენი სახელი აღსწეროს წიგნსა მას შინა ცხოველთასა“ მერმესა მას საუკუნესა.

ნაცვალი წერილი მისთვის ვედარ მოგართვით — რადგანაც თქვენი საამო აქ არაფერი დამეხწრო. აი, ამ დღესვე მივიწერე ოდიშში, ერთს ჩვენს კეთილისმყოფელს სამაგალითო ღირს მამა მღვდელ მონაზონ ალექსი (შუშანიასთან) რომ: როდესაც ჩემი წიგნი მიუვიდეს — მაშინვე თავისი თხზულებანი ერთი: ტოლსტოის შემტოარნი აზრნი და მეორე ზნეობითნი და სასარგებლო ლექსნი ორი წიგნები გამომიგზავნოს თქვენს სახელზედ; მალე მიიღებთ მას, აღთქმული აქვს ჩვენგან ანგარიშის მოთხოვნილება.

ადრეხი თქვენი წერილთან მე გაუგზავნე მამა მღვდელმონაზონ ალექსი (შუშანიას). მხოლოდ ფოსტალიონებზე მიაკციე ყურადღება. რაც თქვენს სახელზედ პასილკა, ან წერილი მოდის — ონშიდ რად მიაქთ — ბარემ თქვენ მოგართვან, ის უპრიანესი არ იქნება!

ორჯერ შემხვდა თქვენი კორესპონდენცია „ივერიის გაზეთში“. გული დაჰეწვა რაჭის ჭირნახულის ნაკლულევა-

ნებისათვის, ნამეტრ ზედ მოხმით ორი წელი — ხუმრობა არ არის. რატომ მაქსახლისები უეზდის მმართველს არ სთხოვენ ამ საოცარ გაჭირვების დროს შემწეობის აღმოჩენას — ან ღუბერნატორს. მიკვირს! სხვა ქვეყნებში, სადაც ამ გვარი შიმშილობა ჩამოყარდება — ძრთულ ქვეყანას გაზეთებით მოაფენენ აბავს — და ბევრ შემწეობასაც აძლევენ — თქვენ კარგად უწყით. რას უნდა მივაწეროთ ეს ღუმილი?!

გთხოვთ, ბატონო ვანო — მომივიტხოთ ლოცვა-კურთხევით წარსული დღესასწაულის მილოცვით ბატონები ასლან ჭიჭინაძე, ოლიმპიადა — ვერუთვე თქვენი სახლობა ერთობით თქვენის ვაჟითურთ; დიდ მადლობას ვსწირავ მაგათ ჩემის მოკითხვისა და დაუწყებლობისათვის. ღმერთმან მიანიჭოს მაგათ შრავალ გამიერ ბედნიერად ცხოვრება და მოუკლებელი კურთხევა.

ბერძნები (წარსულ წელს) რომ მოგვიბტენ ორი მხედრით აღჭურვილნი და დავვიმგვრიეს მცირე რამ შენობა, უეჭველია ჩვენი (იასე რაჭველის) სტატია დაბეჭდილი იყო „ივერიაში“ — და მითი ცნობილი ბრძანებით.

მაშინვე დეკემა დაკვარით პეტერბურგში იმპერატორის სახელზე ჩვენის მფარველობისა — და მისის ბრძანებით კვლარ გაბედესრა მოხტომა ცეცხლითა და მახვილით. მაგრამ რათ გინდა! 35 წელიწადია რაც მათგან შეიწრებული ყოფილან საცოდავთ ქართველი ძმები, ასე რომ წყლის მილით გაყვანა არ დაუნებებიათ, არც ახლა გაანებებენ — შემა ზომ სრულებით აკრძალულია — და ყველაფერი ვინც დიდ დიდები იყვნენ ეპისკოპოსები, მარშლები და ხაინო პირები — არ დავიტოვინია, რომ ეს ჩვენი შეიწროება არ მოგვებხენების და შემწეობა არ გამოგვეთხოვოს. არავინ — სრულებით ყურადღება არ მოაქ-

ცია ივერიის მონასტერზე — და არცა ჩვენ იწროებაზე. — ბოლოჯერ უნებლადმერთმან და მოგვხელა მწყიდველმანტალით 35 წელიწადთ ტანჯულთა. და ორნი განათლებული პირნი: 1. „მხცოვანი“ დეკანოზი პეტრე კონჭოშვილი და მეორე პროფესორი ალექსანდრე ხახანაშვილი — რომელმან სტატია ჩვენი შესახები ქართველ-ბერძენთ სპორისა ათონზე ს. პ. ბურგის კედომოსტში დააბეჭდინა. ეს ყველა გაზეთებით მოხსენიებულია თქვენიან და უწყით. მოგვხსენებათ: ქართველთა ძმანი ესთხოვთ, ძმთ მიღებას, ერთობას და თანა სწორობას — უამისთ ჩვენი გარიგება არაფერი საშუალებით არ მოხერხდება და არც იქნება. აწი საქართველოს საქმეა, რადგან მონასტერი გათია, და ჩვენ სამშობლოს სიყვარულისათვის დავსტოვეთ ჩვენი სახლი და კარი, მეგობარი და მეცნიერი, და დავსდეგით მლოცველად და მომხსენებლად, რომ ესე ვითარი ძვიფასი ლაერა ივერიისა საქართველოს არ დაკარგოდეს — და მასთან ჩვენც სული მოგვეპოვებინოს — თორემ ჩვენ საზრდო ყველას გვექონდა ჩვენ ჩვენ სახლში. აპრილში იქნება კრება ტფილისში თავადთ აზნაურთაი და მარშლები სატატო ქალაქში აპირებენ წარსვლასო!.. რაც წარსულს წელს!.. მხოლოდ პროფესორი არის ნამეტანი კეთილი თვისების და სამშობლოს მოსიყვარულე, და იქმნება მან რაიმე აწარმოოს შესახებ ჩვენ და ბერძნების დავისა. თქვენ დაახლოებით უმფრო გაიგებთ გაზეთებით. ჩვენ გაზეთები ნახვეარნი არ მოგვლის, გვეკარგება.

თქვენი უმსახურო, მხოლოდ გულითადი ხაღმრთი მოსიყვარულე და მლოცველი უღარსი მღვდელი, აღმწი ბაქრაძე.

15 აპრილის 1903 წ. წმიდა ათონი.

ილია ჭავჭავაძის „გზავრის წერილები“ და თანამედროვეობა

ილია ჭავჭავაძე ჩვენი უკვდავი თანამედროვეა. მისი მხატვრული, მეცნიერული და პუბლიკაციური მემკვიდრეობა ახალი იდეების ნამდვილი გენერატორია, ამიტომაც ქართველი კაცი მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლობს ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებას და მიმართავს რჩევისათვის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომწიფებული პრობლემების გადაწყვეტის გზაზე.

თანამედროვე საქართველოში მწვავე აზრთა სხვაობის საგანია ეროვნული იდეოლოგიის პრობლემა. ერთნი ფიქრობენ, რომ იდეოლოგია არ არის საჭირო, იგივერ ასახავს ნამდვილ ცხოვრებას და ახალი იდეოლოგიაც ისევე უსახელოდ ჩაბარდება ისტორიას, როგორც ახლო წარსულში დაემართა კომუნისტურ იდეოლოგიას.

მეორენი ფიქრობენ, რომ იდეოლოგიის გარეშე არ არის ცივილიზებული ცხოვრება და შემოქმედება. იდეოლოგია მიმართულებას აძლევს ცხოვრებას, იმედითა და პერსპექტივის გრძნობით ალაგებს ადამიანებს. ნიმუშად ასახელებენ ილია ჭავჭავაძის, რომელმაც შეიმუშავა ეპოქისათვის შესატყვისი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის იდეოლოგია და რომელიც დღეს ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების კლასიკურ მემკვიდრეობას წარმოადგენს.

ჩვენ მთლიანად ვიზიარებთ ამ შეხედულებას და ვთვლით, რომ იდეოლოგიის გაიგივება მხოლოდ კომუნისტურ მოძღვრებასთან არ არის მართალი. იდეოლოგია შეიძლება იყოს კომუნისტური, ბურჟუაზიული, ეროვნული, ფემინისტური, რელიგიური და ა. შ. ქრისტიანული რელიგიის იდეოლოგია არის კაცთმოყვარეობის, პუმანიზმის, დამკვიდრების იდეოლოგია.

ილია ჭავჭავაძის იდეოლოგია რუსეთის კოლონიური მდგომარეობიდან საქართველოს დახსნის, ეროვნული დამოუკიდებლობის აღდგენის, სახელმწიფოებრივი აღორძინებისა და დემოკრატიულ პრინციპებზე ცხოვრების მოწყობის იდეოლოგია იყო.

ილია ჭავჭავაძის მთავარ იდეოლოგიურ თხზულებას მოთხრობა „გზავრის წერილები“ წარმოადგენს, რომლის პირველი რედაქცია 1861 წელს, ხოლო საბოლოო და დასრულებული სახით 1871 წელს გამოქვეყნდა. მისი ყოველმხრივი შესწავლა, რაოდენ მოულოდნელადაც არ უნდა გვეჩვენებოდეს, ჯერ კიდევ არ არის დამთავრებული. ლიტერატურის ისტორიკოსთა და კრიტიკოსთა შრომებში ყურადღება ძირითადად გამახვილებულია ტრადიციულ საკითხებზე — უნივერსიტეტში სწავლის ოთხი წელიწადი, შედარება მყინვარსა და თერვს შორის, დაპირისპირება

დღისა და ღამისა, დიალოგი ღელთ ღუნისათან.

ეს ტრადიცია, ჩვენი აზრით, კიტა აბაშიძიდან მოდის, რომელიც წერდა, რომ ილია ჭავჭავაძესაც არ ჰქონია თავდაპირველად თავის ნაწერებში დაწერილებით და სავსებით გარკვეული დიდი საგანი ერის უწუგეშო მდგომარეობისა, მისი გონებრივი და ზნეობრივი დაქვეითებისა, ამ დაცემა-დაქვეითების მიზეზი (კიტა აბაშიძის ეტიუდები. თბილისი, 1962 წ. გვ. 136). იქვე, ამ მოსაზრებასთან ერთად კიტა აბაშიძე იმასაც აღნიშნავს, რომ „ყველაზე უწრფელესი, ყველაზედ უფრო გრძობიერი, რაღაც ბევშური გულბრყვილო, მაგრამ თანაც ღრმა და სერიოზული გრძობებით აღსავსე, ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებია“, რომელიც მისი მოღვაწეობის დასაწყისშია დაწერილი (იქვე გვ. 147).

ცხადია, თუ „მგზავრის წერილები“ ილია ჭავჭავაძემ თავის მოღვაწეობის დასაწყისში დაწერა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მას უკვე თავდაპირველადვე ჰქონია გარკვეული „დიდი საგანი ერის უწუგეშო მდგომარეობის“ გამოსწორების და გაუმჯობესებისა.

„მგზავრის წერილებში“ ილია ჭავჭავაძემ ეროვნული მოღვაწეობის ფართო პროგრამა ჩამოაყალიბა. იგი მოიცავს არა მხოლოდ პოლიტიკურ, სოციალურ და ეროვნულ, არამედ ახალი ესთეტიკური აზროვნების პრინციპებსაც. მისი დეტალური შესწავლა ჩვენი თაობის ვალია.

„მგზავრის წერილები“ რუსული თემით იწყება. ამას პრინციპული მნიშვნელობა აქვს. ილია ჭავჭავაძე, როგორც ცნობილია, რუსეთთან დამოკიდებულებაში ორი რუსეთის კონცეფციით ხელმძღვანელობდა. ის ერთმანეთისაგან ანსხვავებდა, ერთი მხრივ, პუშკინის, ლერმონტოვის, ბელინსკის, ჩერნიშევსკის, ტოლსტოის რუსეთსა და მეორე მხრივ ოფიციალური ხელისუფლების, პოლიტიკოსების, სამხედროების რუსეთს. ილია მალაღი წარმოდგენისა იყო რუსულ კლასიკურ კულტურაზე და გულწრფელად აღიარებ-

და მის სასიკეთო გავლენას იმპერიაში შემავალ ხალხთა კულტურაში.

„რუსულმა ლიტერატურამ, — წერდა ილია ჭავჭავაძე, — დიდი ხელმძღვანელობა გავეციწია წარმატების გზაზე და დიდი ზემოქმედება იქონია ყოველს მასზედ, რაც ჩვენს ხულიერს ძალღონეს შეადგენს და ჩვენს გონებას, ჩვენს აზრს, ჩვენს გრძობას და ერთობ ჩვენს მიმართულებას ზედ დააწინა მან თავისი აკარგებანობა. არ არის დღეს ჩვენში არც ერთი მოღვაწე და მოქმედი კაცი მწერლობაში თუ საზოგადო საქმეთა სარბიელზედ, რომ თავისუფალი იყოს ხსენებული ლიტერატურის ზეგავლენისაგან, საკვირველიც არ არის: რუსულმა სკოლამ — მეცნიერებამ გავცილო კარი განათლებისა და რუსულმაცე ლიტერატურამ მოაწოდა საზრდო ჩვენს გონებასა და გამოკვება ჩვენი აზრი მოძრაობის გზაზედ... თითოეული ჩვენგანი რუსულის ლიტერატურით გაზრდილია“ (ი. ჭავჭავაძე — ტ. 2., თბ., 1941 წ., გვ. 607).

ილია ჭავჭავაძე რუსეთის წყალობად თელის იმასაც, რომ საქართველო ევროპულ კულტურას რუსეთის მეშვეობით ეზიარა. ის წერდა: „ძველი თაობა, რომელსაც გვეთი სიყვარულით და სიამოვნებით იხსენიებს ბანი გ-ლი, აღზრდილი და განსწავლული იყო რუსულის მწერლობა — მეცნიერებაში და უცხო მწერლობაშიც, ისიც რუსულის შემწეობით“ (იქვე, გვ. 178). წერილში „თერგდაღეულნი“ და „ახალი თაობა“, ილია კვლავ უბრუნდება რუსული კულტურის მნიშვნელობას და წერს: „რუსულის მწერლობის შესწავლა და ცოდნა ჩვენთვის აუცილებლად საჭიროა, რომ რუსეთის ცხოვრება იმდენად საინტერესო და განსაკუთრებულის ხასიათისაა, რომ ორივესი შესწავლა ჩვენთვის აუცილებელს საჭიროებას წარმოადგენს“ (იქვე, გვ. 180).

მაგრამ ამავე დროს ილია კრიტიკულიც იყო ამ დიდი საგანმართისადმი დამოკიდებულებაში. სწორედ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის იდეოლოგიიდან გამომდინარე ის კრიტიკულად უყურებდა სხვა ხალხის კულტურის მი-

ღწევების გადმონერგვა-გამოყენებას საქართველოში. ილია წერს: „რასაკვირველია, ამ შემოქმედებას რუსულის ლიტერატურისამ მარტო იმას შესძინა სიკეთე, რომელმაც ყოველი გამოხარკვევი ამ ლიტერატურისა თავისი საკუთარი კრიტიკის ქარცეცხლში გაატარა, ბრძად არ იწამა, ბრძად არ მიიჩნეა და ამრიგად არ დაიხვია ხელხედ ცხოვრებაში იოლად წასვლისათვის. ყოველი ახრი მარტო ცარიელი ფრანზა იმის ხელთ, ვინაც კრიტიკის ქარცეცხლში არ გამოუფოლადებია და ისე არ შეუთიხებია“..

ბრძენი ილია მუშობელ ხალხთა კულტურისადმი დამოკიდებულებაში სხვა მომენტებზეც ამახვილებს ყურადღებას. ილია მოითხოვს მუშობელი ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის არა მხოლოდ კრიტიკულად ათვისებას (რასაც უდიდესი მნიშვნელობა გააჩნია!), არამედ მის შემოქმედებითად განვითარებას (თუ ამის ღონე გააჩნია ხალხს): „ჩვენდა საბედნიეროდ ვიტყვი, რომ, — წერს ილია ჭავჭავაძე, — ზოგნი ჩვენში, რუსული ლიტერატურის მეოხებით გაზრდილნი და განსწავლულნი, ასე ბრძად არ მისცემენ ამ ლიტერატურის აუცილებელ შემოქმედებას. ამათ ჯერ გამოუძენიათ მისი გამოხარკვევნი და მერე ისე ან შეუთიხებიათ, ან უარუყვიათ. ჩვენს სანუგეშოდ მარტო ამას არ დასჯერებიათ, ამავე კრიტიკით და გამოძიებით მზარდამზარ ასდევნიბიან ამ ლიტერატურის წინსვლასა, და არ გაჩერებულან მის რომელსავე ერთ ხანაზედ“ (იქვე, ი. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, პირველი ინგოროვას შესავალი წერილით, თბილისი, 1957 წ., გვ. 28).

ამრიგად, ილია ჭავჭავაძე უაღრესად ფართო თვალსაზრისით განიხილავს ქართულ კულტურაზე რუსული კულტურის კეთილნაყოფიერ გავლენას, მაგრამ, ამავე დროს ილია ჭავჭავაძე, როგორც ეროვნული მოღვაწე, დაუფარავად ამხელდა რუსეთის ჩამორჩენილობას ევროპასთან შედარებით, ამხელს და კიცხავს რუსეთის ხელისუფლების დისკრიმინაციულ დამოკიდებულებას დაპყრობილი ხალხ-

ბის ეროვნული და ისტორიკულად პოტენციალისადმი.

განვითარების ვერძალადი წინააღმდეგობით რუსეთის ჩამორჩენილობა აფერხებდა მის მიერ დაპყრობილი ქვეყნების განვითარების პროცესს, ხოლო დისკრიმინაციული დამოკიდებულება იმავე დაპყრობილი ხალხების ეროვნული და ისტორიკულად პოტენციალისადმი შეურაცხყოფდა ხალხის ეროვნულ და ისტორიულ ღირსებებს. მწერალს ამის შესახებ დაუფარავად უნდა ეთქვა თავისი ხალხისათვის და უთხრა კიდევ:

ვის ხელში ჩაეარდნილა საქართველო, ვისი გავლენის ქვეშ არის მოქცეული ქართველი ხალხი — აი, ამ კითხვებზე გაცემულ პასუხებში იკითხება საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ბელადის იდეოლოგია. რუსი იამშნიკის მხატვრული სახის წარმოდგენის საფუძველზე მწერალი აკეთებს განმაშოგადებელ დასკვნას რუსული სინამდვილის შესახებ: „საკვირველია, რუსი მხატვრების სურათებზედ რა ლამაზად არის ხოლმე გამოყვანილი ამ სქელკისერა იამშნიკის ბრძივი სახე. მისი ოყრეული ხანა-ხანობა, მისი მიღუნ-მოდუნებული ზღაზვნა, უაღამიანო და პირუტყვეული მიხვრამიხვრა. რამოდენადაც სურათთა კარგი, ორ იმოდენად საძაგელია ნამდვილი“.

რუსული ცხოვრების ჩამორჩენილობისა და მისი მხილების კლასიკურ ეპიზოდს წარმოადგენს „მგზავრის წერილების“ აქტორის და ფრანგი მოგზაურის დიალოგი:

— „ვე ეტლი ვისი მოგონილია? — მკითხა მან და მომნიშვირა ხელი ფოშტის პოვოსკაზედ, რომელზედაც ჯერ არგამოფხიზლებული „იამშნიკი“ უკემურად სთვლემდა.

— რუსისა, — ვუბასხე მე.
— მგონი, არა ხალხი მაკამი არ შეცვილოს. მებრალებით, რომ თქვენ იძულებული ხართ მაგას გააღაყვინოთ ტვინი და გაადღვებინოთ გულმუცელი.
— არა უშავრა. მთელი რუსეთი მაკითხა და მისი და მე რა ღმერთი გამიწყრება, რომ დამიშაფდეს რამე.

— მაგით დადის? იმიტომაც შორს არის წასული... ვილა დაეწევა“.

რუსეთის ბიუროკრატიული, ჩინოვნიკური, სალდაფონური ავუიაობისა და დაპურობილი ხალხებისადმი დამამცირებელი, დისკრიმინაციული დამოკიდებულების გამო შაკაცი პროტესტი იკითხება „რუსი განმანათლებელი აფიცრის“ ეპიზოდში. მწერალი, თანმიმდევრულად ამხელს კოლონიზატორის ანტიხალხურ სულისკვეთებას და პირველ რიგში ჩვენს უურადლებას მიაქცევს იმას, რომ კოლონიზატორის წარმოდგენით ადგილობრივ მოსახლეობას აკლია სრულფასოვნება.

„— თქვენ ვინა ბრძანდებით? — მკითხა მან.“

— მე გახლავართ ერთი სომხის სოფდაგარის დახლიდარი.

— დახლიდარიო!.. — თქვა და ტუჩი აიპრუნა.

— დიად, ბატონო!

ჩემმა ახალმა ნაცნობმა, რომ ეს გაიგონა მუისვე დიდაკური სანახაობა მიიღო, მხრები მოიმარჯვა, ის პირველად მორიდებული ლაპარაკი სხვა პანჯზედ შესცვალა.

— საიღამ მოდიხა-აართ? — მკითხა გაკვირვებით და დაცინებითაც“.

მეორე ეპიზოდში:

„— თქვენ სომეხი ხართ, თუ ქართველი?“

— ქართველი.

— ძალიან მეამა, რომ ქართველი ხართ.

თუმცა ჩვენი ლერმონტოვი კი ამბობს, რომ „незнали раньше русских“, მაგრამ მაინც ქართველები სჯობიან ამ პოეზისა“. მაგრამ ყველას მიმართ — ქართველების, სომხების და ა. შ. — ერთნაირი აზრი აქვს „რუსის აფიცრისა“. — ისინი გაუნათლებელი, ველური, უკულტურო ხალხია. „თუმცა თქვენთვის ძნელი იქნება სამეცნიერო ლაპარაკის გაგება, მარა მე შიგადაშიგ სამეცნიერო სიტყვებს მდამიურად გითარგმნი და ამრიგად სამეცნიერო ლაპარაკის გაგებას გავიადვილებთ“.

დისკრიმინაციული დამოკიდებულება რუსის ოფიცრისა დაპურობილი ქვეყნებისადმი მაქსიმალურ დონეს აღწევს დიალო-

გში, სადაც მსჯელობა მიმდინარეობს ქვეყნის განათლებულობის შესახებ...“

— „ახლა დავიწყობთ თქვენს ქვეყნს“ — თქვენი განათლებული არ არის, ესე იგი გაუნათლებელია... თქვენი ქვეყანა განათლებული არ არის, ვე იმას ნიშნავს, რომ თქვენი ქვეყანა პნელია“.

ილია ჭავჭავაძე სარკასმით ამხელს დაპურობილი ხალხების მართვისადმი მეფის რუსეთის დამოკიდებულებას. დაპურობილი ქვეყნების, ანუ „ინოროდების“ ქვეყნებში მეფის ხელისუფლება მმართველებად აგზავნიდა დაშინაშეეებს, ბრიყვებს, მეტროპოლიაში დაწუნებულ ჩინოვნიკებს. როგორც ჩინოვნიკი, სრულიად ბრიყვია „რუსის აფიცერი“, რომელიც სამი წელიწადია თურმე ქვეყანაში მუშაობს და არ იცის რამდენი გენერალი ჰყავს ამ ქვეყანას. ეს „აფიცერი“ ბრიყვია აგრეთვე როგორც პირიგნება. მისი „კონცეფცია“ ხალხის განათლება-გაუნათლებლობის შესახებ, მისი „აღმოჩენები“ ოჯახში მოსამსახურეთა ქურდობის აღკვეთისათვის განზოგადებულად ახასიათებს იმპერიის კოლონიური პოლიტიკის სისაძაგლეს. საბჭოთა პერიოდის ლიტერატორები და ისტორიკოსები ამ ეპიზოდებზე შეგნებულად არ ამახვილებდნენ ყურადღებას იმ ვასაგები მიზეზით, რომ საბჭოთა იმპერიაში რუსი ხალხი მიჩნეული იყო „უფროს ძადა“, კავშირის ხელმძღვანელ პოლიტიკურ ძადად, მაგრამ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ბედადი ვერ დაფარავდა იმ ტკივილს, რასაც ერთი ხალხის ბრიყვი წარმომადგენელი ძალმომრეობის პოზიციიდან აყენებს მეორე ხალხს. ხალხებს შორის შეიძლება იყოს კეთილმეზობლური, მეგობრული რე ხალხს. ხალხებს შორის შეიძლება ერთი ხალხის ბატონობა მეორე ხალხზე. ასეთი ბატონობა ყოველთვის წარმოშობს იმ ანტაგონიზმს, რომელზეც გენიალურად მიუთითა ილია ჭავჭავაძის სულიერმა წინაპარმა, ნიკოლოზ ბარათაშვილმა: „სახელმწიფოთა მჯულის ერთობა არარას არგებს, ოდეს თვისება ერთა მის შორის სხვადასხვაობდეს“. ხალხთა მმართველობის იმპერიული სისტემის კრიტიკაში „მგზავრის წერილების“ შემოქმედი უფ-

რო შორსაც მიდის. გარდა იმისა, რომ მეტროპოლიაში დაწყებულ ბრიყვ ჩინოვნიკებს გზავნის დაპყრობილ ქვეყნებში მმართველებად და ამით ფაქტიურად აფერხებენ იმ დაპყრობილი ქვეყნების კულტურულ განვითარებას, ილია ჭავჭავაძე, როგორც ეროვნული მოღვაწე, კრიტიკული თვალით უფურებს დაპყრობილი ქვეყნების ახალგაზრდობის ხანგრძლივად აღზრდა-განათლებასა და სპეციალისტებად მომზადებას მეტროპოლიაში. ილია შიშობს, რომ მეტროპოლიაში ხანგრძლივად ახალგაზრდობის გაგზავნას, აღზრდა-განათლებასა და სპეციალისტად ჩამოყალიბებას ახალგაზრდაში მოკვება ეროვნული ცნობიერების, სამშობლოს ეროვნული ინტერესების შეგნების შესუსტება. ეს იდეა „მგზავრის წერილებში“ ასეა გადმოცემული: მოთხრობის გმირმა ღრსეულად განვლო რუსეთში სწავლისათვის ვანკოთენილი ოთხი წელიწადი. მან ჭეშმარიტად „რიგანად მოიხმარა“ „სიზნელისა და სინათლის შუა ბედის-განადებულ ბეწვის ხიდზე“ გასაუფელი ოთხი წელიწადი. „ჭეშა ავარჯიშა, ტინისა და გულს მოძრაობა მისცა“ და „გამოკვანდა ცხოვრების ის კვირტი, რომელმაც მშვენიერი და ბრწყინვალე მტევანი მოუტანა“. მაგრამ სამშობლოში დაბრუნებული ახალგაზრდა მამულიშვილის წინაშე ასეთი კითხვები ამოტივტივდა: „როგორ შევეყრები მე ჩემს ქვეყანას და როგორ შემეყრება იგი მე... რას ვეტყვი მე ჩემს ქვეყანას ახალს და რას მეტყვის იგი მე? ვინ იცის. იქნებ მე ჩემმა ქვეყანამ ზურგი შემომამქციოს, როგორც უცხო ნიადაგზედ გადარკულსა და აღზრდილს? იქნებ ზურგიც არ შემომამქციოს, იქნებ მიმითვისოს კიდევცა, რადგანაც ჩემში მინცდამინც ჩემი ქვეყნის დერიტაა დადებული. მაგრამ მაშინ რა ვქმნა, რომ ჩემმა ქვეყანამ მამოყოლოს და მაიმბოს თავის გულისტკივილი, თავისი გლოვის დაფარული მიზეზი, თავისი იმედი და უიმედობა, და მე კი მის ენას გადაჩვეულმა ვერ გავეიგო მისი ენა, მისი სიტყვა?“.

ხოლო რა უნდა გვესმოდეს „მის სიტყვებში“, ილია ჭავჭავაძე *წმინდა წარმოგვიდგენს ამ „სიტყვის“ უკმარესობას* ნაარსს და გვარწმუნებს იმაში, რომ მამულიშვილი გამუდმებით უნდა ფიქრობდეს მამულის სატკივარზე, უნდა იზრდებოდეს და ემზადებოდეს სამშობლოს სამსახურისათვის: „იქნებ მიმიღოს კიდევ და, როგორც თავისი შვილი, გულზედაც მიმიკრას და ხარბად დამიგდოს უფრი, მაგრამ, მე შევიძლებ კი, რომ მას ღვიძლი სიტყვა ვუთხრა და ამ სიტყვით გულისტკივილი მოეურჩინო, დავრდომილი აღვაადგინო, უნუგემოს ნუგემში მოეფინო, მტირალს ცრემლი მოეწმინდო, მუშაკს პრობა გავუადვილო, იმ სიტყვით ვასმინო: რომ არის მრავალი ქვეყნები, ჩვენზედ უფრო უბედურად გაწინილი, მაგრამ უფრო ბედნიერად მცხოვრებნი, და ის თითოეული ნაპერწყალი, რომელიც არ შეიძლება რომ ყოველთვის კაცში არა ფოლაედეს, ერთ დიდ ცეცხლად შეეაგროვო ჩემის ქვეყნის გაციებულის გულის გასათბობლად. შევიძლებ კი? შევიძლებ ვასაგონის ღვიძლის სიტყვის თქმასა?“ აი, რა მწვავე პრობლემები ახლავს, ილია ჭავჭავაძის აზრით, ეროვნულ ნიადაგს მოწყვეტილი ახალგაზრდობის აღზრდა-განათლებას. ეს მარადიული პრობლემაა. იგი ყოველთვის იჩენს თავს, თუ დაწყებით სტადიაზე აღზრდამ პროზარდში სამშობლო ქვეყნის დერიტა არ ჩადო. ილია ჭავჭავაძე ამ პრობლემას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს. მისი აზრით, შეიძლება შეიღმა მშობელ ქვეყანას გასაგებად უთხრას სიტყვა, მაგრამ თუ მასში საკუთარი ქვეყნის დერიტაც არ არის დადებული, მხოლოდ სიტყვასზე დარჩება — „საქმე კი საქმეშია. შენმა ქვეყანამ საქმე რომ მოგთხოვოს, მაშინ რასა იქმ? — ეკითხე მე ჩემს თავს და გავჩერდი კიდევ. ვიგრძენი, რომ ამ კითხვამ შესწყვიტა ის ზემოხსენებული ჩემი ფიქრების ფერადი ვერსილი“.

ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებში“ ამ სიტყვებში ჩვენ ღრმა პედაგოგი-

ურ იღვევსაც ვკითხულობთ. საოჯახო და სასკოლო აღზრდა-განათლებამ სწორედ საქმისათვის უნდა მოამზადოს ახალგაზრდობა. საბჭოთა სკოლა, რომელმაც თავის დროზე დიდი სამსახური გაუწია ქვეყანას, საბოლოოდ მაინც სწავლების სკოლად დარჩა და ბოლომდე ვერ გადაწყვიტა ცხოვრებისათვის ახალგაზრდობის რეალურად მომზადების პრობლემა. ახალი კანონი განათლების შესახებ, რომელიც საქართველოს პარლამენტმა 1997 წლის 27 ივნისს მიიღო, იძლევა იმედს, რომ სკოლა ცხოვრებისათვის მოამზადებს საქართველოს ახალგაზრდობას.

მოთხრობის მეოთხე თავში მწერალი თავის დემოკრატიულ შეხედულებებს გადმოსცემს. დემოკრატია ფართო შინაარსის მცნებაა, მწერალი დემოკრატიული ბუნების პიროვნების სახეს ვკისრტავს და მიანიშნა, რაც უფრო მაღალი ინტელექტუალური და სხვა ღირსებებით გამოირჩევა პიროვნება, მით უფრო ახლოს უნდა იყოს ის ადამიანებთან, მით უფრო ადვილად მისაწვდომი უნდა იყოს ის მასებისათვის, ე. ი. რაც უფრო დიდია პიროვნება, მით უფრო — ახლოს უნდა იყოს რეალურ ცხოვრებასთან. მწერალი ამხელს ყველას, ვინც მყინვარით გამოჩენილი და გამორჩეულია, დიდი და განსაცვიფრებელია, მაგრამ მიუწვდომელია მასებისათვის, როგორც გენიალური გერმანელი პოეტი და მეცნიერი გოეთე. ამგვარი სიდიადის მიმართ ხალხს დამოკიდებულებას ასე გამოხატავს ილია ჭავჭავაძე: „მყინვარი... დიდებულია, მყუდრო და მშვიდობიანი, მაგრამ ცივია და თეთრი, დანახვა მისი მაკვირვებს და არ მალღუვებს, მაცივებს და არ მათბობს“... მყინვარი მთელის თავის დიდებულებით საკვირველია და არა შესაყვარებელი. ამა რად მინდა მისი დიდება? ქვეყნის ყაყანი, ქვეყნის ქარიშხალი, ქროლეა, ქვეყნის ავკარგი, მის მაღალს შუბლზედ ერთ ძარღვსაც არ აატოკებს. ძირი, თუძცა დედამიწაზედ უდგა, თავი კი ცას მიუზღუნია, განზედ გამდგარა, მიუკარებელია. არ მიყვარს არც მაგისტთანა სიმაღლე, არც

მაგისტთანა განზედ დგომა, არც მაგისტთანა მიუკარებლობა“.

დემოკრატიზაციის პროცესის მწვერულზედ მწერალი ნიშნებს წარმოადგენს მსჯელობა თერგის ხასიათის შესახებ. მწერალს მდინარე თერგი მოსწონს იმიტომ, რომ იგია „სახე ადამიანის გაღვივებული ცხოვრების“, თერგი ახლოა ცხოვრებასთან „იმის მღვრიე წყალში სრანს მთელის ქვეყნის უზედურების ნაცარტულა“. ილია ჭავჭავაძე, როგორც დემოკრატი, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს იმას, რომ „ქვეყნის ბედნიერების ქვაკუთხედი უოველთვის ძირიდამ დადებულია“. აქ, დემოკრატი მწერალი ისევ მიმართავს შედარებას მყინვარსა და თერგს შორის და აცხადებს: „მე, როგორც ქვეყნის შეილს, თერგის სახე უფრო მომწონს და უფრო მიყვარს. არა, მყინვარი არ მიყვარს: მისი სიცივე მსუსხავს და სითეთრე აბერებს. მაღალიაო! რად მინდა მისი სიმაღლე, თუ მე იმას ვერ ავწვდები და ის მე ვერ ჩამომწვდება“.

როგორც ვხედავთ, ილია ჭავჭავაძე დემოკრატიზმის იდეას განიხილავს უადრესად პრაქტიკული ასპექტებით. დემოკრატიულია, თუ არ არის დემოკრატიული საზოგადოება, ვლინდება როგორც საზოგადოებრივი წყობილების პოლიტიკურ სისტემაში, ისე საზოგადოების ერთი წევრის ცხოვრების წესში. პიროვნება დემოკრატი, თუ ის ახლოა ცხოვრებასთან. ხალხთან, თუ მას ადვილად მიწვდება ჩვეულებრივი ცხოვრების შვილი, თუ ის თავად ასევე ადვილად ჩამომწვდება ჩვეულებრივი ცხოვრების შვილებს. როცა დემოკრატიულ პრინციპებზე ვლაპარაკობთ ჩვენ, უპირატესად, მხედველობაში გვაქვს საზოგადოებრივი ცხოვრების პრინციპები. ილია ჭავჭავაძე პიროვნებაში ეძებს ცხოვრების დემოკრატიზაციის პრინციპებს. თუ მეცნიერებას და კულტურაში, ხელი-სუფლების საკვანძო თუ ჩინონიკურ პოსტებზე წარმოჩენილი პიროვნება არ არის ბუნებით დემოკრატი, საზოგადოებრივი ცხოვრების სისტემა, ალბათ, ვერ იქნება დემოკრატიული. სხვათა შორის, ეს პრობლემა უოველთვის აწუხებდა და აწუხებს

ქართულ მწერლობას და საყურადღებო მოსაზრებას გამოთქვამს ქართველი მწერალი ნიკო ლომოური. ის წერს: „ცუდი მოხელეებისგანაა ქვეყანა ნაკლულვეანობაში“. ვფიქრობთ, ხალხოსანი მწერლის ეს უაღრესად საინტერესო იდეა სათავეს სწორედ ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებიდან“ იღებს.

ილია ჭავჭავაძის დემოკრატიული შეხედულებების მწვერვალს, ალბათ, მაინც, ადამიანის უზენაესობის აღიარება წარმოადგენს, „ეი, რა ცარიელია ეს სავსე ქვეყანა უადამიანოდ“ — იტყვის მწერალი და ჩვენს წარმოდგენაში თვით უკიდველად და უმრავლადფეროვანეს ბუნებას თითქოს სწორედ ადამიანის არსებობა ანიჭებს აზრს და სილამაზეს. აქედან გამომდინარე, ცხოვრებაც, საზოგადოებრივი ცხოვრების პოლიტიკური სისტემაც ღირებულია თუ მასში მთავარ ღირებულებად ადამიანია აღიარებული. ადამიანისთვის უნდა არსებობდეს სახელმწიფო და არა ადამიანი სახელმწიფოსათვის. საგულისხმობია, რომ საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში ილია ჭავჭავაძის შემოქმედების მკვლევარები იძულებულნი იყვნენ გვერდი აეღოთ ამ იდეებისათვის და გაზვიადებული უურადღება ექცეოდა დღისა და ღამის დაპირისპირების ფილოსოფიურ აზრს. მაგრამ იქვე ილია ჭავჭავაძე ღამის ფაქტს გამოხდა სწორედ ადამიანისადმი დამოკიდებულების პოზიციიდან, ღამე, რომელიც მეტაფორული სახეა დესპოტიზმისა, იმიტომ სძულს ილიას, რომ სწორედ ღამემ დააბრუნა და დააშინა ბუნების თავისუფალი შვილი — ადამიანი. პოი, ბნელო ღამე, მეჯავრები შენ მე! შენ რომ არ არსებულეყავი ქვეყნისათვის, მე მგონია, რომ ნახევარი უბედურებაც ადამიანისა ქვეყანაზედ არ იქნებოდა. შენთა მოვლენათა დასცეს პირველად თავზარი ადამიანის გონებას და დაფრთხეს იგი. მას აქეთ შემინებულსა გზა თვისი ვერ უპოვნია, — და აჰა, იზრძების ადამიანი და დღევანდელამდე ათასში ერთსა თავისი ერთხელ დამფრთხალი გონება ფრთხოლას ვერ გადაურჩევია. აი მიზეზი ქვეყნის უბედურებისა“. ახლა მკითხველი დაგვე-

რწმუნება, იმაში, თუ საბჭოთა მემკვირვება რატომ ვერ გაამატებდა ილიანის თავისუფლების იდეას სხვა იდეებზე უურადღებას პროლეტარიატის დიქტატურის სახელმწიფოში. ილია ჭავჭავაძე ღამის მეტაფორით გამოხს ყოველგვარ რევიმს — დესპოტურსა და დიქტატორულს, რადგან ამ რევიმების პრინციპები პიროვნების თავისუფლებას ზღუდავს და აუფასურებს. უკიდველად ილიას პროტესტი ადამიანის თავისუფალი ნების შესწავლის გამოვლინებათა წინააღმდეგ. „პოი, ბნელო ღამე! მეჯავრები შენ შენის კალთის ქვეშა, ვინ იცის, რამდენი გაბოროტებული მტერი ადამიანისა ესლა თავს იმაღავს? ვინ იცის, ამ ბნელ ფარდის ქვეშ, რომელიც ესლა ჩემს თავს ჩამოაფარე, რამდენი მჭედელი და მტარვალი ქვეყნისა სჭუდავს ბორჯილთა ადამიანის ბედის შესაქედდ? შენ ხარ ხელის შემწყობი იმ ხელობისა, რომელსაც თვალთმაქცობას ეძახიან და რომელიც ადამიანის დამფრხალს გონებასა უბედურებას ბედნიერებად აჩვენებს ზოლმე, შენ ხარ ეამი და დრო კუდიანების სერობისა, საცა ისმის სადღევარქელო სიბნელისა და უმეცრებისა. პოი, ბოროტო, წარვედ ჩემგან, დღეო, ნათელო, მოვედ შენ!“

ამრიგად, ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილები“ მკვეთრად გამოხატული იდეოლოგიური ხასიათის ნაწარმოებია, რომელიც ქვეყნის ბედნიერების ერთ-ერთ მთავარ პირობად ადამიანის თავისუფლებას აღიარებს.

ქვეყნის ბედნიერების მეორე და უმნიშვნელოვანეს პირობას თავად მოცემული ქვეყნის თავისუფლება წარმოადგენს. ილიას საქართველო კი ბედნიერი ვერ იყო ვერც ეროვნული თვალსაზრისით. სახელმწიფოებრიობადაკარგული ქვეყნის ტკივილი „დაუსურავი ტკივილია“. ამ იდეას ეძღვნება „მგზავრის წერილების“ მეექვსე ნაწილი, რომელშიც ნათქვამია: „გათუნდა. რა მშვენიერი რამა ხარ, დილის რივრავო! რა მშვენიერი რამა ხარ, დილის ცვრით პირდაპანილო ქვეყანა! მე მგონია, რომ ამ დილას ყოველი ტკივილი ქვეყნისა უნდა დაურეზებულიყოს,

მაგრამ, თერგი მაინც ჰბლავის და იბრძვის. სხანს, ქვეყნის ტკივილი დაუწყავია“.

მაგრამ ვინ უნდა უშველოს თავისუფლებადიარგული ქვეყნის დაუწყავ ტკივილებს, ვის შეუძლია ბრძოლა ქვეყნის ეროვნული თავისუფლებისათვის? ილია ჭავჭავაძე ამ კითხვებს პრინციპულ მნიშვნელობას ანიჭებს და თვლის, რომ სამშობლოს ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლა თავისუფალი მამულიშვილის ხედრია. როგორც ცნობილია, მონობაში აღზრდილი და მონური სულისკვეთების მქონე ადამიანებისათვის უცხოა ბრძოლა სამშობლოს ეროვნული თავისუფლებისათვის. ბიბლიურმა მოსემ ორმოც წელიწადს ატარა ეგვიპტეში დაბადებული ხალხი სამშობლოში დასაბრუნებლად მხოლოდ იმიტომ, რომ მონობიდან თავდახსნილი, მაგრამ მონური სულისკვეთების მქონე თაობა თავისუფალ სამშობლონ ვერ ააშენებდა.

ილია ჭავჭავაძეც ბიბლიურ პრინციპებზე დგას და საქართველოს ეროვნული თავისუფლებისათვის მებრძოლ თავისუფალ პირიუვნებას ეძებს, პირიუვნებას, რომელიც მშობელი ქვეყნის ინტერესებით ცხოვრობს: „გათენდა და გაიხზაურა ქვეყანამ ადამიანის ხმითა. დღემ დაიწყო თავისი დაუდევარი ფაცა-ფუცი. კარგია გაღვივებული ადამიანი!... მაგრამ უფრო უკეთესია ადამიანი, რომელსაც ძილშიაც არა სძინავს ქვეყნის უბედურებით გულ-აღტკინებულსა. ჩემო ლამაზო ქვეყანავ, არიან ამისთანანი შენში? მე მოენახავ და, თუ ვიპოვე, ვეთყუანები“.

ილიამ იპოვა ამისთანა ადამიანი, მაგრამ იპოვა მთაში ბუნების თავისუფალი შვილის მოხვევე ლელთ ღუნისას სახით. ლელთ ღუნისას შეხედულებები ცხოვრებაზე ბუნებაში თავისუფლად აღზრდის შედეგია, მას არ გაუვლია ცივილიზებული ქალაქის ცხოვრება, არც საქვეყნოდ ცნობილ უნივერსიტეტში მიუღია განათლება. იქნებ სწორედ ამისთანა განათლება ჩაახშობდა მასში თავისუფალ სულს და სწრაფვათ ქვეყნის თავისუფლებისათვის? არც ეს კითხვა მიგვაჩნია უადგილოდ. „რაც ერთხელ ცხოვრებად სულს დააჩნდების სა-

შვილიშვილოდ ვარდაეცემის“ — ბრძანებს ნიკოლოზ ბარათაშვილმა: „ქვეყნისა ფიქრობს, რომ ადამიანს უნდა იქნეს ქვეყნადამოკლებულმა აღზრდა-განათლებამ შეიძლება ჩაკლას თავისუფლების შეგნება. ვფიქრობთ, ამიტომ, ილიამ სამშობლოს ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლაში ყველაზე სანდოდ და იდეალად ლალი ბუნების წიაღში აღზრდილი ლალი მოხვევე დასახა. მწერალს ასე ჰყავს წარმოდგენილი თავისუფალი მთის შვილი „ჩემი მოხვევე სახანავად ღირსი იყო. იგი, თითონ ზორბად მოსული, იჯდა ერთს პატარა მთის ცხენზედ, რომელიც თითქმის მთელს გზას მგლურის ძუნძულით სასაცილოდ მოქნძულებდა. ჩემს მოხვევეს ჩამოეფხატა ბანჯგვლიანი ქუდი თვალზედ და ისე გაჩინდებული იდგა განიერ უნაგირზედ გადაბოტებული, ისე არხენად და გულამღვრეულად აყოლებდა თავის ახოვანს ტანს ცხენის ძუნძულს, ისეთის დამშვიდებით და განცხრომით აბოლებდა თავის ჩიბუხსა, რომ გვერთბოდათ, — ამისთანა ქიფში სხვა კაცი ძნელად თუ იქნება დედამიწის ზურგზედა“.

მოხვევე ლელთ ღუნია სულით ხორცამდე თავისუფალი ადამიანია. საგულისხმოა, რომ მის წარმოდგენაში სიმდიდრეს ჯანმრთელობა სჯობს. ჯანმრთელი ადამიანი, რომ გაჭირდეს „ბალახითაც გაძლების, სატკივარს რაი ეყვის?“

ლელთ ღუნია ქვეყნის თავისუფალია. როცა უეცრად თოკის უზანგი ჩაუწყდა და ცხენს გვერდზე მოექცა, თავისთვის ჩაილაპარაკა: „საჭირ-ბოროტია შეკაზმულ ცხენ, დაილოცა შიშვალ ცხენ: ფეხ გადაწვიდი და გადაჯდოდი“.

მოხვევე ლელთ ღუნია ქართულად ხედავს და აზროვნებს. მისი აზრით ქართველი ყველაფერში ქართულად უნდა ჩანდეს — სამოსითაც, მეტყველებითაც, აზროვნებითაც, რუსულ კოსტუმში მართულ მესაყვარს შენიშნავს: „რუსულნი ქართველ კაც მეუცხოების“. მისთვის კიდევ უფრო მიუღებელია რუსული გამგეობა და ბატონობა საქართველოში. „რუსობაში ვარნ. აწინა ყველაი გაცუდდის,

ყველაი გაუქმდის“. ლელთ ლუნიასთან საუბრიდან მკითხველი აკეთებს დასკვნას: ხალხმა ეროვნული ტრადიციებით რომ იცხოვროს, იგი აუცილებლად თავისუფალი უნდა იყოს, იგი ეროვნული სახელმწიფოებრიობით უნდა ცხოვრობდეს. თუმცა რუსის ბატონობას საქართველოში მშვიდობიანობა მოჰყვა და მეზობელი ქვეყნებიდან მტრული თავდასხმები შეწყდა, ლელთ ლუნია მაინც დამოუკიდებელ საქართველოს შენატრის. „ადრიდა ავად თუ კარგად ჩვენ ჩვენი თავნი ჩვენადვე გვეუდნეს, მითა იყვის უკეთ. ადრიდა ერი ერობდის, გული გულობდის, ვაეი ვაეაბდის, ქალი ქალბდის. ადრიდა ერთს-ერთს დავეუდნით, ერთ-ურთს ვიხვეწებდნით. ადრიდა ქვრივ-ობოლი ვიფარევიდით, შინ მიწრიელს, გარედ მანეს დაველაგიდით, სთისადა ბატონის იასაულს მის უდროს არ მივეკრძანდით, ერთს-ურთს ლალ მტერთან ჩავეფარვიდით, დაცემულ ვიურეებდნით, ატირდომილს ვისოიშნიდით და ესრედ იყვის ბრალემა კაცისა, ერთ-ერთობა“. სახელმწიფოებრივი და ეროვნული დამოუკიდებლობის დაკარგვამ, მოხვეის ღრმა რწმენით, საფუძველი და საყრდენები გამოაცალა ტრადიციულ ქართულ ზნეობრიობას. ეროვნულ ადამ-წესებს, საქართველოში უცხო ძალის გაბატონებამ ეროვნული სახე დაუკარგა ქართულს: „აწინა ერობა დაიშალის, მესავ-მრუშობაი ჩამოვარდნის, ხარბობაი, ანგარი გვერიენის, ერთსულობაი დავარდის, მტრობა-მზარევი გასშირდნის. აწინა ქვრივ-ობოლ ვინ განი-

კითხის ატირდომილ ვინ გააქცინის დაცემულ ვინ აღადგინის, ვინ ვინ არს კაცნი და თუ არს-პირად და გულად ჯულურ არს. ერი დავარდნილ, ვალახულ არს. ვრდომილ-კრთომილ. წარხდა ქართველთა სახელი, ქართველთა წესო-წყობაი“.

„მგზავრის წერილებს“ ერთ-ერთ მთავარ მოტივებს მოძრაობის, შრომის, ბრძოლის, შენების იდეები წარმოადგენს. ილია ჭავჭავაძის მიერ სამშობლოს განთავისუფლებისა და აღორძინებისათვის შემუშავებული პროგრამა ემყარება მოძრაობის იდეას: „მოძრაობა და მარტო მოძრაობა არის, ჩემო თერგო, ქვეყნის ღონისა და სიცოცხლის მიმცემი — წერს ბრძენი ილია.

დაგვერწმუნებთ, ეროვნული იდეოლოგიის ძირითადი პრინციპების უფრო მკვეთრ ფორმებში. ჩამოყალიბება შეუძლებელიც კი არის. „მგზავრის წერილებს“ ავტორის კონცეფციით ეროვნული იდეოლოგია თანაბარი მნიშვნელობით მოიცავს ქვეყნის ცხოვრების როგორც სახელმწიფოებრივ ისე ყოფით-ზნეობრივ კატეგორიებს. ხალხის ეროვნული სახელმწიფოებრივი თვითმყოფადობა მისი მაღალზნეობრივი ცხოვრების საფუძველია. აი, ამ თვალსაზრისით ეკითხულობთ დღეს ილია ჭავჭავაძის უკედავ ქმნილებას „მგზავრის წერილებს“ და დარწმუნებული ვართ, რომ მისი მნიშვნელობა კიდევ უფრო იზრდება ჩვენი ქვეყნის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე.

ბურამ ბაერდფითალი

ნაშობივტივახული ფიქრები

(დიმიტრი ბენაშვილის წიგნის გამო)

90-იანმა წლებმა ჩვენში ძირფესვიანად ახალ ცხოვრებას დაუდო სათავე (სხვა საქმეა, რომ ჯერ კიდევ ძლიერია ძველის ინერცია), სრულიად განსხვავებულ, წინარესთან საპირისპირო ეროვნულ, პოლიტიკურ, სოციალ-ეკონომიკურ, კულტურულ საფუძვლებს დაუწყო ჩაყრა. ამან ლოგიკურად მოითხოვა წარსულის ახალი თვალთახედვით გააზრება, განსაკუთრებით მეოცე საუკუნისა, რაკი ბოლშევიკურ-კომუნისტურმა იდეოლოგიამ და მისმა პრაქტიკულმა შედეგმა სწორედაც მახინჯი კვალი დატოვა.

წამდაუნუმ ყველა იმას გაიძახის, „ღირებულებათა გადაფასება“ უნდა მოხდესო. ვინ არიან ეს გადაფასებლები?! ისევ თავად გუშინდელი დამფასებლები ხომ არა?! ცხადია, მეტწილად ასეა. ჭეშმარიტი და სანდო ვანსჯელი ახალი თაობის სახით მოველინება ქვეყანას, მაგრამ ეს ცოტა უფრო შორეული მომავლის მოსამოქმედებელია. ყველაფერს ხომ სამომავლოდ ვერ გადავდებთ, შეძლებისდაგვარად ჩვენც უნდა გავისარჯოთ, სავსებით ბუნებრივად მეჩვენება მოთხოვნილება იმისა, რომ „ღირებულებათა გადაფასების“ პროცესი უკვე ახლაც ფართოდ გაიშალოს. თუმცა, იმ მუთოდით და იმგვარად არ უნდა მოვიქცეთ, როგორც ეს ბოლშევიკებმა ჩაიდინეს, როცა ცხელ გულზე ხელაღებით უარყვეს კლასიკური კულტურა და პროლეტარული მწერლების რიგებში მასობრივი

განკვევა გამოაცხადეს. დღეს კი ცხელ გულზე „ღირებულებათა გადაფასებლების“ ერთი, განსაკუთრებით აქტიური და მრავალრიცხოვანი რაზმი (ხნიერებიცა და ახალგაზრდებიც) მეოცე საუკუნის მწერლობის (ზოგნი უფრო ძველსაც სწვდებიან), განსაკუთრებით კი ვგრეთწოდებული „საბჭოთა ლიტერატურის“ სანაგვეზე მოსროლას მოითხოვენ, რაკი, მათ რომ ჰკითხოთ, საბჭოეთის პირობებში არაფერი ფასეული არ შეიძლებოდა შექმნილიყო და არც შექმნილაო.

თუნდაც იმ ავტორის კერძო ბიოგრაფია, ვისი წიგნის ფურცელისასაც მომეძალა ეს ფიქრები, კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ მწერლობაში კატეგორიული განცხადებები სარისკო საქმეა. თვით იმ პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციიდან, ვის სახელთანაცაა დაკავშირებული მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის ყველაზე სამარცხვინო ფურცლები, არაერთი შემოქმედი შეემატება ჭეშმარიტ პოეტთა, პროზაიკოსთა თუ მკვლევართა რიგებს განა დიმიტრი ბენაშვილის სახელის ხსენება ამის სარწმუნო მაგალითი არ არის?! განა იგი არ იცავდა გუშინდელი პროლეტარული თანამომკვებისაგან ილიას, ვაჟას, მიხეილ ჯავახიშვილს და ბევრ სხვას?! მაშ რას ერჩით, რატომ ვათანაბრებთ ყველას და ყველაფერს. კი ბატონო, ვგრეთწოდებული საბჭოთა ლიტერატურა ბევრზე ბევრ უღირსს, მდარე,

ანტიესთეტიკურ ნაწარმოებს ითვლის, ჭეშმარიტი შთაგონებით შექმნილ მხატვრულ ტილოებსაც მეტნაკლებად ატყვეობთ იდეოლოგიური ზეწოლის კვალი, მაგრამ ჩემთვის ისიც სრულიად უქვევლია, რომ მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა თავისი საუკეთესო ფურცლებით ისე ღრმად საინტერესო და შთამაგონებელი მხატვრული სამყაროა, რომლის პატრონებსაც სიამაყის გრძნობა თუ არ გვექნა, არასრულფასოვნების კომპლექსი მაინც არ უნდა გვტანჯავდეს, ხოლო რამდენიმე მწერალი მართლაც მსოფლიო დონის ლირიკოსად, მხატვრად და მოაზროვნედ არის მიჩნეული არა მარტო ჩვენს მიერ, იქაც, უცხოეთშიც.

ასე რომ, ღირებულებათა გადაფასებამ ღირებულებათა დამახინჯება ან დამცრობა კი არ უნდა მოგვიტანოს, არამედ ჭეშმარიტი ფასულობები უნდა გამოკვეთოს, თვალი პატრონის ბრწყინვალე ნაყალბეში უნდა გამოარჩიოს. ამას მარტო თეორიული ცოდნა და სურვილი არ ყოფნის, კიდევ სიყვარულიც უნდა სავანისა (ისევე როგორც ვეღაფერს სჭირდება სიყვარულიანი მიდგომა). პოდა, ასე თუ მიუღწევებით საქმეს, ბევრი რამ „ტყელიც“ გამოვადგება „ახალი“ თვალსაზრისის მისაგნებად. აი, თუნდაც ეს წიგნი მისეულ ჯავახიშვილზე დიმიტრი ბენაშვილისა, ახლა რომ ხელთა მაქვს, მისი სხვა წიგნებიც, სხვა ავტორთა ნააზრევიც. ერთ-ერთი ყველაზე დიდი შეცდომა, საჯალალო შეცდომა ადამიანისა თუ თაობისა ისაა, როცა პეონია, რომ სიმათლე, სიკეთე, სიდიადე, ჭეშმარიტება მისით იწყება.

დიმიტრი ბენაშვილის წიგნი მისეულ ჯავახიშვილზე შემთხვევით არ ამიღია ხელში. ამ ტანჯული მაგრამ ბედნიერი მწერლის შემოქმედება განსაკუთრებით მიზიდავს, ამიტომაც ვიხსენებ მასაც და მასზე ნათქვამსაც. მიწერეებს „ღირებულებათა გადაფასების“ თვალსაზრისით როგორ გამოიყურება ერთიცა და მეორეც. მისეულ ჯავახიშვილისადმი ჩემი დამოკიდებულება არ შეცვლილა თავიდან მოყოლებული და ვერც ვერავინ შემაცვლევინებს, ახლა უფრო მის ირგვლივ სხვა-

თა ნააზრევის ახალი თვალთქვეთება მსურს. დიმიტრი ბენაშვილის წამოწმით ერთ-ერთ საუკეთესოდ მიმაჩნია, მაგრამ გადავამოწმო, როგორ გაუძლო წელთა დინებას.

ამ წიგნის ხელში აღებამ ისიც გამახსენა, რომ ბოლო წლებში დიმიტრი ბენაშვილისადმი ინტერესი გაღვივდა, ავტორთა მოგონებებში თუ წერილებში ხასხასებულია მისი პიროვნული ღირსებებიც და ნააზრევის სიღრმეც. მისი თაობიდან ბევრს ვერ ვღირსება ამგვარი ხელახალი აღიარება. ვკითხულობ დიმიტრი ბენაშვილის მონოგრაფიას მისეულ ჯავახიშვილზე და ხავსებით სოლიდარული ვხდები მისდამი ამგვარი დამოკიდებულებისა.

მოგვხსენებთ მისეულ ჯავახიშვილის ტრაგიკული ხედრი. მაგრამ გავიდა დრო და ეს მძიმე განცდები ერთგვარად შეგვიმსუბუქდა 50-იანი წლების რეაბილიტაციებით. როგორ გგონიათ, ვინ გამოვხმარა უმაღლესი მისეულ ჯავახიშვილის რეაბილიტაციას ვრცელი ნაშრომებით მწერლის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე — ორი ქართველი კრიტიკოსი, რომლებიც ასევე უმაღლესი გამოვხმარუნენ თავის დროზე მისეულ ჯავახიშვილის დაპატიმრებას და დახვრეტას. იმისი გახსენებაც და გამოვრებაც გვზარავს ყველას, ვისაც მათი ადრეული წერილები წაგვიკითხავს, სავსე ბეზღობითა და ცილისწამებით. ჯერ ერთი, მათი ახალი ნაშრომები — ვრცელი წერილი და მინიმონოგრაფია — ავტორების თუმცა ფუფე მაგრამ მყვირალა სახელებთან და ტიტულებთან შედარებით დაბალი ღირსებების გამო არ იმსახურებს ყურადღებას. მეორეც, ლიტერატურული კვლევების თვალსაზრისით კიდევ რომ მაღალი დონისა ყოფილიყო, მაინც არაფრად ვღირებოდა, რაკი უტიფრობის ნიშნულია, მათში მონანიების ყრუ მინიშნებაც კი არ ჩანს. მესამეც კიდევ, ესაა სამარცხვინო მაგალითი, თუმცა ქრესტომათიული მაგალითი მოსყიდული, ვეღაფერის მკადრებელი ლიტერატორების ნაღვანისა.

მე მახსოვს, ამ პუბლიკაციებმა რა რეზონანსიც გამოიწვია საზოგადოებაში. ეს სამართლიანად იქნა მიჩნეული მისეულ

ჯავახიშვილის სახელისა და სსოცენის შეუ-
რაცხოვრად.

ასეთ ვითარებაში მიიღო მკითხველმა
დირიქტი ბენაშვილის მონოგრაფია მიხე-
ილ ჯავახიშვილზე და ახელი წარმოსადგე-
ნი არ უნდა იყოს, როგორი დამოკიდებუ-
ლება ექნებოდა ამ მართლაც სუფთა გო-
ნითა და ხელით, მაღალი ნიჭითა და მსუ-
რვალე გულით დაწერილი წიგნისადმი.

ასე რომ, დირიქტი ბენაშვილის მონო-
გრაფია იყო ფაქტიურად პირველი მეცნი-
ერული და კრიტიკული ნაშრომი მიხეილ
ჯავახიშვილის ცხოვრებასა და შემოქმე-
დებაზე. შემდეგ სხვებისაც, მათ შორის
ცოტა მოგვიანებით ჩემი მონოგრაფიაც
გამოქვეყნდა, მაგრამ დირიქტი ბენაშვი-
ლისას მარტო პირველი სიტყვის მნიშ-
ნელობა და ღირსება როდი აქვს, თუმცა
არც ესაა ცოტა, იგი ლიტერატურული
გამოკვლევის საუკეთესო ნიმუშად რჩება
და ვერაინ, ვინც მას შერე დაწერა ან
დაწერს რაიმეს მიხეილ ჯავახიშვილზე,
ვერ ააქციებს მას გვერდს.

მაინც რამ განაპირობა მიხეილ ჯავა-
ხიშვილზე ამ ნაშრომის, კერძოდ, ხოლო
უფრო ფართო თვალსაზრისითაც დირი-
ქტი ბენაშვილის მთელი მეცნიერული და
ლიტერატურული ნაღვანის წარმატება,
მოდიოთ, ეს ღირსებები ერთი თვალის გა-
დავლევით ერთად გავიხსენოთ.

უპირველეს ყოვლისა ეს იმან განაპი-
რობა, რომ დირიქტი ბენაშვილი იყო ფა-
რთვე თვალსაწიერის მკვლევარი მისთვის
ქართული მწერლობა იყო ერის სულიერი
ძალის და ნიჭის ერთი მთლიანი და ყოვე-
ლი ცალკე მწერლის შემოქმედება თუ რო-
მელიმე მხატვრული თხზულება მხოლოდ
ამ ფონზე და ამ კონტექსტში გაიზარე-
ბოდა და ფასდებოდა. დ. ბენაშვილისთანა
უნივერსალური ცოდნისა და ინტერესების
მქონე მკვლევარები ქართულ მწერლობას
თითო-ორილა ჰყავდა და დღესაც ჰყავს,
მაგრამ ვკონებ უკანასკნელი ათწლეულე-
ბის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ჩვენშიც
და სხვაგანაც შეიმჩნევა ტენდენცია მკვლე-
ვართა ვიწრო სპეციალიზირებისა, როცა
მწერლობის ერთი მცირე მონაკვეთით, ან
ერთი მწერლის შემოქმედებით, ან სულაც

ერთი რომელიმე ეპიურ ტილოს კვლე-
ვით ნებაყოფლობით იხილდება მკვლევარ-
რი. ამათ ნაღვანსაც აქვს ცნობილი თავისი
მნიშვნელობა, მაგრამ, ალბათ, საკმაოდ
არ იქნება, რომ ფართო თვალთახედვის
მკვლევართა კვლევის შედეგი უფრო მნი-
შვნელოვანია აზროვნების მასშტაბებითაც
და კვლევის კონკრეტული საგნის ადგი-
ლის განსასაზღვრავად.

ამგვარი მასშტაბური ხედვა საკვლევი
საგნისა საერთოდ დამახასიათებელია დირი-
ქტი ბენაშვილისთვის. საქმე მარტო ის
კი არაა, რომ მან ცალკე-ცალკე გამოიკვ-
ლია და მონოგრაფიულად წარმოვედგინა
განსხვავებული ეპოქების ნაწარმოებები
თუ მწერალთა შემოქმედება, მაგალითად
„ვეფხისტყაოსანი“ ვაჟა-ფშაველა, ყაზ-
ბეგი, გალაკტიონი, კონსტანტინე გამსა-
ხურდია, მიხეილ ჯავახიშვილი, ნიკო ლო-
რთქიფანიძე თუ სხვა და სხვა, არამედ სა-
ქმე და ღირსება ისიცაა, რომ მის მიერ
შესწავლილი და გაანალიზებული ნაწარ-
მოები თუ კერძო შემოქმედება ყოველთ-
ვის მთლიანი ქართული მწერლობის ფო-
ნზე იკვეთება.

ასე მაგალითად, მონოგრაფიაში მიხე-
ილ ჯავახიშვილზე ქართული მხატვრული
პროზის მრავალსაუკუნოვან პანორამასთან
ერთად, სადაც ზუსტად არის მოძებნილი
მიხეილ ჯავახიშვილის ადგილი, ისეთი და-
კვირვებები და ანალიზი აქვს მოცემული,
რასაც მხოლოდ კარგად დაწერილ ლიტე-
რატურის ისტორიკებში თუ შევხედებით.
ამდენად, ერთი მხრივ, უფრო თვალსაზი-
რო ხდება ამა თუ იმ მწერლის შემოქმე-
დება, რომლის ვრცელ და ღრმა ანალიზსაც
გვაწვდის მკვლევარი, მეორე მხრივ კი, მას
სამუალებმა ეძლევა თავისი საინტერესო
დაკვირვებები ისტორიულ პროცესებზე
მკითხველამდე მიიტანოს.

კიდევ ერთი დიდი ღირსება დირიქტი
ბენაშვილის მემკვიდრეობისა ისაა, რომ მი-
სი ინტერესების სფერო სცილდებოდა მისი
დროის დაკანონებულ პრობლემებსა და ას-
პექტებს. მას არამარტო აინტერესე-
ბდა შემოქმედებითი ფსიქოლოგია, რო-
გორც მეცნიერება, რაზეც მაშინ ცოტა

ვინმე თუ ფიქრობდა და მით უფრო წერდა, არამედ იგი პრაქტიკულადაც ვერდნობოდა მას ლიტერატურის კვლევისას. ამის ერთ ნიმუშად კვლავ გამოდგება მონოგრაფია მიხეილ ჯავახიშვილზე, სადაც ავტორი არამარტო გვთავაზობს თავის მოსაზრებებს ზოგადად შემოქმედების ფსიქოლოგიაზე, არამედ კონკრეტულად იმპრევეს ამ თარაღს მწერლის თხზულებათა ანალიზისას. ბუნებრივია, მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედების ამ თვალსაზრისით გახსნის საქმეში მკვლევარს დიდად დაეხმარა მწერლის მცირე ზომის ნაშრომი „როგორ ვმუშაობ“, ჩრჩილის დეტალური ანალიზი ამ მონოგრაფიის ერთი საუკეთესო ნაწილია.

„შემოქმედების იდუმალი პროცესი ჯერჯერობით აუხსნელია, ისევე როგორც თვით ადამიანის სიცოცხლე“ — წერდა დიმიტრი ბენაშვილი და ეს სრული კეშმარიტებაა, თუმცა გამოჩენილი მკვლევარები, მათ შორის თავად დიმიტრი ბენაშვილიც ასერხებენ ამ იდუმალი პროცესის ნაწილობრივ ზიარებას მაინც.

აქვე მინდა დაეხიონო, რომ სავესებო სოლიდარული ვარ დიმიტრი ბენაშვილის იმ კატეგორიული მოსაზრებისა, რომ მწერლის შემოქმედებაში (კერძოდ მიხეილ ჯავახიშვილისაში) კონკრეტული ფილოსოფიური მოძღვრების ძიება, რაზეცაა დაფუძნებული ეს შემოქმედება, უსაფუძვლოა, რადგან ლიტერატურა არ არის, ან არ უნდა იყოს რაიმე ფილოსოფიური დოქტრინის მხატვრული ილუსტრაცია, ხოლო ვინც ასე ფიქრობს, არა და არიან ასეთები, ის ვერასოდეს ჩასწვდება მწერლის სათქმელს, ვერც მისი თხზულების მშვენიერებას შეიგრძნობს.

დიმიტრი ბენაშვილის მონოგრაფია მიხეილ ჯავახიშვილზე მკვლევარის იმ თავისებურებასაც ამჟღავნებს, რაც იმ დროისთვის ცოტა მოულოდნელი იყო, კერძოდ, იგი მხატვრული ნაწარმოების სოციალური თვალსაზრისით კვლევის ნაცვლად მის ესთეტიკურ ანალიზს აძლევს უპირატესობას. მოგვხსენებათ, სოციალისტური რეალიზმის დოგმებით, ეს უკვლად დაუშვებელი რამ იყო. ცხადია, ამ მეთო-

დსაც გაულო ერთგვარი ხარკი დიმიტრი ბენაშვილმა, სულ უამისუნავერ შექმლვებოდა, მაგრამ მისთვის ლიტერატურული ნაწარმოები მაინც სწორედაც მხატვრული და ზნეობრივი თვალსაზრისით იყო მნიშვნელოვანი.

სოციალისტური რეალიზმის დოგმებს რომ დიდად ააფხრად დაგიდევდათ თუნდაც იქიდან ჩანს, რომ მიხეილ ჯავახიშვილის რომანისტიკაში, როგორც წესი, ამკარად თუ შეფარვით „არსენა მარამდეულს“ ანიჭებდნენ უპირატესობას, დიმიტრი ბენაშვილმა კი მთელი სისრულით გაავისხნა ისეთი უურო მიჩქმალული, მაგრამ კეშმარიტად კლასიკური სიძლიერის რომანის ღირსებები, როგორცაა „ჯავოს ხიზნები“.

საბედნიეროდ, თუკი შეიძლება ასე ითქვას, დიმიტრი ბენაშვილი ვერ შეესწრო იმ დროს, როცა საუბედუროდ ახლა მარტო თეიმურაზ ხევისთავი კი არა, ქართველობა აღმოჩნდა „ჯავოს“ ხიზნად და მხატვრული ტიპის დანაშაულებრივი უნიათობა მთელი ერის გადამდებ სენად იქცა.

და კიდევ ერთი ასპექტი, რაც ნაკლებ იყო წიქეხებული, მეტიც, ფაქტიურად იდევენებოდა, ხოლო დიმიტრი ბენაშვილმა თავის ლიტერატურულ ნაღვაწში ერთ უმთავრესად აქცია, ესაა ეროვნული ასპექტი. იგი თამამად აკეთებდა აქცენტებს იმ მხატვრულ ნაწარმოებებზე სადაც ეროვნული თვითშეოფადობის პრობლემა მთელი სიმწვავეით და სიძლიერით იყო წამოჭრილი. ასე იქცევა მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედების კვლევის დროსაც. მოთხრობა „ლაშხალი და ვაშა“ — ერის ერთგულების და ღალატის ეს კონტრასტული და შემხარავი სურათი მწერლის საუკეთესო ტილოა ხოლო, ამ მოთხრობის დიმიტრი ბენაშვილისული ანალიზი ლიტერატურული ანალიზის საუკეთესო ნიმუშია.

დიმიტრი ბენაშვილი პირდაპირ ილაშქრებს, მისივე ტერმინით, „კაზიონური ოპტიმიზმის“ წინააღმდეგ, — ხოლო თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ საბჭოთა კავშირის მთელი სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა და იდეოლოგია სწორედ ამ კაზიონური ოპტიმიზმის მქადაგებელი და დამ-

ნერგავი იყო, ვფიქრობ, ამ ფაქტს კომენტირება აღარ დასჭირდება.

ცხადია, ცხოვრება წინ მიდის, ბერი რამ იცვლება, ახალი ინერგება, მაგრამ ღრმად სცდება ის ვინც ფიქრობს, რომ ამით გარდასულ დროთა მონაპოვარს ხაზი ესმევა. უკანასკნელი წლების მოვლენებით თავბრუდახვეული რეფორმატორები, ამ სიტყვის, როგორც მიხეილ ჯავახიშვილი იტყვოდა „უუფართოესი“ მნიშვნელობით, გაქვეირიან ფასეულობათა გადაფასებაზე, გარდასული ათწლეულების სრულ უნაყოფობაზე, საერთოდ მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობის, მითუმეტეს კრიტიკული ნააზრევის ჩამოწერაზე და სხვა ამგვარებზე. მაგრამ ჯერჯერობით ამ რეფორმატორებისაგან გარდა მუვირაღა ფრაზე-

ზისა არაფერი გვესმის და არც ხელთ არაფერი გვაქვს სანუგეშო. მთორღე კიდევ რაც ფასეულია წარსულ ცხოვრებაში და წარსულ კულტურაში, რა რეფორმატორებიც არ უნდა მოვიდნენ და რა რეფორმებიც არ უნდა განახორციელონ, მას არამც თუ დავიწყება, არც გახუნება არ უწყია.

კერძოდ და კონკრეტულად, დიმიტრი ბენაშვილის ნააზრევს და ნაწერს კვლავაც შერჩება მისი მნიშვნელობა. ეს კაზიონური კი არა, რეალური ოპტიმიზმით ნაკარნახევი დასკვნაა. ვისაც არ სჯერა, კიდევ ერთხელ წაიკითხოს მისი ნაწერები, თუნდაც ეს ერთი ღრმა და მშვენიერი მონოგრაფიული გამოკვლევა მიხეილ ჯავახიშვილზე.

ლიტერატურული პორტრეტები გალაკტიონ ტაბიძის წარწერების მიხედვით

პორტრეტი გალაკტიონ ტაბიძის საყვარელი თანია. თავის ჩანაწერებში იგი ხშირად გვიხატავს ახლობლებისა თუ ნაცნობ-მეგობრების პორტრეტებს. გვიხატავს სხვადასხვა ზერხით, კუთხითა და რაკურსით. თუმცა მხატვრულ პორტრეტებზე ქვემოთ გვექნება საუბარი, როცა მინიატურული პროზის განხილვაზე გადავალთ, ახლა კი „ლიტერატურულ პორტრეტებზე“ შევეჩრდეთ, ანუ ქართველ მწერალთა გალაკტიონისეულ დახასიათებაზე.

„ლიტერატურული პორტრეტის“ ხსენებისას არ შეიძლება, უნებლიეთ ამ თანრში მოღვაწე ორი დიდი მწერლის სახელი არ გაგვახსენდეს: რეში დე გურმონი და ანდრე მორუა. აქედან პირველი მათგანი საუკუნის დასაწყისიდანვე იყო პოპულარული საქართველოში. ცისფერ ფანქელები სისტემატურად ბეჭდადნენ თავიანთ პერიოდულ გამოცემებში ფრაგმენტებს რეში დე გურმონის წიგნიდან „ნიღბები“. ასე რომ, ლიტერატურულ პორტრეტს თავისი ტრადიცია გააჩნია და ეს ტრადიცია ჩვენშიაც ცნობილი იყო. თუმცა გალაკტიონ ტაბიძის ლიტერატურული პორტრეტები სავსებით ორიგინალურია და ამ ტრადიციას არ მიჰყვება. გალაკტიონი არ ცდილობს მწერლის შემოქმედების სრულ და ამომწურავ დახასიათებას. ისევე როგორც მისი ჩანაწერების უმრავლესობაში, ეს პორტრეტებიც ფრაგმენტულია და დაუმთავრებელი. თავიდან იგი ერთი შე-

ხედვით რაღაც უმნიშვნელოა და არასებითზე იწყებს საუბარს, მაგრამ უცებ ერთი ან ორი შტრიხით, მოულოდნელად ხაზმოსმით ისეთ ნიუანსს წამოსწევს, რომ სრულიად ორიგინალური კუთხით წარმოაჩენს თითქოსდა მთელი სისრულით უკვე აწონილ და შეფასებულ კლასიკოსს.

ზემოთ ნათქვამის ილუსტრაციაა ჩანაწერი დაეთ კლდიაშვილის შემოქმედების შესახებ. იგი ასეთი ზოგადი ფრაზებით იწყება: „როდესაც ხელთ ვიღებ დაეთ კლდიაშვილის წიგნს, არ შეიძლება არ გაგიფიქრო: „აი, კლდიაშვილი, განუმეორებულად მეტყველი, თავისებური კოლორიტით მწერალი (არ დაგაიწყებდეთ, პირველი ქართველი სახალხო მწერალი)“¹ დაეთ კლდიაშვილი რომ თავისებური კოლორიტის მწერალია, საყოველთაოდ ცნობილი რამ გახლავთ. ამ ერთი შეხედვით ბანალურ დახასიათებას უცებ ამგვარი მოულოდნელი შინაარსის შემცველი ფრაზა მიხედვს: „არ შეიძლება არ გაგახსენდეს პაოლო იაშვილის სტრიქონები: „და გადაიქცა ეს იმერეთი არაბულ ზღაპრის დაბოლოებად“² რა კავშირი აქვს კლდიაშვილის მიერ აღწერილ ვალატაკებულ სამყაროს არაბულ ზღაპართან? (მით უმეტეს ზღაპრის დაბოლოებასთან, რომელიც აუცილებლად კეთილია?). ამ ფრაზის მოულოდნელი შინაარსით გაცუბას ისიც აძლიერებს, რომ იგი, როგორც აღვნიშნეთ, სავსებით მისაღებ,

ტრაფარეტულ და ბანალურ სათქმელს მოსდევს. ამგვარ ხერხს კიდევ ერთხელ მიმართავს გალაკტიონი ამ ერთი ბეწო ჩანაწერში. „რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუბატველი დარჩებოდა მსოფლიო ლიტერატურაში სოლომონ მორბელაძე, ვერცერთი შწერალი ვერ მოიხაზრებდა გამოეხაზა ბეკინა და ერთადერთი მთელ შეზღვევისპირზე დარისპანი, რომელიც მოგზაურობს თავის ურყევი მიზნით. მოგზაურობს თავისი ლაფინებით და „იმე-იმე“-თი“, — ამგვარი ზოგადი და, ერთი შეხედვით, არაფრის მთქმელი სიტყვებით ანეიტრალებს გალაკტიონი ადრე ნათქვამ გაციების მომგვრელ ფრაზას და უცებ კიდევ ერთი მოულოდნელი შტრიხი: „რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუბატველი დარჩებოდა კაროენა, მშვენიერზე მშვენიერი კაროენა“.³

თითქმის ქართული სალიტერატურო კრიტიკა გვარწმუნებს, რომ დავით კლდიაშვილი გადატაკებულ აზნაურთა ანუ ცხოვრების ასპარეზზე ფუნქცია დაკარგული კლასის ჭაპანწყვეტის ამსახველი შწერალიაო. გალაკტიონისათვის კი დავით კლდიაშვილი, უპირველეს ყოვლის, „მშვენიერი კაროენას“ მხატვარია. იმ საყოველთაო ნგრევისა და ადამიანთა ურთიერთობების მსხვერვის ატმოსფეროში გალაკტიონმა დასაბუთად განწირული მშვენიერება დაინახა და სწორედ მისი ჩვენება ჩაეთვალა მწერალს უპირველეს დასახურებად. დავით კლდიაშვილი არა გადატაკებულ აზნაურთა ფოფის ამსახველი, არამედ „მშვენიერი კაროენას“ მხატვარი — მაართლაც რომ ორიგინალური შეფასებაა.

ასეთივე მოულოდნელი კუთხით ვვამლევს გალაკტიონი ვასილ ბარნოვის დახასიათებას: „ეხლავე ვიცი, რა გაიფიქრეს ჩემმა კოლეგებმა — პოეტებმა, როდესაც გაიფეს — ვასილ ბარნოვი. „ძველი ქართველი ფრესკა“! არც მეტი და არც ნაკლები, ისტორიული რომანების ავტორი, უკეთილშობილესი ადამიანი, თავისებური მანერა და სტილი. უფრო ღრმად დაფასებისათვის ჩვენში, შეიძლება, ხალისიც არ იფოს?“⁴ თვი-

თონ კი სწორედ სიღრმისეულ მრეკებს ეძებდა. და, აი, შედეგიც მტკიც მტკიცებისა, გალაკტიონის თვალში მტკიც მტკიცება სილ ბარნოვი: „მართლაც, რა შესანიშნავი თანამედროვე ადამიანია იგი, უძველესი ისტორიული ამბების ავტორი“.⁵ იმ უძველეს ამბებში, ბარნოვი რომ გვივყვება თავის ისტორიულ რომანებში, გალაკტიონისათვის უმთავრესი, უპირველეს ყოვლისა, თანამედროვის მხერაა. სწორედ ამის გამოა მისთვის მნიშვნელოვანი ვასილ ბარნოვი, როგორც შესანიშნავი თანამედროვე.

პოლიკარპე კაკაბაძის დრამატულ ხელნაწებს კი გალაკტიონი მის აქტიურ, მოქმედ ნატურას უკავშირებს. მოქმედების ადამიანი მისთვის არის კაცი, რომელიც ერთი შეხედვით თითქოს არაფერს აკეთებს, დინჯი და დაფიქრებულია, ერიდება ლაპარაკს. ნამდვილი ქმედება გალაკტიონისათვის ინტელექტუალური ქმედებაა, ის აქტიუობა, რაც ადამიანის შიგნით მიმდინარეობს. ეს ინტელექტუალური აქტიუობა გარდაიქმნება სწორედ შემოქმედებად: „ჩვენ ხაზს უვსვამთ სიტყვას — მოქმედებას. მოქმედება, მოქმედება, მოქმედება. ამგვარად შეიქმნა ხუთმოქმედებიანი კომედია „ყვარყვარე თუთაბერი“.“⁶

უაღრესად ორიგინალურია დანიელ ჭონქაძის ფსიქოლოგიური პორტრეტი, რომელსაც გალაკტიონი მწერლის ფოტოსურათზე დაკვირვების მეშვეობით აყალიბებს და შემდეგ იქიდან გამომდინარე ცდილობს ახსნას ზოგიერთი მომენტი „სურამის ციხეში“. გალაკტიონს ფოტოსურათიდან შემოპყურებს „ტიპიური ინტელიგენტი გასული საუკუნის სამოციანი წლების, დაკვირვებული, დინჯი ახალგაზრდა, დაახლოებით ოცდაათი წლისა, თმა გვერდზე ხუფთად გადავარცხნილი, ევროპული კარგად შეკერილი ტანსაცმელი, ატარებს ქენსნეს“.⁷

ამ, ერთი შეხედვით, ტიპიური ინტელიგენტის გარეგნობაში გალაკტიონი მისთვის ჩვეული სიღრმისეული ხედვის მეშვეობით ხახიათის იმ შტრიხებს სჭერებს, რაც ჩვეულებრივი მხერისა-

თვის მიუწვდომელია: „როგორც სწანს, აქვს მანერა ნაპოლიონისებური გულზე ხელის დაკრეფისა და ერთი ნაბიჯის წინ გადადგმის“.⁵

გალაკტიონის აზრით, ეს კაცი „საშინელი ფილოსოფოსის“ შთაბეჭდილებას უფრო ახდენს (გამოთქმა თვით დანიელ ჭონქაძის მოთხრობიდანაა აღებული), ვიდრე წყნარი ინტელიგენტი-სა. თითქოს ამის, საპირისპიროა „მისი ბიოგრაფის თქმა: ...რომ ავტორი იყო თავისი სათნო ხასიათით, პატიოსნებით და გულკეთილობით შესანიშნავი პირი თავისი დროისა“.⁶ სწორედ ავტორის ფსიქოლოგიური პორტრეტიდან გამოყავს გალაკტიონს დემონური მომენტები „სურამის ციხეში“; ამაში ხედავს სიტყვა „საშინელის“ („საშინელი ფილოსოფოსი“) გამოხატულებას.

გალაკტიონის უჩვეულო ხედვამ დანიელ ჭონქაძის წყნარ, ინტელიგენტურ გარეგნობაში ის დემონური ნაპერწკალი დაინახა, რამაც მისი აზრით, გამოხატულება პოემა „სურამის ციხის“ სიუჟეტში. დემონური სულის ქმედების გამოვლენად გალაკტიონი ღურმიშხანის ქცევასა და ბატონის მიერ გლეხების აწიოკების სურათებს მიიჩნევს.

როგორც ხედავთ, დანიელ ჭონქაძე, ისევე როგორც მისი „სურამის ციხე“, სრულიად თავისებურად, გალაკტიონისებურად არის დანახული. გალაკტიონი შხატერულ ნაწარმოებს ავტორის ფსიქოლოგიური თავისებურებებით ხსნის, ამ თავისებურებებს კი მისი პორტრეტის სიღრმისეული განჭვრეტის გზით არკვევს. ამგვარი თამაში ექსპერიმენტი ფროიდის მიმდევრებსაც შესურდებოდათ.

„სურამის ციხის“ თაობაზე გაკეთებული ჩანაწერი ჩვენთვის იმითაცაა საინტერესო, რომ ნათელს ჰყენს ერთ თეორიულ საკითხს, კერძოდ გალაკტიონის შეხედულების ბიოგრაფიული მეთოდის შესახებ ლიტერატურათმცოდნეობაში. ერთგან იგი წერს: „მხოლოდ ხანდახან არის შესაძლებელი ბიოგრაფიული ხაზებიდან პოეზიის საფუძვლების ძიება. მე პირადად პოეზია შესმის, როგორც

სხვა, არანვეულებრივი, სხვახარის ფრაგმენტებზე. ბიოგრაფიული მეთოდის ძიება ძველი მეთოდია... პირადად სურამში კი, როცა ავტობიოგრაფიის დაწერა შეუთავაზებიათ, ასეთი რამ უთქვამს: „12 ტომად მაქვს ჩემი ცხოვრება დაწერილი“-ო.

თავიდან ამ წინააღმდეგობას გალაკტიონის ხასიათის თავისებურებით ვხსნიდით. მასთან დაახლოებული პირები მოგვითხრობენ, რომ პოეტს ხაერთოდ ახასიათებდა წინააღმდეგობრივა გამოთქმები. ვრ. ჩიქობავა ამგვარ ფრაზებს იხსენებს:

„მე, ბიძიკო, ერთი საწყალი პოეტი ვარ!“

„ზოგიერთი საწყალი პოეტი კი არ გვეოლი!“

„ჯანმრთელობა არა მაქვს, თორემ...“

„რაცხა გრიპი დამეტაკა, თვარა ჩემისთანა ჯანმრთელი კაცი არ მინახავს!“

„ეს ოხერი, ყველამ კი არ უნდა წეროს ლექსი!“

„ლექსი ყველამ უნდა წეროს, ვისაც ეწერება!“⁷

მაგრამ შემდეგ ეხედებით, რომ წინააღმდეგობა ჩვენთვის საინტერესო რამ გამოხატულებას შორის მხოლოდ გალაკტიონის ხასიათის თავისებურებით არ აიხსნება. აქ ბევრად უფრო მნიშვნელოვანი სათქმელია ჩადებული. გალაკტიონი შემოქმედების ბიოგრაფიიდან გამოყვანის წინააღმდეგაა მამინ, როდესაც ბიოგრაფიაში მხოლოდ ფაქტებსა და შიშველ ემპირიზმს გულისხმობენ. რეალური ფაქტი შემოქმედებაში უკალირებული და საკმაოდ სახეცვლილი ფორმით ცნაურდება, ამიტომ ბიოგრაფიული მომენტების მომარჯვება პოეზიის ახახსნელად საკმაოდ სუსტი იარაღია. სულ სხვაა, როცა მკვლევარი შემოქმედის ფსიქოლოგიურ პორტრეტს აყალიბებს და მის „სულიერ ბიოგრაფიას“ სწავლობს. პოეზიაც სწორედ ამგვარი „სულიერი ბიოგრაფიის“ ასახვაა და არა შიშველი ემპირიზმისა თუ ცხოვრებისეული ფაქტებისა (გაიხსენეთ: „სინამდვილეს არ ვემდური, არ ყოფილა თითქმის“).

ის, რომ, გალაკტიონის აზრით, ნაწარმოებში აუცილებლად პოულობს გამოხატულებას შემოქმედის სულში მიმდინარე ფსიქიკური პროცესები, კარგად ჩანს „სურამის ციხის“ შესახებ გაკეთებულ ჩანაწერში.

როგორც ჩანს, გალაკტიონისათვის მიხედვით იყო ის მიმართულება ლიტერატურათმცოდნეობაში, რომელიც ცდილობდა ზელოვნების ნაწარმოები ავტორის სულში აღძრული ფსიქიკური პროცესიდან გამომდინარე აეხსნა (ზ. ფროიდის მიმდევრები, ფრანგურტის სკოლა). ამის დასტურია ისიც, რომ გალაკტიონი კარგად იცნობდა ფსიქოლოგების მიერ შემოტანილ „სულიშმაკის ცნებას“, რის თაობაზეც მას სტატიის დაწერაც კი უცდია. სტატიის სათაურია „ნარკოზი და ზელოვნება“. „ნარკოტიკების სრულად მოხობა კი არა, შეცვლაა საჭირო, — მკვნილის — სასარგებლოთი!!! ზელოვნება — საუკეთესო ნარკოზია ამ სიტყვის უფართოესი მნიშვნელობით. ზელოვნება იძლევა ყოველივე იმას, რასაც იძლევა ალკოჰოლი!!!“¹² — წერს გალაკტიონი. ზელოვნებაში კპოებს შემოქმედი თავისი განუხორციელებელი ზრახვების ზორც-შესხმას, ადამიანებთან შეუმღარი ურთიერთობების სულიშმაკიას: „ზელოვნებას გამოყავს ადამიანი თავისი „მე“-ს სახდერებიდან და არღვევს მის ეკონისტურ კარნაქტილობას და განცალკევებას...“¹³

რაოდენ სიმპტომატურია ეს სიტყვები თავად გალაკტიონის დასახასიათებლად. ამ კაცს ზომ, როგორც ამბობენ, მუდამ კალამი ეჭირა ზელში და იწერდა ყველაფერს, რასაც ზედავდა და განიცდიდა, ეს იყო მისი მარტოსულობის კომპენსაცია. „ლიტერატურული პორტრეტების“ საინტერესო ნიმუშს წარმოადგენს გალაკტიონის ჩანაწერების კრებული საბელწოდებით „ძვირფასი საფლავები“, რომელიც 1919 წლითაა დათარიღებული. როგორც ჩანს, ამ ჩანაწერებს იგი არათანამედროვეულად, ყოველგვარი გეგმის გარეშე აკეთებდა, შემდგომში უცდია მათი დალაგება და

ამ მიზნით აბზაცები გადაუნომრავს. სწორედ ამ ნუმერაციის შემსწავლად დაგებულ ტექსტს გვაწოდებს შემოქმედის გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა მეხუთე ტომში. ჩანაწერი ასე იწყება: „არსად ისეთი დიდებული დასაფლავება არ იცოდა, როგორც საქართველოში. დასაფლავების დღეს საქართველოს ყოველი კუთხიდან, თვით მისი მიყრუებული ადგილებიდანაც, ჩამოდის მრავალი ხალხი, უწინ ამათი გამოხმობა მხოლოდ სრულიად საქართველოს მეფის სიტყვას შეეძლო და შემოსულ მტრის მოსაგერებლად ქედზე კაცი ჩამოდიოდა; ახლა სხვა, გაქვ-ჯავშანი სამშობლოს დასაცველად აღარ არსებობს და ფშავ-ხევსურნი ჩამოდიან პატარა, მაგრამ პატიოსანი კალმის ძალით, რომელიც დღეს ძველი მეფის სიტყვაზე ნაკლებ არა სჭრის. დასაფლავება იღებს ნაციონალური მოვლენის სახეს“.¹⁴

ბევრი რამ არის ნათქვამი ამ პატარა ფრაგმენტში: ის, რომ ქვეყნის გამაერთიანებელ ძალად მხოლოდ სიტყვადა დარჩენილა, რომ მხოლოდ მხატვრულ სიტყვაში ფეთქავს ეროვნული სული, მხოლოდ მწერლობაა ეროვნული საქმისათვის მებრძოლი და ამიტომაც, რომ მწერლის დასაფლავება ნაციონალური მოვლენის სახეს იღებს. ამ ღროს ზდება ერის გამოღვიძება, მაგრამ სამწუხაროდ მხოლოდ იმის გამო, რომ კიდევ ერთი რელიქვია მიაბაროს წარსულის საგანძურს. ამ ნაწევრებში სჩანს მწუხარე სურათი ერისა, რომელიც მომავლის იმედით კი არ ცხოვრობს, არამედ წარსულის რელიქვიების მოღარაჯეა. აქვე გამოისქვივის ჯერ-ჯერობით შეფარული, მაგრამ ორიოდ გვერდის შემდეგ აშკარად გაცხადებული საყვედურიც იმის გამო, რომ მხოლოდ სიკვდილის შემდეგ ზდება მწერალი საყოველთაოდ ძვირფასი, მხოლოდ დასაფლავება ზდება მისი ტრიუმფი, რადგან ამით იგი წარსულს ემატება და ერისათვის, რომელიც წარსულით ცხოვრობს და არათანამედროვეობით ან მომავლით, უფრო ძვირფასი ზდება. სიცოცხლეში კი მწერალი ტანჯულია, რადგან თანამედროვეობა აქ

პატივში არ არის. აქვე გალაკტიონი იხსენებს ბოდლერის ლექსს, რომელსაც „ლოცვა-კურთხევა“ ჰქვია, მაგრამ სინამდვილეში წყველას წარმოადგენს, რადგან იგი მგოსნის ამქვეყნად მოსულას აღვიწერს. მას თვით ღვიძლი დედაც კი ზიზღითა და გაკვირებით უყურებს; იგი იტანს დაციუნვას, შურსა და სარკაზმს სულელებისაგან. დამცირებისა და შეურაცხყოფის შემდეგ მგოსანი მიდის სამარადისო დიდებასთან ტანჯვათაგან განწმენდილი, როგორც წამებული, რომელმაც ყველაფერი გადაიტანა სიმართლისა და სილამაზის გულისათვის. აქ გალაკტიონი დასძენს: „ძალიან სამწუხაროა, რომ ეს ლექსი ქართულად არ დაიწერა, მაგრამ აკაკის ნაწერებშიაც ბლომადაა გაბნეული ამის მსგავსივე ფიქრები. იგი ისე ახლოა ქართველის სულთან, მის საუკეთესო და თავანისსაცემ შვილთა მდგომარეობასთან“.¹⁵ ამგვარ შესავალს ურთავს გალაკტიონი ქართველ კლასიკოსთა „ლიტერატურულ პორტრეტებს“, სადაც მისთვის ჩვეული ორიგინალური მანერით წარმოკვიდგენს ნიკოლოზ ბარათაშვილს, ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელს, ვაჟა ფშაველას, ალექსანდრე ყაზბეგს, მამია გურიელსა და ეგნატე ნინოშვილს.

ამ ჩანაწერებში ბარათაშვილთან¹⁶ დაკავშირებით ვკითხულობთ: „ბევრი მგოსანთაგანი, რომელიც კი არის ღირსი ამ საღვთო სახელის ტარებისა, სამწუხაროდ, ჩვეულებრივად იმით კმაყოფილდება, რომ შეაქვთ ლექსებში სინათლე, ფერები და შუსიკა, მაგრამ ძალიან ძვირად ღირიან მასში იმ საიდუმლოების წვეთებს, რომელიც ასე უხვადაა დაფრქვეული ბარათაშვილის ლექსებში“.¹⁷ „საიდუმლოების წვეთებად“ კი გალაკტიონს მიაჩნია შინაგანი წვა, კავშირი პოეტის სულიერ განწყობილებასა და ნაწარმოებს შორის. პოეტი თვითონ უნდა განიცდიდეს იმას, რასაც აღწერს. პოეტის სულში უნდა ხდებოდეს არტისტული გარდასახვა. რასაც არ გრძნობ, იმას ვერც გამოხატავ.

„უფრო ბევრი დიდის სიამოვნებით იკალათებს მეფისტოფელის კოჭლ ფეხებ-

თან, მაგრამ თვით მათში კი არ სუფევს ბოროტი სული, წინაშედ უმწიფობილი. მოივინეთ სმსგავსივე ბოროტი სული, რომელიც შეჭრილა ბარათაშვილის არსებაში... ეს ისეთი ლექსია, რომ თვით ექიმი ფაუსტი თავის საკანში ძველებური წიგნებითა და ალქიმიურ იარაღებით მუდამ შეიფეარებს ბარათაშვილს, როგორც თავის სიყმაწვილის შეგობარს“.¹⁸

ამ დახასიათებაში კარგად არის წარმონიღი რომანტიზმის ფაუსტური და დაუკმაყოფილებელი სული, რომელიც ყველაფრის შეცნობას მიესწრაფვის („ეში ჩემია და ეამისა მე ვარ მფლობელი“).

ზუსტად არის განჭვრეტილი სიყვარულის განცდა ბარათაშვილის შემოქმედებაში: „ბარათაშვილის სული ოცნებობს ქალის მშვენიერ სულზე...“ და ის მისტიურობა, რაც ბარათაშვილმა შეიტანა სატრფიალო მოტივში, განსხვავებით მისი წინამორბედი პოეტებისაგან, რომლებიც ხორციელების კულტს ამკვიდრებდნენ. სწორედ ამიტომ მიაჩნია გალაკტიონს ბარათაშვილი უაღრესად თანამედროვე პოეტად.

საინტერესოდ არის ახსნილი ლექსის „შემოღამება მთაწმინდაზე“ განწყობა. „შემოღამება“ აქ, გალაკტიონის აზრით, ბედნიერების მიძინების ეამზე მიგვანიშნებს: „როდესაც იგი მთაწმინდაზე აღიოდა, მისი სული ჰგავდა მთვარეს, რომელიც თანდათან ფითრდებოდა. იმან გაიარა თავისი მარტოობის გზა, გაიარა მოწყვნილს შეღამებულ დროს, როდესაც ბედნიერებას სძინავდა და სცხოვრობდნენ მხოლოდ ანრდილები, ჭოტები და ცოდვები“.¹⁹

ლაკონური, მაგრამ ბევრის მოქმელია ილიას პორტრეტი: „მისი გონების ძალა არა მარტო სიტყვებში: იგი ზომავდა საგნებს თავისი განსაკუთრებული თვალთახედვის ისრით, ეს თვალთახედვის ისარი ხშირად ცვლიდა საგნების ნამდვილ სახეს, როგორც იცვლება ფოველგვარი საგანი იმისდა მიხედვით, თუ საიდან უცქერი მას“.²⁰

ილიას პიროვნებასა და შემოქმედების ამკვარ დახასიათებას ქართული კრიტიკა არ იცნობს. აქ ნათქვამია, რომ ილია უზარმაზარი პიროვნული მნიშვნელობისა და ძალის მქონე მწერალი იყო, მაგრამ ტენდენციური შემოქმედების ავტორი: „ხშირად ცვლიდა საგნების ნამდვილ სახეს“. ილიას შემოქმედების უპირველესი მახასიათებელი რომ ტენდენციურობაა, ხშირად აეიწყებოდათ ხოლმე ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში. არადა ილიას შეფასებისათვის ამას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

ილიას პორტრეტს აკაკი წერეთლის შედარებით ვრცელი დახასიათება მოხლევს. საყოველთაოდ ცნობილია, თუ რა დამოკიდებულება ქონდა აკაკის პიროვნებისა და შემოქმედების მიმართ.²¹ პოეტი არაერთხელ იხსენებს აკაკის თავის ჩანაწერებში, იკონებს მასთან შეხვედრებს, ახასიათებს მისი წერის მანერასა და სტილს, ზაზს უსვამს მის უდიდეს მნიშვნელობას საქართველოსათვის. საოცარია, მაგრამ ამ ჩანაწერში გალაკტიონი აკაკის მრავალჯერ შეფასებული და აწონილ-გაზომილი შემოქმედების ორიგინალური კუთხის წარმოჩენასაც ახერხებს: „ქვეშაირიტად აკაკი ძველი საქართველოს მოღანდებია. იგი თითქო განგებ ამოვიდა საფლავიდან, რომ კიდევ რამდენიმე სურათი დაეხატა; ეს იყო მხატვარი, რომელმაც თავისი თავი თვითონ გამოიძახა საფლავიდან, მასთან დამარხულ და მასში გავრძელებულ სიცოცხლის სიტყვის ძალით. აქვს აკაკის ისეთი ლექსი, რომელსაც უნდა ვუცქიროთ მეთორმეტე საუკუნის ქართველი მკითხველის თვალით“.²²

რას ნიშნავს საფლავიდან საკუთარი თავის გამოხმობა? საფლავის სიმბოლიკაზე ამ ლიტერატურულ პორტრეტთა დახასიათებაში ჩვენ ქვემოთ ვისაუბრებთ, როცა წინამდებარე ჩანაწერის ეპილოგს განვიხილავთ. აქ კი მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ გალაკტიონი, ისევე როგორც ვრიგოლ რობაქიძე, აკაკის მი-

ბინებულ ქართული გენიის ხელახალი აღორძინების მაგალითად ხიბნის.²³

სრულიად ამომწურავად და ზუსტად ვა-ვა-ფშაველას გალაკტიონისეული დახასიათება ერთი ლაქონური ფრაზით: „მეფე იყო, ჰქონდა თავისი სამეფო და ჰყავდა თავისი ხალხი, ოქროს სჭრიდა თავისი საკუთარი შტამპით“.²⁴ გალაკტიონის ეს სიტყვები გვიჩვენებენ, თუ რამდენად ორიგინალური და განსაკუთრებული მოვლენა იყო ვაეა-ფშაველა ქართულ ლიტერატურაში.

პოეტური და ამაღლებულია ალექსანდრე ყაზბეგის პორტრეტი: „მთელი უფსკრული წამებული სულის განათლდა ქვეყანასთან შემრიგებლური სინათლით. ეს სული ჰქონდა ალ. ყაზბეგს მწუხარე ფონად, რომელზედაც ისროდა თავის ჩაუქრობელ სხივებს ზეციური სილამაზე. არცერთს მის თანამედროვეთაგანს არ განუცდია ის შემამოფოთებელი სიცოცხლის დრამა, რომელიც წილად ზედა ალექსანდრე ყაზბეგს, ნახევრად შემწილილს, ნახევრად წმინდანს. არავის არ უტარებია ისე, როგორც მას, ეკლის გვირგვინი, რომლის წვეტები ჩხელეტენ მის გაფითრებულ მაღალ, გონიერ შუბლს“.²⁵

აკაც მთავარსა და არსებითს ჩაისჭიდა ხელი გალაკტიონმა. ყაზბეგის წმინდა, მაგრამ აფორიაქებული სულის გამოძახილი იყო ის ენებათა ლელვა, ის პირველყოფილი აღტიკნება, რაც მისი ნაწერებიდან გამოსჭვივებს. ამიტომ აქვს მის შემოქმედებას ასეთი გამწმენდი ძალა: „არასდროს არ დაბადებულა უფრო მხურვალე წყურვილი ქალწულებრივი წმინდა ჰაერისა, უმწიკველო მფინვარის თოვლზე უფრო სუფთა ჰაერის, სითეთრე, პრწყინვალე სილაკვარდის წყურვილი, როგორც იბალება ყაზბეგის ნაწერების წაკითხვის შემდეგ“.²⁶ — ასე გვიხასიათებს გალაკტიონი იმ კათარზისს, რომელსაც ყაზბეგის რომანების მკითხველი განიცდის.

ვახუშტის დახასიათებას მოხდევს მა-
 მია გურიელის მისტიური პორტრეტი.
 ორფეოსის მაგიურ ხელოვნებას აღა-
 რებს ვალაკტიონი მაძიას მიერ წაითხუ-
 ლი ლექსების რიტმს. თვითონ მაძია კი
 არტურ რემბოს ქართველ ორეულს ემ-
 სვავსება: „ის სვამდა ღვინოს, თუმცა
 ლოთი არ იყო. სვამდა მისთვის, რომ
 თავდავიწყებას მისცემოდა, რომ ვალუ-
 ცინაციებში შეჭრილიყო: შეიძლება იმ-
 იტომაც, რომ ამით მოესპო სიცოცხლე
 და ფორმალური თვითმკვლელობით გა-
 მოწვეულ სკანდალებს აცილებოდა, ვინ
 იცის!“²⁷ ალბათ არც ერთი კრიტიკოსი-
 საგან არ ღირსებია ვენატე ნინოშვილს
 ისეთი მაღალი შეფასება, როგორსაც ვა-
 ლაკტიონის „ქვირფას საფლაკებში“ კვი-
 თხულობთ. ვენატე ნინოშვილის ნაწე-
 რებში გაბნულ მელანქოლიურ შუქ-
 ნრდილებს ვალაკტიონი რემბრანტის ფე-
 რწერას ადარებს. მაგრამ ვველაზე უფ-
 რო შეხანიშნავი ამ ჩანაწერში შწერლის
 ფსიქოლოგიური პორტრეტია: „იგი
 ხშირად საუბრობდა საზიზღარზე და
 ავადმყოფურზე, რადგან მასზე ვაკლე-
 ნას ახდენდა ის განსაკუთრებული პი-
 პნოზი, რომელიც ხეზე მჯდომ ფრინ-
 ველს შხამიანი გველის მსხვერპლად
 ხდის დიდი ხნის ცქერის საშუალე-
 ბით“.²⁸

ქართველ კლასიკოსთა „ლიტერატუ-
 რულ პორტრეტებს“ ვალაკტიონი უაღ-
 რესად საინტერესო ეპილოგიტ ამთავ-
 რებს. ეს მონაკვეთი ახალი ხელოვნების
 ერთგვარ მინიატურულ მანიფესტად
 შეიძლება ჩაითვალოს. მიაგებს რა სა-
 თანადო პატივს წინაპართა სახელებს,
 ვალაკტიონი აღნიშნავს, რომ 1908 წლი-
 დან საქართველოში მკვიდრდება ახალი
 ლიტერატურული სტილი, რომელიც
 ხორცს ასხამს წარსულში განუხორცი-
 ელებულ იდეებს. თანამედროვე ლიტე-
 რატურული სტილი არის „უფრო ღრმა,
 რთული, ხელოვნური, ნიუანსებით და
 ძიებებით სავსე, განმორებული წინან-
 9. „მნათობი“, № 7-8.

დელ ჩვეულებრივ ენაქმის შესტელი
 უკვე აღარ არის შეზღუდული ტრადი-
 ციული თემებითა და მოტივებით, არც
 ძველი გამომსახველი საშუალებებითა და
 ხერხებით, აქ პალიტრის ყველა ფერი
 გამოიყენება და კლავიატურის ყველა
 ნოტი ეღერს. ზოლო მათ მიერ გადმო-
 ცემული იდეები გამოუცნობი და ძლივს-
 შესამჩნევი არიან, ფორმა კი გადმოცე-
 მულია ნისლით დაბურული სახეებით.

ვალაკტიონი აღნიშნავს, რომ ახალი
 იდეები, ახალი, ჯერ არსმენილი სიტყ-
 ვებით უნდა გადმოიცეს. ამით უპირის-
 პირდება თანამედროვე სტილი კლასი-
 კურს. ახალი სტილის უპირველეს მახა-
 სიათებლად კი უნდა გამოიყოს განსა-
 კუთრებული აქცენტი სიტყვაზე: „თანა-
 მედროვე მეოსნისათვის სიტყვას მისის
 აზრის მიუხედავად აქვს თავისი საკუ-
 თარი სილამაზე და ფასი“, — იგი აღ-
 ტაცებულია მშვენიერი სიტყვებით“, —
 არის სიტყვები — აღმასები, იაგუნდები,
 ლალები, არიან სიტყვები, რომლებიც
 ბრწყინავენ ფოსფორივით, აი ამათ-
 გან — დღევანდელი სტილი, რომლის შე-
 დარებაც კი არ შეიძლება წარსულის
 დიდებულ და პატარა პატივსაცემ სტი-
 ლთან“.²⁹

უნდა ითქვას, რომ ეს ეპილოგი ნა-
 თელს ჰენს ვალაკტიონის ჩანაფიქრს,
 თუ რატომ უწოდა მან ქართველ კლასი-
 კოსთა ლიტერატურულ პორტრეტებს
 „ქვირფას საფლაკები“. მისი აზრით,
 კლასიკური მწერლობა ქვირფასი მკედა-
 რია, რომელიც ვეღარ გაციოცხლდება.
 წარსულს პატივი უნდა მიეგოს, მაგრამ
 მისით ცხოვრება აღარ შეიძლება. სწო-
 რედ ამ სათქმელს უნდა გამოხატავდეს
 ახალი სტილის აპოლოგია, რითაც მთა-
 ვრდება „ქვირფასი საფლაკები“.

დასასრულს გვინდა აღვნიშნოთ, რომ
 „ქვირფასი საფლაკები“ ვალაკტიონის
 პროზაული ჩანაწერების ვველაზე პო-
 ეტური ნაწილია. მოველნათა ამგვარი
 პოეტური ხედვა ვალაკტიონის შემდეგ-
 დროინდელ პროზაში, მხოლოდ აქა-იქ
 თუ გამოკრთება ხოლმე.

შენიშვნები:

ერქვესული
ბიბლიოთეკა

1. გ. ტაბიძე, დავით კლდიაშვილის შემოქმედებაზე, ტ. 5, გვ. 90.
- 2-3. იქვე.
- 4-5. გ. ტაბიძე, ვასილ ბარნოვი, ტ. 5, გვ. 109.
6. გ. ტაბიძე, პოლიკარპე კაკაბაძე, ტ. 5, გვ. 81.
- 7-8-9. გ. ტაბიძე, დემონური მომენტები „სურამის ციხეში“, გვ. 61.
10. ვ. ჯაფარიძე, უცნობი, გვ. 532.
11. გრ. ჩიქობავა, გალაკტიონის ახლო, თბ., გვ. 74.
- 12-13. გ. ტაბიძე, „ნარკოზი და ხელოვნება“, ტ. 5, გვ. 97.
- 14-15. გ. ტაბიძე, „საფლავეები“, ტ. 5, გვ. 5.
16. გ. ტაბიძის დამოკიდებულება თაობაზე ნ. ბარათაშვილთან იხილეთ: პ. ნაცვლიშვილი, გალაკტიონ ტაბიძე ნიკოლოზ ბარათაშვილის შესახებ, „ლიტერატურული აჭარა, 1968, № 3, გვ. 78-80, ლ. სანაძე, გ. ტაბიძე, ნ. ბარათაშვილის შესახებ, კრებულში „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, 1968, გვ. 194-200.
- 17-18. გ. ტაბიძე, „ძვირფასი საფლავეები“, ტ. 5, გვ. 7.
19. გ. ტაბიძე, „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, ტ. 5, გვ. 9.
20. გ. ტაბიძე, „ძვირფასი საფლავეები“, გვ. 10.
21. გალაკტიონის დამოკიდებულების შესახებ აკაკის მიმართ იხილეთ: ი. ლორთქიფანიძე, აკაკი და გალაკტიონი, „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 1965, 21 აგვისტო, ლ. კალანდაძე, აკაკი და გალაკტიონი, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1960, 4 ნოემბერი, ლ. კალანდაძე, წერილები, თბ., 1972, ზ. კვიციანი, აკაკის ლანდი, „ლიტერატურული საქართველო“ 1987, 7 იანვარი, გვ. 13.
22. გ. ტაბიძე, „ძვირფასი საფლავეები“, ტ. 5, გვ. 10.
23. გრ. რობაქიძე, აკაკის ქნარი, თბ.; 1991.
- 24-26. გ. ტაბიძე, „ძვირფასი საფლავეები“, გვ. 5.
- 27-30. იქვე, გვ. 13.

ჩემი მეგობარი

ივანე მაჩაბლის დოკუმენტური ბიოგრაფია

ვანო მაჩაბლის გამოჩენა XIX საუკუნის ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში იმ დიდი სიციარელის ამოვსებად უნდა ჩაითვალოს, რომელიც მის გარეშე უთუოდ თეთრ ლაქად დარჩებოდა.

„სინამდვილის ანალიზი, ცხოვრების ფესვებში ღრმად ჩახედვა, შორს-მჭერეტელობა, ყოველმხრივი საქმიანობა დაუღალავი და მედგრად გამწვევი, მხოლოდ რამდენიმე დიდ პიროვნებას ახასიათებდა, როგორებიც იყვნენ: ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე, სერაგი მესხი, ივ. შანიავლი და კიდევ რამდენიმე სხვა... ესენი იყვნენ, რომ ყველაფერს სწელობდნენ, და თუმც წელში სწელობდნენ, მაგრამ დიდი საქმის შეგნება და მოვალეობის პასუხისმგებლობა აძლებინებდა ყოველ მათგანს ამ მძიმე გზაზე. ისინი გმირები იყვნენ...“

ვახტანგ კოტეტიშვილის ამ ობიექტურ შეფასებას ემთხვევა ვანოს მოღვაწეობით აღფრთოვანებული მისივე თანამედროვე მოღვაწის, იაკობ ფანცხვას, 1913 წ. 14 მაისს მაჩაბლის შეუღლისადმი, ან. ბაგრატიონ-დავითაშვილისადმი მინაწერი სტრიქონებიც: „დარწმუნებული ვარ, რომ თუ ჩვენს საზოგადოებრივ საქმიანობას ოდესმე მიუდგომელი და პირუთენელი შემართანე დაებადება... ივანე გიორგის ძეს იგი დიდსა და ფართო ადგილს მიაკუთვნებს“.

რაც შეეხება ვანოს პიროვნებას, ყველა იმდროინდელ დიდ მოღვაწეთაგან გა-

მორჩეული, წარმოდგენილად საინტერესო; ტრაგიკული და ლეგენდარული იყო იგი საზოგადოების დიდი ინტერესი ვანო მაჩაბლისადმი კიდევ უფრო გაცხოველდა მას შემდეგ, რაც იგი, უკვალოდ გაუჩინარდა, ციდან მომწყვდარი ვარსკვლავივით, დაუტოვა რა შთამომავლობას თავისი ხანმოკლე ცხოვრების მანძილზე შექმნილი მდიდარი ლიტერატურულ-პუბლიცისტური მემკვიდრეობა.

ვანო მაჩაბლის ბიოგრაფიის შედგენით პირველად მისი მეუღლე ან. მაჩაბელი დაინტერესებულა, როცა მისი თარგმანების მრავალტომეულის გამოცემა დაუპირებია და მოუნდომებია წიგნებისთვის ბიოგრაფიული დაერთო (თუმც მანამდე, ვანოს სიცოცხლეშივე, 1893 წ. ვალ. გუნიას „საქართველოს კალენდარმა“, 453-ე გვერდზე ძალზე მწირი შტრიხებით ვადმო-სცა ვანოს განვლილი ცხოვრების დამსახურებანი). როგორც ცნობილია, ტასოს ცდა უნაყოფოდ დამთავრებულა, ბიოგრაფია მას ვერ შეუდგენია. შემდგომ ვანოს უფროს ძმას, ცნობილ იურისტსა და საზოგადო მოღვაწეს, ვასო მაჩაბელს უცდია და დაუწერია კიდევ მცირე ბიოგრაფია, რომელიც ნაწყვეტის სახითაა შემორჩენილი, დიდი ნაწილი დაკარგულა.

1924-1928 წლებში თურნალი „მნათობი“ აქვეყნებს გიორგი ლეონიძის ნაშრომს „ივანე მაჩაბელი, მასალები ბიოგრაფიისათვის“, რომელიც ვაზ. „დროების“ დახურვით თავდება. ვასაკირია, რომ ჩვენმა სახიჯადულო პოეტმა ბოლომდე არ

მიიყვანა იგი, თუმცა, როგორც ქვესათაურიდანაც ჩანს, „მასალის“ სახით ბეჭდვის მას და სავარაუდოა, რომ სერიოზული ნაშრომის შექმნა ჰქონია ვანზრახული, რომელსაც გაურკვეველი მიზეზის გამო აღარ დაბრუნებია.

ამდენად, პირველი ბიოგრაფიული ნაშრომი ცნობილი ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ეახტანე ჭელიძის მიერ დიდი კვლევის შედეგად შექმნილი ბიოგრაფიული რომანი „ცხოვრება ივანე მაჩაბლისა“, რომელიც, მიუხედავად თავისი ფუნდამენტულობისა და ფაქტების ჭეშმარიტებისა, ცხადია, მინც ვერ დაიტევდა დოკუმენტურ მასალათა სიმრავლემრავალფეროვნებას. ამიტომ, წინამდებარე ბიოგრაფიაზე მუშაობის დროს მაქსიმალურად ვედილობდით, გამოგვეყენებინათ ის უამრავი მასალა, რომელიც ვაფანტუღლია თანამედროვეთა ნაშრომებში, არქივებში, მაშინდელ პრესაში, თავმოყრილია გ. ლეონიძის სახ. ლიტერატურული მუზეუმის საარქივო ფონდში და სხვა, და აღნიშნულის საფუძველზე აღვედგინა ამ მოღვაწის ფიზიკური, სულიერი თუ შემოქმედებითი პორტრეტი, ეროვნული თვითმოყვადობის შენარჩუნებისთვის, მამულისა და ერის უკეთესი მემკვიდრისთვის დაფრთხილი ცხოვრების ღირსშესანიშნავი ეპიზოდები...

მან ხომ მხოლოდ 44 წელი იცოცხლა!

ივანე გიორგის ძე მაჩაბელი დაიბადა 1854 წლის 22 აპრილს, სამაჩაბლოში, სოფ. თამარაშენში, ცნობილი ფეოდალის სეიმონ მაჩაბლის ოჯახში. ვანოს მამა, გიორგი, მეტად ხელგამილი და მოქიფე პიროვნებად ითვლებოდა და ერთთავად ფულის ძიებაში იყო, ყოფდა მამულებს, რის გამოც; გიორგი პრადალს ეახსდნენ მეტახელად და გარდაიცვალა ქ. გორში, „ბელტრულაპიას“ ტრაქტირის ნომერში და მინამ დანახარჯში არ გაუსწორდა ვასო მისი უფროსი შვილი, ოთხმოც თუმანში, მინამ კვდარი არ დაანება „ბელტრულაპიამ“. — ივანეს ვანოს ნათესავი აღ. მაჩაბელი.³

გიორგი მაჩაბლის დარღმინდობა იბდროინდელი თავადაზნაურობის ერთი ნა-

წილის დამახასიათებელი თვისება იყო: ბევრი ავირავებდა მამულებს, ტრუშებში, რის გამოც ქართველთა მიწები ძირითადად არაქართველი მოსახლეობის, სომეხი ვაჭარ-მევენსეებისა და რუს ჩინოვნიკთა ხელში გადადიოდა. სწორედ ეს იყო ერთ-ერთი მიზეზი ქართული სათავადაზნაურო ბანკების დაარსებისა, რომლებიც ცალკერძ ქართველ მემამულეთა მამულების უცხო ეროვნების ჩარჩების ხელში ჩაყარდნისგან გადარჩენის საქმეს ემსახურებოდა, მეორეს მხრივ კი, სესხის გაცემისთვის მიღებულ მოგებას ქართულ საზოგადოებრივ საქმეს ახმარდა (მარტო 1875-82 წლებში თბილისის ბანკმა მხოლოდ საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო საქმიანობის აღორძინებისთვის 98.690 მან. გამოყო). მეორე გზაც ჰქონდათ თავადებს ფულის მოძიებისა, ეს იყო მდიდარი სომეხი ვაჭრების ქალიშვილებზე დაქორწინება და სწორედ ამ გზას დაადგა გიორგი მაჩაბელიც. გიორგის მეუღლე ნატალია მეტად სათხო და გონიერი დედა გამოდგა და რაოდენ სასიხარულოა, რომ ამ კეთილშობილმა ქალმა ასეთი ბუმბერაზი მამულიშვილი გაუზარდა საქართველოს! აღ. მაჩაბლის გადმოცემით: „დედა ვანოსი ნატალია მეტად სათნოიანი და კეთილი ადამიანი ბრძანდებოდა... უკანასკნელ დღემდე დაუზარელი. პატარა ბავშვს რომ დაესაქმა, გაუკანებდა. ვასოს ოჯახის ბურჯი იყო... არაფერი არ გამოეპარებოდა ოჯახში, რაც კი კეთდებოდა... ყველას უწრადლებას აქცევდა, მსჯელობაში მონაწილეობას იღებდა და ბევრჯერ მისი პაზრი იმარჯვებდა...“

დაწყებითი განათლება ვანომ სახლში მიიღო პაპიდის, ელენე მაჩაბელ-დიასამიძის შრუნველობით, რომელიც მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ მასთან, სეიმონთან იყო დაბრუნებული და როგორც კონსერვატულად მოაზროვნე და განათლებული ქალი, ძმის შვილიშვილების აღზრდას იყო გადაყოლილი. ელენეს შემწეობით „ვანო ძლიერ პატარა იყო, როდესაც მშვენივრად იცოდა ქართული კითხვა, შეელოდა მღვდელს ეკლესიაში, რადგან ფესზე დგომით იღლებოდა... დასვამდნენ, დიაკვანს ხელში ეჭირა სამოციქულო და

ისე კითხულობდა. პაპიდან კარგად იცოდა „ხელთა ანგარიში“... პაპილისგან აკრძალული ჰქონდათ რომანების კითხვა... გარდა ამისა, აკრძალული ჰქონდათ ჭორაობა“. — მოვეითხრობს ვანოს ბიძამ-ვილი მამო მამაბული-ამილახერისა.⁴

პროფ. ალ. ხასანაშვილის ცნობით, ხუთი წლისა ყოფილა ვანო, როცა მოხუც პაპიდას წერა-კითხვა უსწავლებია. რვა წლისას უკვე წაკითხული ჰქონია: „ვეფხისტყაოსანი“, „ყარამანიანი“, „ბარამიანი“, „ვისრამიანი“ და თითქმის ყველა სხვა წიგნი, რომლებიც მათ სახლში მოიპოვებოდა.⁵ ვანოს ძმა, ვასო, შემდგომში მის აღზრდაზე თავჯდადებული ცნობილი იურისტი, საზოგადოებისგან მეტად დაფასებული გახლდათ. ერთად-ერთი და — დარიკო — გათხოვილი იყო თავად ილია ამირეჯიბზე.

1863 წელს ვანო თბილისის გიმნაზიაში შექავათ. მისი ოჯახი ამ დროს უკვე დიდ ეკონომიურ გაჭირვებას განიცდიდა და როგორც იგივე მამო მამაბული იკონებს, „ვანო თითქმის ქურაში ნამოვენ ქალადის ნაგლეჯზე ამზადებდა გაკეთილებს“.

გიმნაზიაში სწავლის დროს მასზე დიდი ვაჟუნა მოახდინა პეტრე უშიაკვილიშმა, რომელიც მშობლიურ ენა-ლიტერატურას ასწავლიდა. ამ დროს, როდესაც მთელს საქართველოში სასტიკად იღვევნებოდა ყოველივე ქართული, პეტრე განსაკუთრებული თავდადებითა და გულისყურით ავარჯიშებდა ბავშვებს მხატვრულ თარგმანში, აგროვებინებდა ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს. „გიმნაზიაშივე ჰქონდა ლინგვისტური ერუდიცია, — წერს აკად. გ. ლეონიძე. — საუკეთესოდ იცოდა ლათინური და გერმანული. ფრანგული შეისწავლა გიმნაზიის გარედინგლისური — პეტროგრაძში, ხოლო იტალიური და ესპანური — საფრანკეთში“.⁶ ამავე პერიოდში ვანო გატაცებული ყოფილა აღორძინების გზაზე დამდგარი ქართული თეატრით, მონაწილეობდა თბილისსა და გორში სცენისმოყვარულთა თეატრალურ დადგემებში.

1870 წელს იგი წარჩინებით ამთავ-

რებს გიმნაზიას და სწავლის გასაგრძელებლად პეტერბურგში გამგზავრებისთვის ემზადება, ვნის ფულის საჭიროებას ურთხანს თავად კონსტანტინე შანცაშვილის ოჯახში რეპეტიტორობს. 1871 წ. იგი პეტერბურგში ჩადის და სწავლას ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტის საბუნებისმეტყველო განყოფილებაზე იწყებს: პარალელურად იურისპრუდენციის დარგშიც ესწრება ლექციებს. იყო აქაური დრამ-წრის ერთ-ერთი დამაარსებელი. „ნაროდნიკული“ ორგანიზაციის ქართულ სტუდენტურ ჯგუფთან ერთად აყალიბებს ლიტერატურულ წრეს, რომელიც საქართველოს კულტურულ და ეროვნულ-პოლიტიკური საკითხების პროპაგანდას ეწევა. ხალხოსნებს იგი მალე ჩამოსცილდა და მთელი გულისყური სწავლაზე გადაიტანა.

1873 წელს ვანო პეტერბურგში ჩასულ ილია ჭავჭავაძეს, უფროსი ძმის, ვასოს უახლოეს მეგობარს ხვდება და მასთან ერთად თარგმნის შექსპირის „მეფე ლირს“, რომლის პირველ მოქმედებას იმავე წელს ბექდავს ეურნალი „კრებული“ (№ 10, გვ. 1-80), 1877 წელს კი იგი ცალკე წიგნად გამოდის.

1875 წელს ვანო უნივერსიტეტს ამთავრებს და წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომისთვის კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი ენიჭება:

«По представлению диссертации, осознать достойным ученой степени кандидата, и на основании § 42 обшего устава Российских университетов, утверждать в этой степени советом Университета 22 марта 1876 года»⁷.

უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე ვანო ცოდნის გასაღრმავებლად საზღვარგარეთ აპირებს გამგზავრებას, მაგრამ კვლავ უსახსრობისა და ოჯახში შექმნილი პრობლემების გამო იძულებულია დროებით სამშობლოში დაბრუნდეს. სახლში ვალებში ჩაფლული, არანორმალური ცხოვრებისგან ნაადრევად დაბერებული მამა და მისი ცხოვრების წესის გამო აღშფოთებული ბიძები ხვდებიან, რომლებიც დაუყოვნებლივ გაყრას მოითხოვენ. გაუ-

რამ უსახლკაროდ დატოვა ვანოს ოჯახი, რომელიც დროებით მამის ერთ-ერთ ძმას იასეს შეეკვდლა. ამას დაემთხვა დის გათხოვებაც, რომელმაც ასევე დიდი ხარჯები მოუტანა ოჯახს. ამრიგად, ვანოს საზღვარგარეთ გამგზავრება გადაიდო: ვასო კვლავ პეტერბურგს მიემურება სამუშაოდ, ვანოს კი სახლის ასაშენებლად სტოვებს სოფელში.

1876 წელს ვანო ძმისგან ნაგროვები თანხით გერმანიაში მიემგზავრება და პოპენჰაიმის აკადემიაში ჩვეული გულმოდგინებით ეწავება მეცნიერებას. ერთი წლის შემდეგ იგი პარიზში გადადის და სწავლას განაგრძობს სორბონის უნივერსიტეტში. აქ იგი პეველის, კანტის, ფურიეს, სენ-სიმონის, პრუდონის, ბოკლისა და სხვა ფილოსოფოს-სწავლულთა მოძღვრებებს ეუფლება სოფლის მეურნეობის მეცნიერულ შესწავლასთან ერთად, რაშიც განუსაზღვრელ დახმარებას უწევს ინგლისური, ფრანგული, გერმანული და იტალიური ენების ფლობა.

ვანო მაჩაბლის ამ პერიოდის ცხოვრებას, მის გონებრივ პოტენციალს და მამულიშვილურ შევნებას ასახავს რამდენიმე კერძო წერილი და მოგონება. ვანოს სწავლის პერიოდში მიღწეული წარმატებებითა და ნიჭით აღფრთოვანებული ვასო მაჩაბელი დას, დარიკოს ატყობინებს:

„ზედნიერებაა კაცისთვის იმ გვარი ძმა ჰყავდეს, როგორც ვანო არის. იმის წიგნები რამკამი ჩასადები ანუ დასაბუქდია. მეც ჩემის მხრივ უოელის ღონისძიებით ვედილობ აქეთვან შემწეობა არ მოვაკლო.“⁸

იმავე პერიოდში ილია ჭავჭავაძე სწერს ვასო მაჩაბელს: „ვანოს წიგნების ქებას იწერები... ჩვენმა ავალოვმა დიდი ქება მიიხრა მეც წიგნებისა. რა კარგი იქნებოდა, რომ ეც წიგნები დამაბეჭდვინო, თუ შესაძლებელია და თუ ვანო ნებას მოგვცემს. მიჰსწერე შენად და ჩემად, მოგვეშველოს როგორმე. ჭკვიანი ბიჭია და ამასთანაც კარგის კალმის პატრონი — ჩვენთვის ვანო დიდი ნუგეში იქნება“...

ვანოსთან საზღვარგარეთ შეხვედრის შესახებ მოგვითხრობს ფერმწერი, დ. გუ-

რამიშვილი: „ვანოსთან საუბარი არ იყო უბრალო დროს დაკარგვა, მას უმეტეს შემთხვევით თავის აზროვნების კუთხით ვანოში და აღტაცების ტალღები მოგაფრენდნენ დაუსრულებელ სივრცეებისკენ. მე მახსოვს ბევრი საღამო და ღამეც პარიზის ქუჩებში ვანოსთან ერთად გატარებული... უოველი ისტორიული ნაშთი, თუ ადგილი იწვევდა ჩვენს შორის აზრთა გაცვლას. ვანო უოველთვის იყო საინტერესო, გულწრფელი და მოაზროვნე უადრესად.“

საქართველო, მისი წარსული და მომავალი, ხშირად იყო ტემად მისი გატაცებული საუბრისა. მე არ მახსოვს პატრიოტი უფრო გულწრფელი. მის პატრიოტიზმს ამბობდა არა მარტო მისი მჭერმეტყველება მეგობართა შორის, არა, სულითა და გულით ვგრძნობდით მისი მეგობრები, თუ რაოდენი სიყვარული იყო ვანოს გულში საქართველოსადმი...“⁹

იოვალისწინებს რა იმ მატერიალურ ვასაჰირს, მისი ოჯახი რომ განიცდიდა, 1877 წ. 3 სექტემბერს ძმისადმი გამოგზავნილ ბარათში იგი სწერს: „სახლის პატრონმა მიიხრა წულუკიძე და სხვ. აქ ჩემთან იდგნენო. ამის გამო მეც ამ სახლის პატრონს გამოვართვი ოთახი, რადგან დიდხანს ყოფნა ვოსტინიკაში მემძიმებოდა მეტისმეტი სიძვირის გამო. ოთახი მეშვიდე ეტაჟში მომცა 40 ფრანკად თვეში, მეზულოთ, მაგრამ უშუშოთ. ამის გარდა, ამავე სახლში აძლევენ საუზმეს (12 საათზედ) და სადილს (6 საათზედ). ვინც თვეობით მოურიგდება, უნდა 90 ფრანკი აძლიოს სადილისთვის და საუზმისთვის, მაგრამ მე მარტო სადილს ვაუარიგდი 55 ფრანკად, რადგან საუზმით ძვირად დაჯდებოდა. თუმცა სადილს ექვს საათზე აძლევენ, მე მინდა საუზმის მაგივრად ყავა გაეიწინო, რადგან დილიდან ექვს საათამდის ძნელია მოთმენა, მეტადრე აქაურს სადილამდის, რომელიც თუმცა ოთხი თავი საქმელისგან შესდგება, მაგრამ ორად კი არა ღირს... შენცა მწერდი ფულს გაუფრთხილდიო, მაგრამ ისიც რომ არ მოგეწერა, მეც ვიცოდი, რა გაფრთხილება უნდა, მეტადრე ესლა შენს ჯიბეს, როდესაც მანეთში ორსა და ნა-

სევრის ფრანკის მეთს არ აძლევენ.¹⁰

გასაოცარია, რომ დღემდე ერთხელ კვებით, ყველაფერზე: ნაირნაირ სამოსზე, რომლითაც სახელგანთქმული იყო იმთავითვე პარიზი, სეირნობა-დროსტარებაზე, დონ-ჟუანობაზე, რაც ქართველი ახალგაზრდის ბუნების თანხლები თვისება იყო ყოველთვის, და საერთოდ, უოველგვარ სიამოვნებაზე უარის თქმით, დიდიდან საღამომდე სწავლას მისცე თავი და რამდენიმე წლისთვის გათვალისწინებული მასალა ერთ წელიწადში ათთვისო!..

1878 წელს ვანო პეტერბურგში ბრუნდება და ქართველ სტუდენტთა წრეში კითხვობს ლექციებს ლიტერატურაზე, პარალელურად დგამს პირველ ქართულ სპექტაკლს პეტერბურგში, ზ. ანტონოვის „შხის დაბნელება საქართველოში“, რომელსაც დიდძალი ხალხი დასწრებია. „ვანოს ცოცხალმა ბუნებამ დასვენება არ იცოდა, — იგონებს ვასო მანაშელი, — მან განიზრახა სტუდენტების დახმარება და ამ აზრით წარმოდგენის გამართვა... წმინდა შემოსავალი, ხარჯს გარდა 2600 მანეთი იყო, რაიც სტუდენტობას გადაეცა.“

1879 წლის მარტში ვანო სამშობლოში მოემგზავრება და ილია ჭავჭავაძის თანადგომით მუშაობას იწყებს სათავადაზნაურო სკოლის ინსპექტორად (სინამდვილეში მის ამ თანამდებობას „ზედამხედველის“ სახელწოდება უფრო შეეფერებოდა: დღენიდაც ამის ზრუნვაში უნდა ყოფილიყო, არაფერი დაეშავებინათ შავშევებს არც საკუთარ თავისთვის, არც გარემოსთვის, სადაც ისინი ტრიალებდნენ). ამის შესახებ აკაკი წერეთელი სწერდა: „დამბრუნდა თუ არა უცხო ქვეყნიდან, ის მაშინათვე სათავადაზნაურო სკოლის უფროსად კაამწყესს. მისი მეტოქე იყო ბატ. ალექსი ჭიჭინაძე, რომელთანაც მე განწყობილება არა მქონდა, მაგრამ მაინც სიძარბოებ ამადლევა და დავიწვე ამრჩეველების ძვირი და ყვედრება საჯაროდ: საზოგადო საქმეში განა ამისთანა „ჩემიან“ — „შენიანობა“ იქნება?! — სად ჭიჭინაძე და სად მანაშელი ამ საქმეში? მანაშელი შეიძლება გენიოსიც

იყოს, მაგრამ საქმეს გამოცდილება გჭირდება... ერთი ვინმე გავიწყობტე პირზე მიმითითეს: „იმან მოინდომა?..“ თუ იმან მოინდომა?! განა აქ საზოგადო საქმეში ბატონ-უმობა გვთავადა?.. ამ ცხარე სავეედურების დროს, თვითონ ი. მანაშელზედაც ბევრი რამ საწყენი შემოეხარჯა! გადაჭარბებულ რამებს ვამბობდი, მაგრამ იმას კრინტიც არ დაუძრავს, მხოლოდ შორს კი იჭერდა ჩემგან თავს... ცოტა ხნის შემდეგ მანაშელმა თავის თავად დაანება თავი ინსპექტორობას.“¹²

ასე შეხვდა სამშობლოში ახლად ჩამოსულ ჭაბუკ მოღვაწეს საზოგადოება, მაგრამ, როგორც ჩანს, ვანო მომზადებული იყო ამისათვის; მან კარგად იცოდა, რომ მაშინდელი საზოგადო მოღვაწის გზა ვარდებით არ იქნებოდა ფენილი და, მიუხედავად ეკონომიური სიღუბჭიროისა, მთლიანად ლიტერატურულ-გურნალისტურ და საზოგადო მოღვაწეობას მისცა თავი. ამავე წლის გურნალ „ივერიის“ მე-3 ნომერში ქვეყნდება მისი ორი ლექსი: „ოცნება“ და „ოც-და-ერთის წლის ბიჭი ვარ“, რომლებიც, მართალია, დიდი მხატვრული ღირებულებით ვერ გამოირჩევა, მაგრამ ილია მაინც ბეჭდავს. სინამდვილეში ვანომ დიდ ლიტერატურაში შეჭრა თავისი ჭაბუკური ლექსის შემდეგ, რომელიც 1870 წელს მიუძღვნა დარიკო ბეგთაბეგაშვილს, ჯერ კიდევ 1872 წელს მოინდომა, როდესაც თავი გამოსცადა ბარბარა ურბივის უსათაურო მოთხრობის თარგმანში 17 წლის უიღბლო გოგონას ბედის შესახებ, რომლის დაბეჭდვა აზრადაც არ მოსვლია; ამდენად, ეს ორი ლექსი პირველი მერცხლები იყვნენ, რომლითაც ვანო პრესაში მოვევლინა. შემდგომ, „ივერიის“ მე-4 და 5-ნ ნომერები აქვეყნებენ ვანოს „სამეცნიერო“ წერილებს: „ვანოს ახალი მტერი“ და „ტყე და მისი შნიშვნელობა“, რომლებიც, როგორც თემატურად, ისე საკითხის ცოდნის მეცნიერული თვალსაზრისით, მეტად აქტუალური იყო იმ დროისთვის. ვაზ. „დროების“ 44-ე ნომერში იბეჭდება მისი წერილი „გუმინ, 25 თებერვალს“ (პეტერბურგში

„შვის დაბნელების“ წარმოდგენის შესახებ); რამოდენიმე კორესპონდენცია ქვეყნდება ვაზ. „ნოვოე ვრემიაში“. სამშობლოში დაბრუნების პირველსავე წლებში (1879-1882 წ. წ.) მაჩაბელი თეატრისთვის თარგმნის: მოლიერის კომედიას „ეკვით ავადმყოფი“ (1879 წ.), პალევის დრამას „ექრიალა“ (1882 წ.), ო. ვაკარის დრამას „ჯან ბოდრი“, გოლდონის კომედიას „როგორც ქუხს, ისე არ წვიმს“, ეიარადენის დრამას „ორ ცეცხლ შუა“ და სხვა.

1879 წ. 15 მაისს, თბილისის საადგილმამულო ბანკის შენობაში გაიხსნა ქართულთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების პირველი ყრილობა, რომელზედაც ილია ჭავჭავაძემ საზოგადოებას წარუდგინა ჭაბუკი ვანო. ყრილობას 45 წევრი ესწრებოდა. ვანოს ჯერ საზოგადოების წევრად, შემდეგ კი ისეთ დეაწლმოსილ მოღვაწეებთან ერთად, როგორც იყენენ ილია, ნიკო ცხევაძემ, იაკობ გოგებაშვილი, რაფ. ერისთავი და ალ. სარაჯიშვილი, გამგეობის წევრადაც ირჩევენ. საზოგადოებისთვის უკვე ცნობილ „მეფე ღირის“ მთარგმნელს, პერსპექტიულ ახალგაზრდა მოღვაწეს, ამავე წელს ქართული მუდმივი თეატრალური დასის მზრუნველად იწვევენ და უშუალო მონაწილედ, ცოტა მოგვიანებით კი სათეატრო კომიტეტის წევრად ირჩევენ.

ამ პერიოდში ლიტერატურულ-ჟურნალისტური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა უმეტესწილად ამჟამინდელ „საზოგადოებრივ საქმიანებაზე მუშაობის“ გაკეთებასთან იყო გაიგივებული და ლუკმა პურის მოპოვება დამატებით საქმიანობას მოითხოვდა. ეს კარგად იცოდა შორსმჭვრეტელმა ილიამ და თავის კალთას ამოფარებულ ახალგაზრდა მოღვაწეს საადგილმამულო ბანკში შესთავაზა სამუშაო დასაწყისისთვის მოღარის თანამდებობაზე, რაზედაც სიამოვნებით დათანხმდა ვანო და ჩვეული გულმოდგინებითავე შეუდგა მოვალეობის შესრულებას.

1880 წელს ქართველმა ინტელიგენციამ გადაწყვიტა „ვეფხისტყაოსნის“ დაზუს-

ტებული ტექსტის გამოცემა. საშინაოლიანობა მოითხოვს, ვალიანოვსკი რუმეშ ქაქის მთელი სიმძიმის ზედგაქსნორტე ქანომ იკისრა და აი, რატომ. ოფიციალურად მანამდე არსად ყოფილა ლაპარაკი, რა ძირითადი სახსრებით უნდა დაფინანსებულიყო ეს საშეილიშვილო და წარმოდგენულ ხარჯებთან დაკავშირებული ღონისძიება. არც ის არის გამორიცხული, რომ საინიციატივო იდეა „ვეფხისტყაოსნის“ საგანგებო გამოცემის შესახებ როგორც ქართულ, ისე უცხოურ ენებზე, როგორც ბი ბ. გორდუზიანი და ზოგიერთი სხვა მკვლევარიც ფიქრობს, მართლაც, ი. მუხარაგიას დაბადებოდეს ჯერ კიდევ უცხოეთში ყოფნის დროს, მაგრამ იდეა ხორცშესხმის გარეშე ყოველთვის ილუზიად ითვლებოდა, მის განხორციელებას კი მარტო ძველი ხელნაწერების შედარება და ავტორიტეტული კომისიის შექმნა არ კმაროდა ისევე, როგორც პოემის ვარიანტების შეგროვება; ამისთვის პირველ რიგში დაფინანსება და პრაქტიკა იყო საჭირო... ილია ჭყონია იკონებს:

„ერთ დღეს „დროების“ რედაქციაში ივ. მაჩაბელს ეწვია გ. ქართველიშვილი და უთხრა:

— ვანო, ერთი მილიონი მანეთი დამიგროვდა, საქმე ვერ მომიძებნია, აბა, ერთი მწერალს და ბანკირს თუ გაქვს ნიჭი, მოსაგები რამ მიჩრჩიო.

— სწორედ დღეს მომივიდა კორესპონდენცია ქართლიდან, — პურის მოსაგავალი კარგია, მაგრამ მყიდველი არ სჩანს (ვანო ამ დროს უკვე „დროების“ რედაქტორი იყო. — ჯ. მ.). იყიდე მაგ ფულეებით და მოუგებლობა ხომ არ იქნებაო. — მიუგო ივ. მაჩაბელმა.

გ. ქართველიშვილმა დაუჯერა და სულ ცოტა ხანში მართლაც მოიგო კიი ძალი ფული. გახარებულმა გ. ქართველიშვილმა მაშინ უთხრა ივ. მაჩაბელს:

— ათი ათასი მანეთი გადამიღვია შენს განკარგულებაში, რა საქმესაც მეტყვი, იმას დავახარჯებო“.

მაჩაბელმა უჩრჩია „ვეფხისტყაოსნის“ მდიდრულად გამოცემა. ისიც დათანხმდა და საქმე გაიჩარხა: გამოცემის ტექსტის

დასამუშავებლად შესდგა ქართული მწერ-
ლობის მამინდელი კორიფეებისგან ცალკე
კომისია, რომელშიც შედიოდნენ: თვით
ივ. მაჩაბლის გარდა, ილია ჭავჭავაძე,
აკაკი წერეთელი, გრიგოლ და ვახტანგ
ორბელიანები, რაფიელ ერისთავი, სერ-
გეი მესხი, დავით ერისთავი, პეტრე უმი-
კაშვილი, აგრეთვე ნიკოლოზ ტარიელის
ძე დადიანი და ცნობილი ზოოგრაფი, ქარ-
თველი მწერლებისა, იონა მეუნარგია,
რომელიც ეწეოდა კომისიის მდიულობასა“.

ამრიგად, ბ-ნ ბ. გორდუზიანის მტკი-
ცება, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ძვირფასი
გამოცემის ინიციატორი და სულისჩამდ-
გმელი იყო ი. მეუნარგია, რაშიც იმოწ-
მებს გამოცემულ გ. ქართველიშვილის
ბოლოსიტყვაობას, არ მიგვაჩნია მართუ-
ბულად! აქვე უნდა დავძინოთ, რომ გ. ქა-
რთველიშვილი მხოლოდ მეცენატი იყო
და არა მწერალი და პუბლიცისტი, და
რომ ეს ბოლოსიტყვა, მის მაგიერ კომი-
სიის წევრთა მითითებით ვაკეთდებოდა,
უფრო კი წიგნის რედაქტორის, ვანო
მაჩაბლის მიერ. გარდა ამისა, არც ეს ფა-
ქტი ადასტურებს საქმეში იონას „სულის-
ჩამდგმელობას“: „პირველი აზრი სურა-
თებიათი „ვეფხისტყაოსნის“ დაბეჭდვისა
დაიბადა მაშინ, როდესაც ბ. იონა მეუნარ-
გიას თაოსნობით შემდგარმა კომისიამ
შეამოწმა ამ პოემის ტექსტი ძველ ვარი-
ანტთან.“ — ნათქვამია მასში ამის შესა-
ხებ. სინამდვილეში ამ საქმეში ლომის წი-
ლი ვანო მაჩაბელს მიუძღვის, წიგნის
მხატვრულ და ტექნიკურ რედაქტორს,
კორექტორს (ლიტმუზეუმში ინახება ვა-
ნოს ხელით კორექტირებული ქართველი-
შვილისეული „ვეფხისტყაოსნის“ ერთი
ეგზემპლარი), დასურათებულ მიხაი ზიჩ-
თან მებრად ახლო მდგომსა და შეეწუხე-
ბელს, სტამბის მუშასაც კი და, რაც მთა-
ვარია, გამოცემულ გ. ქართველიშვილის
წამქეზებელს, რათა ხორბალში მიღებული
მოკების ნაწილი მაინცდამაინც „ვეფხის-
ტყაოსნის“ მდიდრულ გამოცემაში დაემა-
ნდებინა და არა სხვა საქმეში. აღმათ უნ-
და გავისხენოთ თვით ი. მეუნარგიას წე-
რილიც ვანოსადმი: „რაც შეიძლება ცდას
ნუ დააკლებ, გამოცემას შენი სახელი ერ-

ქვევო“.¹⁴ ეს არ იყო „რედაქტორობის
მიმინშელებელი თუ ბავშვებს... წამქეზებელი
ლიტონი სიტყვები — ვანოს წამქეზება არ
სპირდებოდა განსხვავებით გ. ქართველი-
შვილისგან, რომელმაც დიდებულად იცო-
და ფულის უადრი, ჰქონდა იმის ვაკებაც,
რომ ფინანსურად დახმარებოდა საზოგა-
დოებრივ საქმიანობას და ამით ამოიწუ-
რებოდა მისი საზოგადოებრივი მოღვაწე-
ობაც... ეს იყო აღიარება ერთ-ერთი ინი-
ციატორის მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ გა-
მოცემაში ვანო მაჩაბლის ფასდაუდებელი
ამაგისა.

„ვეფხისტყაოსნის“ აღნიშნული გამო-
ცემის ისტორია შესანიშნავად აქვთ გად-
მოცემული თავიანთ წიგნებში ბ-ნებს
ბ. გორდუზიანს, გ. შარაძეს და ვ. ჯელი-
ძეს. დავამატებთ კიდევ იმას, რომ 1887
წელს, ჯერ კიდევ წიგნის გამოსვლამდე
ერთი წლით ადრე, ზირის დასურათებულ
„ვეფხისტყაოსნის“ დაბადებას ესმურება
უნგრული პრესაც, რომელიც ზიჩთან ერ-
თად კონკრეტულად აღნიშნავს გამოცემის
ინიციატორ-სულისჩამდგმელების: ილია ჭა-
ვჭავაძის, ივანე მაჩაბლის და გრიგოლ
(უნდა იყოს გიორგი) ქართველოვის
ღვაწლს.¹⁵ მაგრამ ამით არ დამთავრებუ-
ლა ვანოს ზრუნვა და ბრძოლა „ვეფხის-
ტყაოსნის“ პოპულარიზაციისთვის. „ვანო
მაჩაბელი ძლიერ მშველოდა „ვეფხისტყა-
ოსნის“ გერმანულად გადათარგმნაში“.

— გვამცნობს არტურ ლაისტი.

„იმ დროს (1883 წ. — ჯ. მ.) ტფილი-
სში იმყოფებოდა საფრანგეთის არხეო-
ლოგი და ლიტერატორი მურიე, რომელ-
მაც ივ. მაჩაბლის ჩავონებით სთარგმნა
ფრანგულად „ვეფხისტყაოსანი...“

ამის შემდეგ ტფილისში ჩამოვიდნენ
ავსტრიელ ნემცების მწერლები — ცოლ-
ქმარი სუტნერები (ბერტა ფონ სუტნერი
და არტურ ფონ სუტნერი — ჯ. მ.) და
ვენგრული მხატვარი ზიჩი. სამივე მივი-
დნენ „დროების“ რედაქციაში და გაეცე-
ნენ მის რედაქტორს (მაჩაბელს. — ჯ. მ.)
და სთხოვეს ხელმძღვანელობა საქართვე-
ლოს — მისი წარსულისა და აწმყოს
გაცნობაში. მან (მაჩაბელმა. — ჯ. მ.),
სხვათა შორის, ურჩია ვასცნობოდნენ

მურიეს ფრანგულს თარგმანს „ვეფხისტყაოსნისას“. — ივონებს ილია ჭყო ნია¹⁶

«Перевод поэмы «Барсова шкура» Шота Руставели, сделанный для меня Ваню Мачабели в 1884/85 гг. для написания оперы, которую я предполагал писать в это время»... — წერს 1927 წელს კომპოზიტორი მ. იპოლიტოვ-ივანოვი ვანოს მიერ რუსულ ენაზე ლექსად თარგმნილ „ვეფხისტყაოსნის“ ლიბრეტოს შესახებ.¹⁷ „ივ. მაჩაბელს ლიბრეტი მისთვის ჩვეული სისხარტითა და დინამიურობით დაუწერია.

მას პოემამი მხოლოდ ისეთი ადგილები შეურჩევია, სადაც მოქმედება სპარბოზს ეპიურ თხრობას. ლიბრეტოში თქვენ ვერ იპოვით ვაკიანურებულ მონოლოგს, იგი მთლიანად სხარტი და რიტმული დიალოგებითაა გამართული... — კომენტარს უკეთებს აღნიშნულ ლიბრეტოს თეატრ-მცოდნე შალვა მაჭავარიანი და იქვე უმატებს: — საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ დიდი ქართველი მთარგმნელის ივანე მაჩაბლის აზრი „ვეფხისტყაოსნის“ გასცენიურების შესახებ სრულიად უნებლიეთ მთლიანად დაემთხვა დიდი ქართველი რეჟისორის კოტე მარჯანიშვილის შეხედულებებს ამავე საკითხზე. ვანო მაჩაბელს ლიბრეტოში არ შეუტანია არც ერთი სიტყვა, რომელიც რუსთაველს არ ეკუთვნოდა და ამისდამიუხედავად შექმნა მოქმედებით, დინამიურობითა და სიმკვირცხლით აღსავსე ფრიად სცენიური ლიბრეტო. სამწუხაროა, რომ ლიბრეტო არ პქონდა ხელთ კოტე მარჯანიშვილს, თორემ ალბათ იგი შესძლებდა თავის დაუცხრომელი ოცნების — „ვეფხისტყაოსნის“ სცენიური ხორცშესხმის ბრწყინვალედ განხორციელებას, ვანო მაჩაბლის უბადლო ნიჭი და კოტე მარჯანიშვილის ხალასი გრძობა, მგზნებარება და ფანტაზია ამის საიმედო თავდები იყო“.¹⁸

და ბოლოს, საყოველთაოდ ცნობილია ის უანგარო დახმარება, რასაც ვანო მაჩაბელი უწევდა და-ძმა მარჯორი და ოლივერ უორდროპებს, პირველს ქართული კლასიკური ლიტერატურის ნიმუშების, მეორეს ცნობილი წიგნის „საქართვე-

ლოს სამეფოს“ სრულყოფილად გამოცემის საქმეში.

„ნამდვილად მრცხვინა, სწავიფქუჩაზე გთხოვთ, მაგრამ ეს ჩემი უკანასკნელი თხოვნა იქნება დღესთვის. დიდი მადლობელი ვიქნებით თუ შეგვატყობინებთ რუსთაველის პოემის შესავალში № 17, 28, 29, 30, 31 სტროფების მიახლოვებით მნიშვნელობას“. — სწერს დის თხოვნით ვანო მაჩაბელს ოლივერი და ისიც დაუყოვნებლივ ახრულებს დაეაღებას: „თქვენი დის წარმატებები ქართულ ენაში იმედს გვაძლევს, რომ მალე ჩვენს განთქმულ „ვეფხისტყაოსნის“ ინგლისურად წაიკითხავთ“, — პასუხობს ვანო ინგლისელ მეგობარს. წერილები ფრანგულ ენაზეა დაწერილი და კიდევ იმითაცაა საინტერესო, რომ თარგმნილია ვანო მაჩაბლის შეილი-შვილის, ქ-ნ მარინე ჩერქეზიშვილის მიერ.¹⁹ უფრო ადრე, 1888 წელს, ვანო ოლივერს ერეკლე მეორისა და ქართველ მწერალთა სურათებს უგზავნის მისივე თხოვნით „საქართველოს სამეფოში“ გამოსაქვეყნებლად, რომელიც იმავე წელს გამოდის ლონდონში.

მაგრამ დაუბრუნდეთ საბიოგრაფიო მასალათა თანამიმდევრობას.

1880 წელს გამოდის ჟურნალ „ივერიის“ ოთხი ნომერი. ამ წლიდან ერთიანდება „დროება“ და „ივერია“, ხოლო 1881 წლიდან გაერთიანებულ ორგანოს ხელს აწერენ რედაქტორები: ილია ჭავჭავაძე და სერგეი მესხი.

1882 წლის მე-4-5 ნომრიდან 1883 წ. მე-5-6 ნომრამდე ჟურნალი „ივერია“ ილიას და ვანოს რედაქტორობით გამოდის: კავკასიის საცენზურო კომიტეტის 1881 წ. 25 ნოემბრის დადგენილებით ილია ვანოს თანარედაქტორად ნიშნავს.

„ივერიაში“ მოთავსებულმა ივ. მაჩაბლის პუბლიცისტურმა წერილებმა ფართო გზა გაიკვლიეს ქართველი ხალხის ფართო ფენებში, — ივონებს მწერალი და პედაგოგი ალ. მიქაბერიძე, — ივ. მაჩაბლის დასტამბულმა შინაარსიანმა წერილებმა აალაპარაკა მთელი საქართველო, რადგან ეს წერილები მეტად მწვავე და საჭირო-როტო საკითხებს შეეხებოდნენ და კიდე-

ვაც საქმის შესაფერისათ, ერის სასიცოცხლო ძალების შესატყვისათ სწვეტდნენ ამა თუ იმ სახით წამოყენებულ საკითხებს.²⁰

რედაქტორად გადასვლისთანავე მაჩაბელი ახალ-ახალ ინიციატივებს იჩენს. იგი ეურნალის სული და გული ხდება. მოუესმინოთ ცნობილ საზოგადო მოღვაწეს აღ. ჭიჭინაძეს:

ილია „თავის გაზეთში იშვიათად მუშაობდა: სხვებისთვის მიენდო ქირ-ვარამის პასუხის გაცემა, მაგრამ „სხვები“ ცოტა გამოწვავისის გარდა, ვერ იყენებ განვითარების და მსოფლმხედველობის იმ ხარისხზე, რომ ჯეროვნად ეტარებინათ დროშა თავის სარბიელზე. დიდ უფერულობაში ჩავარდა იმ დროს „ივერია“, გინდოდა წაგვეკითხა რამე და მივ კი არა იყო რა... აი, ამ დროს იყო გამოსული საზოგადოებრივს ასპარეზზე ივანე მაჩაბელი, რომელიც თანამშრომლობდა ილიასთან... ირწყრთნებოდა და ერთგულად მუშაობდა ილიას ხელში...“²¹

ილიას მოუცლედობის გამო, რომელიც იძულებული იყო ამ დროს ბანკში უფრო მეტი დროს დაეყო, ვიდრე რედაქციაში, თავის თავზე აიღო პასუხისმგებლობა ვანომ (მაგალითი შემდეგაც მეორდება, როცა „ივერიიდან“ ვანოს წასვლის შემდეგ მის ადგილს გიგა ყიფშიძე იკავებს) და შეეცადა გამოეცოცხლებინა და უკვდავი სული შთაებერა აღ. ჭიჭინაძის მიერ დანატირებ „უფერულობაში“ ჩავარდნილი ეურნალისთვის. გაამართლა და მერე როგორ! ჭაბუკი ვანოს ტლანტით აღფრთოვანებული ვახტანგ კოტეტიშვილი მოგვითხრობს: „კითხულობთ, და ხშირად, ამ უსახელო მეთაურებში ვეღარ არჩევთ, ვის ეკუთვნის. იღებთ მთელს ეურნალს, თუ გაზეთს და აღარ იცით სად თავდება ილია ჭავჭავაძის ხელი და სად იწყება ივ. მაჩაბლის. და თუ ისიც იცით, რომ ილია ჭავჭავაძე ძალიან ხშირად ვეღარ იცლიდა „ივერიისთვის“, და მთელი სიმძიმე გადადიოდა ივ. მაჩაბელზე, მაშინ აშკარა გახდება, თუ რა განზომილება სჭირდებოდა ივ. მაჩაბელს, რომელიც სულ ახალგაზრდა (25 წლის იყო იმ დროს

ვანო. — ვ. მ.), თითქმის ილიაობას სწევს, და ისე, რომ გაუჭირვებულად ება ვერც კი არჩევს, **ბუნებრივად** თავის სახით სხვა ლაპარაკობს და არა თვით ილია... იქნებ იმ განხეთქილების მიზეზიც, რომელიც ჩამოვარდა ილიასა და მაჩაბელს შორის, ნაწილობრივ აქაც იმალებოდეს, ე. ი. რომ ივ. მაჩაბელი ბუნებრივად, ორგანული ზრდის გამო ვეღარ ეტეოდა ილიას კალთის ქვეშ, და უნდოდა საკუთარი ადგილი.“

ამდენად, არასარწმუნოდ მიგვაჩნია აღ. კალანდაძის მტკიცება, როცა იგი აცხადებს: „ყოველგვარ საფუძველს მოკლებულია ი. მანსვეტაშვილის სიტყვები: ეურნალ „ივერიას“, რომლის რედაქტორი ილია იყო, თითქოს საესებით მაჩაბელი უძღვებოდა“²² ამასთან, ამას აცხადებს იმ წიგნში, რომელიც სტუდენტთა სახელმძღვანელოა და აშკარად აქარწყლებს იმ დამსახურებას, რაც ვანო მაჩაბელს მიუძღვის ქართული ეურნალისტიკის ისტორიაში. იაკობ მანსვეტაშვილი, როგორც აღ. კალანდაძისთვის ცნობილია, ილიას დიდი თავყანისმცემელი იყო, რასაც მისი მოგონებების თითქმის მთელი წიგნის შინაარსი ადასტურებს, მაჩაბელს კი იგი, ფაქტობრივად მხოლოდ ორიოდ გვერდს უთმობს. ასე, რომ „მანაბლისტობას“ მას ბრალად ვერ დავდებთ და არც უფლება გვაქვს ეჭვი შევიტანოთ მის მიერ მოწოდებული ცნობების უტყუარობაში. ი. მანსვეტაშვილსაც რომ დავანებოთ თავი, ილიას მარჯვენა ხელი „ივერიაში“, გიგა ყიფშიძეც კი, ილიასა და ვანოს შორის ჩამოვარდნილ განხეთქილების პირველ მიზეზად იმასვე ასახელებს: „პირველი სამდურავი 1881 წელს დაიბადა ვანოს გულში: ყოველ-თვიურს ეურნალს ვაწარმოებ და ილია ნაკლებ მშველისო“. როგორც ვახტ. კოტეტიშვილი წერს და ჩვენც ვიზიარებთ მის აზრს, „ამ სამდურავს უფრო ღრმა საფუძველი ჰქონდა“ და ამის შესახებ უფრო ვრცლად ქვემოთ მოვახსენებთ. ეს პირველი მოტივი ორი დიდი მოღვაწის უთანხმოების მიზეზისა კი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ვანო ძირითადად ილიას ვარემე მა-

რთავდა ჟურნალს ჯერ კიდევ მის თანარედაქტორად დანიშვნამდე.

ანალოგიურ აზრს გამოთქვამს ცენტრალური სახელმწიფო არქივის უოფილი ხელმძღვანელი და მეცნიერ-მკვლევარი ა. იოვიძე: „1881 წლის ბოლოს ი. მაჩაბელი მიწვეულ იქნა ი. ჭავჭავაძის თანარედაქტორად ჟურნალ „ივერიაში“ და ამ დროიდან 1883 წლის აპრილამდე, „ივერიის“ რედაქტორობას ფაქტურად ი. მაჩაბელი ასრულებდა ოფიციალური რედაქტორის ი. ჭავჭავაძის საბანკო საქმეებით გადატვირთულობის გამო.“²³

გასათვალისწინებელია აგრეთვე მათი თანამედროვის, მწერლისა და საზოგადო

მოღვაწის, ილია ჭვონიას, „მცირე ზენიშენა ივანე მაჩაბელზე“ (ეკლექტიკური გამოდინარე, გ. შარაძის ქრონიკული ზეგანა „დროებაში“ ივანე მაჩაბლის რედაქტორობისას ხელმოწერად დაბეჭდილი მოწინავე წერილები და ფელეტონები, უპირატესად სამეცნიერო მიმობილებები, ეკუთვნის ივანე მაჩაბელს... რომ ილია ჭავჭავაძემ უოველკვირეული „ივერია“ ივანე მაჩაბლის რჩევით გადააქცია უოველთვიურ ჟურნალად, რასაც მარჯვდ უძღვებოდა თვით ივ. მაჩაბელი და არ გამოსულა არც ერთი ნომერი, რომ შივ მისი ნაშრომი არ უოფილიყო.“²⁴

შენიშვნები:

1. აქ და შედგომში მოყვანილი ვახტ. კოტეტიშვილის ციტატები ამოღებულია მისი წიგნიდან „ქართული ლიტერატურის ისტორია“, ნაწ. II, 1925 წ. ქუთაისი. ებიურებული ადგილები ყველა ციტატაში მრავალწერტილებითაა აღნიშნული, რადგან ნარკვევისთვის, გამოტოვებულ ტექსტს არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს. ციტატებში ყველგან დაკულია ავტორების სტილი, მარალწერა და სასვენი ნიშნები.
2. გ. ლეონიძის სახელობის სახელმწიფო ლიტერატურული მუზეუმის ფონდი, დოკ. № 14268-ბ
3. აქვე, დოკ. № 13221-ბ
4. აქვე, დოკ. № 13237-ბ
5. ალ. ხახანაშვილი, „ქართული სიტყვიერების ისტორია“, 1917 წ. გვ. 323.
6. ჟურნ. „მნათობა“, 1924 წ. № 3, გვ. 239
7. Государственный исторический архив Ленинградской обл. Фонд. № 14, оп. № 3, дело № 17085.
8. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 13877-ბ
9. დ. გერამიშვილი, პარიზული მოგონებანი, „მნათობა“, 1924 წ. № 4, გვ. 257
10. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 13727-ბ
11. ვ. ჭელიძე, „ცხოვრება ივანე მაჩაბლისა“, 1957 წ. გვ. 105
12. „აკაკის კრებული“, 1898 წ. აგვისტო, № 12
13. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 10125-ბ. მოგონება გამოქვეყნებულია პროფ. გ. შარაძის მიერ აღმანახ „კრიტიკის“ 1983 წ. № 3 კომენტარიორთ
14. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 20086-ბ
15. „Pesti Hirlap“, 1887 წ. 9. X, „Budapesti Hirlap“, 9. X და სხვა. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 14600-ბ
16. აქვე, დოკ. № 10125-ბ
17. აქვე, დოკ. № 25145-ბ
18. შ. მაჭავარიანი, „ვეფხისტყაოსნის“ ივ. მაჩაბლისეული ლიბრეტო, ჟურ. „ცისკარი“, 1933 წ. № 2, გვ. 141-143
19. ციტატები მიმოწერადან და ცნობა, რომ წერილის თარგმანი ეკუთვნის ვანო მაჩაბლის შვილიშვილს, ამოღებულია გ. შარაძის წიგნიდან „ბედნიერებისა და სათნოების საუნჯე“, 1984 წ.
20. ლიტმუზეუმის ფონდი, დოკ. № 13150-ბ
21. აქვე, დოკ. № 13234-ბ
22. ალ. კალანდაძე, ქართული ჟურნალისტიკის ისტორია“, 1986 წ., წიგ. IV, გვ. 255
23. ა. იოვიძის ყველა მოსაზრება ამოღებულია ხსენებული ნარკვევიდან. „საისტორიო მოამბე“, 1956 წ.
24. აღმანახ „კრიტიკა“, 1983 წ. № 3, გვ. 169

ჩემი ანტიგონა

მეორე დღეს გზა კი არ გავიარე, გა-
ვიქროლე და თვალის დახამხამებაში ერ-
თი ფეხის დაკვრით თეატრში აღმოჩნ-
დი. სიხარული მიმაქროლებდა, სიხა-
რული იმისა, რომ უკვე ხელშესახები
ხდებოდა ის, რაც აქამდე მაწვალებდა,
რაც აქამდე მიუწვდომელად მიმაჩნდა. მე
უკვე შემეძლო ფიქრი ანტიგონეზე,
როგორც ცოცხალ არსებაზე.

ამიტომ მივიჩქაროდი ბატონ მიშას-
თან. მინდოდა მეხარებინა და შეთქვა,
რომ ჩემს წარმოსახვაში მოხული ანტი-
გონე უკვე რეალურად შეიძლება გაცოც-
ხლებულიყო, რადგან უკვე უხედაუდი და
ნამდვილად ვერძობდი მას. თან მინ-
დოდა იმედიც მიმეცა — იმედი იმისა,
რომ ნაწილობრივ მაინც გაეუმართლებ-
დი ესოდენ დიდ პატივსა და ნდობას; მით
უშეტეს, ვიცოდი, რომ საკმაოდ ბევრი
უსიამოვნება შეხვდა მას ჩემს გამო და
ახლა მისი გაწბილება ერთობ მტკივნე-
ული იქნებოდა ჩემთვის და მისთვისაც,
რა თქმა უნდა.

იმ დღეს ვველა მივვარდა, ყველაფე-
რი ლამაზად შეჩვენებოდა. ბატონმა სე-
რგომ უშმაკურად გამიღიმა და თვალის
ჩამიკრა, თითქოს მანიშნა: აბა, შენ იცი,
თამამად იყავი, ნუ გეშინია, მე აქა ვარო.
ხოლო ბატონმა მიშამ არც კი შემომხე-

და. ჩანთიდან ფურცლების ამოღავებით
ყო გართული, ოღონდ დროდადრო მო-
პირდაპირე კუთხისაკენ გააპარებდა ხო-
ლმე თვალს.

კუთხეში ორი ახალგაზრდა ქალი ჩუ-
რჩულითა და ქირქილით ართობდა ერთ-
მანეთს. ისეთი შთაბეჭდილება შემექმნა,
თითქოს ბატონი მიშა იმ საიდუმლო სე-
რობის შესამე სრულყოფილებიანი მონა-
წილე იყო. და უცებ უსიამოვნოდ რაღა-
ცამ გამკრა გულში.

— როგორ მოვიჩქაროდი, როგორი სა-
ეხე მოვედი, როგორი ალტაცებული და
აქ კი... რა დამხვდა? არაფერი — სიცო-
ვე და უაზრობა, კი, მაგრამ სად გაქრა
ის აკადემიურობა, ის შემოქმედებითი
ატმოსფერო, ბატონ მიშას რეპეტიციებს
რომ ახლდა ყოველთვის?! ღმერთო ჩემო,
ისევ თავიდან იწყება ვველაფერი, ისევ
უნდობლობა, ისევ ჩაკეტვა, ჩაბრუნება
საკუთარ სულში. როდემდე?

მაგრამ თურმე ბოლომდე განწირული
არ ვყოფილვარ, რადგან შინაგანი მეორე
ხმა, რომელიც უკვე მკვიდრდებოდა ჩემ-
ში, დაეინებით ჩამძახოდა: არა, არა ხარ
მართალი, ვეჩვენება, აღივსე მოთმინე-
ბით, გზას ნუ ასცდებიო.

— „კითარცა სურინ ირუმსა წყაროსა
მიმართ წყალთასა, ვერეთ სურინ სულსა
ჩემსა შენდამი, ღმერთო!“ — რამდენჯე-
რმე გავიმეორე ეს სიტყვები 41-ე უსალ-

მუნიდან და მალე მოვიცილე თავიდან ავი ფიქრები, რადგან ჩემი ღმერთი და კრამი იყო ის, რაც ასე მაწვალებდა, მტანჯავდა, რისკენაც ასე მივიღტვოდი, რისი გაცოცხლებაც მინდოდა საკუთარი სულისა და გონების ხარჯზე.

— ისმენე და ანტიგონე, — თქვა ბატონმა მიშამ.

ელვასავით დამიარა ამ ნათქვამმა. გუნება შემეცვალა, რადგან განწყობილი ვიყავი სხვა ეპიზოდისათვის, კრძოლ, ცენტრალური სცენისათვის — კრეონთან საპაექროდ, მინდოდა მომესინჯა ძალა, მპოვა ამოსავალი წერტილი იმ საქციელისა, რომელიც დროით უფრო ადრე მოხდა ჩემში, მოფიქრებულად მქონდა რამდენიმე მოულოდნელი ხელა, მაგრამ კოვზი ნაცარში ჩამივარდა.

ისმენე — ჩემი სულელი დაიკო.

— გიყვარს? — მკითხა ბატონმა მიშამ, — მე გაეწერდი და ვით პირად მტერს, ისე გახებდე ისმენეს შემსრულებელ მსახიობს, ლაზღანდარობით რომ ირთობდა წელან თავს. ბატონი მიშა მიხვდა და სწრაფად განაგრძო: — გიყვარს, მაგრამ უფრო გეცოლება. გეცოლება თავისი ქარაფშუტული ხასიათის გამო. მას ხომ ერთადერთი საზრუნავი აქვს. ერთი იღვა — ფიქსი — მაქსიმალურად აიღოს ცხოვრებისაგან ყველაფერი, რაც ეკუთვნის და რაც — არა, ეს კი შენი მრწამსის პირდაპირ საწინააღმდეგოა. — გასაგებია?

— დიახ! — და ეს „დიახ“ ისე გაიხმა, რომ შემფოთებულმა ისმენებ თვალები დაჭყიტა.

— შენი ამოცანაა, — განაგრძო ბატონმა მიშამ, — თუშეა შენ კარგად იცი, ჩვენ უკვე ვილაპარაკეთ ამაზე და ზოგი რამ დაუდგინეთ კიდევ. თუ რამეს მიუბატებ და ამოცანას გააძაფრებ, მით უკეთესი იქნება. მით უმეტეს, რომ ეს სცენა, თავისი სწორი გააზრების მიუხედავად, უპირიზობის გრძნობას მიტოვებს. მაინც რაღაცა მაკლია. აბა, შენ იცი, იქნებ მოძებნო.

— ჩემი ამოცანაა, რაც შეიძლება თავშეკავებით მოუხსინო და ასევე თავშე-

კავებით დავემშვიდობო, რადგან გარდუვალი უნდა მოხდეს, ურჩეუფუფაარაკი და გავვიღო.

ზინა კვიციანი

— უკვე აღექი? — ასე იწყებოდა ჩემი სცენა. უნდა შეპასუხა:

— პო, აღექი, — მაგრამ არ ვუპასუხე, რადგან წელანდელი მისი უკადრისი საქციელით გაღიზიანებულს, ლაპარაკი კი არა, შეხედვაც არ მინდოდა მისი.

პაუზა კარგა ხანს გაგრძელდა.

ვიგრძენი, რომ მსახიობი აღელდა, აფორიაქდა. ვერ ვაიგო, რა მოხდა და როგორ მოქცეულიყო, რა მოემოქმედა: აღარ იცოდა.

ბატონ მიშას არ აუწყარებია. პირიქით, სცენა მთლიანად მე მომანდო, თვითონ კი მოთმინებითა და ცნობისმოყვარეობით თვალს გვაღვევებდა. ალბათ, ინტუიციით რაღაცას გრძნობდა, რაღაც ხასიკეთოს ელოდა.

მაგრამ, როცა ისმენეს ხმა შესამედ გაიხმა, შემეცოდა და ვუპასუხე. თუშეა პასუხმა უფრო დააფრთხო იგი. მაშინვე უკან დახევა და თავის მართლება სცადა. უეყურებდი, ხაფანგში გამომწყვდელი როგორ ცდილობდა სიტუაციიდან თავის დაღწევას. სიბრაღული მიყრობდა და უცებ ჩემს თვალწინ ნათლად გამოიკვეთა სხვა სახის კონტური, — იმ სახისა, რომელთანაც უნდა გამეკრევა ურთიერთობა, შეკამათა ცხოვრების აუკარგზე, ზნეობის პრინციპებზე, რომ ბოლოს ეთქვა: წამიყვანე, მეც შენთან მივალ.

— ანტიგონეს აღშფოთება გამოწვეული იყო ისმენეს ქარაფშუტული საქციელით, ჩემი აღშფოთება კი — ისმენეს შემსრულებელი მსახიობის უტაქტო საქციელით. ვამოდის, რომ მე და ანტიგონეს ერთი და იგივე ობიექტი გვყავდა. გავაიგივე რა ეს ორი არსება, ჩემმა სცენურმა ფიზიკურმა მოქმედებამ სწორი მიმართულება მიიღო და გამაიღვილა ამოცანის დაძლევა. აი, შეხების წერტილიც — ერთი და იგივე მრწამსი, ერთი და იგივე თვალსაწიერი.

როცა პირადი დამოკიდებულებით წარმოთქმული ავტორისული სიტყვები უკვე ჩემად იქცა და სათანადოდ აღღერ-

და, შევებით ამოვისუნთქე. ბატონი მიშა მართალი ყოფილა, როცა ყოველ კრიტიკულ მომენტში ჩამძახოდა: იფიქრე აზრზე, სიტყვები თავისით მოვაო. მოვიდა კიდეც. მოვიდა მაშინ, როცა აქტიურად ამუშავედა ჩემში ქვეტექსტი და წინ წამოვიდა მეორე პლანი.

— ყველაფერი ეს კარგაა, — ხაიმოვნებით თქვა ბატონმა მიშამ, — მაგრამ ახლა საჭიროა და ეს უკვე მხოლოდ მე მეხება, წმინდა ტექნიკური ილეთის მოფიქრება, რომელიც ამ პატარა მონაკვეთს აზრობრივად სრულყოფს და დაამთავრებს. და ბატონმა მიშამ, მართლაც მოიფიქრა: ფელსაბამი — ფელსაბამის ჩამოწყობა და მთელ სცენაზე მძივების გაბნევა.

— როცა ისმენე დაგინებით ჩაგინინებთ, — განაგრძო ბატონმა მიშამ, — რომ თქვენ არა ხართ მართალი, რომ გოგო ხართ (ამას ყოველთვის ძალიან მტკივნეულად ვაფასებდი ხოლმე, იმიტომ, რომ ცხოვრებაში გოგოობა ზოგჯერ მართლა მიშლიდა ზელს პასუხის გაცემაში), რომ ვალდებული ხართ იფიქროთ სიყვარულზე, ოჯახზე, ქალურ დირხებაზე, რომ კრიონთან ვერაფერს გახდებით და აბიტომ უაზრობაა მასთან ჭიდილი, ყოველივე ამას თქვენ ძალიან კარგად აკეთებთ, ეს ჩანს კიდეც. კარგად უსმენო, და სწორადაც აფასებთ. ამდენად, თქვენ უკვე მზადა ხართ იმისათვის, რომ წამოხვიდეთ მისკენ ძალიან ნელა, მთელ მანძილზე გამოატაროთ ის შინაგანი შეგრძნება, რომლითაც სავსე ხართ ახლა, ამ წუთში, ოღონდ ფრთხილად: გახსოვდეთ, რომ ეს კმედიითი ამოცანაა და დიდ სიზუსტესა და დიდ ზომიერებას მოითხოვს. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება დაირღვეს შინაგანი ფიზიკური მოქმედებისა და სიტყვის თანხმობა — პარპონია. და მაშინ სცენა პრიმიტიულ ელფერს მიიღებს. ეს კი ცუდი და გულსატკეპნი იქნება, რადგან თქვენ უკვე მოძებნილი გაქვთ სწორი შინაგანი სატყეილი. როგორ მიადწივთ, ან რამ დაბადა ეს თვითშეგრძნება თქვენში, ამას ჩემთვის უკვე არავითარი მნი-

შენელობა არა აქვს, ეს თქვენი აქტიური სიადრეულია. მთავარია, რომ დაიბადა, და მთავარია, რომ წმინდად იქნა კი ერთი გაქვთ — გაანეროთ, რადგან აღარ შევიძლიათ მისი ატანა — გასაგებია?

— დიახ, — უპასუხე გახარებულმა. როგორც კი მოუბრუნდი და დაინახე ისმენეს განწირული სახე, მისი დაფეთებული თვალები, შეეცბი. მოცემული პირობა მისთვის გასაგებო იყო, მაგრამ ამას თან ერთვოდა ჩვენი შინაგანი ჩუმი დავა და აბიტომაც მან უფრო მეტი წარმოიდგინა, ვიდრე ეს სცენურ პირობებში იყო მოსალოდნელი. ამან ჩემს თვალში იგი უფრო დააპატარავა, რადგან ეხედავდი, რომ ლაპარაკობდა ერთს და ასკარად ფიქრობდა მეორეს. მივდიოდი მისკენ და ვფიქრობდი: — ყალბო არსება, წელან კარგად თვალთმაქცობდი, ქირქილებდი და თავს ირთობდი, ახლა დამყოლად და თვინიერად მოგაქვს თავი?

ამ შინაგანმა მონოლოგმა დაბადა ჩემში სწორი შესატყვისი ინტონაცია. მიუახლოვდი, ხელი ქვევით კი არა, პირდაპირ სახისკენ წავიდე, რომ გამეჩუმებინა, მაგრამ უცებ გამახსენდა, რომ მძივი უნდა ჩამომეწყვიტა, სწრაფად ვწვიდი და ეუთხარი, მე აღარ ვისმენ-მეთქი, და მთელი ჯაერი მძივზე ვიყარე. ცოტა ზედმეტიც მომივიდა. ეს ვიგრძენი მაშინ, როცა თეთრი მარგალიტები მთელ სცენაზე გაიბნა. შეფასება ორივეს ერთნაირი გვექონდა — დანანება, მაგრამ ვის რა გვენანებოდა?

საცოდავმა ისმენემ მაშინვე გულზე იტაცა ხელი და გაოგნებული დასცქროდა იატაკს. შერჩენილი მარგალიტები კი თითებშუა ებნეოდა და კაკუნით ვარდებოდა აქეთ-იქეთ. უცებ გამოფხიზლდა და გამწარებული, დაითხილი სწრაფად შეუდგა მძივების მოგროვებას, თითქოს მთელი მისი შემდგომი ცხოვრება ამ მძივებზე ფოფილიყოს დამოკიდებული. დაცქროდი და ვფიქრობდი: რას ვერჩი ამ საცოდავს? განა დამნაშავეა, რომ მეტი არ შეუძლია? რომ აზრი მისი არსებობისა ეს არის და სხვა არაფერი, ან რატომ უნდა ესმოდე, ანდა რატომ უნ-

და იყოს ისეთივე, როგორც მე ვარ, რატომ? რატომ ვთხოვ იმას, რისი გაკეთებაც არ შეუძლია? რა აუცილებელია ყველას ესმოდეს ჩემი?

შემრცხვა და ბოლო მძივი მე თვითონ მივაწოდე, რადგან შემეცოდა, ისეთი საცოდავი და უხუსური ითვლიდა და დახვეულობისაგან ვერა და ვერ დაეთვალა მუკში მოგროვილი მარგალიტები.

ეს იყო, ლამაზი და ზუსტი რეჟისორული ხერხი, იმდენად ზუსტი, რომ მთლიანად ხსნიდა სცენის არსს და ნათლად წარმოაჩენდა დიალოგის შესაბამის სიხსტიკეს, რომელიც ავტორს უხვად ჰქონდა მოცემული ტექსტში.

დამთავრდა რეპეტიცია და იმედიც ჩამესახა. ყველაზე მეტად კი მახარებდა ის, რომ ბატონი მიშას ნდობა მოვიპოვე, რომელიც მის თბილ და მზრუნველ დიმილში გამოიხატა.

კემონი — სული ხელთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი, რადგან მართლა ანტიგონემ შექმნა იგი და ყველაფერი, რაც კი მასთან იყო დაკავშირებული, ორმაგად აწუხებდა და ორმაგად სტიკიოდა.

უყვარს და კლავს — ამაზე დიდი ტრაგედია რა უნდა იყოს?! შეიძლება მოემხროს რაიმე გამართლება ამ მოქმედებას? არა! მაგრამ რწმენამ, რომელიც შეერყა, რწმენამ, რომელიც საბოლოოდ დაკარგა, უფლება მისცა ანტიგონეს, რომ მის გარშემო მყოფნი მაინც გაეთავისუფლებინა სატანჯველისაგან, არ მოეხვია მათთვის თავისი მწარე ხევი და ამით გადაერჩინა, უხსნა, ისინი გარდუვალი უბედურებისაგან.

ეს იყო ურთულესი სცენა როგორც თავისი აგებულებით, ასევე თავისი შინაარსით. არავითარი ამოცანა, არანაირი ქვეტექსტები, არც ერთი წინასწარ მოფიქრებული და დადგენილი საქციელი არ ესადაგებოდა იმ ემოციას, რომელიც სიცოცხლესთან განშორების აგონიით იყო გამოწვეული, სულის სულთან განშორების აგონიით.

ჩიხში მოვქექე: რა უნდა მდონა, რითი უნდა მეხელმძღვანელა?.. და აქაც ბატონმა მიშამ, ვითარცა აღმზრდელმა და დამრიგებელმა, უბრალოდ მითხრა:

ნუ შეშოთდები, არაფერი არ არის საკვირო. დაწყნარდი, ყველაფერი განთავისუფლდი და გონიერად შეაფასე მოვლენებით.

— კი, მაგრამ — როგორ?

როგორ და... აი, ასე, უბრალოდ, ნუ გაუხვამ ხაზს და ნუ მისცემ დიდ მნიშვნელობას შენს საქციელს. აბა, დაუფიქრდი, ანტიგონემ ხომ შეგნებული ნაბიჯი გადადგა მიზნის მისაღწევად. ჰოდა, ეს იყო შენთვის მაგალითი, ამოსავალი წერტილი, შეგნება — გონიერული მიდგომა.

სცენა კემონთან ყოველთვის მთრთოლვარე და მოკრძალებული იყო. სხვა სცენებში თუ ჩემთვის ნათელი იყო, რატომ ან რაზე უნდა შელაპარაკა, აქ მართლა არ ვიცოდი, რა უნდა მეთქვა, ან როგორ უნდა მეთქვა საყვარელი არსებისათვის, რომ მას სასიკვდილოდ ვიმეტებდი. მე ხომ ვიცოდი, უფრო მეტიც, მე ხომ ღრმად ვიყავი დარწმუნებული, რომ ჩემი რჩეული არაფერზე უკან არ დაიხედა და ჩემს მწარე ხევიდს გაიზიარებდა. ამიტომ, რამდენი საქტაკაციც შედგა, იმდენაირი იყო ჩვენი განშორების სცენა თავისი ხარისხითა და თავისი ქედრადობით!

საბედისწერო მეორე აქტი. საბედისწერო არა მარტო ტრაგედიის კულმინაციური წერტილის გამო, არამედ ჩემი აქტიორული ცხოვრების შემდგომი ბედის გამოც.

სამახიობო ხელოვნებაში არსებობს ბედის ფაქტორი. მან შეიძლება ერთხელ გაგიღიბოს, გზა გაგიანთოს, მაგრამ, ამავდროს, შეიძლება მკაცრად დაგხაჯოს და ზურგი შეგაქციოს კიდეც. ამიტომ არის, რომ ერთი ბედნიერი გაელვების მერე ერთბაშად რთულდება ხოლმე ცხოვრება თეატრში, რთულდება არსებობა სცენაზე... და იწყება გაუთავებელი ჭიდილი, ჭიდილი საკუთარ თავთან, საკუთარ ბედთან, საკუთარ სისუსტეებთან, თუ ამაღლდი, აჯობე, თუ დათრგუნე, ხომ კარგი, თუ არა და, მაშინ... მაშინ შენს თავს უნდა დააბრალო, და არა ვინმეს სხვას, რომ არ გეყო ძალა, ნებისყოფა, მოთმინებით გაგეძლო მკაცრი გამოცდი-

სათვის. სწორედ ასეთი მკაცრი გამოცდის წინაშე აღმოუჩნდი მეც, მკაცრი იმიტომ, რომ ბრალმდებელი მყავდა ძალიან მაღალი რანგისა — თავისი საქმის დიდოსტატი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით — ბატონი სერგო ზაქარიაძე.

...ერთხელ ბატონმა სერგომ, მეორე მოქმედების პირველ რეპეტიციაზე, მახსოვს, ხუმრობით თქვა: ა, ბატონო, ბურთი და მოედანი. აქ გამოჩნდება, ვის რა შეგვიძლიაო. მართალია, პირდაპირ ჩემთვის არ მოუპართავს, მაგრამ გული მაინც ჩამწყდა. ჩვენ ხომ სამნი ვიყავით ოთახში და ვის ეხებოდა ეს ქარაგმული ნათქვამი, თუ არა მე? თორემ ბატონ მისასა და ბატონ სერგოს რაზანია მოედანი ათვისებული ჰქონდათ და ბურთებიც — გატანილი.

რამდენიმე დღე რეპეტიციაზე ხმა არ გამოიღია. მხოლოდ ვუსმენდი. ვუსმენდი და ხარბად ვითვისებდი იმას, რაც მჭირდებოდა. ამ ორი დიდი ზელოვანის ფანტაზიას ხომ საზღვარი არ ჰქონდა და მათ საუბარში შეჭრას კადნიერებად ვთვლიდი. ამიტომ ვარჩიე დუმილი. საერთოდ არ მიყვარს რეპეტიციაზე „ხმამაღალი“ ლაპარაკი, სიმყუდროვეს მირღვევს და ფიქრში ხელს მიშლის. ჩემი საქმეა ქმედება... არა, საერთოდ კი არ გამოვირცხავ რეპეტიციაზე ლაპარაკს, დემურთა დამიფაროს, სხვანიარად, აბა, როგორ შეიძლება, მაგრამ მირჩვენია ვუსმინო იმას, ვისიც მჯერა და ვისაც ბოლომდე მიყვები, ვიდრე სხვათა ყურადღების მოსაქცევად რეპეტიციაზე „ხმამაღალი“ პაექრობა გავმართო, სცენაზე კი უფერულად და შეუმჩნეველად ვიმოქმედო. მოჩვენებითობა სიყალბეა, სიყალბე კი პირველი მტერია შემოქმედისა და, საერთოდ, ყოველგვარი საქმისა. ამიტომაც ვამჯობინებ ზოლმე რეპეტიციაზე ჩუმად, ვონებაში ლაპარაკს, განსჯას, სცენაზე კი პირსუა — ხმამაღლა, საჩინოდ ქმედებას. აი ბრძენს უთქვამს კიდევ: „სჯობს საქმე უხმოი სიტყუასა უსაქმოსა“.

ერთ დღეს ბატონი სერგო უცნაურად აღელვებული შემოვიფიქრე, სერგო ბატონო ოთახში, შემოვიდა კვ. ვიტყვი: მამოვფრდა.

— წარმოგიდგენიათ, როგორ გამომიყვანა მოთმინებიდან, არა, წარმოგიდგენია?

— ეინ, ბატონო სერგო? — ასევე აღელვებით ჰკითხა ბატონმა მიშამ.

— ეინ და, იმან! — არ დაამთავრა სიტყვა. ბატონი მიშა ახალი შემოსული იყო და ვერაფერს მიხვდა. შემფოთებულ იქეთ-იქით იფურებოდა. ეტყობა, მე შეძებდა. რომ ვერ დამინახა, სულ დაიბნა. ბატონმა სერგომ კი თავიდან დაიწყო:

— არა, წარმოგიდგენია შენ, წარმოგიდგენია?

— რა, ბატონო სერგო? — მოუთმენლობა დაეტყო უკვე ბატონ მიშას.

— რა და... — ისევ არ დაასრულა სიტყვა. მეც საგონებელში ჩავვარდი. ნეტა ეინ იყო, ან რა აკადრეს ასეთი, რომ ვერა და ვერ მოიბრუნა ბატონმა სერგომ გული. ბატონი მიშა კი, რომელიც მის ფონზე დამნაშავე ბავშვივით გამოიყურებოდა, ვერ მიხვდა, როგორ უნდა მოქცეულიყო, რომ შეემსუბუქებინა მისთვის ეს უსიამოვნო განწყობილება. ერთი კი გაუბედავად და საცოდავად თქვა: იქნებ მოვხსნათ რეპეტიცია, მაგრამ ბატონმა სერგომ სასტიკად თუარა.

— არა! არა!

— პო, მაგრამ ზინაც რომ არ არის, სერგო ბატონო? გუშინ შეუძლოდ იყო და, ალბათ, ამიტომაც ვერ მოვიდა. — მე ვამელმბა, მიეხვდი, რომ ბატონ მიშას მდგომარეობიდან უნდოდა გამოეყვანე გუშინდელის ვაგონებაზე ბატონმა სერგომ უფრო ხაზგასმით და მტკიცედ სიტყვა:

— აჰ, არა! აქ იქნება საღმე! ის არ იზამდა მავას, არ გაანებებურებდა თავის თავს ასე, არა აქვს მავისი ღრო ახლა, ბავშვი ხომ არ არის, რომ ვერ ვრძნობდეს ბედის წყალობას.

შემაშფოთა ასეთმა კატეგორიულმა ტონმა. ჩემი ვაჩერება იქ აღარ შეიძლებოდა, სხვა რომ არაფერი, უკადრისი იქნებოდა, და გამოუჩნდი, ჩემს დანახვაზე

ბატონი მიშა შეეცა, ბატონმა სერგომ კი, პირიქით, ნიშნის მოგებით წამოიძახა:

— ა, ბატონო! რას გეუბნებოდი, — და ქორივით გადმოიხედა.

— კი, მაგრამ, ხად იყავი, მოლანდუბასავით რომ გამოგვეცხადე?

— ხად და... აქ, სადმე, მიყუყულ კუთხეში, — დამასწრო პასუხი ბატონმა სერგომ.

ბატონი სერგო მართალი იყო. მე მართლა ოთახის ბოლოში ვიყავი მიყუყულში. მიყუყულს ვამბობ, იმიტომ რომ, სადაც ჩვენ ვიყავით, სამხატვრო სახელოსნო იყო, და არა სპეციალური სარეპეტიციო ოთახი. ამიტომაც ბევრი არასაჭირო ნივთი ეყარა ირგვლივ: საღებავებით სავსე ქილები, სარესტავრაციო რეკვიზიტი, საშენი მასალა, დაგრაგნილი ძველი პანოები და ბევრი კიდევ სხვა. ჰოდა, მეც სწორედ იმ კუთხეში ვიჯექი, სადაც ძველი პანოები იყო მილაგებული. ვიჯექი შეწუხებული, დარდიანი, შეწუხებული გუშინდელი რეპეტიციის გამო. ებრაზობდი, ებრაზობდი საკუთარ თავზე; რატომ ვაწვალე ბატონი მიშა, რატომ დავაკარგვინე ოქროს დრო, — დრო, რომელსაც ევლარასოდეს აღვიდგენდი. ეძებდი მიზეზს, მიზეზი კი ხუდ უბრალო იყო — თვითგვემა, დიახ! თვითგვემა და მეტი არაფერი. იმისათვის, რომ სხვამ დაგოჯროს, ჯერ ხომ შენ უნდა გჯეროდეს. აი, ეს ელემენტარული ჭეშმარიტება დიდ ფილოსოფიად გადაამქცა და ისე გამაწვალა, ისე შემიშალა ხელი, რომ არ ვიცოდი, როგორ დამესაჯა საკუთარი თავი. აუტანელი და შემაწუხებელი გავხდი. ბრაზი მახრჩობდა, ბრაზი საკუთარი თავის გამო.

— დაჯექი აქ! — ბრძანა ბატონმა სერგომ.

მე მორჩილად დაჯექი.

— ვინმესთვის ხომ არ გავინდვია შენი განზრახვა? — წარმოთქვა კრეონის ტექსტი იმავე ტონში და იმავე რიტმში, გარედან რომ შემოიტანა. ხმა არ გავუცი. გავუხედე ბატონ მიშას. მინდოდა მეკითხა, როგორ მოვიქცე, ვუპასუხო თუ არა, მაგრამ თვითონ დამასწრო ბატონმა

მიშა მიშამ და თვალუბით მიმანიშნა: და-აშავე რამეო? მე ვაკერძოებოდა [როგორღაც გაწელილად ვუპასუხე].

— „ა-ა-რ-ა“ — იმიტომ რომ კითხვა, რომელიც წვლან უპასუხო დამრჩა, ისევე თავში მიტრიალებდა და მაწუხებდა. ამიტომაც ვფიქრობდი ერთს და ვპასუხობდი მეორეს. ბატონ სერგოს კი მოეჩვენა, რომ კონკრეტულად მას ვუპასუხე და, საკუთარი ექსპერიმენტით კმაყოფილმა, განაგრძო:

— არც არავინ შეგვხედრიო, იქით რომ მიდიოდი?

მე კვლავ გაკვირვებული შევიქცეოდი ბატონ მიშას. ბატონმა მიშამ იჩქარა და, როგორც კარგმა დირიჟორმა, თავის ფრთხილი დაქნევით მანიშნა, დროს ნუ კარგავ, განაგრძეო, და მეც ვაგრძელე:

— არა, არავინ.

— დარწმუნებული ხარ?

ისეთნაირად წარმოთქვა ეს მოკლე ფრაზა ბატონმა სერგომ, თითქოს მიბრძანაო და ნამდვილად ასეც იყო. აქეთ მოიხედე, მე ვარ შენი პარტნიორი, და არა ისო. რეაქცია მისი სწორი იყო, რადგან მოულოდნელად შექმნილმა ვითარებამ იქვე, იმავე წუთს წარმოაჩინა ახალი, დამატებითი პარტნიორი — ბატონი მიშა და წინ წამოსწია იგი, ხოლო ძირითადმა ჩემმა პარტნიორმა — ბატონმა სერგომ უკან, მეორე პლანზე გადაინაცვლა. ეს ტექნიკური გადაადგილება ერთი უბრალო, მაგრამ ფრიად არსებითი და მნიშვნელოვანი მიზეზის გამო მოხდა, კერძოდ: მე და ბატონი მიშა ვედილობდით გავვეყო, — რა დაემართა ბატონ სერგოს, ესე იგი ორივე ერთი და იმავე სურვილით ვიყავით შეპყრობილი, და ერთი და იგივე ამოცანა გვაკავშირებდა, ვეურთიანებდა, ამიტომ გვესმოდა ერთმანეთისა უსიტყვოდ, ამიტომ წამოვიდა ჩვენი შინაგანი აქტიური მოქმედება წინა პლანზე და დაიკავა ძირითადი პოზიცია, ხოლო ბატონმა სერგომ, როგორც ძირითადმა პარტნიორმა, ამავე მიზეზით გადაინაცვლა მეორე პლანზე. შექმნილი ვითარების მომენტალურმა ფსიქოანალიზმა მთლიანად გამიხსნა

ჩვენი შეუთავსებლობის ძირითადი კვანძები და ჩემს წინ უცებ გაიღო, გაიხსნა დაბრკოლების ყველა კლიტული, ასე სასტიკად რომ მბოჭავდა და ხელს მიშლიდა ჩემი ცენტრალური დიალოგის არსში, ანტიგონეს მოქალაქეობრივი და მაღალხეობრივი პრინციპების არსში შესაღწევად. ცხოვრებაში ყველა ქმედება თავისთავად ხდება, თანაც — ძალზე უბრალოდ, მარტივად და ძალდაუტანებლად, — ყველა, რადგან... ის ქვეცნობიერი ქცევები, რომლებიც ადამიანს ჩვევაში აქვს უკვე გადაზრდილი თვითონ უკარნახებს, თვითონ უბიძგებს შესატყვისის ფიზიკური ქმედებისაკენ. რაც შეეხება თეატრს, აქ სულ სხვაგვარად და უფრო რთულად მიმდინარეობს მოქმედ პირთა შორის ურთიერთობის დამყარება. ურთიერთკავშირი, ქსელის გაბმა ერთმანეთს შორის, რადგან აქ პარტნიორები წინასწარ გააზრებულ, წინასწარ დადგენილი პროგრამით, ანუ სცენური ამოცანის მიხედვით მოქმედებენ. ამიტომ მსახიობი სწორედ თვითონ არის მბრძანებელი და ბატონი სცენაზე მიმდინარე ყველა ქმედებისა და ქცევისა.

სამსახიობო ხელოვნებაში არსებობს ფსიქო-ფიზიკური მოქმედების სცენური კანონები, აქედან გამომდინარე, დიალოგის აკტების საკუთარი კანონიც, რომელიც ბუნებაში არსებული კანონების ურთიერთშეთანხმებისა და ურთიერთდაპირისპირების პრინციპებზეა დაფუძნებული. ეს აღნიშნული ეპიზოდი, რომელიც მართლაც ბუნებრივად და პარმონიულად იყო შექმნილი და განვითარებული, დამუხმარა ჩვენს დიალოგში — ანტიგონესა და კრეონის დიალოგში — ურთიერთდაპირისპირების სწორად მიგნებაში, რის შედეგადაც არსებითად შეიცვალა კითხვა-პასუხს შორის გაუმართავე, უსაზო, არაფრისმთქმელი, უფერული ადგილები და სპექტაკლის დედაზრის შესატყვისის მდიდარი ტონალობით აქლერდა, ახშიანდა და, როცა ბატონ სერგოს უყოყმანოდ ეუპასუხე, დარწმუნებული ვარ-მეთქი, ვიგრძენი, რომ მყისვე, ანტიგონეს უფლებებით, კრეონის წინაშე აღმოვეცენდი, თვალში

სინათლე მომემატა, ყველაფერი ნათლად დაეინახე და შევივრძენი, შევხერხებოდა წამი შევივრძენი: ვმადლობ შენ, უფალო. კი, მაგრამ რა მოხდა, რამ მაიძულა, რამ მიბიძგა, ვინ ჩამძახა, ჩემი ჩვეული მდგომარეობიდან გადავსულიყავი სხვა, ჩემთვის უჩვეულო, მაგრამ ამჟვე დროს არანაკლებ მნიშვნელოვან, სასურველ და საოცნებო მდგომარეობაში — ანტიგონეს მდგომარეობაში. რამ მიბიძგა, რამ? რამ და:

1. მოულოდნელმა ვითარებამ შექმნა სრული დაბნეულობა.

2. დაბნეულობამ განაპირობა სიტუაციაში გარკვევა.

3. სიტუაციაში გარკვევამ წარმოშვა დამხმარე ახალი, პარტნიორის აუცილებლობა.

4. დამხმარე პარტნიორის აუცილებლობამ კი — ბატონი მიშას წარმოიჩინა...

ასე და ამრიგად, შეიკრა სამკუთხედი. ყოველგვარი წინაპირობისა და შეთანხმების გარეშე წარმოიქმნა ახალი ობიექტი, მოქმედების ახალი არე, ამჟვე დროს ბუნებრივი და ლოგიკური, — ბუნებრივი იმიტომ, რომ უნდა გაგვეგო ბატონი სერგოს აფორიაქების მიზეზი, ხოლო, ლოგიკური — იმიტომ, რომ სიტუაციაში გაურკვეველად ვერ დაეიწყებდით რეპეტიციას, უბრალოდ აზრი არ ჰქონდა.

ჰოდა, როცა ბატონმა სერგომ მოულოდნელად კრეონის ტექსტი წამოიწყო, მე ისევე იმ საფიქრალით ვიყავი გართული, რამდენიმე წუთის წინ რომ მოხდა. შინაგანი მონოლოგით ვარკვევდი, რა უნდა შემთხვეოდა ჩემს ძირითად და პირველ პარტნიორს, — მით უმეტეს, რომ ეჭვი მღრღნიდა წინა დღის ცუდი რეპეტიციის გამო. ვაითუ ეს ყოველივე გუშინდელის გამოძახილია-მეთქი. — კარგი, დაუშუა, ეს ასეა, — ვფიქრობდი, — მაგრამ რატომ მაინცდამაინც, დღეს და არა ხვალ ანდა სულაც გუშინვე არ გამოხატა თავისი კანონიერი აღშფოთება ბატონმა სერგომ ჩემს მიმართ. რატომ? რატომ და იმიტომ, რომ... თუმცა ეს — მერე.

ასე მოვხებზე დიალოგში ის გადასასვლელი ხედები, კითხვა-პასუხს შორის მანძილი რომ ჰქვია, წინა რეპეტიციასზე რომ ვერ ვგრძნობდი, რის გამოც ვერა და ვერ აუწყო ჩემი და ბატონი სერგოს დიალოგი.

როცა ბატონმა სერგომ (კვლავ მივეყვი ანალიზს) პირველი შეკითხვა მომცა, — მართალია თუ არა, რასაც ჩაფარი ლაპარაკობსო, — საჭირო იყო მხოლოდ მშრალი კონკრეტული პასუხი „დაიბ“ — ფოველგვარი ქვეტექსტების გარეშე. მაგრამ როცა მეორე შეკითხვა გაისმა — ხომ არავინ დაგინახა, იქით რომ მიდიოდით, — ამ შემთხვევაში კი უკვე საჭირო იყო ზუსტი ქვეტექსტი, ზუსტი ინტონაცია, ამიტომ პასუხამდე ელვისისისწრაფით უნდა გამეზარებინა, გამეცნობიერებინა, რატომ შეკითხვა ამას კრეონი, რა მნიშვნელობა აქვს ახლა, მნახა თუ არა ვინმემ და ასე შემდეგ, და წინ წამომეწია ე. წ. მეორე პლანი, რომელიც პასუხში უნდა გამოჩენილიყო — ზუსტად ისევე, როგორც ბატონ მიშასთან შინაგანი დიალოგის დროს თავისთავად რომ დაიბადა შენელებული, გაორებული პასუხი „აა-რა“, იმდენად ბუნებრივი, რომ ბატონმა სერგომ თავის რეპლიკად ჩათვალა, რადგან საქმის დიდოსტატმა ეს პაუზა მიიღო იმ იდეალურ დროდ, გონებაში გატარებულ ქვეტექსტს რომ სჭირდებოდა... აი, რა აკლდა ჩვენს წინა რეპეტიციას — გონებაში გატარებული ქვეტექსტი. ერთი მხრივ, ეს თითქოს უმნიშვნელო დეტალია, ზოგისათვის გაუგებარი და მოსაწყენიც რეპეტიციის ასეთი დაწვრილებითი ანალიზი, მოვლენის ასეთი გაზვიადებული შეფასება, მაგრამ, მეორე მხრივ კი — დიდმნიშვნელოვანი და გადამწყვეტიც. თუ გსურს, რომ გაითავისო ავტორისეული ტექსტი, აზრი და იდეა, რის გარეშეც წარმოუდგენელია ცხოვრება, არსებობა სცნაზე.

როცა ფოველივე გაავტნობიერე, მთლიანად მომეხსნა სიმძიმე და თავისუფლად ამოვისუნთქე, რადგან ვიპოვე ის კამერტონი, მომდევნო სცენებსაც რომ გასაღებად გამოადგებოდა. ფოველივე ამის

მერე, აღბათ, აღვილი მისახვედრია, რატომ ვიყავი, როგორც ბატონმა სერგომ ბრძანა, „მიყუფული“ იქვე, ოთახის კუთხეში. მთრგუნავდა ერთობ დიდი პასუხისმგებლობა და ხმის ამოღებას ვერ ვებედადი. ამგვარ სიტუაციებში გამობრძმედილმა ბატონმა სერგომ იცოდა, რომ მეორე დღეს, რა თქმა უნდა, მძიმე განწყობილებით მივიდიოდი რეპეტიციაზე და ამიტომ გაითამაშა ასე დამაჯერებლად წინასწარ მოფიქრებული შეურაცხყოფილი კაცის სცენა. ამით უნდა სირცხვილის სატანჯველიდან გამოვეყვანე და აქი მაღწია კიდევ მიხანს. ოთახში მისმა გრივადივით შემოჭრამ დამაბნია, შემამოთა, შემამინა, ფიქრით თავი მამტრევეინა და მიმახვედრა, რომ დიდ ხელოვანს დიდი გული და დიდი სიკეთე აქვს, თორემ სხვა რა უნდა დაერქვას იმ საქციელს, როცა კაცი დროის უშურებლად განსაცდელში ჩაყარდნილ ადამიანს დახმარების ხელს გაუწყდის, მოეფერება და უჩვენებს სავარაუდო ბილიკებს დიდ და სწორ ვზაზე გამოსასვლელად. ო, რა დიდი მადლია ზასიათის ეს თვისება და რა დიდი განძი!

ნათელი დაადგეს მის სულს!

მეორე მოქმედების ხირთულე მდგომარეობდა როგორც ნაწარმოების მძაფრ დრამატიზმში, ასევე მის დრამატურულ სტრუქტურაშიც. პირველის დასტურია მისი ტრაგიკული ფინალი, მეორესი კი — ის ორმოცდახუთწუთიანი დიალოგი, რომელიც სცენური დროის თვალსაზრისით მთელ საუკუნეს უდრიდა. საჭირო შეიქნა გონისა და სულის ცხოველყოფილობის მეოხებით გრძნობის ორგანოების სრული მობილიზება — შინაგანი დამძულობის დაუფლება, ემოციური ნაკადის სწორი და გონიერული განაწილება-დოზირება, ტექტი, და რაც მთავარია, ზომიერება.

საკეთარ თავს ვერ გადავახტებოდი და ამიტომ ჩემს ბიოსამყაროსაც მივაკითხე. იქ ვეძებდი მთელემარე, უჩინარ, გამოუყენებელ შესაძლებლობებს, გარდასულ დღეთა აუბედითობით დაღდასმულ ადგილებს. მინდოდა გამეხსნა მი-

ყურებული ყველა ტრილობა, რათა ხელახლა მტკიცდეს და ხელმეორედ მწარედ განმეცადოს. გადაეცხრილე მეხსიერებაში სხვადასხვა დროს ჩაბეჭდილი და ღრმად ჩარჩენილი სულიერი ტკივილებით ნაგროვები მთელი ჩემი ავლადილება და აღმოვაჩინე, მივაკვლიე იმ ტკივილთა გამოძვქვევ მიზეზებს, რომლებმაც ამდენი წლის შემდეგ კეთილი სამსახური გამიწიეს.

სულიერი ტკივილი დიდად განსხვავდება ფიზიკური ტკივილისაგან. სულს დაჩნეული იარა მწელად თუ იკრავს პირს, ანდა სულაც არ იკრავს, და მაშინ... მაშინ ადამიანში გროვდება და თანდათან იწრთობა ხასიათის ის ძვირფასი და უნიკალური თვისებები, შემდგომ რომ მას მაღალი პიროვნული ღირსებებით სხვებისაგან გამოარჩევს. ასეთი ადამიანები ყოველთვის დამთმობნი, უფრო მეტიც — მიმტყვებენი არიან. ყველაფერს წინ აყენებენ საკუთარი თავის გარდა. მოზღვაკებული ენერგია მათი დიდთა საქმეთა უზენაეს სიკეთეს ხმარდება მხოლოდ, რაც მათ ყოველდღიურობაში, დედაშვილობაში, აზროვნებაში, ხელოვნებაში და, საერთოდ, ბუნებასთან კავშირში ელინდება.

კარგად ვიციოდი ეს ყოველივე და ამიტომაც ვიყავი დადუმებული, უკიდურესად დაძაბული, ჩაფიქრებული ვეძებდი მასთან — ანტიკონესთან მისასულელ გზებს არა მარტო თეორიულად, არამედ რეალურადაც. მინდოდა ხელი შემეხო, მომეტრიალებინა, ჩამეხედა თვალეზში, ჩავლრმავებოდი მისი სულის ლაბირინთებს, დამემყარებინა ფსიქოლოგიური კავშირი, რომ მთლიანად შემეგრძნო, ვამეთავისებინა და ჩემად მექცია, რომ შევეყარებოდი მასაც ისე, როგორც მე მიყვარდა.

ჯერ კიდევ მარკუს ავრელიუსს ჰქონდა შენიშნული ადამიანის სულში დევანებული რაღაც მამოძრავებელი ძალა, რასაც იგი „შინაგან მძღოლს“ უწოდებდა. რამ ჩასახა, ანდა ვინ ჩასახა ადამიანის სულში სიკეთისა და ბოროტების ეს მუდმივი თანამგზავრი? რალა თქმა უნდა, ბუნების ძალამ. ამ ძალას შეუძ-

ლია გადაგარჩინოს და შეუძლია გადაგჩნებოს, შეუძლია აღვამაძღვლოს და შეუძლია დავამაძღლოს, ამიტომ მივეყვაროდი ასე დაფიქრებით ჩემს „შინაგან მძღოლს“, სიკეთის მუდმივ თანამგზავრს, რომ თანმიმდევრულად გადამელახა ვველა დაბრკოლება და გამეცნობიერებინა ჩემი ის უნებლიე საქციელი, რომელიც ხშირად გუშანით იყო ნაკარნახევი.

მეორე მოქმედების სირთულე, როგორც უკვე აღვნიშნე, ამბის მძაფრი დრამატიზმია და დრამატურულ სტრუქტურაში მდგომარეობდა, ამიტომ ამ მოქმედების შინაარსსა და მის არსში შესაღწევად აუცილებელი იყო მისი სტრუქტურული ანალიზი — გარჩევა.

მოქმედების შინაარსში შეღწევა უფრო რეალურად და ადეილად მესახებოდა, ყოველშემთხვევაში, პირველი მოქმედება მაძლედა ამის საბაბსა და საფუძველს. უფრო მეტიც, დარწმუნებული ვიყავი, რომ სწორედ შინაარსისაკენ გავიკვლევდი ადეილად გზას, რადგან აუად თუ კარგად მე და ანტიკონეს პირველ აქტში უკვე განვლილი გეგონდა დაბრკოლებებით სავსე გზა და, რაც მთავარია, ვველაზე მნიშვნელოვანი მომენტი — ჰემონთან განშორება, ეს სცენა ისეთი ტკბილ-მწარე იყო და თან ისეთი ხაინტკერესო, რომ თავისი მნიშვნელობითა და ემოციური დატვირთვით მხოლოდ პირველი აქტის კი არა, საერთოდ მომხდარი ამბის კულმინაციურ წერტილად შეიძლება ჩათვლილიყო, იმიტომ, რომ ეს მოქმედება მთლიანად ანტიკონეს ადამიანური ღირსებების გამოვლენა-გამომხვეურება იყო, რადგან ვველა შემოტევას, ყოველ ახალ დარტყმას მისი ხასიათის სიმტკიცე იკერიებდა.

როცა ანტიკონე უნდა დამშვიდობებოდა ბუნებისაგან ნაბოძებ ვველაზე ძვირფასს — სიცოცხლეს, ზოლო სიცოცხლე მისი გაიგივებული იყო ჰემონთან, ჰემონთან განშორება კი მისთვის სიცოცხლესთან განშორებას ნიშნავდა, მაშინ, მიუხედავად თავისი მწარე ხვედრისა, ამ უზენაეს აქტს მან ღირსეულად გაართვა თავი. არავის და არაფერს არ შეუშინდა,

რწმენა და ღირსება დააყენა ყველაზე მაღლა.

— ღირსება!

ღირსება იყო ანტიგონეს ქცევის მუდმივი თანამგზავრი, ცხოვრების წესი, რომლისთვისაც არასოდეს უღალატია.

როცა ჰემონი (სოსო ლაღიძე), ისეთი სუფთა და ბავშვივით მიმნდობი სცენაზე შემოვიდოდა, ძნელი იყო როგორც ანტიგონესათვის, ასევე ჩემთვის წონასწორობის დაცვა და გადაწყვეტილების ბოლომდე გატანა. ჰემონის შემოსვლით მზე შემოდოდა ანტიგონეს ტკივილებით სავსე გულში და პირველი სიტყვა მისი გარინდება იყო — გარინდება ნათლის წინაშე, და შემდეგ — მოძრაობა, მოძრაობა ისეთი სწრაფი და გამოგნებელი, რომ თვალის დახამხამებაში ერთ არსებად აქცევდა ერთმანეთით სავსე, ერთმანეთისაკენ ღტოლივით და ერთმანეთზე ფიქრით დაღლილ ორ სხეულს.

ეს — რაც შეეხება ანტიგონესა და ჰემონის სცენურ ვარიანტს, ბატონი მიშას ჩანაფიქრის მიხედვით, რა თქმა უნდა, მაგრამ მე, მე რას ვაკეთებდი? ფაქტიურად არაფერს. არა, ფიზიკურად თითქოს იმავეს, მაგრამ შეგრძნება? შეგრძნება რომ სულ სხვა მქონდა? — არასერიოზული, როგორც იტყვიან, — მიფუნჩეხებული. ამიტომ ეს სცენა რეპეტიციების დროს ყოველთვის ერთ წერტილზე იფინებოდა და წინ ვეღარ მივდიოდით. ერთ-ერთ რეპეტიციაზე ბატონი მიშა ისე გამინაწყენდა, რომ... როცა დაეპირე ახსნა და თავის მართლება, აღარ მაქალა ლაპარაკი: კარგად ვიცი, რასაც მეტყვიო, — მერე სოსოს მიუბრუნდა და ჩუმად რაღაცას ელაპარაკებოდა. მივხვდი, რომ ჩემს წინააღმდეგ აქეზებდა. კი, ასეთი შეთოდებ არსებობს. სოსო ღიმილით ჩემ-ჩუმად გამომხედავდა ხოლმე. მე ეს მპარაზებდა და მათ საწინააღმდეგოდ ვიშუბტებოდი. სოსომ უსმინა, უსმინა, მაგრამ ვერაფერი უპასუხა, ჩანს, ბოლომდე არ გამწირა, მაშინ ბატონმა მიშამ ორივე კარგად შეკვამყო და გაგვეკალა, რაც არასოდეს გაუკეთებია. გამოაცა მისმა საქციელმა, მაგრამ უნდა ვაღიარო,

რომ მართალი იყო, როცა ასე უპატივცემულოდ გამოხატა თქვენს ქცევაზე. ღიმილი ჩემს მიმართ. მისი ღიმილი მისი მამისიკ სოსოს რომ თან მომყოლა. ჩავიდა და დაჯდა პარტერში. აღაყრო მხერა ზევით და უცნაურ, დაგუბული ხმით დაუსტინა. არა, კი არ უსტვენდა, პატარა ბიჭივით მოუხერხებულ ხმას გამოსცემდა. მე მომეხმა, თითქოს — რა ექნათ, რა ვქნათო, — იმახდა. ვაიმე, მე მგონი, რაღაც ცუდად არის საქმე-შეთქი, გავიფიქრე და ტირილის მაგივრად ხიცილა ამივარდა. ბატონ მიშას რომ არ შეეშინა, ჩემი ეს შეუსაბამო საქციელი, კულისებში გავეარდი. დაფეთებული სოსო მაშინვე გამომყვა და დამტუქსა. არა, კი არ დამტუქსა, შემარცხუნა, ვიფი ხარ ნამდვილი, რა უნდა გელაპარაკო. ბატონ მიშას კი ვგონა, სოსომ სოლიდარობა გამომიცხადა და ამიტომ გამომყვა. ადგა, აიღო ჩანთა, ჩააგლო შიგ სათვალე, ქუდი, ფურცლები. — თქვენ თუ არ გინდათ, მე სულაც არ მენაღვლებითო, მოგვაძახა განაწყენებულმა და წავიდა...

ღმერთო, რა დატრიალდა?! ასეთი განრისხებული არასოდეს მინახავს სოსო. ეს მოკრძალებული და თვინიერი ახალგაზრდა კაცი გაავეებული და დამუშტული აქეთ-იქეთ დარბოდა, ხან ერთი კულისიდან შემოვარდებოდა, ხან მეორიდან. სიტყვას ვერ პოულობდა. ეტყობა, ყველაფერი ერთად ადგებოდა ენაზე, მას კი როგორც კეთილშობილ ადამიანს, ეშინოდა, უცებ უკადრისი არ წამოსცდნოდა და ეტყობა, სირბილში იოკებდა სიბრაზეს. მე კი ვიჯექი იატაკზე მუხლებში თავწარგული და სიცილისაგან ვივუღებოდი. სოსომ ვერ გაიგო, რა დამემართა და როცა მიხვდა, თვითონაც სიცილი წასკდა და ისევ გამიმეორა თავისი გენიალური ფრაზა: ვიფი ხარ, აბა, რა ხარო, და წავიდა. მეგონა, ისევ შემოვარდებოდა და, რაც დამაკლო, იმასაც მომავრთდა, მაგრამ არა. წავიდა და წავიდა.

დიდხანს, ძალიან დიდხანს ვიჯექი ასე ფეხმორთხმით ერთ ადგილზე, რადგან სარეპეტიციო საათი უკვე დამთავრებული იყო და სცენა აღარავის სჭირდებო-

და, ვიღაცამ სინათლეებიც გამორთო, ჩამოხსნულდა, ერთადერთი მორიგე ნათურის უდიდესი, მბრუნავი შუქზე, ირგვლივ ყველაფერი ჩამუქებული ჩანდა. ვიღაცამ დამიძახა. სცენაზე გავდი. არავინ იყო, ლანდები დალახლახებდნენ მხოლოდ. შემეშინდა. გაჩერდი. გაჩერდნენ ლანდებიც. საიდანღაც ღამურა გამოფრინდა და, თითქოს სიმზე გასრი-აღდაო, ფრთების ფრატუნით თავზე გადამიქროლა და თავისი შვეტიტი ხმით რაღაცა დამიძახა. სცენის ქვეშ მივდებულე მშვიერი კნუტი კნაოდა, ნესტისა და ობის სუნი სუნთქვას მიხშობდა. ტანზე რაღაცა მეტმასნებოდა, ხველი და ცივი. ვვრძნობდი, აბლაბულებში ვხვდებოდი. რაღაცა ბზოდა, საღღაც ქშოდა, ზევით ვიღაცეები გულმოდგინედ აკაკუნებდნენ, თითქოს სამარადისოდ მაჭედებდნენ თავზე სახურავს. სული შემეხუთა, უცებ შემეცივდა, საკუთარ მხრებს ჩაფრენილი, წელში მოვიხარე, რათა ჩემივე სხეულის სითბო შემეგრძნო, მაგრამ ვერა — ვერა, რადგან დამაბუღობისაგან მთელი ტანი კენესოდა და თვითონ მთხოვდა აქეთ შევლას. გონება აღარ შემორჩილებოდა. წონასწორობას ვკარგავდი. ძარღვებში სისხლის სწრაფი ნაკადის შხვილი მომესმა. ეს უკვე იმას ნიშნავდა, რომ სული სცილდებოდა თავის სამყოფელს, ხოლო სხეული, მძიმე და გაყინული, თანდათან ეშვებოდა ძირს, ცივ, უაზრო და შემზარავ სამყაროში, სადაც ყველაფერი შენზე მბრუნებლობს და არა შენ — მასზე. მინდოდა მეყვირა, შეველა მეთხოვა, მაგრამ ამაოდ, ვერა, რადგან გულს ჩაფრენილი მაჯღაჯუნა თავის მძიმე ხელს პირზე მაფარებდა და უფრო და უფრო თავისკენ მიზიდებდა. მე აქეთ, ის-იქით, მე-აქეთ, ის-იქით, და...

არ ვიცი, როგორ დამთავრდებოდა ეს მისტიკური ორთაბრძოლა, მოულოდნელი და ბედნიერი შემთხვევა რომ არა, — ბედნიერი? დიახ, ბედნიერი. უცებ ნათურა გასკდა. ის ერთადერთი მბრუნავი ნათურა გასკდა, გასკდა და წყვდიადმა შთანთქა ყველაფერი. გაქრა. წაივდა. გამოვინებელმა სინნულემ მდგომარეობიდან გამომიყვანა, გამომაფხიზ-

ლა და მაშინდა შევნიშნე. სცენის სიღრმიდან ოდნავ მოღებულე ღრუჭებულე ზეჟლად შემოსული დღის სინათლე, მისამამდე-ლი გვერდითაც იყო, მაგრამ მე მაინც სანთელევით მოლიცილიც სხივს გაუყვეი, როგორც დიდი ხნის ავადმყოფი, სუფთა პაერს მონატრებული, გაუყვება ხოლმე გზას უაზროდ, ოღონდ კი სული მოითქვას. ასევე მეც, მინდოდა სული მომეთქვა და გამეაზრებინა, გამეცნობინებინა, რაც ჩემში, ჩემს ირგვლივ და ჩემს მიღმა მოხდა ახლა, ამ წუთში. ყოველივე ამას მხატვრულ წარმოსახვასთან ქონდა რაღაც კავშირი, თუ წმინდა ფიზიოლოგიური მოვლენა იყო. მე მკონი, ერთიც და მეორეც. უთუოდ წარმოსახვამ დაბადა ჩემში ეს ფსიქო-ფიზიკური შეგრძნებები.

ბავშვობაში მთვარის შუქზე გზაზე მიმაჟალს ხშირად შემომხნევია ხოლმე, როგორ მომდევდა აქეთ-იქიდან ერთდროულად ორი ლანდი: ერთი დიდი, მეორე — პატარა, მესამე კი მოულოდნელად ზურგიდან წამომეწყოდა, მერე წინ გამისწრებდა, ჯერ დაგრძელებოდა, მერე გაიშლებოდა და საღღაც გაქრებოდა. ყველაზე შემზარავი ლანდის წამოწევის მომენტი იყო ჩემთვის. ამ მომენტს რაღაცნაირად ეივრძნობდი ხოლმე და ჩემდა უნებურად ფეხს ავუჩქარებდი. დმერთო ჩემო, რამდენჯერ შეკუშინებუივარ და ატირებული გავეცივივარ საკუთარ ლანდს. ეიცოდი, რომ რაღაც კანონი არსებობდა ამ მოვლენის ასახსნელად, მაგრამ მაინც ვერაფრით ვეპუბოდი — დიდობაშიაც კი. მაშინ ლანდი ისევე შევირცხლად მოძრაობდა, როგორც მე, და ხანდახან ეეთამაშებოდი კიდევ, სანამ ის მზაკვარი მესამე ლანდი წამოგვეწყოდა და იდილიას დაგვიფრთხობდა. ახლა კი სცენაზე. ის მოლასლასე ლანდები, რაღა თქმა უნდა, ჩემივე სულიერი მდგომარეობის შესატყვისი რიტმი-თა და ტემპით მოძრაობდნენ — შენელებულად, დაფიქრებით, ბოლოს რომ მისტიკაში გადაიხარდა. მე ზომ მოვონებებმა, გარდასულ დღეთა კომპარებმა გამიყვანეს სცენაზე და ხელმოვრედ განმაცდევინეს, ხელმოვრედ დაბადეს ჩემ-

ში ის ფიზიკური და სულიერი ტკივილები, ის შეგრძნებები, რომლებიც ასე აუცილებელი იყო თუნდაც იმისათვის, რომ მუშაობის პროცესში სრულყოფილებითა და მიმდინარეობით მიმდინარეობდა. მხოლოდ თეორიული მიდგომა არაფერს მრგობდა. მართლაც ამოცანით ვერაფერს ვალწევდი და ამის გამო ხშირად უსიამოვნებას ვაწყდებოდი, თუნდაც როგორც დღეს — ჰემონთან სცენაში, მაგრამ ახლა ეს სულაც არ მანუხებდა, რადგან კანონზომიერად ჩათვალე ყოველივე რაც მოხდა.

მართალია, ვერ გვაკეთებ, მაგრამ რატომ ვერ ვაკეთებდი, ამისი თქმა მრცხველია. ვერ ვთქვი, ვერ ვუთხარი ბატონ მიშას ხმაშია, რომ ვნებას რეპეტიცია არ სჭირდებოდა. ვნება უნდა თავისთავად გამოწვეულიყო. ეს კი მხოლოდ მაშინ მოხდებოდა, როცა ჩვენ, ესე იგი მე და სოსო, დავკარგავდით ერთმანეთს. მას ეუშლიდი მე და მე მიშლიდა ის. ჩვენ უნდა ახლად აღმოგვეჩინა სცენაზე ერთმანეთი, მაგრამ როგორ? აი, ეს იყო თავსატეხი.

მეორე დღეს მოხდა საოცარი რამ: ვერ იყო და, ბატონი მიშა უხასიათოდ მობრძანდა რეპეტიციაზე, რამაც ძალიან გამაკვირვა. გამაკვირვა იმიტომ, რომ, როგორც წესი, მას არასოდეს მოჰყვებოდა ხოლმე წინა დღის უსიამოვნო განწყობილება, რადგან ყოველი ახალი დღე, ყოველი ახალი რეპეტიცია ახალი სიხარული იყო მისთვის და დროს სხვა რამისათვის აღარ კარგავდა. ამ იმედით მეც ცოტა უკეთესად ვგრძნობდი თავს, მაგრამ არ გამიშაროდა. დიდხანს ვისხვდიო ჩუმიად, მხოლოდ ბატონი მიშას ფეხის ხმა არღვევდა სიჩუმეს. სცენაზე მიმოდით, რადგან სიჩუმე, რადგან ფიქრობდა, მგონი, აღარც რეპეტიციის ჩატარებას აპირებდა. ხმას არ მცემდა, ზედაც არ მიყურებდა, თანაც ხაზგასმით, კატეგორიულად და, მიუხედავად ამისა, მე მაინც რადგან მომწონდა ამაში და მახარებდა, თან იმასაც ვფიქრობდი, რომ ბატონი მიშა დავკარგე სამუდამოდ. რაღა ვქნა ახლა? რა მოხდება ნეტა? რეპეტიციაზე სხვა არაფერია გამოძახე-

ბული და, ფიქრი არ მქონდა დამთავრებული, რომ ქალბატონმა თამარ თეთრამემ, ჩემმა (პიესის მიხედვით) შვიამ, ფრთხილად შემოაღო კარები. მე სიხარულით წამოვვარდი და მივეგებე (ნეტა, ვინ მავალბდა!) მივეგებე, როგორც განგებისაგან მხსნელად მოვლენილს და გულაჩუქებულმა მოვიკითხე. ქალბატონმა თამარმა გაკვირვებით მიიღო ჩემი შეხვედრა და უხერხულად იკითხა:

— რა, არ უნდა მოვსულიყავი?

— არა, არა, რას ბრძანებთ! პირიქით, მობრძანდით — თითქოს მართლა მას ელოდა, ისე სწრაფად უპასუხა ბატონმა მიშამ. ქალბატონი თამარი საქმიანად მოვიყვანე და დავსვი.

— არა, მანდ არა, სცენაზე აბრძანდით — უთხრა ბატონმა მიშამ. მეც გავყვი, თუმცა ჩემთვის არაფერი უთქვამს, ისევე არ მეღაპარაკებოდა. მე რადგან შემატებოდა ამით და სიამით მეღიშებოდა. ისეთი გულწრფელი და კარგი იყო ხოლმე ბატონი მიშა გაბუტულის როლში.

ქალბატონი თამარი რუსთაველის თეატრის სცენაზე დიდგამაგამოვლილი ქალია, ამიტომაც განსაკუთრებით ეკრძაღვის და აფხებს სცენაზე ფეხის დაღმას. მისი გმირი ქალები, მასავით შეწირულნი და ლაღად მელერნი, დიდხანს შემორჩება მადლიერი მაყურებლის მეხსიერებას. ახლაც, როგორც ქურუმი, ისე ავიდა სცენაზე, მკაცრად და მრავალმნიშვნელოვნად გადმომხედა, კითხვით კი არაფერი უკითხავს. საერთოდ, უთქმელი ქალია ქალბატონი თამარი. მას თავისი სამყარო აქვს და ალბათ იქ უფრო საინტერესოს ზედავს და განიცდის.

— ქალბატონო თამარ, — მიმართა ბატონმა მიშამ, — მაპატიეთ, მაგრამ წინა რეპეტიციაზე თქვენი ამოცანა, მე მგონი, არაზუსტი იყო, ამდენად, მოქმედება...

ქალბატონმა თამარმა დააპირა აეხსნა, თუ რამ გამოიწვია ეს შეცდომა, მაგრამ არ აცლა.

— არა, თქვენ კი სწორად მოქმედებით, თქვენი საქციელი დამაჯერებელი იყო, მაგრამ ამოცანას აკლდა სიზუსტე.

ძიძას თავისი გაზრდილი ხომ ძალიან უყვარს?

— დიახ! — დაუდასტურა ქალბატონმა თამარმა.

— ჰოდა, რამდენადაც უყვარს, იმდენად უფრო გულსატკენი უნდა იყოს თქვენდამი უპატივეემულო მოპყრობა. ძიძა ამ უპატივეემულობას ხედავს იმაში, რომ მისი აღზრდილი უმაღლავს თავის განზრახვას, ესე იგი უნდობლობა გამოუცხადა ძიძას, — მაგრამ ამ შემთხვევაში თქვენ, ამის გამო კი არ ტუქსავთ, — რატომ გამიბედვე მოტყუებაო. არა! ძიძა შემოთვალისწინებელია მოსალოდნელი უბედურების გამო. თქვენ ხომ ბრძენი ქალი ხართ და იცით, — იცით კი არა, ღრმად ხართ დარწმუნებული, რომ კრეონი არაფერზე უკან არ დაიხვევს. ამიტომ თქვენს სმასში, თქვენს საქციელში ზრუნვა და სიყვარული უფრო უნდა გამოსჭვიოდეს, ვიდრე სხვა რამ, რომ დაიცვათ, გადაარჩინოთ, დაიფაროთ ავი ადამიანებისაგან თქვენი ურჩი სიყვარული, თქვენ ხომ ფაქტიურად მისთვისდა ცოცხლობთ ამ ქვეყანაზე.

— კეთილი, — მრავალმნიშვნელოვნად უპასუხა ქალბატონმა თამარმა და მოემზადა პირველი სცენისათვის. დადგა ბოძთან და მიცდის. მეც ვიცდი, მაგრამ ბატონი მიშა მაინც არაფერს მეუბნება, არ მეღაპარაკება.

— მაგალითად მე, — დაიწყო ისევ ბატონმა მიშამ — ძალიან მწყინს, როცა ადამიანს არ ესმის... თუმცა არ არის საჭირო საკუთარი შეხედულებები, საკუთარი განცდები სხვას მოვახვიო. მე შეიძლება გირჩიოთ და არაეითარ შემთხვევაში ვიბრძანოთ, დაგაძალოთ, ღმერთმა დამიფაროს! მაშინ ხომ შემოქმედება აღარ იქნება, ეს ჩემი მუშაობის პრინციპია, იცით თქვენ ეს კარგად. ჩვენ ექმნით ერთად და ყოველი თქვენგანის შეგნებადვე უნდა მივიდეს, რომ თქვენი, ჩვენი საერთო ინტერესებიდან გამომდინარეობს ეს პრინციპი.

— აჰა, ვეღვაფერი ვასაგებია, — ვაიფიქრე მე, ვეღვაფერი ჩემს ვასაგონადა ნათქვამი, და რომ ნამდვილად ასე იყო, მაშინ დაერწმუნდი, როცა, სირცხ-

ვილისაგან ნორჩამხდარმა, ქალბატონი თამარის გულსაკლავი საქმეებზე უკვიროს.

— ხად იყავი? — მაგრამ — ამ ორ სიტყვაში და ამ ორი სიტყვით მითხრა უამრავი რამ, იმიტომ, რომ ქვეტექსტი ჰქონდა ზუსტი — პირადად ჩემდამი. ზინასადმი — სამდურავი.

ეს სამდურავი ორივესგან მართებული და საფუძვლიანი იყო. ქალბატონმა თამარმა მართლა ჩემს გამო მიიღო ეს ხაკვედური, რომელსაც ნამდვილად არ იმსახურებდა, ხოლო რაც შეეხება ბატონ მიშას, აქ კი არაფერი მეთქმის, რადგან თავის გამართლება სხვა დანაშაული იქნებოდა უკვე და ამიტომ ვაჩუქებ ვარჩიე და... პირდაპირ მოქმედებაზე გადავედი, გახარებული და უფლებამოსილი, რადგან ზუსტად ის ამოცანა მქონდა, რაც ანტიკონეს სჭირებოდა ძიძასთან ურთიერთობაში პირველი სცენის დროს და სწორედ, ექსპონიციურ ნაწილში.

მართალია, წინა დღეს ძალიან ვავანაწიყენე ჩემი ბატონი მიშა, მაგრამ მეორე დღეს ჩვენი პირველი სცენა, სულ რომ ბორძიკობდა, ამოქმედდა, დაიძრა ადგილიდან და ზუსტი ტონალობით ავღერდა, ახშიანდა და ისე მიჰქროდა, როგორც თავაწყვეტილი თეთრი რაში. თურმე უსიამოვნო შემთხვევებსაც შესძლება სარგებლობის მოტანა. მთავარია, მოქნილ ფსიქიკასა და გონების სიმარტილეს როგორ და რაში გამოიყენებ.

ძალიან მომწონდა პირველი ხურათი თავისი პლასტიკური ნახაზით: სცენა შემოსილი იყო ნაცრისფერი და შავი ხამოსით, დეკორაცია — ხადა და დიადი, ანტიკური ფორმის ოთხი თეთრი სვეტი წრიულ დანადგარზე პატარა ოვალს ქმნიდა; მხატვარი — გოვი ვუნია, დახვეწილი გემოვნებისა და მოკრძალებული სულის ადამიანი.

რეკვიზიტი — ტუნწი და მხოლოდ აუცილებელი. შეიდი მაღალზურვიანი ყავისფერი სკამი ასევე ოვალურად, საგულდაგულად იდგა დანადგარის ცენტრში ერთიმეორის მიჯრით და მივოლებით, და კიდევ ერთი დეტალის ცეცხლისფ-

რი ყვაილებით მოჭიქული დიდი შავი ლარნაკი, რომელსაც თავისი მუდმივი ადგილი არ ჰქონდა იმის გამო, რომ კრეონი მას საფერფლედ იყენებდა. გამუდმებით აქეთ-იქეთ დაატარებდა და, სადაც დასჭირდებოდა, იქ დადგამდა.

განათება — მხატვრული და საოცრად ზუსტი. განთიადის სრული ილუზია. რიქრაფის რბილი შუქ-ჩრდილები საიდუმლო სიმყუდროვეს ქმნიდა, და სუფევდა არაჩვეულებრივი ატმოსფერო სცენაზე — ატმოსფერო დიდი გარინდების, დიდი მილოდინის. მიუხედავად სცენაზე გამეფებული ღუმელისა, ყველაფერი ხმას გამოსცემდა, ყველაფერი ჩურჩულებდა მოახლოებულ უბედურებაზე, ბედისწერის გარდუვალობაზე. მარტო ამის წარმოდგენა მოპკვრის ადამიანს სიამოვნების ფრუანტელს, თვალთ ნანახი და პირადად განცდილი ხომ — მით უფრო.

ატმოსფერო — შემოქმედებითი გარემო.

სცენაზე ატმოსფეროს შექმნის უნარი რეჟისორის განსაკუთრებული თვისებაა, მისი მაღალი ზარისხი.

სპექტაკლს თუ ცოცხალ ორგანიზმად ჩავთვლით — და იგი ნამდვილად ცოცხალი ორგანიზმია, რადგან ლაპარაკობს, სუნთქავს, მოძრავია, ემოციური, სიკეთისა და ჭეშმარიტების მაძიებელი, — მაშინ თავს უფლებას მიეცემ ჩემი დაკვირვება ჩამოვყავალით შემდგენიარად: ატმოსფერო არის სცენაზე აზრთა მიმოქცევის მთავარი არტერია, გამჭვირვალე ეთერი, სადაც უბიტყვოდ აირეკლება შექმნილ ვითარებათა არსი, მისი დედააზრი. და ეს განსაკუთრებული თვისება მუდამ თან ახლავს ბატონ მიშას შემოქმედებას. ბატონი მიშა ძალიან უფრთხილდებოდა ბელოვანის ამ ძვირფას თვისებას, რათა არ დაშვრეს და დრუბელივით არ გაიფანტოს მისი რეჟისორული ჩანაფიქრი. მისი... ასეთ მაღალმხატვრულ გარემოში, სცენაზე პირველი უნდა შეესულიყავი მე — ანტიგონე. ვგრძნობდი, რომ მარტო ამოცანის მიხედვით მოქმედება არ იქნებოდა საკმარისი და საინტერესო. ისიც ვიცო-

დი, რომ სცენაზე მთავარი ის კი არ იყო, — თუ რას ვაგვიჩვენებდნენ, — არამედ ის, თუ როგორ ვაგვიჩვენებდნენ. მსახივრთ გააკეთო! — დათვლილ წამებში ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა, თითქმის შეუძლებელი იყო და, როგორც ციატნოტში მოხვედრილი შოთამაშე უმოწყალოდ ფრის ხოლმე ჭადრაკის ფიგურებს, მეც დაახლოებით ასე ვყრიდი ვონებაში წამიერად მოხულ ფიზიკური მოქმედების საკარაულო ვარიანტებს.

— შევიდე ნელა და სიფრთხილე თითის წვერებზე სიარულით გამოვხატო? — არა, არ ივარგებს, ცოტაა.

— ან იქნებ ხშირ-ხშირი უკან მოხედვით მივანიშნო ანტიგონეს სულიერი მდგომარეობა, შინაგანი დამახულობა, რატომ? არა, არც ეს ივარგებს: მარტოვია, არასახიერი. დრო კი მიდის, მიდის კი არა, მიჰქრის უმოწყალოდ, შეუბრალებლად. მუსიკალური ფრაზაც მთავრდება, სცენაზე შესვლის რეპლიკა ახლოვდება. სირცხვილი მწვავს, გულის წნევა მაღლა მიწევს, რა კქნა, რა მოვიფიქრო, ცოტაც და — უსუსური და მოუთმენელი ბავშვივით დავიწყებ ტირილს. ღმერთო, რა კქნა, რა ვიღონო?

— შესატყვისი ფიზიკური მოქმედება, — ჩამესმა ფურში.

— გასაგებია, მაგრამ რისი შესატყვისი?

— შენივე სულიერი მდგომარეობისა ხლა, ამ წუთში რომ გაქვს, რომ გტანჯავს, გაწვალავს და განიცდი — ფსიქო-ფიზიკური მოქმედება. ეს რაღაა, ღმერთო ჩემო? ალბათ შინაგანი მდგომარეობისა და გარეგამომსახველ საშუალებათა კარმონიული შერწყმა? დაუჯერებელია, მაგრამ ნამდვილად, ნამდვილად რომ გავიგონე ეს სიტყვები? როგორ? საიდან? ნუთუ ჩემი ნერვიული წრიალი მანძილზე გადაეცა ბატონ მიშას, მან კი, თავის მხრივ, ასევე მანძილზე დაუყოვნებლივ მიკარნახა, ხოლო აღვზნებულმა ჩემმა ვონებამ უმაღლეს მიიღო, დააფიქსირა? ამიტომ გავიგონე ასე ცხადად? ღმერთო, რა მემართება? დრო ამოიწურა, საცაა, ბატონი მიშა დამიძახებს რეპლიკას შემახხენებს.

მე კი ამ დროს რას ვაკეთებ? საკუთარ შეგრძნებებს ვაანალიზებ.

— არა, არა. ნამდვილად რაღაც არაბუნებრივი ხდება ჩემში. ღმერთო, შენ მიშველე — სწრაფად წამოვხტი, რატომღაც ენერგიულად ავიკარი თმაზე ხელი და... ვაი — მწარედ ამოვიგმინე, თვალთ დამიბნელდა, რა მოხდა? რა და... სულ დამავიწყდა, ფეხზე მამიები რომ გავიხადე და ხელში მეჭირა, რათა ფრთხილად და შეუმჩვევლად შევსულიყავი ოთახში. პოდა, სინქარეში მამიების თასმები მოვირტყი თურმე თვალში. ცრემლები ღაპა-ღუპით ჩამომცვივდა. უცნაურია, ტკივილისაგან თვალებს ძლივს ვახელდი და მაინც რაღაცა მიხაროდა. „რა კარგია, რა კარგია“-ს გავიძახოდი გამწარებული. ხომ შეიძლება, ანტიგონესაც, ძმის საფლავის მიწას რომ თხრიდა, სინქარით თვალეხში მიწა შეპყროდა და გამწარებულს ცრემლები ჩამოსცვენდა. ხომ შეიძლებოდა? კი... კი... ასე იქნებოდა... იქნებოდა კი არა, ნამდვილად ასე იყო. რა კარგია! აი, თურმე რა მიხაროდა: ქვეცნობიერი კავშირი! ღმერთო, რა მადლობელი ვარ შენი! — გავიფიქრე და შურდულივით შევევარდი სცენაზე, დაკარგული წამები რომ აღმედგინა. ისე სწრაფად გავიბრინე მოედანი, რომ იატაკზე ფეხი თითქმის არც კი დამიკარებია. მინდოდა, რაც შეიძლება მალე გავხულიყავ კულისებში, რომ ოდნავ მაინც მომეთქვა სული. ვიცოდი, ბატონი მიშა მაინც გამაჩერებდა, მაგრამ არა! და უცებ, თითქოს ზურგში რაღაც მძიმე საგანი მომხვდაო, ისე მომესმა დაგუბული, მჭახე ხმა: „სად იყავი?“ რომ თავი ვეღარ შევიკავე და ინერციით პირდაპირ მეთოხე ხეუტს მივენარცხე. მოძრაობა არც კი მქონდა დამთავრებული, რომ შემოვბრუნდი და შიშით მივაძახე:

— ესეირნობდი.

ასე მეგონა, რომ ფეხდაფეხ მდევარი მომდევდა და ამით მინდოდა გამეჩერებინა, მაგრამ, როცა ძიძა, ჩემი კუთილი და სათნო ძიძა, ლამაზი და ზვიადი, მრავალჭირვარამგამოვლილი, ყველაზე მოსიყვარულე და მზრუნველი ძიძა და-

ვინახე, მოწყდი და სვეტზე აკრული გავექავედი. მე ხომ თუ... მისი, ამიტომ არ უძინებ... გათენებისას კარებთან პირველი, რომ დავეფარე, დავემალე, გადავერჩინე. შემოფოთებული ვიდექი და არ ვიცოდი, გამეგრძელებინა თუ არა სცენა, სწორედ ამ დროს დამიძახა ბატონმა მიშამ: — განავრძეთ!

მის ხმაში ბრძანებაც იყო და აღელვებაც. ამაზე საშუალება მომცა, უფრო სწორად, მიკარნახა დამეფიქსირებინა ჩემი ფიზიკური მოქმედების პლასტიკური ნახაზი:

ხეზე აკრულ, გამლილი ხელები, გვერდზე ჩამოვდებული თავი და... ისევ ხილვები დამეწყო: დიდი შავი ფრინველა წარმომიდგა თვალწინ, ცაში აფრენილს რომ ესროლეს და მერე ფრთავაშლილი გააკრეს ხეზე. სურათი სასტიკი იყო, მაგრამ ნიშანდობლივი და ლამაზი.

— დაისვენეთ — დაიძახა ბატონმა მიშამ. მიუხედავად იმისა, რომ სულს ძლივს ვითქვამდი, დასვენება მაინც არ მინდოდა, რადგან უკვე ვიგრძენი, როგორ ნელ-ნელა, თითქმის შეუმჩვევლად შემოდიოდა ჩემში ის — ანტიგონე, ნანატრი და სანუკვარი, შემოდიოდა, რათა შემდგომ მთელს ჩემს არსებაში მყარად ჩასახლებულიყო და გზა გაეკვლია ხულისაკენ.

ბატონი მიშა სცენაზე ამოვიდა, გაიარგამოიარა, თავი მალდა არც აუწევია, ისე მომიახლოვდა და მითხრა: რაც ახლა გააკეთე, ეცადეთ, არ დაკარგოთ. დაიმახსოვრეთ. დანარჩენზე მერე ვილაპარაკოთ — ხვალ—და ისე წავიდა, არც კი შემოუხედავს.

„დაიმახსოვრეთ“ — სათქმელად როგორი ადვილია. დამახსოვრება რას ვიშველის, თუ შთავონებაც არ გეწევია. ის კი ხშირად არ მოდის, არა, და ვაი მაშინ... — გავიფიქრე, როცა ბატონი მიშა კიბეზე ჩადიოდა. ბატონმა მიშამ მოიხედა, თითქოს ფიჭრი დამიდასტურაო: თავი დამიქნია და გზა განავრძო.

მე არ ვიცი, როგორ იკითხებოდა მანერებელთა დარბაზიდან, ანდა იკითხებოდა კი საერთოდ წამებაში და წამებაში

დაბადებული ეს პლასტიკური ნახაზი, რომლითაც ასე აღტაცებული ვიყავი, მაგრამ, ბატონმა მიშამ რომ დატოვა სპექტაკლში ეს მიზანსცენა, ძალიან გამიხარდა და მთლიანად მივეწდე მას. მე კი გამიხარდა, მაგრამ კრიტიკამ არ მიიღო. მას თავისი ზედვა ჰქონდა, თავისი მოდელი ანტიგონესი. „რატომ არ შემოვიდა დამფრთხალი პატარა ვოვო ხათამაშო ნიშბით ზელშიო. ანტიგონე პატარაა და ეს საქციელი მისთვის შეუფერებელიაო“ და კიდევ ბევრი სხვა ამისთანა. მიზანსცენის მხატვრული ღირსებისათვის ხელ არ მიუქცევიათ ყურადღება, ესთეტიკური მხარე ხომ საერთოდ გამოირიცხეს. მე კი ისე მიყვარდა, ისეთი ბედნიერი ვიყავი, რომ შემდგომ, როცა სპექტაკლმა დამოუკიდებელი ცხოვრება დაიწყო, ხელ ახალ-ახალ ვარიანტებს

ვთხოვდი, არსი იყო მთავარი, თორემ მოფიქრებას — ჩვენს ენზე ვერ ვმეტყობთ, იმპროვიზაციას — რადიკალურად ვარაუდობ, თავისით მოდიოდა. არსი კი იმაში მდგომარეობდა, რომ შეამხოვე პატარა ანტიგონემ სიჯიუტით, კი არა, არამედ შეგნებულად გადადგა საბედისწერო ნაბიჯი. მან ძალიან კარგად იცოდა, რაც მოჰყვებოდა მეფის ბრძანების დარღვევას, მაგრამ რწმენას არ უღალატა და თავისი მოვალეობა პირნათლად შეასრულა და, როცა მოვალეობის გრძნობა გაუნდებია ადამიანს, რომელ ასაკშიც უნდა იყოს, იგი უკვე პიროვნებაა, ხოლო პატარა ბავშვის ფსიქოლოგიიდან პიროვნებაზე ლაპარაკი ცოტა ღიმილის მომგვრელია და სხვა არაფერი, თუმცა ეს ახლა, თორემ მაშინ... მაშინ — ერთობ გულსატყნო.

□ დასასრული იქნება □

საქართველოს მწერალთა კავშირი

1917—1997

მთავარი მოვლენათა ქრონიკა

60-იანი წლები

უმეტეს შემთხვევაში პრემიები მიუკუთვნა იმ ნაწარმოებებს, რომლებმაც ხალხის აღიარება მოიპოვა და ეს იყო ბუნდობლივი დამთხვევა.

რუსთაველის იუბილეზე საუბარი კი უნდა დაეასრულო მრავალთაგან სამი შეფასებით:

ფრანგი მწერალი არმან ლანუ: „პოეტის იუბილეს ასე ფართო აღნიშვნა დღემდე მიუღწეველი იყო. მიუღწეველი იყო თვით დანტესთვისაც“ („ლს“. 1987. № 14).

პარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორის (აშშ), ქართველოლოგ ლ. ფ. სოლანის ქართულად წარმოთქმული სიტყვიდან: „მსოფლიო მწერლობაში ძალზე იშვიათია შემთხვევა, რომ რომელიმე ერის ორი უდიდესი პოეტი გამოჩენილიყო: ერთი — მისი უმაღლესი დიდების ხანაში, ხოლო მეორე — მისთვის ერთ-ერთ უმძიმეს მომენტში“ („ლს“. 1987. № 18).

ბულგარელი მწერალი ცვეტან ანგელოვი (ბორჯომის ფორუმზე წარმოთქმული სიტყვიდან):

„რატომ ცოცხლობს და იცოცხლებს მუდამ ქართველთა გულში და მთელი კაცობრიობის ცნობიერებაში რუსთავე-

ლის სახელი და პოეზია? რატომ არის მისი პოემა „ეფუხისტყაოსანი“ მსოფლიო ლიტერატურის შედევრთაგანი? შუა საუკუნეების ლიტერატურის მრავალრიცხოვან ნიმუშებისაგან განსხვავებით, რუსთაველის პოემა დაზღვეულია მისტიკისაგან და დოგმატიზმისაგან, სქოლასტიკისაგან და რელიგიური ფანატიზმისაგან. გაუსწრო რა ევროპულ აღორძინების მრავალ პოეტს, რუსთაველი ნამდვილი ჰუმანიზმის მებაიარაგტრე, სივყარულია და მეგობრობის, ვაჟკაცობისა და სიმამაცის მოძღვრალი გახდა. მის გმირებს ახასიათებს სამშობლოს წინაშე მოვალეობის შეგნება, ისინი მამულის თავისუფლებისა და ღირსების დამცველნი არიან. რუსთაველის გმირები ხალხთა შორის ძმობისა და მეგობრობის დიდი იდეის განმსახივრებელნი არიან“ („მნათობი“, 1967. № 3).

— იუბილეს შემდეგ ცვლილებები მოხდა მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელობაში. თუმცა მანამდე, 1964 წელს, კინაიდან ბ. ფლენტმა მუშაობა დაიწყო ლიტერატურის ინსტიტუტში და მწერალთა კავშირში ნახევარ განაკვეთზე დარჩა, ამ გარემოებამ მოითხოვა სამდივნოში კიდევ ერთი მდივნის შეყვანა — ეს იყო გაზეთ „ლიტერატურული საქართ-

ველოს" მთავარი რედაქტორი ი. ნონე-შვილი.

1967 წლის 19 ივნისს სამდივნო ოთხამდე გაზარდეს — მასში შაიყვანეს ე. მადრაძე, რომელსაც დაევალა იმხანად ავღმყოფი ს. ჭილაიას შავიერად ორგანიზატორული საქმეების გაძლიერება. ცნობად იქნა მიღებული ი. აბაშიძის განცხადება, რომ იგი თავშეჯდომარედ უხელფასოდ იმუშავებდა (ამ დროს ის უკვე მწერალთა სასახლეში განთავსებული ქართული ენციკლოპედიის მთავარი რედაქტორი იყო).

მთავარ ცვლილებებს წინ უძღოდა მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელობისადმი ფარული თუ აშკარა უკმაყოფილება, რასაც 1966 წლის ივლისში მწერალთა ყრილობაზე მწვავედ იმსჯელებს ახალგაზრდა მწერლებმა გ. გვერდუთელმა, რ. თვარაძემ, ნ. ჩხეიძემ და რაც ასე გამოიხატა ჭ. ამირეჯიბის სიტყვაში:

„უფიქრობთ, მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმში ყველა შემთხვევაში უნდა დაგვეკითხოვს ჩვენ, მწერალთა მასას, თუ ვინ მიგვაჩნია ამა თუ იმ თანამდებობის დირსად და ვინ — არა. თანამდებობაზე დანიშნულ ყველა ლიტერატორს უნდა ესმოდეს, რომ პასუხს აგებს მწერალთა მასის წინაშე და რომ უხეირობის შემთხვევაში მის წინააღმდეგ ამუშავდება ყველაზე ქმედითი და დაუნდობელი ძალა — საზოგადოებრივი აზრი“ („ღს“. 1967. № 33).

აქ მაინც ბევრი რამ შეფარვით მინიშნებითაა ნათქვამი. იმედი ვიქონიოთ, ეს მწერლები მაშინდელ ამბებს მეტ სიცხადეს მოაფრენენ მოგონებებში. ეს მათი ვალია, ეს უსაჭიროება ახლანდელ და მომავალ თაობებს.

მაღე, იუბილეს შემდეგ, 1967 წლის ნოემბერში გამკვობამ დააკმაყოფილა ი. აბაშიძის თხოვნა ვათავისუფლებს შესახებ და მწერალთა კავშირის პირველ მდივნად დაამტკიცეს (1967-1981) გ. აბაშიძე. მდივნებად დარჩნენ ი. ნონეშვილი, ბ. ელენტი და ს. ჭილაია. ხოლო ე. მადრაძე დაინიშნა მწერალთა კავშირის

უპირველესი ყურნალის, „მნათობის“ მთავარ რედაქტორად. **ქ რ ქ ე ნ ე შ ვ ი**

— ახალმა ხელმძღვანელმა 1968 წელს შორეუ დიდი იუბილეს — ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადების 150 წლისთავი გადაიხადა და მასაც საერთაშორისო მასშტაბში მიანიჭა. ამ იუბილესთან დაკავშირებით ბეჭდვითი სიტყვების კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის გამომცემლობა „ლიტერატურა და ხელოვნებას“ ცალკე გამოეყო „ხელოვნება“, დარჩენილს კი ეწოდა „ქერანი“ (1925-31 წწ. — „ქართული წიგნი“, 1931-42 წწ. — „ფედერაცია“, 1943-63 წწ. — „საბჭოთა მწერალი“), რომელსაც ხელმძღვანელობდნენ: 1925-30 წწ. — ს. ხუნდაძე, 1930-31 წწ. — პ. ჩხიკვაძე, 1931-32 წწ. და 1952-53 წწ. — ს. წვერაძე, 1932-35 წწ. — ი. ლისაშვილი, 1935-37 წწ. — პ. საყვარელიძე, 1937-52 წწ. — რ. გვერდუთელი, 1953-58 წწ. — ა. თევზაძე, 1958-63 წწ. — ა. გაბესკირია, 1963-67 წწ. და 1979-84 წწ. — რ. მარგიანი, 1967-78 წწ. — კ. კალაძე, 1978-79 წწ. — ლ. ხუნდაძე, 1984 წლიდან — გ. გვერდუთელი. მთავარ რედაქტორებად კი მუშაობდნენ: 1956-78 წწ. — გ. ჩიქოვანი, 1979-82 წწ. — ჯ. ლეინჯილია, 1982-84 წწ. — მ. წიკლაური, 1984-88 წწ. — დ. მჭედლური, 1988-დან — გ. აღბახიშვილი.

— ამ ათწლეულში ჩატარებული იუბილეებიდან კიდევ უნდა აღინიშნოს: 640 წელი დანტე ალიგიერის დაბადებიდან (1961), 400 — უ. შექსპირისა (1964), 125 — ი. ჭავჭავაძისა (1962) და ა. წერეთლისა (1965), 100 — ვაჟა-ფშაველას, დ. კლდიაშვილისა (1962), შ. მღვიმელისა (1966), შ. არაგვისპირელისა (1967), 80 — მ. ჯავახიშვილისა (1962), 70 — კ. გამსახურდიასი (1961) და გ. ტაბიძისა (1963), 50 — ლ. ახითიანისა (1967), 40 წელი — „მნათობისა“.

— 1969 წელს პრეზიდიუმმა ფაქტების დამახინჯებისათვის დავით წარმომართ სომეხის რუსულენოვანი მწერლის გ. კერმიშვილის ისტორიული რო-

მანი „ამირსპასალარი“ თამარ მეფის დროის საქართველოზე. ამ საკითხზე „მნათობში“ დაიბეჭდა რ. ჯაფარიძის წერილი. ამის შედეგად მოსკოვის გამოცემლობა „კოენოე ინტელექტუალ“ წერილობით სინანული გამოთქვა და ჩაშალა მუორე, ნახევარმილიონიანი გამოცემისათვის შენახული ანაწყოები.

– 1969 წელს პოეტი კ. ნადირაძე წერს ლექსს „25 თებერვალი“ (1984 წელს ლიტერატურული მუზეუმის მ. დემეტრაძის ფონდიდან ავტორის მიერ მიბარებული ეს ლექსი მოხვდა კრებულში „პოეტის ათას ხუთასი სტრიქონი“, რის გამოც სამსახურიდან მოხსნეს მუზეუმის მუშაკი გურამ ვანიძე, გამოცემლობა „მერანის“ მთავარი რედაქტორი მაშუკა წიკლაური, განყოფილების გამგე გრიგოლ ჯულუხიძე, წიგნის რედაქტორი ლეილა ბეროშვილი, მხატვრული რედაქტორი სპარტაკ ცინცაძე, გ. ვერდწითელი კი საყვედურით მხოლოდ იმის გამო გადაჩნა, რომ გამოცემლობის დირექტორად სულ ახალი დანიშნული იყო).

– 1969 წლის მიწურულს (12. XII) მწერალ-აკადემიკოსად აირჩიეს დემნა შენგელაია.

70-იან 60 წლები

„ქართული მწერლობა სულ უფრო ხშირად და დაბეჯითებით მოგვიხმობს სერიოზული დაფიქრებისაკენ, კრიტიკული სჯისა და განზოგადების ზოგიერთი წინასწარმუშავებული წესის სერიოზული გადასინჯვისაკენ.

მხედველობაში მაქვს 70-იანი წლების ქართული ლიტერატურა“ (გურამ ახათიანი, დიდი მოლოდინი, „ლს“, 1973, №15).

და ეს, უპირველეს ყოვლისა, ბელეტრისტიკას ეხებოდა.

60-იანი წლების ქართულმა მწერლობამ, უწინარესად კი ახალგაზრდა სამოციანელმა ბელეტრისტებმა უარი თქვეს სოციალისტური რეალიზმის დოგმებზე, სქემებზე, ფიტიშებზე, პუბლიცისტურ დეკლარატიულობაზე და დიდ წარმატებას შიდაწიეს გაუკვალავე გზე-

ბით ახალი პროზის შექმნის საქმეში, გაცილებით მეტი მწკრივების დაუთმეს ადამიანის მსგის წყქმქმნამ-ყაროს ასახვას, უშუავესი საჭირობოტო საკითხების დაყენება-გაშუქებას, ცხოვრების მართალი სურათების მოცემას, ისეთი პრობლემის გამომწვეურებას, რაზეც მანამდე წერა აკრძალული იყო.

60-იანი წლების წიაღში იბერწებოდა და ცხველობდა ასეთი გვირი და ის 70-ან წლებში წარმოჩნდა XX საუკუნის ჩვენი მწერლობის ერთ-ერთ უპირველეს ნამდვილ გვირად დათა თუთაშხიას ხახით

70-იან წლებში ბესტსელერად ქცეულ ჭაბუა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხიასთან“ ერთად უნდა მოვიხსენიო პოეტ ოთარ ჭილაძის გასოცარი ღებინუტი ბელეტრისტიკაში – ჩვენი მწერლობის ამამაღლებელ-დამამშვენებელი რომანები „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“ და „ყოველმან ჩემმან მპოვენლმან“.

ადრე შექმნილ მამხილებელ რომანებს შეემატა გრიგოლ აბაშიძის „ყორნალი“, თამაზ ბიბილურის ტირანული სახელმწიფოს ნიღაბის ჩამომგლეჯი ალვეგორიული „ვაში კითხულისა“, ნოდარ ღუმბაძის „თეთრი ბაირაღები“, რომელსაც მოთხრობებთან ერთად („დიდრო“, „კორიდა“, „ძალი“, „უმაღური“) მიეკუთვნა რუსთაველის პრემია, და „მარადისობის კანონი“ (ლენინური პრემია), ოფიციალური კრიტიკის წყრომის გამომწვევი „თვალი პატისონი“ გურამ ფანჯიკიძისა, ელიშერ ყოფიანის „ცაში ასროლილი ქუღები“...

იმ წლებში ვერადლებას იქცევა აგრეთვე სიმპოლურ-ალვეგორიული რომანი გ. დოჩანაშვილისა „სამოსელი პირველი“, თანამედროვე ცხოვრების ამსახველი, მორალურ-ზნეობრივ პრობლემებს შეჭიდებული რომანები: გურამ გუგუშვილის „სტუმარი“, ჯემალ ქარჩხაძის „მდგმური“ და მოთხრობები: თ. ბიბილურის „ჩივილი“ (1976 წელს მიეკუთვნა მწერალთა კავშირის ყოველწლიური პრემია, ამ პრემიის თაობაზე ცოტა მოგვიანებით მოგახსენებთ); გ. დოჩანაშვილის „კაცი, რომელსაც ლიტე-

რატურა ძალიან უყვარდა", „პოეტი პროზაიკოსის“ (როგორც ანა კალანდაძე უწოდებდა) რევაზ ინანიშვილის მოთხრობების კრებული „შორი თეთრი მწვერვალიდან“ (რუსთაველის პრემია), არჩილ სულაკაურის „ლუკა“, „ბიჭი და ძაღლი“, „პაწაწინა ნივთების ტოტი“ (1975 წ. ყოველწლიური პრემია), „სალამურას თავდადასავალი“ (რუსთაველის პრემია), რევაზ ჭეიშვილის „მუსიკა ქარში“ (1979 წ. ყოველწლიური პრემია).

თავიანთი მოთხრობებით ყურადღება მიიქცეის ახალგაზრდა პროზაიკოსებმა შერაბ აბაშიძემ („აქეთ მაშხალეები, კვაზიმოდო!“, გიორგი ბაქანიძემ („ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე“), ვაჟა გიგაშვილმა („თბილი ლოგინი და ცივი ღამე“), თამაზ გოდერძიშვილმა („ხელში გამოწყვედულ ბედურასავით“), სოსო პაიჭაძემ („ბაქანი — „ბოტანიკური ბაღი“), ბადრი ჭიხონელიძემ („მშა“).

ახალი ცელიდან აღნიშნულთა გარდა, 1976 წლის ყრილობაზე მოიხსენიეს თეიმურაზ ლანჩავა, გურამ პეტრიაშვილი, ვლადიმერ სიხარულიძე, ჯანსუღ ღვინჯილია, ხოლო 70 იანი წლების ერთ შემაჯამებელ ყრილობაზე (1981წ.) აღინიშნა, რომ ახალგაზრდებიდან ქართულ პროზას საიმედო ძალად მოეცვლინა რევაზ ნაჭვებია, სოლომონ სამხარაული, ნუგზარ შატაიძე, ვოდერძი ჩოხელი, ავთანდილ ჩხიკვაშვილი, მაკა ჯოხაძე.

ეს იმელები ვველა შათგანმა გაამართლა.

კვლავ ვრძელდებოდა ლირიკული ნაკადის შეჭრა პროზაში, მაგრამ ეს არ იყო მიმბაძელობის ნაყოფი. 1972 წლის 25-26 მაისს ჩვენი მწერალთა კავშირისა და „ლიტერატურნაია ვაზეტას“ მიერ მოწყობილ მრგვალ მაგიდასთან თემაზე „მრავალეროვნული საბჭოთა პროზის ნოვატორული ძიებანი თანამედროვე თემის ათვისებაში“ („ლს“, 1972. №21, 22,31) თამაზ ჭილაძემ აღნიშნა:

ქართული მწერლობა ბრძაღ არ ა-

ვლიდა სხვათა ცდებს, როცა მკვლავი თავის პოეტურ პროზას უმჯობესად წყნარობაში ამის მაგალითები უკვე გვექონდა. ამიტომ ჩვენი ახალგაზრდა მწერლების დღევანდელი ლიტერატურული ცდები ისევ მშობლიური ლიტერატურის ტრადიციებს ვფრდნობა“.

„ახალმა დრომ ეპოხის ახალი ფორმები მოითხოვა... ეპიკოსის ბეტონში გამოფონა ლირიკის ტალღამ. მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს რომანის სიკვდილს, როგორც ეს ზოგიერთებმა იფიქრა და წინასწარ ნეკროლოგიც კი დაუწერა მას“ (1966 წლის ყრილობაზე კონსტანტინე გამსახურდიამაც დაუსვა ბეჭედი: „ერთბელ მიიტყვამს და აქაც ვიმეორებ — კრიზისი ამ ოცობელა ფტორების თავშია და არა რომანის განვითარებაში“).

გურამ ასათიანმა კი პროზაში ლირიკული ნაკადის მოჭარბების მიზეზი გამოიძია: „რასაც ადრე უმღეროდნენ და აღწერდნენ, ეხლა კვლევის, ანალიზის საგნად იქცა. პროზაში პოეტების გადასვლამ პროზის განვითარება განაპირობა. ლირიკული პროზა ზოგამ სინამდვილიდან გადახვევად მიიწინა, მაგრამ ეს იყო სწრაფვა იქითკენ, რომ ცხოვრებაში საკუთარი თავი დაენახათ, ამ ცხოვრებასთან ორგანული კავშირი შეეგრძნოთ“.

ქართულ ხალხტერატურო კრიტიკაში 70-იანი წლების პროზის წარმატებად მიიჩნევენ თბრობით-აღწერილობითი სტილის დაძლევას, შინაგანი ძიების გაღრმავებას, უფრო მეტად შეჭრას ცხოვრების სიღრმისეულ ფეხებში, ადამიანის ფსიქოლოგიაში.

ასეთი იყო ამ ათწლეულის მიღწევები უბრალო ადამიანის მხატვრულ კვლევაში. მაგრამ ისიც შესამჩნევი ხდება, რომ ზენიტი გველი იყო — იწყებოდა გამოვრება-გადამღერება... 1978 წელს დისკუსიაზე გურამ ვვერდ-წითელი იტყვის: „სამოციანი წლების ე.წ. უბრალო ვშირმა დიდი და ხაინტყრესო საიხლე მოიტანა მწერლობაში, მაგრამ წლების მანძილზე ამის სულ

უფრო თვალნათლივი ერთფეროვნებად დაჰყვა“.

რა ზღვებოდა ამ დროს პოეზიაში?

70-იან წლებში დიდი ადგილი უჭირავს წუხილს სოფლების დაცარიელებაზე. მურმან ლებანიძე დარდობდა „კარზე ბოქლომდადებულ რაჭაზე“, საერთოდ, მთის „მიტოვებაზე — „რაჭის დღეში სხვადა“ (ეს სხიერი, ეს ღიქოკი, ეს არხოტი არ ჩააქრო, არ ჩააქრო! გაფიცებდი“; „... მეშინია ეს სამოთხე, ეს წალკოტი სხვა არაეინ მოვიდეს და დაიკაოს“).

ჯანსუღ ჩარკვიანი კი 1969-70 წელს დაწერილი მთელი პოემა — „რწმუნის კედელი“ — უძღვნა ამ პრობლემას: „მიდიან ურმით, მანქანით, ფეხით, მატარებლით, ცხენით, მარხილით... ვაი თუ ადგეს ქართული გლეხი და სოფელს ზურგში ჩასცეს მახელი, რომ ჩვენი მტრების გასახარებლად სახლები იქცნენ ნახაზლარებად, ატირებული დასტოვოს ვახი, ატირებული დასტოვოს სახლი, დაკარგოს გული, გონება, აზრი, ზვარს ამჯობინოს ქალაქში დახლი“.

ქართულმა მწერლობამ მეორე მტკივნეულ პრობლემასაც საკმაოდ ადრე მიექცია ყურადღება. მართალია, ზუსტად არ მიუთითებია, მაგრამ ჯერ კიდევ 1958 წელს აფხაზეთს გულისხმობდა კარლო კალაძე, როცა ამბობდა: „მე სხვა იმედით თვალს ვერ ვაკახელ და მომთაბარედ ვერსად ვერ წავალ, შავი ზღვის პირად სახლი ავავე, კოლხეთის ერთი მკვიდრი მეცა ვარ“.

ახლა კი ქართულმა მწერლობამ მ. ლებანიძის პირით პირდაპირ თქვა: „აფხაზეთზე ამ კაცს თვალი უჭირავს — ეს კაცია, ალბათ თურქის თემის... და მე ვყვირი — ჩემს სისხლს დაღვეს უწინამც! და მე ვყვირი — აფხაზეთი ჩემი!“

და თუ აფხუებმა ჩვენი სისხლი მართლაც დალიეს, როგორც გადატანით ასევე პირდაპირი მნიშვნელობით, ეს იმიტომ, რომ ყველა ქართველს გულთან ისე ახლოს არ მიჰქონდა საქართველოს

ტკივილები, როგორც მის პოეტს და მთელ ქართულ მწერლობას. მაშინვე კი ვილაღ-ვილაღები, მას [შეიშინა] მკვრივმა-თვანი, ვისაც სამშობლოსათვის თავი დიდად არ შეუწუხებია, ყაბადღებული გაიძახიან, სად იყო და სადაა ქართული მწერლობაო.

სეპარატიზმს იმპერია აქეზებდა. განა სეპარატიზმის წამქეზებელმა ქვეყნებმა ცოტა მიწა-წყალი ჩამოგლიჯეს საქართველოს?! ესეც ხომ ქართული მწერლობის საფიქრალი იყო. ეს სადარდებელია, ზან ფიქრში, ზან კი ხმამაღლა რომ ამოაოხრებს ქართველს: „ოდესმე დიდი ყოფილა საქართველოო“ (მ. ლებანიძე)

ეროვნულ დაქინებას რომ ბევრნი ღუმილით შეჭურვებდნენ, აი, იმ დუმილზე წუხდა მ. მაჭავარიანი, როცა ამბობდა ღუმილი რეკავსო და ბოლშიანად ამოიძახებდა: ვაი, ჩვენს პატრონსო!

ჯერ კიდევ წინ იყო იმპერიის წაქეზებით ჩვენთვის მოტანილი უბედურებანი, მ. ლებანიძემ კი 1978 წელს იმპერიის გარდაუვალი წერევა იწინასწარმეტყველა, მაგრამ უფრო ვასაოცარი ისაა, რომ ამის დაბეჭდვაც მოახერხა (ლექსი „იმპერიები“, 1978).

საქართველოში ეროვნული ტკივილების მიუჩვენებისა და ნოეფოდალიზმის წარმოქმნის პრობლემამაც აღამფოთა პატიოსანი მწერლობა — გივი გეგეჭკორი წერს ლექსს „უფოდალი“...

ამ პრობლემების მოგვარების ერთ-ერთი მთავარი პირობაა ერის გამრავლება. არ შეიძლებაოდა ჩვენს მწერლობას ამხუცე არ ეფიქრა — „ვით დიძინოს... მშვიდი ძილი არ უწერია იმას საფლავში, ვისი ერიც მცირე ერაიო“.. „მშვიდი მჭუწუწარებით“ წუხდა გ. გეგეჭკორი; ტარიელ ჭანტურიას ღირიკული პოემა „ორნი“ (70-იან წლებში ძლიერდებოდა 60-იან წლებში დაწყებული ამ ენარის აღორძინება) ქალისა და კაცის შეწვევილებას უგალობდა და მოუწოდებდა — „იფაეთ ორნი!“ ზოლო მისივე „ღამე რადიომიმღებთან“ ელო-

ლიავებოდა ამ შეწყველების ლოგიკურ შედეგს — ორ შვილს, ორ ფრთას. მცირერიცხოვანი ქვეყნის პოეტს მეტიც უნდა მოეთხოვა, მაგრამ მთელი უბადურება ისაა, პოეტის თქმით, გამრავლების ნაცვლად „გვიყვარს მეზობლის ღობეში ძრომა, გვიყვარს გემოზე თქველეთა და ძღობა, ჩვენთვის ერთია პანტა და სკორტი, ესაა გვაკლია — ჯაფა და შრომა“...

თანაც ბევრი ჩვენთაგანი „სხვის ძრომას ემსახურა“ (გ. გეგეჭკორი), თუმცა უნდა სცოდნოდა — „უმადურია ბრძოლები სხვისთვის, თავის განწირვა სხვისთვის — უცხოთთვის“ (ტ. ჭანტურია, პოემა მამულელებზე „სპილოების სასაფლაო“), რადგან — ესეც ჩვენმა მწერლობამ თქვა — „მთავარი მაინც მამული არის, გასაკვირველად არის მთავარი!“ და „საქართველოვ, შენ ვინ მოგცა შეილი დასაკარგავი!“ (ჯ. ჩარკვიანი, არდავიწყების პოეშიდან „ჯაჭვის თორანი“).

...იწერება ანა კალანდამის „შენ ისე ღრმა ხარ, ქართული ცაო“ და მ. ლეხანიძის „ბევრს არ დაგვირდები!“

შოთა ნიშნიანიძის ლექსებში კვლავაც ძლიერი იყო იმთავითვე გამოკვეთილი საგალობლები: ქართული სოფლისა, რომელიც პოეტისათვის არის „საქართველოს ფალავანი“ („უაზის ხიმღონია“), ქართველი ერისა („მკვიდრნი მარადისობის“) და მისი წარსულისა („წინაპართა საგალობელი“).

ყველა ამ პრობლემებზე სხვა ქართველი მწერლებიც ნაღვლობდნენ, დარდობდნენ და მეტ-ნაკლებად წერდნენ... (ვწუხვარ — ქრონიკაში ყველას ვერ მოვიხსენიებ — „ყველა ღირსეულს ძეგლის დადგმა რომ ღირსებოდა, მაშინ ქვეყანა სასაფლაოდ გადაქცეოდა“ — შ. ნიშნიანიძე).

და სწორედ ესაა პასუხი მოვიანებებით როგორც წამოსროლილ სავეფურზე — ხად იყო და სადაა ქართული მწერლობა.

1971 წლის ფრილობაზე ახალ სიმილო ძალად ჩათვალეს პოეტები გივი

აღბაზიშვილი, თედო ბექიშვილი, შოთა ზოიძე, გენო კალანდამიძე, ვასო ზნუკვაძე, 1976 წლის ფრილობაზე კი — დოდო ჭუმბურიძე... (რაც ღრომ კიდევ გამართლდა).

მაგრამ ესენი იყვნენ ცალკეული პოეტები, პოეზიაში კი 60-იანი წლებიდან განსხვავებით, არ ჩანდნენ ერთი მხატვრულ-იდეური მიზნით გაერთიანებული შემოქმედნი. ამის გამო იყო, რომ მწერალთა ფრილობაზე (1976 წ) კავშირის მდივანმა ი. ნონეშვილმა ასე შეაფასა მდგომარეობა („ლმ“, 1976, №18): 15-20 წელია ქართული ლექსის რეზონანსი ერთგვარად შესუსტდა, „ახალგაზრდა პოეტები დ. ბელიანიძე, შ. არაბული, პ. ნაცვლიშვილი, მ. ქურდიანი, ნ. ქუთათელაძე, რ. კალანდია, შ. კვანტალიანი, დ. მჭედლური, ბ. ჯაჭვლიანი, ვ. რუხიაი, ა. ყურაშვილი, ე. ნიჭარაძე, ა. გაფრინდაშვილი, ლ. გახარია და სრულიად ახალგაზრდა დ. მალრაძე ყურადღებას იპყრობენ თავიანთი ნიჭიერებით, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერ ქმნიან ახალ, ჩამოყალიბებულ თაობას“.

პოეზიაზე საუბრის დამთავრებისას, დავსძენ, რომ ამ წლებში შექმნილი ლაღი სულაბერიძის პოემას „ლოდზე ამოკითხული თქმულება“ მიეკუთვნა 1977 წლის ყოველწლიური პრემია.

—ომის შემდეგ სულ დრამატურგიის ჩამორჩენაზე ვაისმოდა სავეფური. როცა 60-იან წლებში რამდენადმე შესაძლებელი გახდა დრამისათვის ასე აუცილებელ კონფლიქტებზე წერა, დრამატურგიას ცნობილი მწერლებიც დაუბრუნდნენ და ახალგაზრდა დრამატურგებიც გამოჩნდნენ.

1976 წელს თეატრმცოდნე ვასილ კიკნაძემ აღნიშნა: მიმდინარე სეზონის რეპერტუარში განსაკუთრებულად დიდი ადგილი ქართულ პიესას დაეთმო — იდგმებოდა პიესები — აკაკი გეწამის „პემანი ცაში“, ლაშა თაბუკაშვილის „დედაქმის საყვარელი ვაღი“, „ღარაბებს მიღმა გაზაფხულია“, ოტია იოსელიანის „ექვსი შინაბერა და ერთი მა-

მაკაი“, ვ. კანდელაკის „დრო — 24 საათი“, ალექსანდრე ჩხაიძის „ხიდი“ და „როცა ქალაქს ხმინავს“ (ყოველწლიური პრემია — 1976 წ. და საქართველოს მინისტრთა საბჭოს პრემია „ხუთწლედის შატაიანე — 1980).

დრამატურგიაში საფუძვლიანად დამკვიდრებული თ. კვიციანი წერს პიესებს „მოულოდნელი სტუმარი“, „როლი დამწყვები მსახიობი გოგონასათვის“ (ყოველწლიური პრემია), „ბუდე მეცხრე სართულზე“.

ამის მოუხედავად ნ. ღუმბაძემ მწერალთა ყრილობაზე 1976 წელს მოხსენებაში აღნიშნა: თუმცა სანგარიშო პერიოდში ქართულმა დრამატურგიამ წამყვანი როლი ითამაშა ქართული თეატრის რეპერტუარში, არც ის ფაქტია დასამალი, რომ ქართული დრამატურგია საგრძნობლად ჩამორჩება ქართული პროზის და არა მარტო ქართული პროზის, არამედ ლიტერატურის საერთო დონეს და რაც ყველაზე უფრო სავალალოა, — საგრძნობლად ჩამორჩება ჩვენი თეატრალური კულტურის დონესაც“.

სიბრუნისათვის ამ ათწლეულში შექმნილიდან ყოველწლიური პრემიით აღნიშნულ კიდევ ორ პიესას მოვიხსენიებ. ესაა ა. გუწაძის „ნატყვიარი წლები“ (1975) და მერაბ ელიოზიშვილის „ყველგან და ყველასათვის“ (1975წ.)

პიროვნების კულტის დაგმობამ პოეტები და კრიტიკოსები გაათავისუფლა დიდი და პატარა ბელადების საზოტო ლექსებისა და სტატიების წერის იძულებისაგან. მაგრამ ჯერ კიდევ საჭირო იყო ზოგი ჩვეულებად ქცეული სივლახის წინააღმდეგ ბრძოლა. ამიტომ იყო რომ ლიტერატურული კრიტიკის შესახებ შემოხსენებული დისკუსიის (1972) შემთავამებელ გამგეობის სხდომაზე (14.11) ბესარიონ ვლენტმა შენიშნა: პანეგირიკული კრიტიკა ვერ აღმოიფხვრავს.

კრიტიკოსთა ახალი ძალების შესახებ კი ვიტყვი, 1978 წელს კრიტიკის სექციისა და გამგეობის სხდომებზე და-

ახსებულს ახალგაზრდა, იმედიან მღმცემში კრიტიკოსები: ლევან აბოშვილი, ჯუმბერ თითქერია, სოსო სიგუა, ჯახსულ ღვინჯილია, თამაზ წიქრივაძე, ამ წლებში ვურადლება მიიქცია თეიმურაზ დოიაშვილმა.

წინა ათწლეულების მწერლობის გადაფასებამ მწერალთა თაობებს შორის რამდენადმე დაპირისპირება გამოიწვია, რაც, მართალია, მკრთალად, მაგრამ ამ ათწლეულშიც ვაგრძელდა. 1972 წელს „ლიტერატურულ საქართველოში“ კრიტიკის შესახებ გამართული დისკუსიის შემთავამებელ გამგეობის პლენუმზე (14.11) ახალგაზრდა კრიტიკოსების საყვედურის პასუხად ბ. ვლენტმა თქვა: ჩვენს თაობას პანეგირიკაც გამოერეოდა, მაგრამ დადებითი მხარეებიც გააჩნდაო და მაგალითად მოიტანა მისი და კონსტანტინე გამახაზრდიას ურთიერთობა — მწეველ, მაგრამ სამართლიანად ვაკრიტიკებდი, მეგობრობა გვქონდაო; კრიტიკის მოუთმენლობის გამო ბრძოლის ხაზს ბევრი კრიტიკოსი გაეცალა (მაგ. ვიორგი ჯიბლაძე, დიმიტრი ბენაშვილი...) და ლიტერატურათმცოდნეობის, ლიტერატურის ისტორიის კვლევის აკადემიურ სფეროში გადავიდაო.

ხელისუფლება, ოფიციალური კრიტიკა ყოველ დონეს ხმარობდა, მწერლობა „ხსორ“ გზაზე დაეყენებინა. 1974 წლის 23-24 აპრილს თბილისში კომუნისტების უსირცხვილო დევიზით გამართულმა მწერალთა და კრიტიკოსთა საკავშირო თათბირმა („პარტია ჩვენი ეპოქის გონება, ღირსება და სინდისია!!!) და 25 ივნისის პლენუმმა („საქართველოს კ ცკ-ის XII პლენუმის შედეგები და ქართული მწერლობის ამოცანები“) ისევაც ფურნალიზმშიჭარბებულ მწერლობას პუბლიცისტურობის გაძლიერება მოსთხოვა და ჩვენი მწერალთა ხელმძღვანელიც იძულებული იყო, ეს მოთხოვნა გაემეორებინა.

ამის შედეგი იყო „მერანში“ ხერის — „მწერლები ხუთწლედის მხარდამხარ“ — გამოცემები (რომელსაც, ვაღიარებ, ამ სტრიქონების ავტორმაც

შეაწია სიტყვა), განდა რუბრიკები „დროის ძახილი“, „მხოლოდ მითა ხარ ძლიერი“... ამის შედეგად 1978 წელს პუბლიცისტთა სექციაც კი შექმნეს, მაშინ როცა კავშირში პუბლიცისტების მიღებას ყოველთვის უარყოფდა მწერალთა ორგანიზაცია.

ბუნებრივია, ამ დროს (1977წ.) იწერება და მწერალთა კავშირის ყოველწლიური პრემიით ჯილდოვდება კლორტიფანიძის მხატვრულ-პუბლიცისტური ნარკვევი „რა მოხდა აბაშაში“.

ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში არაერთხელ ყოფილა საყოველთაო-საზღვრო მნიშვნელობის მოვლენები, რომელთა მიმართ დამოკიდებულების გამოხატვა მწერლებს თავიანთ საზოგადოებრივ მოვალეობად მიუჩნევიათ.

მ. ლებანიძე: „შეუძლებელია ქართული ერის მომავალზე ფიქრობდე კაცი და გული არ შეგაკეცვლოს ზემო რაჭისა და შიის რაჭის, მთათუშეთისა და ხევსურეთის ღამის სრული დაცარიელებით“ („ლს“, 1973, №33).

იყო დრო, ზოგიერთი ქართველი მწერალი ხოტბას ასხამდა ქართველი მთიელების ბარში ჩამოხახლებას („ისინი ჩამოვიდნენ მთიდან“ — აი, ამ ღონისძიების აღტაცებანარევი დახახიათება, რაც აიტაცეს აკაკი ბელიაშვილის სცენარით გადაღებული კინოფილმის სათაურიდან). შეგძვ, როცა სოფლები ვაანანაგეს, მიხვდნენ, რომ ქვეყნის საზიანო საქმე აკეთეს, ბარიდან მთაში დასახლების ქადაგებას მოჰყენენ და ამ წამოწყებას სახელი — „მთას დაუბრუნდა მთიელი“ — კლორტიფანიძის ნარკვევმა მისცა. ეს წამოწყებაც ბევრწილად კამპანიური და ფორმალური იყო და მასში ზოგიერთი ისიც ღებულობდა მონაწილეობას, რომელიც გუშინ მთის მიტოვებას ქადაგებდა. აი, რა მოჰყვებოდა პარტიის ბრძნულ გადაწყვეტილებებს!

ადრე ისე აქეზებდნენ (რომ არ ვთქვა — აიძულებდნენ), ეწერათ საქართველოში ბაშის გაშენებაზე, სიმინდის ნაცვლად რესპუბლიკაში მხოლოდ პუ-

რულის მოყვანაზე (ლიზუნგი „ძირს სიმინდის რესპუბლიკაში“ და „სიმინდის სათაურად კარტატი“), კვლავ რათ ხუთწლებებზე და ა.შ.

ასევე შემოვიდა ქართულ მწერლობაში ზაქესი, რიონქესი, სამგორი, რუსთავი. თუმცა აქ უფრო ეროვნულ აღორძინება-აღმშენებლობას მივსალმობოდა ქართველი კაცი:

გიორგი ნატროშვილი: „ისიც ცნობილია თუ რა იყო და რა არის ჩვენთვის რუსთავი, რა რომანტიკა ჰქონდა მას: დაწყებული გალაკტიონიდან და ლეონიძიდან არ არის არც ერთი ქართველი პოეტი, რუსთავზე და ქართულ ფოლადზე ლექსი ან პოემა არ დაეწეროს, ხალიბები, მოსხები და თაბალები არ გაეხსენებიათ“ („ლს“, 1973, №6).

ზემოთ მამხილებელი რომანები ვახსენე, მწვავე პრობლემების დასმისათვის ქართული მწერლობა ხშირად ხელისუფალთა წყრომას იმსახურებდა. აი, ადგილი ვრიგოლ აბაშიძის მოხსენებიდან მწერალთა VIII ყრილობაზე (1976). წ.

„მე საქართველოს კომუნისტების 25-ე ყრილობაზე ვილაპარაკე საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ხელმძღვანელის მუქართა და მრისხანებით სავსე გამოსვლებზე პარტიის წინა ყრილობის ტრიბუნიდან ქართველი მწერლების — რევაზ ჯაფარიძის, გურამ ფანჯიკიძისა და ივანე ურჯუმელაშვილის წინააღმდეგ.

მთ ხელს აძლევდათ მომხვეჭელობისა და კანონის დამრღვევთა მხილება მიუღ ქართველ ხალხზე ცილისწამებად გამოცხადებისათ და ადმინისტრაციული ზომებით დაეშინებინათ სიმართლის მოქმელი მწერლები, რომელთაც გაბედულება ეყოთ, ხმა აღმადლებინათ კომუნისტურ რწმენასთან და მოვალეობასთან შეუთავსებელი სიმამხინჯის წინააღმდეგ.

აი, ასე არაკანონიერად, არა კომპეტენტურად ხელმძღვანელობდნენ ლიტერატურისა და იდეოლოგიის ფრონტს ჩვენი“.

კიდევ ერთი რომანის გამოქვეყნება შეფერხდა. აკაკი ვასაძის „ყინულის მარწყუბებში“ (30-50-იანი წლების ჩვენი ყოფის სურათი) 1971-72 წლებში დაიწერა. „მერანი“ აქვეყნებდა რომანის შეკვეცილ ვარიანტს, მაგრამ შეაჩერეს, კომპარტიის ცკ-თან შეთანხმებით ნაბეჭდი თაბახები სადღაც გააქრეს, რედაქტორს მილიცა ჯაფარიძესა და მთავარ რედაქტორს გრიგოლ ჩიქოვანს. საფედეური გამოუცხადეს, ავტორი და რომანი დაგმეს იდეოლოგიურ მუშაკთა რესპუბლიკურ თათბირზე (1974. სექტ.), როგორც „ბათოლოგიის, საღიზმისა და შოვინიზმის მქადაგებელი“ („ზარია ვოსტოკა“, 1974. 4. X). ეს ნაწარმოები მხოლოდ 1990 წელს დაბეჭდა „ცისკარში“.

წიგნის დაბეჭდვა არცთუ იშვიათად დაყოვნებულა ამა თუ იმ მიზეზით და უმიზეზოდაც, მაგრამ ხელ სხვაა, როცა გამოცემას იდეოლოგიური თვალსაზრისით აფერხებდნენ. ამის მაგალითები საკმაო იყო. ერთი მათგანია სინამდვილის შეუფარავად ამსახველი რომანი „დაკარგული ოცნებები“, რომლის პირველი ნაწილი „მნათობში“ გამოქვეყნდა, ხოლო მთლიანად გამოცემას ავტორი ელიზბარ მაისურაძე თავისი დაბადების 50 წლისთავზე (1970 წ.) ვარაუდობდა. მაგრამ აწყობილი წიგნი ექვსი თვე გააჩერეს, როგორც ავტორი წერს, საქართველოს კ ცკ-ის მდივნის დევი სტურუას განკარგულებით. მას და კომისიის წევრებს (მწერლის განცხადებიდან არ ჩანს, რა კომისიაზეა საუბარი), როგორც ავტორმა გაარკვია, ნაწარმოები წაკითხულიც არ ქონდათ, — ეტყობა, რომელიღაც ინფორმატორებზე დაყრდნობით, ე. მაისურაძის ეს რომანი საბჭოთა წყობილებებისათვის არასასურველად მიიჩნეხ. შემდეგ, ჩანს, უზერხელობა იგრძნეს, წაკითხეს და შესაძლებლად ჩათვალეს გამოქვეყნება, ალბათ, მწერალთა კავშირიც ჩაერია და რომანი გამოიცა 1972 წელს.

თუ მამხილებელი ნაწარმოების დაბეჭდვა მოხერხდებოდა, მათ ავტორებს კრიტიკა ამოთრახებდა, ხელისუფლება

კი ავიწროებდა. მაგრამ როგორც წინა ათწლეულში, ახლაც იყო ჩვენს დროში, რომლებსაც, საერთოდაც, ჩემთვის: 1956 წლის 9 მარტის ტრაგიკული ამბების ამსახველი რომანი ოთარ ჩხეიძისა — „გამოცხადება“ დაიწერა 1973 წელს. გამოქვეყნება დაგვიანდა. მაშინ სხვა ქარი ქროდა. არაეინ გამიკარა ახლოსა“ (ო. ჩხეიძე, „ღს“, 1993. № 6). ეს რომანი მხოლოდ 1989 წელს გამოიცა.

არც მწერლობა რჩებოდა ვალში — შემოტყვევებს იგერიებდა, ზოგჯერ იერიშზეც კი გადადიოდა:

რუსეთში ახალი ხელმძღვანელობის მოსვლის შემდეგ (1964 წ.) 70-იან წლებში უფრო იმის წერასა და ბეჭდვას აქეზებდნენ, რაც თვალსა და ყურს სიამოვნებდა, არ უნდოდათ მწერლებს დაენახათ მექრთამეები, მომხვეჭელები, არ უნდოდათ, მწერლობა ფოფილიყო ცხოვრების სარკე. ასეთ დროს მწერალთა საკავშირო ფრილობაზე (1976 წ. 21-25. VI) გურამ ფანჯიკიძემ განაცხადა, მხედველობაში ქონდა რა 60-იანი წლების მეორე ნახევრის საქართველო:

„იყო შემთხვევები, როდესაც ცდილობდნენ ხელი შეეშალათ სიმართლისათვის.“

სიამაყით უნდა განვაცხადო, რომ ნამდვილმა ქართულმა ლიტერატურამ იმ დროს გაუძლო მძიმე გამოცდას, მან არ დაყარა იარაღი, არ დათმო თავისი პოზიცია. ამ დარბაზში სხედან შესანიშნავი ქართველი პოეტები და პროზაიკები ნოდარ დუმბაძე, ელგუჯა მადრაძე, არჩილ სულაკაური, თამაზ ჭილაძე, ჯანსუღ ჩარკვიანი, ოთარ ჭილაძე. იმ პერიოდში შექმნილი მათი ნაწარმოებები გამსჭვალული იყო მეტროლი, პრინციპული სულით და მომავლის რწმენით. უნდა ითქვას, რომ ისინი იბრძოდნენ თავიანთი მოქალაქეობრივი ვალის სახელით, იბრძოდნენ გაბედულად, ჭკვიანად და თავგანწირვით“.

— გრძელდებოდა გასაბჭოებისთანავე დაწყებული ბრძოლა ლიტერატურის ეროვნულობის, მშობლიურ ენაზე წერის

შესანარჩუნებლად. მარტო ამ ათწლეულში ქართულმა მწერლობამ თავისი ხელმძღვანელის გრიგოლ აბაშიძის პირით მინიმუმ სამჯერ განაცხადა საქვეყნოდ:

1. საკავშირო მწერალთა მეხუთე ყრილობაზე (1971 წ. ივლისი): „თითოეული საბჭოთა ხალხი ამყობს თავისი ენით, რომელსაც წინაპრები თვლიდნენ ეროვნული თვითშეოფადობის უპირველეს ნიშნად, ჩვენი ხალხი 15 საუკუნის მანძილზე განუწყვეტლივ ქმნიდა თავის დიდ ლიტერატურას“;

2. 1972 წელს კრიტიკის შესახებ გამართულ დისკუსიაზე („ღს“, 1972 წ. № 4-8): „ზოგიერთი კრიტიკოსი, ლიტერატორი, სწავლული გაუმართლებელ აჩქარებას ამტკიცებს, წინ უსწრებს ისტორიის მსვლელობას და გამოჰყავს სახელდახელო, თეორიულად დაუსაბუთებელი, ლეზორგანიზაციის შემოქმანი პროვოკაციები ასიმილაციის შესახებ, ენათა და ლიტერატურათა შერწყმის შესახებ“.

3. საქართველოს საბჭოთა მწერლების ყრილობაზე (1976 წ.) ხაზი გაუსვა საბჭოთა ლიტერატურის მრავალეროვნულობას და მშობლიურ ენაზე წერის უპირატესობას კოლონიური ქვეყნების მწერალთა ორენოვნებასთან შედარებით. არც სხვა მწერლები ისხდნენ გულხელდაკრეფილნი:

საბჭოთა და პერუელი მწერლების დიალოგის დროს თემაზე „წარსულ კულტურული ტრადიციები და თანამედროვე ლიტერატურა“ (თბილისი, 1971 წ., 30. XI-I.XII) მწერალთა ორგანიზაციის ერთ-ერთმა წევრმა ვლადიმერ მაჭავა-

რიანმა კიდევ ერთხელ გამოხატა ურყევი რწმენა მწერლობის მშობლიურ ენაზე განვითარების აუცილებლობის თაობაზე;

1972 წლის 25-26 მაისს ჩვენი მწერალთა კავშირისა და „ლიტერატურნია გახეტას“ მიერ მოწყობილ მრგვალ მაგიდასთან (თემაზე — „მრავალეროვნული საბჭოთა პროზის ნოვატორული მივანი თანამედროვე თემის ათვისებაში“, თბილისი), რა თქმა უნდა, ქართველი მწერლები გვერდს ვერ აუვლიდნენ იმ მტკივნეულ საკითხს, რომელიც ჩვენი ლიტერატურის მომავალს ეხებოდა და გურამ ასათიანმა საბჭოთა ლიტერატურის მრავალეროვნულობის შესახებ განაცხადა: „დიდი ინტერესით მოვისმინე დისკუსიის მონაწილეთა გამოსვლები და გაოცებას ვარ, რამდენი რამ გვაქვს საერთო — საერთო სამერძისო გვემები, საერთო მისწრაფებები და მაინც რა სხვადასხვანაირი ვართ! რა თქმა უნდა, გახერტილ შაურიანად არ ეღირება ეს ჩვენი საუბარი, ლიტერი, სომხური, უზბეკური და სხვა ლიტერატურები რომ არ გვეკონდეს“.

მწერლები სხვადასხვა ეროვნულ სატკივარს ეხმაურებოდნენ:

„ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე (1971 წ. № 27) ვაისმა აკაკი ბაქრაძის ხმა — „აქა ამბავი მურადიანის მეცნიერებისა“ — ქართული ტოპონიმების უსაბუთოდ სომხურად მონათვლის თაობაზე.

ჩვენი ისტორიის ხელყოფასა და გაყალბებას ასევე საკმაოდ ხშირად აძლევდნენ საკადრის პასუხს ბონდო არველაძე, რევან ჯავარიძე...

მ ა ე ს ტ რ ო

გურამ ასათიანის მედიტაციური აზროვნების „ფერადოვან“ სიერცეებში მწარე სინანულის ამგვარი ამოძახილიც იპოვება — „საოცარია, ყველაზე მეტად ქართველი თითქოს ქართველს მტრობს, მაგრამ უქართველოდ გაძლება არ შეუძლია, ვინაიდან მაინცდამაინც მასთან სურს შეტოქეობა, დატოლება, ძალის მოსინჯვა... ეს მხოლოდ წარსულ საუკუნეთა მემკვიდრეობა არ არის...“

მან, ქართული სულისა და ხასიათის უნიკალურმა მკვლევარმა, დახვეწილმა და სრულყოფილმა ანალიტიკოსმა, ზუსტი აქცენტებით აღბეჭდა ჩვენი ისტორიული სინამდვილიდან არეკლილი და ქართულ მხატვრულ ცნობიერებაში გარდასახული ეროვნული სულის ურთიერთგამომრიცხავი თვისებები, რამაც ერთნაირი „წარმატებით“ დასძლია ამაღლება და დაკვამაც, საამჟამოცა და სამარცხვინოც...

ქართული მხატვრული ლიტერატურის სულის წარმტაც „ქალატებში“ ზეტიალი, ხშირად „ტკობის“ მონატრებულ დილეტანტსაც აუშლის ზოლმე წაკითხულის ქაღალდზე გადატანის საღერდელს. აქ იგი ბავშვური გულმოდგინებით ყვება წაკითხულის შინაარსს, და ყვება თითქოს იმიტომ, რომ ორიგინალის კითხვისთვის მუდამ მოუცლელ „მკითხველს“ ტექსტის შემოკლებული

ვარიანტის ვადმოცემით ლიტერატურული არასრულფასოვნების შეგრძნება გაუნელოს...

მრავალრიცხოვან ფსევდოწიგნიერთა პატივმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, ალბათ, ამგვარ მოთხრობილ „ლიტერატორთა“ არსებობაც აუცილებელია... სამწუხარო მხოლოდ ისაა, რომ ამ ტიპის „შემოქმედთა“ რიცხვი მცირე არ არის...

ამას ასე ხაზგასმით იმიტომ აღვნიშნავ, რომ ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობასა და კრიტიკას მდიდარი ტრადიცია გააჩნია, რომელთაც, სამწუხაროდ, ნაკლებად იცნობს მკითხველი. ამ ტრადიციების მიხედვით, არაფერს ნიშნავს, სამუდამოდ დამუნჯებული სამუხეუმო ექსპონატით აღწერო შესწავლაზე ზოგჯერ მართლაც გაქვავებული, მკედრადშობილი და დაბალზამიერებული ფსევდოლიტერატურული უმწეობა, უფრო იშვიათად კი სიცოცხლის მშვენიერი ნაკვთებით ძალუშად ათრთოლებული მხატვრული შედეგები, საქმე უფრო ისაა, ეროვნული მხატვრული ცნობიერების უმაღლეს მიღწევათა კეთილზმოვანებას მიაყურადო და ასე განვკურთხო შესწავლაზე არსებული კმნილების ნამდვილი ღირებულება...

შინაგანი ინტუიციით სწვდება ნამდვილი კრიტიკოსი მწერლისა და ისტორი-

ული ცხოვრების ნებით გამოძერწილი ქმნილების აკარგვს... მერე კი, მისი დამოკიდებულების შემდეგ, იწყება „დაუნდობელი“ ჭიდილი ფარულ „სამკაულთა“ წარმოსაჩვენად... ასე რომ, ლიტერატურული კრიტიკის უმთავრესი ნიშანი საკუთარი ესთეტიკურ-ფილოსოფიური სისტემის მყარად გამოკვეთილი პრინციპების ერთგულებაა, რაც, ბუნებრივია, ივსება და იხვეწება ინტელექტუალური გამოცდილების ზრდასთან ერთად... და, რომ, ისიც ნამდვილი შემოქმედია და, რომ, ისიც სიტყვის ფერმწერი და უწარმტაცეს ხილვათა შთაგონებულნი ოსტატია, ამის შესანიშნავი მაგალითით თვით გურამ ასათიანის სულიერი შემქმნელობაა...

მას ყველასგან განსხვავებული სააზროვნო მისმტაბები და სტილი გამოარჩევს... დღეს იგი, განსაკუთრებული სიმადლითა და სიფაქიზით ჩანს ჩვენი ინტელექტუალური და მორალურ-ეთიკური ცხოვრების საერთო გაფერმკრთალების ფონზე...

რა სამწუხაროა, რომ დღეს, უდავოდ საინტერესო შემოქმედთა პუბლიკაციებშიც კი, უფრო მეტია კულტურულ ავანსცენაზე გამოსულ „გლადიატორთა“ კბილთაღრჭიალისა და თვალთაბრიალის „ინტონაციები“, ვიდრე ფაშის საერთო ტყვიელის საკუთარი სულიერების ნაწილად ქცევისა და ამგვარად გასპეტაკებული განსჯის საჯაროდ გამოტანის მაღალი პრინციპი...

მწერლისა და მოაზროვნის ფიქრები არ უნდა ბაღებდნენ უცნაურ გაურკვეველობას და არ უნდა აღძრავდნენ იმის შთაბეჭდილებას, რომ ეს ყოველივე მხოლოდ გამარჯვებულთა მოხეიმე თანახმიერებისაგან მომდინარე „ყიჟინაა“ რომელსაც არ გააჩნია დამოუკიდებელი ანალიტიკური აზროვნების ნიშანწყალი...

გურამ ასათიანის ნათელ და ელევანტურ სააზროვნო პრობლემატიკასთან მიახლოვებამ, შეუძლებელია არ დაგაფიქროს და სხვა სიღრმით არ წარმოგადგინოს ჩვენი ისტორიულ-ლიტერატურული ცხოვრების დიდებული წარსუ-

ლიც. სულიერი ყოფის ფერმიხდილი ატმოსფეროც...

მისი ინტერესების ^{ერქვესული} ^{სიტყვის} ^{სიღრმე} ^{და} ^{სიძლიერე} ^{და} ^{სიხვედრე} ^{და} ^{სიკეთილშობილესობა} წმინდა ლიტერატურული კვლევის საზღვრებს და ეროვნული ფსიქიკისა და ესთეტიკური ბუნების ამ სიღრმეებს ეკვლევს, რომელთაც არსებითი მნიშვნელობა გააჩნია ჩვენი თვითშეცნობისათვის.

ქართული მწერლობისა და ხალხური სიბრძნის პარალელურმა კვლევამ ხელშეახებად გამოკვეთა ადამიანის ეროვნული იდეალის საუკუნეებით ნაძერწი შიდაელი, რომელიც უნიკალურია არა გაქვეებული ნაკეთებით, არამედ დრო-ფაშის სუსხიანი სუნთქვით გამობრძნეული იერსახით...

მისი ვრცელი გამოკვლევა „სათავეებთან“ თუ ლირიკული მედიტაციის შედეგად „როგორ უყვარდათ საქართველოში“ ნიმუშია ლიტერატურული აზროვნების განსაკუთრებული სიმაღლისა...

რაოდენ შთაბეჭდავია ერის ისტორიული წარსულისა და კლასიკური მწერლობის სიღრმეებში მისი ღალი და თავისუფალი „განაჯარების“ ბრწყინვალე გამოვლინებები, როცა გამაფრებელი ინტუიცია საოცარი სიცხადით იცნობიერებს საშუალოდ ჩავლილ მოვლენათა შუქ-ჩრდილებს... როცა ფაშით მტკვრწყნარი, დაბინდული წარსული დაუფარავად ავლენს თავის პირველფილ უმანკობას... არაფერია წარსულის ლაბირინთებში მოხეტიალე მისი თვალთახედვისათვის უცხო და შორეული, ფერდაკარგული და კვდომამუკარგული... და მოუდინება მკითხველის ცნობიერებისაკენ თავისი ქვეყნის სათავეებთან ძალუმად მომდინარე სულიერი იმპულსების უწყვეტი ნაკადი...

ძნელია წარმოვიდგინოთ, პქონდა თუ არა ამ ნათელმხილველის ნიჭით მომადლებულ მოაზროვნეს ეროვნული სულის მოხალღნული „ჩამოღამებისა“ და აგრერიგად დაკნინების ავი წინათგრძნობა, რომელსაც თურმე ასე „სათუთად“ ფარავდა და „უკეთეს“ დღეთათვის ინახავდა ერის დამაბუნებელი შინაგანი პოტენცია... გრძნობდა თუ არა მძაფრი

შევგრძნებებით გამოჩნეული აღლო, რომ მისი მოწინააღმდეგეა და რომანტიკული გატაცების უპირველეს საგანს — ერის სულიერ კულტურას — მიძინება და ტვინობის სიფთობე დაემუქრებოდა... რომ ჩერად ქცევის საშინოების წინაშე დადგებოდა პიროვნების მკვეთრად გამოკვეთილი ინდივიდუალობა... რომ გუშინდელ მშვიდ და უწყინარ აღამიანებში მოხდებოდა რაღაც გაუთვალისწინებელი მუტაცია... და იშვებოდა შემზარავად სახედაკარგულ არსებათა სიმრავლე, არსებითად სრულიად ახალი უცხო, ბუნებრივია, არა, არამედ „აბსოლუტური თავისუფლების“ ანომალიური ნაშეურნი, აღამიანური „რეგლამენტაციებისაგან“ ზიზღით განზიდულნი და თავაწყვეტილნი... საოცრად ძნელია, თუ შეუძლებელი არა, მათ წაშლილ და პირწმინდად გადარეცხილ სულზე წმინდა აღამიანური ზრახვები აღბეჭდო, რადგან გენვენება, რომ მათში, სრული სიყვარულის მძლავრობით, ბოლომდეა ამოშანებული სიკეთისა და სათნობის ნიშან-წყალი — რაც საკუთარი ეთიკური ბუნების სრული იგნორირების ღოგოკური შედეგია... ასე და ამგვარად იქცა აღამიანთა გარკვეული კატეგორია გაბრწინებისა და დაუნდობელი სიძულვილის მზა ჭურჭლად...

ათი წლის წინ გარდაცვლილი გურამ ასათიანი ქართული სულის ამ ტრაგიკულ მეტამორფოზებს, ცხადია, ვერ წარმოიდგენდა, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჩვენს წმინდა ქრისტიანული მსოფლშეგრძნების სუბსტანციურ ხასიათს ასე გატაცებით ვეღარ უკმევედა გუნდრუკს...

ქართული სულიერი კულტურის წარსულსავე მოწინააღმდეგეობით მიდრეკილ, რომანტიკულად მოაზროვნე ესთეტიკის ამ სანდომიან რეფლექსებს რომ უდავოდ გააჩნია ნიადაგი, ამაში ეჭვის შეტანა დიდი მკრებელობა იქნებოდა... ეროვნული სულიერების გამოშატეული მრავალრიცხოვანი ძეგლები სწორედ ქრისტიანული რელიგიის უსპეტაკეს იდეალებს განასახიერებდნენ, ისინი დაფინებით ამკვიდრებდნენ ქართულთა არცთუ იშვი-

ათად პატივმოყვარეობის წილი დაღრღინოლ გულებში დეითურ ქაღალდს დასიკეთეს... იყო, ჩვენს ობტუზიფიკაციულ სულის, სიბნელესა და ბოროტებაზე ქრისტიანული ნათლის ძლევის პერიოდები, მაგრამ, როგორც ფატალური აუცილებლობა, უმცირების წყველიაღიდან ამოხეთქილი შხამიანი სუნთქვა, სწრაფად ატყნობდა სულიერების ამწვანებულ ყლორტებს... დგებოდა უსაშველოდ გაბმული წლები სულის სათნობებაზე ზორცის ძლევისა...

საქმე ის ვახლავთ, რომ სულის სათნობა, სამშობლოს ერთიანობისა და სიმტკიცის უმძლავრესი დედაბი იყო...

ასე რომ, ქრისტიანული მსოფლშეგრძნების ორგანული გათავისება და მისი სულიერი მოძრაობის ერთადერთ „მექანიზმად“ ქცევა შესაძლოა საყოველთაო ხასიათს არ ატარებდა, მაგრამ უკეთეს ქართველთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის თვალსაჩინო მაგალითები უდავოდ დავევიდასტურებდნენ ჩვენი ქრისტიანობისადმი სამაგალითო ერთგულებას...

დაუეჭვებარია გურამ ასათიანი, როგორც XIX საუკუნის გენერალურ შემოქმედთა უბადლო მკვლევარი... რომანტიკოსების, ილიას, აკაკის, ვაჟას და სხვათა ლიტერატურული პორტრეტები მისთვის დამახასიათებელი ლირიკული თრთოლვით იქსოვება... შემოქმედი და მისი ქმნილებები მთლიან და განუყოფელ სუბსტანციად წარმოსდგება, როგორც მონოლითური და გაუზზარავი სხეული, რომელსაც მთელი არსებით სწელება კრიტიკოსის გამძაფრებული შთაგონება... სულიერ წინაპართა რომანტიკული ცხოვრებისა და შხატვრული აზროვნების იდეალება მის წინაშე თითქოს იცულის დროის მკვირვ საბურველს და გულისწმინდა, სამშობლოსათვის წამებულია კეთილშობილი ხილუვებები, რაღაც საოცრად ღრმადამიანური ტკივილების და ჭირთათმენის პანგებით ეცხადებიან შთამომავალთა ვურთასმენას... მათი კავშიანი არასოდესაა გონებაჭკრეტით ანუ არამკვეყნიური მისტიკით გატაცების შედეგი... ყველაფრის სათავე მძიმე ცხოვრების სისასტიკა, რის და-

ძლევასა და გადალახვაშიც იწრთობო-
და და ძლიერდებოდა მათივე გენიალური
სულიერი პოტენცია... შესაძლოა ამიტო-
მაც, მათკენ მიდრეკილი ლიტერატურა,
როგორც ძველთა გულწრფელი ჰირო-
სუფალი და მწარე განცდებს ორგანულად
ნახიარები, მათი ცხოვრების პროზაულ
კანონთა ბოლომდე გახსნა არ ცდილობს,
რადგან ის სულით ესთეტია და უფრო
მშვენიერისა და ამაღლებულის რანგში
უნდა წარმოსახოს დაუნდობელი მიწი-
ერებით „ცეკარნაკურები“ მრავალი რამ...
ქართული კლასიკოსების ცხოვრება და
სულიერი გამოვლინებები გურამ ასათი-
ანის შინაგან არსებაში იმკვიდრებს თი-
თქოს ადგილს... სამშობლოს წარსული
ბედით შეწუხებული, დიდ წინაპართა
ძვირფას აზრდობებთან ერთად, ისიც
გულწრფელად ტირის და მწუხარებს...

კრიტიკოსის ელვარე ნიჭით აღბეჭ-
დილი ეს პორტრეტები, ლიტერატურუ-
ლი კვლევისა და აზროვნების ახლებურ
სტილისტიკას ამკვიდრებდა... იგი თა-
ვისუფლდებოდა ადამიანის დამორგუნ-
ველი დოგმატიზმისაგან, კატეგორიულო-
ბისა და მშრალი მეცნიერული მეთოდო-
ლოგიისაგან. მღვლვარე ძიების პათო-
სით და არაერთმნიშვნელოვანი მინიმუმ-
ბებით, იგი, უპირველეს ყოვლისა, მწე-
რღის პიროვნული და სულიერი სახის
ცოცხალ წარმოდგენას აღწევდა...

საოცარი ის არის, რომ ამით იგი
თითქოს ეხმარებოდა მკითხველს საკუ-
თარი მენტალიტეტის, სულიერ კულ-
ტურასთან ინდივიდუალური დამოკიდე-
ბულების, და, თქვენ წარმოიდგინეთ,
ფსიქოლოგიისა და ქცევის ახლებური
მოდელის ძიებაში... მისი ლიტერატუ-
რული ინტერესების წრე, თვით ამ კონ-
კრეტულ გამოკვლევებშიც კი ძალზე
ვრცელია. ცალკეული მწერლის ესთე-
ტიკური, სოციალოგიური თუ ექზის-
ტენციური პრობლემები კულტურულ სა-
მყაროსთან მიმართების სპექტრში გა-
ნიხილება და სწორედ ეს ანიჭებს ამ
ლიტერატურულ პორტრეტებს მაღალ
შემეცნებით ღირებულებას...

გურამ ასათიანის სახელი ჩვენი კულ-
ტურული საზოგადოებისათვის, უპირ-

ველეს ყოვლისა, თხემით ტრეფაძე/ეს-
თეტის წარმოდგენასთან ერთად...
და მართალიცაა, რადგან ვლადიმერ ვა-
გორც ადამიანისა და მოაზროვნისათვის,
უპირველესი და უმთავრესი ხელოვანის
სულის ესთეტიკური ბუნება და პიროვნუ-
ლი არტისტიზმია, რომლიდანაც ძა-
ლუშად სჭვავის შემოქმედებითი პოტენ-
ციის ძალა და ენერჯია... სწორედ აქე-
დან, ესთეტიკური აღქმის ამ თვალსაწი-
ერიდან მოინიშნება მისთვის სინამდვი-
ლესთან დამოკიდებულების ემოციური
პათოსი... ეს ყოველივე, რაღა თქმა უნ-
და, არ ნიშნავს პერმეტიზმს, რაც ხელო-
ვანის სამყაროსა და რეალური სინამდ-
ვილის სრული დაშორიშორების აპო-
ლოგიას გულისხმობს...

ის, ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ვა-
ფას, ვალაკტიონისა და ანას პოეზიის
დამატობელი სურნელით იყო გაბრუ-
ებული და ამიტომ, მისი ესთეტიკური
იდეალი პროზაული „ბუნებრიობის“
ტლანქ და მოუხეშავ ნაკეთებს ვერ ეგუ-
ებოდა... და, მაინც, მისთვის სიცოცხლე-
ზე ფიქრი მხოლოდ „არტისტული ყვა-
ვილების“ ტკობით განცდილ ნეტარებად
ვერ იქცა... რადგან კარგად იცოდა, რომ
ნიადავ ცრემლდამდნარი პატარა ერის
შვილისათვის ეს ყოველივე გაუმართლე-
ბელი ფუფუნება იქნებოდა, ამიტომაც
დაშორიდა ბედს და შეძლებისდაგვა-
რად უკუაგლო მისი შინაგანი ბუნებისა-
თვის აგრურთავდ ორგანული ვალანტური
„ცლუნებები“...

ყველას კარგად გვახსოვს, ჩვენი ახლო
წარსულის ლაგამამოდებული დღეების
უაზრო და უგემური ყოფის სევდა... გუ-
რამ ასათიანიც ამ საერთო უსახური რე-
ვლამენტაციების ატმოსფეროში ჩამოყა-
ლიბდა, როგორც პიროვნება და მოაზრო-
ვნე. საზოგადოებრივ მოვლენათა ცენტ-
რში მოტრიალე, იგი ცდილობდა მთელის
ხილრმით წარმოედგინა და განეზოგადე-
ბინა დანახული და განცდილი... ჩვენს
წინაშე, ხშირად, სწორედ ლიტერატუ-
რულ ვანსჯად სუბლიმირებულ და ესთე-
ტიზირებულ სამოსელში წარმოდგენილ
ამ ფიქრთა ანარეკლია...

მისი მრავალზე მრავალი მოხაზრება, შესაძლოა თავისი აქტუალობით, დღეს ზოგიერთისათვის არცთუ განსაკუთრებულად ღირებული, მომავლის სიერცხვებში ვაკრილი სააზროვნო „ბილიკებია“, რომელსაც, ღრმად ვარ დარწმუნებული, მოკრძალებითა და სიყვარულით გაუყვება ყველა დროის გონიერი ქართველი... რაც შეეხება მის უნატიფეს კულტურას, იგი დარწმუნებულად როგორც ქართული გონის მშვენიერების ენაზე ამეტყველების ეტალონი...

ის, ანალიტიკური განსჯის განსაცვიფრებელი ძალის მიუხედავად, პოეზიის ნახ, ხაერდოვან ფრთებსაც ანდობდა საკუთარ ბედისწერას, არ იყო ძალა, რომელსაც შეეძლო, მისი ამ ტკბილ-მწარე ბოკემური ილუზიებიდან „გამოფხიზლება“... ესეც მისი უნიკალური ბუნების თანდაყოლილი თვისება გახლდათ და, რაღა თქმა უნდა, მისი პიროვნული პარმონიის სრულყოფილი წარმოდგენისათვის გამართლებულიცა და აუცილებელიც...

გვაქვს კი ჩვენ უფლება — საზოგადოებრივი გაცეითილი კეთილდღეობის სახელით, ეჭვი შევიტანოთ მისი ამგვარი არჩევანის სისწორეში? იმ არჩევანისა, რომელიც მისივე ცხოვრების აუცილებელი „სამკაული“ იყო... სამწუხაროდ, მძიმე დასასრულით...

მისი ცხოვრება კიდევ ერთი დამაფიქრებელი მისტერიაა, პროტაგონისტის ამჟი ნებით ვათამაშებული და საბოლოო წერტილდასმული...

გურამ ასათიანის კეთილშობილი ხული, ჭკუშმართად მძალადი მუშების „ორგებში“ ღრმად განდობილი და ამის საოცრად ბედნიერი, დაეინებით მიიღებოდა სულიერი კულტურის ფარულ მშვენიერებათა უსასრულო ხილრმეებისაკენ, თუმც, ალბათ, თანდათანობით უფრო და უფრო ძალუმაღ გრძნობდა, რომ ვერახოდეს დაიცბობდა მოძალბულ წადილს, რომელიც ხელახლა ჩნდებოდა კაფოფილების სისავსიდან. ის უფრო მეტი იყო, ვიდრე ჩვენს შეზღუდულ თვალთახედვას წარმოუდგენია... კვლავ მინდა გავიმეორო, რომ მისი ცხოვრე-

ბის არითმია, მისივე აფორიაქებული სულის ნებით იყო ნაწარმოები ბოლომდე განჭვრეტელი...

„ყოველგვარი თავისთავადობა დასაბამიერი და ორიგინალურია, ხოლო ყოველგვარი ორიგინალობა მორალურია... დიდებულია ორიგინალობა მთლიანი ადამიანისა, მის გარეშე არ არის არც გონების ენერგია და არც სულის სილამაზე“ (ფრ. შლეგელი). დიდი გერმანელი მოაზროვნის ამ სიტყვებში ძნელი არ არის იგულისხმოდ, სწორედ ის უდრმესი პიროვნულ-შემოქმედებითი ინდივიდუალობით აღბეჭდილი ლიტერატურა, რომლის გონების ენერგიისა და სულის სილამაზის წარმოჩენასაც ეძღვნება ეს მოკრძალებული წერილი... რომელიც, შესაძლოა, მშვენიერებით აღფრთოვანებას გადაჩვეულ, ყველაფრისადმი, გულგრილად მიიანებს ზედმეტად პათეტიურადც მოუჩვენოთ... შავანთათვის, ბოლოს და ბოლოს, ვითარცა ბევრი სხვა, ისიც რამდენიმე წიგნის ავტორია და მეტი არაფერი... არ არის ასე... დაწერო წიგნი და შექმნა ნაწარმოები — სხვადასხვა რამაა. იმისათვის, რათა შვა ქმნილება, აუცილებელია ხელოვნება, წიგნის დასაწერად საკმარისია გელანი და ქალაქი... მხოლოდ და მხოლოდ, სულ ორ სტრიქონს ძალუძს იყოს ქმნილება, ათეულობით ტომებს კი მხოლოდ წიგნი... მრავალი ჩვენი თანამედროვე მწერლისა თუ მოაზროვნის სტილი მხოლოდ საქმიანი მიმოწერისა და პოლემიკისთვისაა გამოსადგვი... ბოლოს და ბოლოს, იგი საზოგადოებრივი ცხოვრებისთვისაა შესაფერისი და არავითარ შემთხვევაში ლიტერატურისათვის...

ამიტომ ნანს-მეთქი, ცხოვრებისა და აზროვნების სტილით ყველასგან განმარტოებული გურამ ასათიანი იმ უჩვეულო სიმაღლედ, რომელსაც დიდი მაგალითის ძალა უნდა ჰქონდეს ლიტერატურული ცხოვრებით გულწრფელად გატაცებული ადამიანებისათვის...

ყველაზე არსებითი კი მაინც ის იყო, რომ გურამ ასათიანისათვის კრიტიკა კულტუროლოგიური ცნობიერების ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოვლინებას და ამ-

დენად დამოკიდებულ თვითღირებულებ-
რივ შემოქმედებით „აქტს“ წარმოადგე-
ნდა...

ანიჭებდა რა ლიტერატურულ კრიტი-
კას ამ მაღალ სტატუსს, სთვლიდა, რომ
მან გარკვეული სახით უნდა შესძლოს
ხელოვნების იმიტაცია, რათა მკითხ-
ველს მაინჭოს ინტელექტუალური და
ესთეტიკური კმაყოფილება... იგი უნდა
განერიდოს წმინდა აღწერილობითობის
უსახურ ჩარჩოებს, ანუ განიწმინდოს ექ-
სპლიციტური იერსახის გამოვლინებე-
ბისაგან...

აღბათ ამიტომაც წარმოიდგენდა იგი
კრიტიკის უმაღლეს ამოცანად მონოლო-
გიური ტექსტის იმგვარ სახეობას, რო-
მელიც თავისთავში აირეკლავდა პოე-
ტური განცდისა და აზროვნების უნიკა-
ლურ მშვენიერებას...

შესაძლოა ეს იყო ერთგვარი გამოწ-
ვევა და ჭიდილი კრიტიკის დიალოგურ
ტრადიციასთან, რომელიც მხატვრული
ნაწარმოების მხოლოდ შეფასებით ისაზ-
ღვრებოდა და გამორიცხავდა ლიტერა-
ტურულ-კრიტიკული ესსეს ტექსტუა-
ლურ თვითღირებულებას...

იგი ერთი ბრწყინვალე ნიმუში იყო
მონოლოგიური ტიპის ლიტერატურული
კრიტიკისა, ბადალი და ხწორი ჭეშმარი-

ტად მაღალი მხატვრული ლიტერატუ-
რისა.

საგულისხმოა ისიც, რომ მისი ელე-
განტური ანალიტიკური ობუხები იყო
არა იმდენად ავტორის პიროვნული
თვითგამოხატვის სურვილით ნაკარნახე-
ვი, რამდენადაც ობიექტურ რეალობად
გარდასახული ესთეტიკური სივრცე,
რომელსაც სრულიად დამოუკიდებელი
აზრი და მნიშვნელობა გააჩნდა.

და ბოლოს, კიდევ ერთხელ, რამოდე-
ნიმე სიტყვა გურამ ასათიანის აშკარად
გამოკვეთილ, განუყოფელ და დაუვი-
წყარ ინდივიდუალობაზე... იგი იყო თვა-
ლსაჩინო ნიმუში იმისა, თუ რა დაუფა-
რავად ძლიერია ხელოვანში მოთხოვნი-
ლება და ღტოლვა სუბიექტურობისაკენ,
პროზული ყოფიერების პოეზიად გარ-
დასახვისაკენ, საკუთარი ფარული ინს-
ტიქტების ლეგალიზაციისაკენ, ყველასი
და ყველაფრის არტისტული „რეანიმაცი-
ისაკენ“.

მისი მშვენიერი სულის ბუნებრივი
თვისება იყო ბოლომდე გამოველინა სა-
კუთარი ენებიანობა და თუნდაც უსახურ
ჯამის მწუხარე განწყობილებებიდან გა-
ნოქებრწა და დაემკვიდრებინა მხოლოდ
საკუთარი ადამიანური და შემოქმედები-
თი პორტრეტი...

საუკრძობო გამოკლება

რამდენიმე ათეული წელიწადია, ბ-ნი ვახტანგ გიორგიძე წარმატებით იკვლევს საქართველოს ძველი ისტორიის საკითხებს. მისი ახალი წიგნი — „ამრეშუმის დიდი საეპიგრაფო გზა და საქართველო“ (თბილისი, 1997) — მეცნიერის წარმატებული კვლევის კიდევ ერთი დასტურია.

წიგნი მოცულობით დიდი არაა, სულ 130 გვერდია და საგულისხმოა, რომ ავტორის მიერ ამ წიგნის დასაწერად გამოყენებული, ე. ი. წაკითხული, შესწავლილი, დამუშავებული წყაროებისა და ლიტერატურის სია ასევე 130 დასახელების ერთეულისაგან შედგება. ცხადია, აქ არაერთი მაგასთან არა გვაქვს საქმე და ეს დამოხვევაც შემთხვევითია. მაგრამ ასეთი დამოხვევა კარგად გვიჩვენებს, თუ რა „მადანი“ უნდა გადაამუშავოს მეცნიერმა იმისათვის, რომ ერთი წიგნი დაწეროს. გამოდის, რომ, ამ კრძობ შემთხვევაში, მკვლევარს ერთი გვერდის დასაწერად ერთი წიგნის გაზრება დასჭირდება. ისიც მართალია, რომ ზოგჯერ სულ ერთი წყარო და ორიოდ გამოკვლევაც საკმაო ახალი სამეცნიერო ნაშრომის დასაწერად, მაგრამ იმ შემთხვევაში პირობითად მაინც იგულისხმება ლიტერატურის ვრცელი სია, რომლის საფუძველზეც მეცნიერი ახალ ცოდნას ქმნის.

ყოველივე ეს იმიტომ აღვნიშნე, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში, ბოლო დროს, სამწუხაროდ, წყაროებისა და ლიტერატურის

რის ცალმხრივად შერჩევის სამარცხვინო სენი გავრცელდა... ზოლო ჩვენი ავტორი იმ ბედნიერ გამონაკლისს ეკუთვნის, ვისაც ცალმხრივობის სენი არ შეყრია. და ეს გახლავთ საფუძვლთასაფუძველი მიუკერძოებელი მეცნიერული კვლევისა.

მთელი იმ ზღვა ლიტერატურის გააზრება, ბ-ნი ვახტანგ გიორგიძე იმისათვის დასჭირდება, რომ ერთი შეხედვით, ერთადერთი საკითხი გამოეკვლია, — რამ გამოიწვია თბილისის პირველი აოსრება, ანუ ვინ და რატომ დაარბია თბილისი პირველად, იმ უშორეს VII საუკუნეში? მაგრამ წიგნის მკითხველი დარწმუნდება, რომ მასში საქართველოს ძველი ისტორიის საკითხთა მთელი წყება გამოკვლეული, მეცნიერმა, ფართო თვალსაწიერის წყალობით, საკვლევი თემის ძირითადი საკითხი მსოფლიო ისტორიის მოვლენების ფონზე განიხილა. საკითხისადმი ასეთმა, ერთადერთმა სწორმა მიდგომამ ავტორს შესაძლებლობა მისცა საფუძვლიანად დაემუშავებინა თემა. ამასთან აღსანიშნავია, რომ ბ-ნი ვახტანგ გიორგიძე კარგი ქართულით წერს, მისი ფრაზა გარკვევით გადმოგვცემს აზრს, სადაა და შორსაა ყოველგვარი ლვარტნილობისა და ბუნდოვანებისაგან. განსაკუთრებით კარგად იკითხება წიგნის დასაწყისი, რომელიც მეცნიერში შწერლის აღლოსაც ამტკიცებს: „საქართველოში უკვე ზაფხულის სიცხეები იწვებოდა, როცა თბილისის კედლებს ქართველთათვის უც-

ხო ლაშქარი მოადგა. ზოგ მეომარს თავზე თმა სულ გადაეპარსა, ზოგს ნაწნავები ქონდა, უმრავლესობა კი „ვრძელთმიანი ხალხი“ იყო. უცნაური შესახედაობისა და ჩაცმულობის მრავალრიცხოვანმა მეომრებმა თბილისის ვალაენის მიმდებარე ველზე კარვები გაშალეს, ქალაქზე შეტევას კი არ ჩქარობდნენ“...

წიგნის ასეთმა დასაწყისმა ძველი ქართული მეისტორიენი გამახსენა, „ქართლის ცხოვრების“ დიდებული ავტორები (სახელდებით ცნობილ-უცნობნი), ვასუშტი ბაგრატიონი, ისინი, ვისთვისაც ისტორია უპირველესად მწერლობის ერთი დარგი იყო, — მომხდარი საზოგადო მოვლენების გაცნობიერება და ნაწარვის ყოვლის შემდეგ ქართული ენით გადმოცემა. გამახსენდა, აგრეთვე, ზოგი აწინდელი ისტორიკოსის ჩიქორთულიც და მით უფრო გამახსრა ბ-ნი ვახტანგ გვილაძის კარგი წიგნის ძველ ქართულ გამოთარგმანითა მსგავსად დაწერილმა დასაწყისმა, მაგრამ... დამენანა, როცა დავრწმუნდი, რომ წიგნის ძირითადი ნაწილი უფრო მეტად აკადემიური სტილით დაუწერია ავტორს. ეს, რა თქმა უნდა, თავისთავად, მეცნიერის ღირსება და არა ნაკლი, მაგრამ ავტორს, რომელსაც ხელუწიფება ისტორიული მასალის მხატვრულად გადმოცემა, მინდა ამ დიდ საქმეშიც წარმატება ვუსურვო.

წიგნი თერთმეტი თავისა და ათი პარაგრაფისაგან შედგება და ყოველ მათგანში ავტორი ძირითადი თემის კერძო, ცალკეულ საკითხს განიხილავს. ესენია: I — „ომისათვის მზადება, II — თურქთა სახელმწიფოს წარმოშობა. თურქთა მიერ შუა აზიისა და აღმოსავლეთ ევროპის ხალხების დაპყრობა, III — ამრეშუმით ვაჭრობა და სავაჭრო გზები, ომის ძირითადი მიზეზი, IV — ახალი სავაჭრო გზის დადების ცდა, V — ორი კოალიცია, VI — პერაკლეს ელჩი თურქთა დასავლეთ კავკასიაში. ელჩობის შედეგები, VII — პერაკლეს ქართლში შემოსვლის გზა, VIII — ბრძოლა თბილისისათვის, § 1. მოკავშირეთა მოსვლა თბილისთან. თბილისის ორთვიანი აღვა 627 წლის ზაფხულში. § 2. მოკავშირეთა ჯარის რაოდენობა და შემადგენლობა. § 3. სომხები თურქთა ჯა-

რში. IX — ვინ იყვნენ ჯაბლუ, მათი და „თურქთა მეფე საბა“? X. რა იმპერატორ პერაკლეს ლაშქრობა იმპერატორ აქლინის წინის აღება. ომის დასასრული. § 1. რან-ბიზანტიის 628 წლის ზაფხულის შედეგები, § 2. აი რას მოგვიტორობს მოვსეს კალანკატუცი თბილისის აღების შემდეგ დატრიალებული უზედურების შესახებ, § 3. ქართლის ერისთავთა მთავარი სტეფანოს I, § 4. იყო ვარსამუსე ქართლის ერისთავარი? § 5. რომელ წელს იქნა აღებული თბილისი და ვის მიერ, § 6. საიდან „ავინეს“ თბილისის დამცველებმა ჯაბლუსა და იმპერატორ პერაკლეს? § 7. რატომ არ მონაწილეობდა იმპერატორი პერაკლე თბილისის აღებაში?“

აი ამ საკითხთა უმრავლესობა ავტორს დიდი დამაჯერებლობით აქვს გამოკვლეული. მართალია, წიგნში ცალკეული უზუსტობანიც გვხვდება, მაგრამ რადგან ისინი ნაშრომის ღირსებას ჩრდილს ვერ აყენებენ, ამიტომ არც ღირს მათი ხსენება.

იმას კი აღვნიშნავ, რომ მეცნიერის გამჭვირავთვალმა კარგად დაინახა კავშირი თითქოსდა ერთმანეთისაგან დიდად დაშორებულ ამრეშუმის დიდ სავაჭრო გზასა და თბილისის პირველ აოსხრებას შორის. დაინახა და დიდი დამაჯერებლობით დაასაბუთა, რომ სწორედ ამრეშუმის გზაზე გაბატონებისათვის დიდ სახელმწიფოებს შორის ატეხილი ომების ერთ-ერთი მსხვერპლი გახდა თბილისიც. ჭეშმარიტად, აქლემების ჩხუბში კოხაკი გაიჭყლიტაო!..

და მაინც საესეებით მართალი ბრძანდება ბ-ნი ვახტანგ გვილაძე, როცა წერს, რომ ამრეშუმის დიდი სავაჭრო გზის ერთი მონაკვეთის საქართველოზე გადმონაცვლებას ქვეყნისათვის დიდი მნიშვნელობა ქონდა, რომ ამის შედეგად ქვეყნად გაცხოველდა ვაჭრობა და იმატა ქვეყნის დოვლათმაო, ასევე საყურადღებოა წიგნის დასკვნითი ნაწილი, რომელშიც ავტორი დიდ იმედს გამოთქვამს ძველ ამრეშუმის გზაზე საქართველოში, ამჯერად, დიდი ნავთობის მოსალოდნელი გატარების გამო: „ნავთობსადენი, რომლის გატარება ჩვენი რესპუბლიკის ტერიტორიაზე იგეგმება, ერთ-ერთი მძლავრი ბერკეტი იქნება საქართველოს მომავალი აღორძინებისათვის. ყვე-

ლაფერი უნდა გაკეთდეს, რათა ახლო მომავალში პროექტი რეალობად იქცეს. ძველმა გზამ, რომელსაც ასეთი დიდი შემოსავალი მოჰქონდა საქართველოს მოსახლეობისათვის, ახალი სიცოცხლე უნდა დაიწყოს“.

ასეთი ოპტიმისტური აკორდით ამთავრებს თავის საყურადღებო გამოცვლევას ბ-ნი ვახტანგ გოილაძე და, ვფიქრობ, საესებით მართალი ზრძანდება. ოღონდ, ეგ არის, მისმა კარგმა წიგნმა სხვა საფიქრალიც ამიშალა. საფიქრალი, რომლის შესახებაც ჩვენი ავტორი წიგნის დასკვნით ნაწილში დუმს. სწორედ დასკვნით ნაწილში, თორემ მთელი მისი წიგნი ხომ იმის დასაბუთებული მტკიცებაა, თუ რა უბედურე-

ბაში ჩაუვდია საქართველოს დედაქალაქი თბილისი აბრეშუმის გზის სანაპიროსათვის მსოფლიო „კემპების“ წიდილს. რასაკვირველია, ყოველივე ეს თავად ბ-ნი ვახტანგ გოილაძეს მოეხსენება ყველაზე უკეთ. და რადგან ამის შესახებ წიგნის დასკვნაში იგი დუმს, იქნებ ამით გვეუბნება, — მგლის შიშით ცხვარი ვის გაუწყვეტიაო!.. ოღონდაც!

დასასრულ ერთ ნატერას გაგანდობთ, — ნეტავ იმ დღეს მოესწროს ქართველი, როცა ქართველი პოლიტიკოსები ჩვენი მამაპაპის უდიდეს ისტორიული გამოცდილების გათვალისწინებით წარმართავენ საქართველოს პოლიტიკას...

შეცდომის პასუხობა

„მნათობის“ ა. წ. მე-5-6 ნომერში გამოქვეყნებული სტატია „ქართული იარაღის ისტორიიდან“ კუთუნის ლევან ჭარულიშვილს.

●
თბილისი რუსთაველის ქ. № 28

●
ბელაშოვისი: ში. ავტორის — 99-51-61,
ქ/მე მდივნის და განყოფილებების — 99-91-00.

გადაეცა ასაწეობად 05. 06. 98 წ. ხელმოწერილი დასაბეჭდად 28. 07. 98 წ. ასაწეობის ზომა, 7¹/₄ X 12, ქაღალდის ფორმატი 70X108. ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 10. პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 14. სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 9.4. ტირაჟი 500. შეკვეთა 738. ფერნალ-გაზეთების გამომცემლობა „სამშობლო“. კოსტავას ქ. № 14.

6 100/43

9350 060 8360

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ

76125